דבר מברך את קוראיו
ואת כל בית ישראל
בחג עצמאות שמח
(מוסף החג – עמודים 13–24)

● המחיר 85 אג', באילת 74 אג'

שולץ: ברה"מ עוד לא עמדה בכל הדרישות

מאת סופר „דבר" בארה"ב

וואשינגטון (מיוחד ל„דבר"). – שר החוץ של ארה"ב ג'ורג' שולץ הביע אתמול את דעתו, כי ברה"מ טרם עמדה בדרישות, שם מילוי תפקיד משמעותי בתהליך השלום הישראלי־ערבי.

בראיון שהעניק ל„מיניאפוליס טריביון" אמר שולץ, כי הוא [illegible] מן השיחות שקיים לאחרונה במוסקווה כשהוא מסופק ביכולתה של ברה"מ למלא תפקיד קונסטרוקטיבי במזרח התיכון. הוא הצביע על תפקידה הפעיל במיוחד של ברה"מ במועצה הפלשתינית שהתקיימה לא מכבר באלג'יר ואמר כי לא רואה בעמדתה מכשול למאמץ לגיבוש הנהגה פלשתינית מתונה ואחראית יותר.

אתמול אמרו פקידים בכירים בממשל האמריקאי, כי שתי נקודות מרכזיות עומדות עדיין למכשול בדרך לכינוס ועידה בינלאומית: האחת היא שאלת הייצוג הפלשתיני. הנקודה האחרת היא שאלת מידת אחריותן וסמכותן של חברות מועצת הבטחון של האו"ם באישור הסכמים בינלאומיים, שיושגו על ידי ועדות המשנה של הוועידה המתוכננת.

טמיר לסיאול לשיפור היחסים עם קוריאה

מאת יוסי מלמן, סופרו המדיני של „דבר"

ישראל ודרום קוריאה מנהלות מגעים לשיפור הקשרים הדיפלומטיים ופתיחתה מחדש של שגרירות ישראל בסיאול.

מנכ"ל משרד החוץ אברהם טמיר יבקר בשבוע הבא בקוריאה וייפגש בנושא זה עם פקידים בכירים בממשלתה.

מאז שישראל סגרה בשנת 1979 את שגרירותה בסיאול „מסיבות תקציביות", מתחמקת דרום קוריאה מלאשר את פתיחתה מחדש של השגרירות, כדי שלא לפגוע בקשריה הכלכליים עם מדינות ערב.

המנכ"ל טמיר ייצא מחר לסיור אל שש מדינות במזרח הרחוק שיכלול גם את יפאן, תאילנד, הונג קונג, סינגפור והפיליפינים. הוא מקווה גם להיוועד במהלך הסיור שימשך שבועיים וחצי עם פקידים של ממשלת סין ואולי אף לבקר ביקור רשמי בפקין.

מחלוקת משרדי האוצר והחוץ מעמידה בספק ביקורי ראשי מדינות

נשיא איטליה ביטל ביקורו

מאת יוסי מלמן, סופרו המדיני של „דבר"

מחלוקת בין משרד החוץ למשרד האוצר מעמידה בסכנה את ביקורם בישראל החודש של שלושה מנהיגי מדינות זרות.

פקידים במשרד החוץ טוענים, כי משרד האוצר מסרב להעביר להם את עשרות אלפי הדולארים הנחוצים למימון הוצאות הביקור בארץ של נשיאי הונדורס ופנמה, של הדוכס הגדול של לוקסמבורג ושל שר החוץ הבלגי.

הכסף דרוש לתשלום בתי מלון, חשבונות טלפון, התקנת מרכז תקשורת לעתונאים, תחבורה ובטחון לפמליות.

נשיא איטליה ביטל

נשיא איטליה פרנצ'יסקו קוסיגה ביטל את ביקורו המתוכנן בחודש זה בישראל. הוא הסביר, כי בגלל המשבר הממשלתי בארצו, עליו לשנות את תוכניתו.

נשיא איטליה מביע עם זאת את תקוותו, כי הנסיבות יאפשרו לו לבקר בישראל בהזדמנות אחרת.

צה"ל השלים יישומן של מערכות לטנק מרכבה

מאת מלי הלינגר, הסופרת הצבאית של „דבר"

צה"ל השלים תהליך יישום טכנולוגיות חדישות ומערכות אחרות, שפותחו לפרויקט טנק „מרכבה", לשם שימוש בכלי רכב קרביים משוריינים אחרים. בכך באו לידי ביטוי מעשי לקחי מלחמת לבנון.

נמסר, כי טנק ה„מרכבה" מסימן 3 מכיל את כל החידושים והשכלולים המסתמכים על הלקחים הללו ואחרים. כל מערכות הטנק הזה, למעט המנוע, הן מתוצרת ישראל.

בטנקי ה„מרכבה" מסימן 2 היו 100 מתוך 125 המערכות של הטנק, מתוצרת כחול לבן.

נמסר, כי טנק „מרכבה" אחד עולה 1.8 מיליון דולר, והוא זול מרכישת טנק מחו"ל מאותו סוג.

אבן אופטימי: מצפה לגיבוש דו"ח מוסכם בוועדת המשנה

מסקנות הוועדה כנראה בעוד שבועיים

מאת יוסי מלמן, [illegible] ועליזה וולק, סופרי „דבר"

יו"ר ועדת המשנה של ועדת החוץ והבטחון, ח"כ אבא אבן, עורך את טיוטת המסקנות של הוועדה בחקירה בפרשת [illegible] פולארד. מסקנות הוועדה יוגשו ככל הנראה בעוד שבועיים.

עם זאת נמסר, כי לא מן הנמנע שחבר נוסף בוועדה יביא הצעה לדו"ח בנוסף לטיוטה של אבן. [illegible]

מקורביו של אבן מסרו, כי אבן איננו מסיר לגבי אפשרות להגיע לסיכום אחיד של מסקנות החקירה. אבא אבן נתון בכתיבת הצעת הסיכום של הוועדה, לאחר שהוועדה הפקידה בידיו את המשימה.

מקורבי אבן אמרו, כי הערכה שהוועדה לא תוכל להגיע לנוסח מוסכם איננה נכונה, וכי „ב־90 אחוז מהדיונים, היה ברור שניתן להגיע לקונסנזוס".

„לדבר" נודע, כי בישיבה האחרונה של הוועדה הסתייג אבן מאנשי הליכוד, שהציגו הצעות בנוסח [illegible]. הוא כינה הצעות אלו כ„קטגוריות".

משיא המדינה חיים הרצוג מדליק את נר הזכרון ברחבת הכותל המערבי. (צילום: יצחק הררי)

נפתח יום הזכרון לחללי מערכות ישראל – ערב יום העצמאות ה־39

(עתים) – בצפירת דומיה בת דקה נפתח אמש יום הזכרון לחללי מערכות ישראל. היום יערכו בבתי העלמין הצבאיים ברחבי הארץ טקסי אזכרה לנופלים. הערב יתקיים טקס הדלקת המשואות בהר הרצל בירושלים.

ראש הממשלה יצחק שמיר ישתתף בטקס שייערך בבית העלמין בהר הרצל, כממלא מקום ראש הממשלה ושר החוץ שמעון פרס ישתתף בטקס שייערך בהר [illegible], סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות יצחק נבון ישתתף בטקס [illegible], סגן ראש הממשלה ושר הבינוי והשיכון דוד לוי ישתתף בטקס שייערך בצפת ושר הבטחון יצחק רבין ישתתף בטקס הזכרון בקרית שאול.

בתום הצפירה אמש, התקיים ברחבת הכותל המערבי בירושלים (המשך בעמ' 2)

(עתים) – חגיגות יום העצמאות [illegible] המשואות [illegible]

במשטרה הוכרזה כוננות עליונה למניעת פיגועים במהלך יום הזכרון ויום העצמאות. כל כח הסיור של משטרת ישראל גויס לאבטחה ביום הזכרון את אזורי בתי הקברות [illegible] וביום העצמאות את [illegible]. המשטרה [illegible] לכל אזרח לדווח על כל חפץ, אדם או מכונית חשודים למשטרה.

הטקס בהר הרצל ייפתח עם הופעתו של יו"ר הכנסת ופמלייתו. (המשך בעמ' 2)

סקר חנוך סמית – מיוחד ל„דבר"

ירידה מתמדת וחריפה בהערכת הציבור לממשלה מאז הרוטציה

השאלה	סקר אוגוסט 86	סקר [illegible] 86	סקר ספטמבר 86	סקר דצמ'/ינואר 87	סקר אפריל 87
[illegible] בתחום הכלכלי	31%	59%	73%	42%	42%
[illegible]	33	38	57	30	25
[illegible]	56	69	72	65	64
[illegible]	48	67	72	59	41
[illegible]	35	61	63	47	32

מאת חנוך [illegible]

[illegible]

(המשך בעמ' 2)

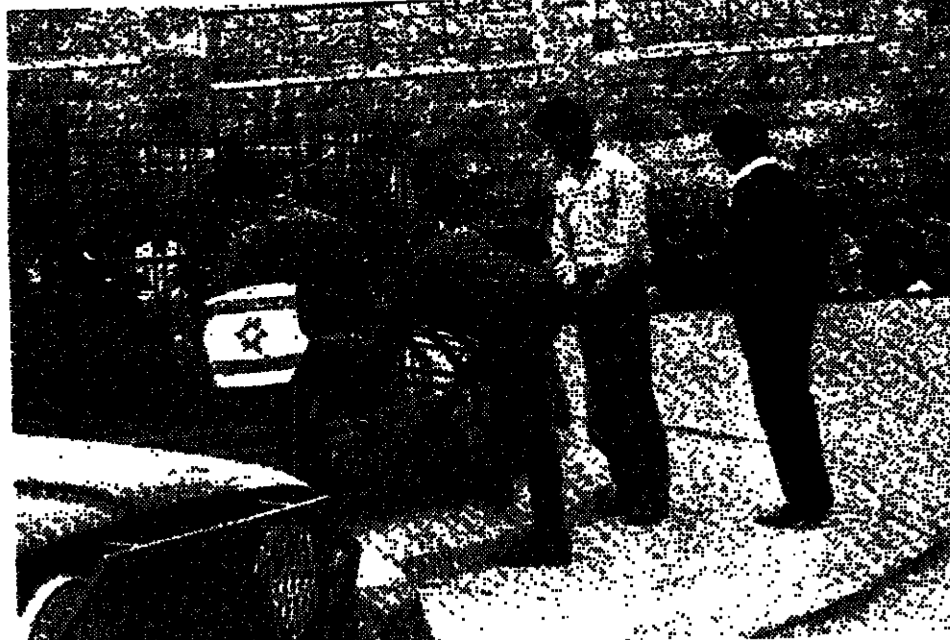

מעצרים וחיפושים בחברון אחרי דקירת עולה אתיופיה בקסבה. (צילום: יצחק הררי)

עולה מאתיופיה נדקר ונפצע בערכו קניות בשוק של חברון

מאת סופר „דבר" בירושלים

אריה רדה, עולה מאתיופיה בן 40, נדקר ביום ו' בצהריים בשוק של חברון. הוא נפצע קל ועל האיזור הוטל עוצר.

אריה רדה מירושלים, השוהה באולפן בקרית ארבע, ערך יחד עם חברו קניות בשוק של חברון. לפתע התנפל עליהם אלמוני עם סכין. אריה רדה החל להאבק עימו, אך התוקף הצליח לדקור אותו בחזהו דקירה שטחית. התוקף נמלט לאחר שרדה הוציא מידיו את הסכין.

הפצוע הגיע עם חברו לבית הכנסת „אברהם אבינו" ואחרי שעה קלה הגיע אמבולנס צבאי ורופא סיפל בו במרפאה הצבאית בחברון. אחרי הטיפול הוא שוחרר לביתו.

כוחות הבטחון ערכו סריקות ועצרו חשודים באיזור השוק

במלאות 39 שנים
לעצמאות ישראל במולדתו

שלוחה ברכה

להמוני בית ישראל בארץ ובתפוצות
ולידידינו באשר הם:

★ לבטחון ולשלום
★ לחישול כוחו של צה"ל – צבא העם ומעוזו
★ לתעסוקה מלאה ולהעלאת פריון הייצור והייצוא
★ לצמיחה כלכלית והתעצמות משקית
★ לחידוש תנופת העליה וקליטתה
★ להבטחת המשך דרכה של ההסתדרות
וחיזוק השפעתה בחברה ובמדינה.

ההסתדרות הכללית של העובדים בא"י
הועד הפועל

יום העצמאות תשמ"ז

בנאום־רחוב מאולתר האשים ואלדהיים את „הלובי היהודי" בהחלטה של ארה"ב

מאת רימה קרן, סופרת „דבר" באוסטריה וסוכנויות הידיעות

וינה (מיוחד ל„דבר"). – נשיא אוסטריה קורט ואלדהיים תקף שלשום בדברים שנשא ותחת כיפת השמים את משרד המשפטים האמריקאי על החלטתו להתנות את כניסתו לארה"ב בבדיקת עברו. בנאום מאולתר שנשא ברחוב בפני קבוצת ותיקי מלחמת העולם השניה שבאו לבקרו ממבצר מרוחק השמיע ואלדהיים דברים שנשמעו למשקיף מן הצד כנאום הסתה משנות ה־30.

„הייתי אתמול באייזנשטאד במפגן גדול של ותיקי המלחמה", סיפר ואלדהיים למאזיניו. „פגשתי שם אנשים רבים מבני דורי, שיודעים היטב במה המדובר... רבים מדי אינם יודעים היום, לצערי, בעיקר מפני שאינם רוצים לדעת, ומאמינים יותר לשטויות שכותבים בעתונים". להלן התייחס ואלדהיים להחלטת משרד המשפטים האמריקאי ורמז כי זו התקבלה עקב לחץ הלובי היהודי. הוא הציג את ההחלטה כצעד לא ידידותי כלפי העם האוסטרי הדגיש, כי אינה מבוססת על כל הוכחות שהן. „אתם יכולים לתאר לעצמכם", הוא אמר, „מה היו עושים איתי אנשים אלה, אילו היה להם שמץ של הוכחה נגדי". להלן טען ואלדהיים כי הלובי היהודי בארה"ב מונע על־ידי רצון לנקמה בו בגלל פעילותו ה„אובייקטיבית" כמזכ"ל האו"ם. „הם בוודאי שמחים על מה שהשיגו באמצעות לחץ עצום שהפעילו על הממסד האמריקאי", הוא אמר, „אבל התוצאות לא תהיינה אלה שלהן הם מצפים. כפי שאתם רואים אני מוכן להתמודד עם האתגר הזה, והאנשים הרעים האלה עוד יראו: הם לא יכלו לי לפני שנבחרתי, וגם עכשיו הם לא יצליחו. בעזרתכם, בעזרת כל העם האוסטרי, אנחנו כבר נראה להם".

שלשום גם תקף שר החוץ של אוסטריה אלויס מוק את החלטת משרד המשפטים של ארה"ב להתנות את כניסתו של ואלדהיים לתחומה בבדיקת עברו. בדברים שאמר לסופרת „דבר" במהלך מסיבת עתונאים שכינס התחמק מוק מלהשיב על שאלה בנוגע לעצם ההשדות המופנים כלפי ואלדהיים. „לפי הכלל הנקוט פה יכול כל אחד לשאול כטוב בעיניו, ואני משיב את שנראה לי", הוא אמר.

להלן הביע מוק זעזוע מן ההחלטה האמריקאית. „מזעזע הדבר שלאחר שחקרו שנה שלימה הם הגיעו לכלל החלטה שאינה מבוססת על כל הוכחות שהן, למרות שבמגילת העצבאות האמריקאית כתוב שאדם חף מפשע כל עוד לא הוכח ההיפך בכך", הוא אמר, בהוסיפו, כי אין לו ספק שהופעל לחץ כבד על הממסד האמריקאי על־ידי „הקבוצה שסביב ברונפמן ויזנטל".

אתמול קרא קורט סקירר, מי שהיה מועמד המפלגה הסוציאליסטית לנשיאות אוסטריה בבחירות שנערכו לפני כשנה, לבירור פסקני של עניינו של ואלדהיים על־ידי נקיטת שני אמצעים מקבילים: הליך משפטי וועדת חקירה של מומחים בלתי תלויים.

בראיון ששודר ברדיו האוסטרי הביע סקירר את דעתו, כי לוואלדהיים חובה כלפי בני עמו לברר את האשמות המופנות כלפיו אחת ולתמיד. „הדבר נוגע לא רק לד"ר ואלדהיים אלא לאוסטריה כולה", הוא אמר. „אני מאמין כי עליו לפעול בשתי דרכים: ראשית באמצעות משפט פומבי בארה"ב, שיבהיר את שאלת עברו, ושנית, באמצעות הקמת ועדה היסטורית שתאויש במומחים בלתי תלויים, שתבהיר את שאלת האנטישמיות ופשעי המלחמה ביחס אליו ואל אוסטריה בכלל".

אתמול הוזמן ואלדהיים לביקור בהונגריה. את ההזמנה הגיש לו שר החוץ של הונגריה פטר ורקוני במהלך ביקורו של זה בוינה. זוהי ההזמנה הרשמית הראשונה שלה זכה ואלדהיים מאז פרסום החלטת משרד המשפטים של ארה"ב לאסור עליו את הכניסה לתחומי ארה"ב.

היום אמור קאנצלר אוסטריה פראנץ ורניצקי להשתתף בטקס פתיחתו של המוזיאון היהודי החדש של אמסטרדאם, שממשלת אוסטריה תרמה כ־91,000 דולאר להקמתו.

חיל־האוויר ערך ביום ו' תקיפה רבת־היקף באיזור מחנה הפליטים מיה־מיה בדרום לבנון. מטוסים תקפו בניין בן ארבע קומות ומבנים נוספים ועמדות של המחבלים בפאתי מחנה הפליטים. הסופרת הצבאית של „דבר" מלי הלינגר מוסרת, כי היעדים שבחר צה"ל לתקוף שימשו מפקדות של ארגוני מחבלים פלשתינים שקנו אחיזה במחנות הפליטים באיזור צידון. המפקדות שימשו לתכנון ויציאה לפיגועים באיזור הבטחון ובצפון ישראל. בתמונה: פלשתיני נושא את חברו הפצוע אחרי תקיפת חיל האוויר. (צילום: א.פ.)

هكذا حسب الأصل

هكذا أحسن الأصل

צפויים עיצומים בב...
על ניכוי שלושה י...

מאת רבקה הרניש, סופרת „דבר"

עובדי המינהל והמשק בבתי־החולים הממשלתיים נמצרים...

לאחר שגילו כי נוכו שלושה י... שביתה ממשכורתם האחרונ... למחרת יום העצמאות יתכ... הדובר הארצי של ארגון העובד...

נתגלתה גופתה של...
אסתר שרון מחצור...

מאת שמעון וייס, סופר „דבר" בצפון

גופתה של אסתר שרון בת 20, הנעדרת מביתה בחצור הגלילית מאז חודש פברואר, נתגלתה, בכל הנראה, אתמול בבוקר על־ידי חייל, חבר קיבוץ ... שבגליל העליון שעבר בשדות המשק.

הוריה ובני משפחתה של שרון נתבשרו על מציאת הגופה אתמול והיום הם אמורים להזהות במכון הפאתולוגי באבו־כביר, לשם העברת הגופה.

הגופה נתגלתה כמאתיים מטר מכביש גנדנאות מרדכי. למקום הוזעקה המשטרה, ובעקבותיה פאתולוג, שהתקשה לזהות את הגופה בשל מצבה. המשטרה סבורה, כי שרון נפטרה סמוך למועד העלמה. על הגופה לא נמצאו סימני אלימות ולידה נתגלתה קופסת הגלולות, ששימשה את שרון בהיותה חולה במחלת הנפילה.

כזכור, אסתר שרון נעלמה לפני כארבעה חודשים. פרשת העלמה שודרה גם במסגרת תוכנית הטלביזיה „בסירור חוקר", אך העלתה דבר. אף שדווח, כי ...

נפתח ...

(המשך מעמ' 1)

הטקס הפותח את אירועי יום ה... שבו הדליק נשיא המדינה ... הרצוג את נר הזכרון.

יום הזכרון יצויין במו... החינוך במדינה בשיעורים וכ...

ערב יום ...

(המשך מעמ' 1)

בתום דבריו ידליק יו"ר הכנס... המשואה המרכזית ומייד לאח... ידליקו המשואות האחרות.

את המשואות ידליקו שלמה בור, השחקן שלמה בר הרקדנית והכוריאוגרפית אלקים, האדריכל דוד רזניק, ה... תיאטרון ירושלים, תיאטרון „החאן" היכל התרבות. „הפנינג" אמנים ענקי יתקיים לאורך רחוב בצלאל ורחבת בית העם בירושלים וכן בבית האמנים בירושלים.

אחד האירועים המרכזיים ביום העצמאות יהיה פתיחת התערוכה האווירית הראשונה במדינה לציון 50 שנות תעופה בישראל, הנערכת בנמל התעופה בן־גוריון.

גם מערכת הבטחון תפתח בפני הציבור הרחב את שעריה.

...הבנה בין „בני" המוכרי... חברי הנהלת המוסד. „המועד המתקרב של הבחירות הופך את המזכירות למיליטאנטית", טוענו הדוברים.

לדבריהם, ההנהלה המרכזית מבצעת מדיניות של הבראת המוסד, בהתאם לסיכומים שהיו עם הממשלה, והיא עושה את כל המאמצים כדי שהעובדים לא ייפגעו, ועד היום גם לא היתה כל פגיעה בעובדים.

...ידת ההערכה ראש הממשלה. 36 ... ביותר שקיבל אי פעם. ...ציבור לא הגיב בחיוב כלפי ...; בסוף מארס. נציין שתופעה ...קר שערכנו לאחר הוועידה

...סקר הוא העלייה בפופולריות של שני שרי הליכוד אחרים: משה נסים, שר האוצר, אשר בניגוד למגמה שנרשמה לשרים אחרים, חלה עלייה באחוז מעריכיו. משה ארנס ששמו הוצג בסקר אפריל לראשונה, קיבל ציון טוב מ־42 אחוזים מהנשאלים, גבוה באופן יחסי משלושת שרי הליכוד הבכירים.

...ין בית... ת ביקורו

(המשך מעמ' 1)

הצדדים. מקורות ירדניים טענו בתוך כך שירדן „צריך ממשיכה לנהל דו שיח עם ממשלת ארה"ב בשאלת הדרך לכינוסה של ועידה בין־לאומית".

תת שר החוץ המצרי בוטרוס גאלי הכחיש אף הוא אתמול את הידיעות כאילו נחתם לאחרונה מסמך הבנה בין ישראל, ירדן, מצרים וארה"ב בדבר כינוס הועידה הבין־לאומית. בראיון עתונאי הוא אמר, כי ידיעות אלה הן „חסרות שחר" וכי עדיין יש חילוקי דעות בין הצדדים בדבר הרכב הוועידה הבין־לאומית, סמכויותיה ואופן פעולתה. גאלי הכחיש שבעקבות המשבר ביחסי אש"ף־מצרים חל שינוי כלשהו בעמדות המדיניות המצריות בדבר התנאים לכינוס הועידה. יחד עם־זאת הוא קרא לכל הצדדים המעורבים ביוזמה לכינוס ועידה בין־לאומית להמשיך במאמצים במטרה להגיע לכלל הבנה בסוגיה זו. גאלי ציין בנוסף לכך שמצרים מודעת לאפשרות של הקדמת הבחירות בישראל בגלל העימות בין הליכוד למערך בעניין היוזמה לכינוס הוועידה אלא שאין בכוונתה להתערב ב... זה אלא להמשיך לקיים את... המגעים המדיניים עם הממשלה הנ...כחית.

קודם לכן הכחיש פקיד ירדני מוסמך כי המלך חוסיין שינה את עמדתו בדבר הצורך בשילוב נציגי אש"ף במשא ומתן המדיני. יחד עם זאת אמר אותו פקיד, שאם אש"ף לא יענה להזמנת המזכיר הכללי של האו"ם להשתתף בוועידה על בסיס החלטות 242 ו־338, „הוא יסכל את עצמו מלהיות פרטנר למשא ומתן המדיני". במרכז הבליטו מקורות ירדניים ידיעות מ...מצריות כי בכוונת המלך חוסיין לערוך עוד השנה בחירות חדשות לפרלמנט הירדני על בסיס חוק הבחירות החדש שלפיו יבחרו לפרלמנט, לראשונה מאז 1967, נציגים מהגדה המערבית במספר שווה לנציגי הגדה המזרחית.

סוריה הודיעה בינתיים שהיא מתנגדת ב...קיפות ליוזמה הנוכחית לכינוס ועידה בין־לאומית. אמצעי התקשורת הסוריים המשקפים את עמדות המשטר טענו שיוזמה זו נועדה לסלול את הדרך להרחבת תהליך קמפ דייויד במזרח התיכון ולחתימת „הסדר כניעה" בין ישראל לירדן. העתונות הסורית אף טענה לאחרונה שסוריה לא מכירה בקיומם של „קוים אדומים" כלבנון וכי מעורבותו הנוכחית של הצבא הסורי במדינה זו תתבצע מבלי להתחשב באולטימאטומים ישראליים כלשהם.

חוסיין מלך ירדן ישתף במשלחת שלו למשא ומתן עם ישראל נציגים פלסטינים שאינם אנשי אש"ף אך המקורבים לארגון — אמר פקיד ישראלי בכיר, המקורב למגעים עם ירדן. נראה כי בין המועמדים להשתתף במשלחת המשותפת לירדן ופלשתינים אישים כמו עורך העתון אל פג'ר ממזרח ירושלים חנא סניורה המקורב לראש אש"ף יאסר ערפאת, עורך היין פאיז אבו רחמה מעזה ואחרים ששמם הוזכר כבר בעבר.

הפקיד העריך גם, כי ירדן לא תעביר לאישור ישראל את רשימת הייצוג הפלשתיני. אך הוסיף, כי „הוא הרי יודע היטב את עמדתנו". הפקיד הבכיר בירושלים סבור כי מלך ירדן ונשיא מצרים מקיימים מגעים בנושא לקראת אפשרות כינוסה של ועידה בין־לאומית לשלום במזרח התיכון וגם בשאלת הייצוג הפלשתיני.

לציבור הנוסעים
למפגן התעופה בנתב"ג

ביום העצמאות

באישור המפקחים על התעבורה

אגד תקיים שרותי הסעות מיוחדים למפגן התעופה בנתב"ג מכל רחבי הארץ ביום העצמאות 4.5.87 כדלקמן:

מחיפה, תחנה מרכזית – משעה 8:00 ועד 11:00
מתל־אביב, תחנה מרכזית – רח' נוה שאנן פינת רח' ראש פינה משעה 8:00 ועד 12:00.
מירושלים, תחנה מרכזית – משעה 8:00 ועד 11:00
מבאר־שבע, תחנה מרכזית – משעה 8:00 ועד 11:00. תחנת איסוף בתחנה המרכזית בקרית־גת.
מחדרה, תחנה מרכזית – משעה 8:00 ועד 11:30. תחנת איסוף בצומת רעננה.
מנתניה, תחנה מרכזית – משעה 8:00 ועד 11:30. תחנת איסוף בצומת רעננה.
מכפר סבא, תחנה מרכזית – משעה 8:00 ועד 12:00. תחנת איסוף בצומת רעננה.
מהרצליה, תחנה מרכזית – משעה 8:00 ועד 12:00. תחנת איסוף ברחוב השרון, רח' סוקולוב פינת ביאליק.
מרמלה, תחנה מרכזית – משעה 8:00 ועד 12:00. תחנת איסוף בתחנה המרכזית לוד.
מרחובות, תחנה מרכזית – משעה 8:00 ועד 12:00. תחנת איסוף בתחנה המרכזית נס־ציונה, תחנה מרכזית ראשל"צ וצומת בית דגן.
מאשדוד, תחנה מרכזית – משעה 8:00 ועד 11:30. תחנת איסוף ביבנה רח' העצמאות פינת דואני.
מאשקלון, תחנה מרכזית – משעה 8:00 ועד 11:30. תחנות איסוף בקרית מלאכי, רח' רש"י פינת הנגב ותחנה מרכזית גדרה.
האוטובוסים מנתב"ג חזרה לתל־אביב החל משעה 12:00 וליתר היעדים החל משעה 14:00.
לרגל המפגן קו 475 וכל קווי השירות הרגילים העוברים בנמל התעופה לא יעברו דרך הנמל מתחילת השירות ועד לשעה 17:00.
אגד ממליצה לציבור לרכוש מראש כרטיסי נסיעה לחזרה מהמפגן.

אגד מברך את כל בית ישראל בברכת חג שמח.

עוד שירות למוען

אגד

במה לבירורים מדיניים מבחינתיים ע"ש משה דיין ז"ל

כנס עיון בנושא:

„ועידה בינלאומית – הזו הדרך לקידום השלום?"

הדוברים: ח"כ **אבא אבן**, יו"ר ועדת החוץ והבטחון
השר הפרופ' **משה ארנס**
מר **זלמן שובל**
הפותח והמנחה: ד"ר **נתן ינאי**

הכנס יתקיים ביום שישי, ט' באייר תשמ"ז (8.5.1987), בשעה 10.00 בבוקר במלון רמת־אביב – רמת־אביב.

הזמנות ניתן להשיג בטלפון (03)653310

מדינת ישראל

יום הזיכרון הכללי לחללי מערכות ישראל

היום שבו מתייחד עם ישראל עם זכר יקיריו שנפלו

במוצאי שבת – ג' באייר תשמ"ז 2.5.87 בשעה 21:30 תשמע צפירה בכל רחבי הארץ.
אנו פונים בזה לכל בית ישראל להדליק בשעה זו

נר זיכרון־גבורה

ביום ראשון – ד' באייר תשמ"ז 3.5.87 בשעה 11:00 תשמע צפירת דומיה וייערכו טקסי אזכרה ממלכתיים בבתי הקברות הצבאיים והתייחדות בבתי הקברות בהם קבורים חללי מערכות ישראל.

משרד הבטחון – אגף השיקום

בנק אמריקאי ישראלי

הודעה ללקוחותינו

עידכון שיעורי הריבית בתפ"ס

1. החל מיום ה' 30.4.87 השתנו שיעורי הריבית בתפ"ס לעסקות קיימות עפ"י המפורט להלן:

היתרה בשקלים חדשים	% ריבית שנתית נומינלית	% ריבית שנתית מתואמת
מ־50 עד 999	8.00	8.32
מ־1,000 עד 9,999	16	17.32
מ־10,000 עד 49,999	17.00	18.50
מ־50,000 ומעלה	17.50	19.09

2. שינוי ביתרת התפ"ס (מעבר ממדרגה למדרגה) גורם לשינוי הריבית בהתאם.
3. הודעה זו מתפרסמת במקום הודעות אישיות ללקוחות.
4. פרטים נוספים ניתן לקבל בסניפי הבנק.

בנק אמריקאי ישראלי

הודעה ללקוחותינו

הפחתה בשעורי ריבית החובה

החל מיום ו' ב' באייר 1.5.87 הופחתו שעורי הריבית על יתרות החובה במסגרת המאושרת בח.ח.ד. והם יהיו החל מ־27% לשנה (ריבית מתואמת שנתית של 30.29%).

שעור הריבית על משיכות יתר של עד 500 ש"ח בחשבונות עו"ש מקבלי משכורות יהיו 38.1% (מתואמת שנתית של 44.59%).

שעורי הריבית בחשבונות סופר עו"ש (עו"ש גמיש) יהיו החל מ־39% (מתואמת שנתית 45.77%).

תוספת הריבית בחריגה בחשבונות ח.ח.ד. ובחשבונות סופר עו"ש תהיה 15% לשנה (ללא שינוי).

הודעה זו מתפרסמת במקום משלוח הודעות ללקוחות.

פרטים נוספים ניתן לקבל בסניפי הבנק.

לחברתנו **שדה אלדה**
אתך באבלך במות
אביך ז"ל
בנק הפועלים בע"מ
הסניף המרכזי
ההנהלה והעובדים

עירית פתח־תקוה
מינהל התרבות

לידיעת תושבי פתח־תקוה והסביבה

הזדמנות שניה לאשה ולגבר מגיל 18 ומעלה

לעקרת הבית, לעובדת תעשיה ושרותים, למשוחררת צה"ל, לחייל/ת בצבא סדיר –

את ואת בלבד	אתה ואתה בלבד
יכולה לתרום	יכול לתרום
להתקדמותך בעבודה,	להתקדמותך בעבודה,
לשיפור מעמדך	לשיפור מעמדך
במשפחה ובחברה	במשפחה ובחברה

הצטרפו ללמודים במרכז להשכלה עם בפתח־תקוה

החלה ההרשמה ללמודי בוקר וערב, לפי בחירת הלומד, בתחומים:
★ הכנה לבחינות בגרות
★ לימודים לקראת תעודת גמר תיכונית
★ לימודים לקראת תעודה של י' כתות
★ השכלת יסוד – „תהילה"
★ לכוד השפה האנגלית
★ לכוד השפה הערבית (מתחילים)
★ חוגים: ציור, קרמיקה, אמאיל.

פרטים במינהל התרבות, רחוב העליה השניה 8, פתח־תקוה

מינהל התרבות

למשה רבינוביץ
ולבני המשפחה
איתכם באבלכם במות
האב ז"ל
בית יבין

במלאת שנה לפטירת יקירתנו
דלילה גלמן
נתייחד עם זכרה ביום ג' 5.5.87 (ו' באייר) נפגשים על יד השער המזרחי של בית העלמין בחולון בשעה 17.00
המשפחה

ביום חמישי ח' באייר תשמ"ז (7.5.87) יום השנה ה־22 למות חברנו
ישראל בר־יהודה ז"ל
נעלה לקברו ונתייחד עם זכרו
בשעה 3.00 אחה"צ בבית העלמין ביגור
מתכנסים בשעה 2.30 אחה"צ בבית בר־יהודה
המשפחה
ובית יגור

מכון לבון לחקר תנועת העבודה
ארכיון העבודה והחלוץ
משתתפים בצערה של
החברה
ליביה אלון
על מות **אביה**
חבריך לעבודה

למנכ"לנו **משה רבינוביץ**
עימך באבלך על מות
אביך ז"ל
עובדי תנובה אקספורט
והוועד

בצער רב אנו מודיעים על פטירת יקירתנו
דבורה קליידרמן ז"ל
הלוויה תצא היום יום א', ד' אייר 3.5.87 בשעה 12.30 בצהריים מבית המנוחה, רח' ינבאלי 9 קרית חיים לבית הקברות בצור שלום.
המתאבלים:
בעלה פייבל קליידרמן,
הבנים רפי ותלמה קליידרמן,
צביקה ואביבה קליידרמן והנכדים

ביום ראשון, ד' אייר תשמ"ז, 3.5.87, יום הזכרון, נתייחד עם זכר
בנינו־חברינו שנפלו במערכות ישראל
בשעה 16.30 בבית העלמין בקיבוץ גבע.
בית גבע

במלאת 4 שנים לפטירתה של
נעמי גורן ז"ל
נערוך אזכרה ביום שלישי, ו' באייר תשמ"ז (5.5.87) בשעה 16.00 בבית העלמין של קיבוץ נחשון.
המשפחה

שערים יציגים
ליום 1.5.87

סל	1.6796
דולר ארה"ב	1.5893
מרק גרמני	0.8885
לירה שטרלינג	2.6480
פרנק צרפתי	0.2662
100 ינים יפניים	1.1307
פלורין הולנדי	0.7876
פרנק שוויצרי	1.0834
כתר שבדי	0.2539
כתר נורבגי	0.2370
כתר דני	0.2364
מרק פינלנדי	0.3650
דולר קנדי	1.1909
דולר אוסטרלי	1.1180
רנד דרום אפריקאי	0.7939
10 פרנקים בלגיים	0.4284
10 שילינגים אוסטריים	1.2591
1000 לירות איטלקיות	1.2413
לירה אירית	2.3747
100 פזטות ספרדיות	1.2659
יחידת מטבע אירופית	1.8468
דינר ירדני	4.5454
10 לירות לבנוניות	0.1382
לירה מצרית	0.7549

דבר
DAVAR دافار
במשותף עם למרחב
העורכת: חנה זמר
משנה לעורך: דוד פרהצוף
מנהל מערכת: מרדכי ברקאי
עורך „דבר־השבוע": טוביה מנדלסון
מנהל כללי: אהרן קראוס
המו"ל – „דבר" בע"מ
נדפס בדפוס „דבר" בע"מ
המערכת והמנהלה תל־אביב, רח' שיינקין 45, ת"ד 199, מיקוד 61001
טלפון 286141 (41 קווים)
מחלקת המודעות טלפונים ישירים 286156, 281260, 298012
טלפקס:
הדואר, בית „דבר" רח' שינקין 45 טלפון 286141, מיקוד 65233
ירושלים:
המערכת רח' הירקון 16 בית מאירה קומה 3
טלפון 242205 ת.ד. 94229
חיפה: רח' הנביאים 27 טלפונים 642111 ת.ד. 33104

5/5/87

צעדת תנועות הנוער באחד במאי בתל־אביב. (צילום: מאיר כפיר)

אחד במאי צויין בעצרות, במפגני נוער ובפיקניקים

מאת חיים ביאור, כתב „דבר" לענייני עבודה

אחד במאי, שחל השנה סמוך ליום הזיכרון לחללי צה"ל, צויין בשבתון בלילי, בעצרות, בפיקניקים ובמפגן של תנועות הנוער ההלוציות.

בעצרת המרכזית של אחד במאי שהתקיימה בירושלים, הזהיר מזכ"ל ההסתדרות ישראל קיסר בפני השפעות המשק על אבטלה, עבודה זולה או פערים חברתיים. הוא ציין שאבטלה תמוטט את הסיכויים לקלוט עלייה מוגברת דווקא עתה, כשהסובייטיים מגלים נכונות לאפשר ליהודים רבים יותר לצאת לישראל.

קיסר אמר שהמשק ההסתדרותי ימשיך להוביל בתחום השכר ויחסי עבודה תקינים לעומת מתחריו.

ראש עיריית ירושלים טדי קולק קיבל במעמד זה את תואר „יקיר ההסתדרות". קולק התריע על כך שמוסדות ציבור, ביניהם ההסתדרות, לא העבירו את מרכזם לירושלים חרף החלטתם העקרונית לעשות כן.

מזכיר מועצת פועלי ירושלים, ניסן הרפז, טען שבמלאת 20 שנה לאיחוד ירושלים, זו ההזדמנות להעביר מפעלים הסתדרותיים לבירה.

בכינוס ועדי עובדים ב„בית ברנר" בתל אביב, אמר מזכיר מועצת פועלי ת"א תדי קאופמן שההסתדרות „לעולם לא תוותר על הדגל האדום, למרות הנסיונות לעוות את משמעותו". עוד אמר: „נמשיך לחגוג את האחד במאי, על אפם וחמתם של המלעיזים".

אלפי בני נוער השתתפו במצעד של תנועות הנוער העובד והלומד, השומר הצעיר, התנועה המאוחדת, „הבונים" ובנקי שנע מרחבת מוזיאון תל אביב לאורך רחוב אבן גבירול ועד המדשאה שליד בית הנוער הפועל של ההסתדרות. במדשאה, שקושטה בשלל דגלי הלאום והמעמד, בירכו את בני הנוער מזכ"ל ההסתדרות ומזכ"ל הנוער העובד והלומד, חגי מרום.

כ־3,000 אנשי קיבוץ ועירוניים, ועדי עובדים ונציגי המגזר הערבי השתתפו בעצרת 1 במאי שקיימה מפ"ם ביום ה' בערב ברחבת מוזיאון תל אביב ונמשכה כמעט עד חצות.

בעצרת בלטה קבוצת דרוזים מבית ג'אן שהניפה כרזות בנוסח: „חרפה לישראל. אנשים ששירתו בצה"ל אינם יכולים למצוא להם מגורים". מזכ"ל מפ"ם, אלעזר גרנות, הציג את תכנית מפ"ם לעבור לשבוע עבודה של 5 ימים, כמקובל במדינות המתועשות. פיני גרוב מנהיג פועלי „אתא" לשעבר, אמר: „כמי שחש על בשרו משמעות הסגירה של מפעל ללא כל הצדקה כלכלית אלא מתוך חישובי בורסה, אני קורא למאבק נגד מדיניות הממשלה לסגירת מפעלים".

גם חד"ש קיימה הפגנות, בתל אביב ובנצרת, בהשתתפות כמה מאות איש שקראו „כסף לפועלים – לא למנצלים".

אתרי הפיקניקים ושמורות הטבע מלאו מטיילים באחד במאי. כך גם חופי הרחצה שנפתחו רשמית לקהל.

הרב שך מצדד בוועידה ואינו רוצה לפגוש שמיר

מאת בן זבולוני, סופר „דבר" בירושלים

ראש הממשלה יצחק שמיר ביקש להיפגש עם הרב שך, פוסקה של תנועת ש"ס, לאחר שהאחרון גילה את דעתו בעד כינוס הוועידה הבין־לאומית. לסופר „דבר" נודע, כי הרב שך טרם השיב תשובה חיובית לבקשה זאת.

אחד ממקורביו של שך אמר, כי לדעתו הרב יסרב להיפגש עם שמיר, לאחר בקשתו הקודמת ונסגנה מחוגי ראש־הממשלה. זאת משום שהרב שך כועס על עמדתו של הליכוד בענייני דת ובגלל אי־ההסכמה בנוגע לשובו של הרב יצחק פרץ לממשלה.

בליכוד שוררת אי־ודאות בקשר לעמדתה של סיעת ש"ס בכנסת, אם יובאו להצבעה עניין בחירות מוקדמות או הוועידה הבין־לאומית. ראשי ש"ס הודיעו חד משמעית, כי יצביעו בהתאם להוראתו של הרב שך.

כזכור, הורה הרב שך בשעתו לנציגי אגודת ישראל בכנסת להצביע נגד חוק הגולן, אף שממשלת בגין ראתה בהצבעה על חוק הגולן בגידה בשותפות הקואליציונית. יצויין, כי עמדתו של שך היא להיכנס למשא ומתן עם ירדן והפלשתינאים שאינם חברים באש"ף. נודע שחוגים במערך קיימו שיחות עם ראשי ש"ס המעוניינת בהקדמת הבחירות לכנסת, משום שהסקרים האחרונים צופים עלייה בכוחה.

נשיא ארה"ב רונלד רייגן וראש ממשלת יפאן יאסוהירו נאקאסונה בטקס קבלת הפנים לנאקאסונה על המדשאה הדרומית של הבית הלבן ביום ה'. אתמול הסתיים ביקורו של נאקאסונה, שבמהלכו דנו השניים ביחסי הסחר המתוחים של מדינותיהם. (צילום: א.פ.)

נאקאסונה לא השיג מרייגן ביטול מכסי המגן נגד יפאן

וואשינגטון (ע"צ וע"ר). – ראש ממשלת יפאן יאסוהירו נאקאסונה והנשיא רייגן סיימו אתמול שני ימי שיחות שהתמקדו ביחסי המסחר בין שתי המדינות. הם הסכימו על הצורך במאבק נגד הצבת חומות מכס, אולם סיימו את סבב הפגישות בלא שרייגן יבטל את המכס הגבוה שהוטל על כמה מוצרי אלקטרוניקה יפאניים.

בהופיעו במועדון העתונות הלאומי בוואשינגטון ביום ו' אמר נאקאסונה, כי יפאן תבטל את כל ההגבלות על סחר החוץ בתחומה ותכפיל את מאמציה לקניית יותר מוצרים אמריקאיים כדי לצמצם בדרך זו את העודף העצום במאזן המסחרי של יפאן עם ארה"ב. ממקורות בוואשינגטון נמסר כי הנשיא רייגן הבטיח מצידו לנאקאסונה, כי הוא יטיל וטו על כל חוק שיוצע על־ידי הקונגרס ושיכלול הטלת הגבלות על היבוא.

למרות השיחה הידידותית וההסכמה שהוצגה על־ידי שני המדינאים בהודעתם המשותפת לא עלה בידי נאקאסונה לשכנע את רייגן לבטל את המכס בשיעור 100 אחוז שהטיל הממשל ב־17 באפריל על יבוא מוצרי אלקטרוניקה בהיקף של 300 מיליון דולאר. בתשובה לבקשת נאקאסונה לביטול ההגבלות אמר רייגן, כי תיעשה בדיקה מחודשת באמצע החודש לגבי היצוא היפאני בתחום המוליכים למחצה וכי הוא יהיה מוכן להפסיק את ההגבלות אם תוצאות הבדיקה יהיו חיוביות. ב־9 ביוני ייערך בוונציה מפגש נוסף של ראשי שבע המדינות המתועשות, ונראה שמגמת שני ראשי המדינה היא לחתור להסרת ההגבלות עד למועד זה.

מובארק: לעולם לא אבטל את הסכם השלום עם ישראל

מאת דן אבידן, סופר „דבר" לענייני ערבים

הנשיא מובארק אמר ביום ה' שעבר, כי הוא לעולם לא יבטל את הסכם השלום עם ישראל. הנשיא אמר את הדברים בנאום לרגל ה־1 במאי.

בהתייחסו לדרישת אש"ף שמצרים תבטל את הסכם השלום, אמר מובארק: „מה פירוש ביטול הסכמי קמפ דייוויד? פירושו הכרזת מלחמה נגד ישראל. מי שרוצה לעשות זאת, בבקשה, אולם אני אינני מוכן לנקוט צעד כזה – ואני אומר זאת לראשונה בגלוי – משום שפירושו התנערות ממחויבותה של מצרים לחוזה בין־לאומי".

כמו כן סיפר מובארק, כי הוא דחה באחרונה הצעה של מנהיג ערבי (כנראה אל־קדאפי) לבטל את הסכם השלום עם ישראל תמורת הבטחה, שאל־קדאפי תשפיע על המדינות הערביות העשירות להעניק סיוע כלכלי למצרים. יחד עם זאת אמר מובארק, שמצרים לא תכונן יחסי נורמאליזציה מיוחדים עם ישראל וכי הוא הבהיר זאת עשרות פעמים לראשי השלטון בארץ.

הנשיא ציין גם, שלדעת מצרים הסכם האוטונומיה חלף מן העולם מרגע שישראל התעקשה להעניק רק ממשל עצמי לתושבי השטחים, מבלי לסגת מהשטחים.

ותיקי דגניה א' ממשיכים להתווכח:

מי זרק את בקבוק המולוטוב

מאת שמעון וייס, סופר „דבר" בעמק

„זה נראה כמו צעצוע קטן", אומרת דבורה ספרונג הוותיקה מדגניה א' ומצביעה על הטנק הסורי ליד שער הכניסה של הקיבוץ. „אבל כשאנחנו מספרים לילדים ולתיירים על ההיסטוריה של הכלי הזה ושל המקום, הכל מקבל מימד אחר. פתאום הטנק הקטן הזה נעשה גדול".

רק לפני כשנה סיימו בדגניה את העברתו של הטנק למקומו החדש בגן הזכרון שהפתח המשק. את מלאכת העיצוב מחדש הפקידו בידי בן המשק, שהעלה את הטנק על משטח בטון וכך עוצבה הפינה מחדש. היום יש שם פרחים ודשא קטן ובמרכז – הטנק שנעצר על הגדר.

אילו יכלו העצים שבשער המשק לספר את סיפורו של אותו יום חמישי באמצע מאי 1948, ודאי היו נחסכים אי־נעימות ויכוח היסטורי בין אנשי דגניה ובעצם בין כל מי שהיה עד להתקפה הסורית ולבלימתה בבקבוק מולוטוב אחד, שהדליק את הטנק והמית את אנשיו.

וכך כתבו יוסף ברץ ויהודה ספרונג, שהיה אחד מארבעת החברים בעמדה הקדמית: „מהטור השני הצליח טנק אחד לפרוץ את גדר הבטחון. עבר גם את תעלת הכביש של דגניה ב', פרץ את הגדר הפנימית ופרץ לתוך גן מוליה. כאן יצאו מגינינו מתוך התעלות והסתערו על הטנק בבקבוקי מולוטוב. הטנק החל לבעור. מכל הצדדים המשיכו לזרוק עליו בקבוקים עד שכוסה לגמרי בלהבות. הטנק הבוער השפיע בלי ספק על כלי הרכב שנעו אחריו... הקרב על הדגניות הוכרע".

לפני מספר חודשים נפטר יהודה ספרונג. מעולם לא שמעו את ספרונג משתבח בזריקת הבקבוק. בצניעותו הרבה נמנע מלספר ורק לעיתים רחוקות היה משחזר את אותם הימים, באוזני ילדי הקיבוץ בימי הזכרון. יש הטוענים, כי הוא היה זה שזרק את הבקבוק הראשון והקטלני.

גיורא („ג'ורה") סנאן, לוחם ותיק מאפיקים, שהיה אחד ממפקדי האזור באותם ימים, טוען בעקשנות כי שלום הופמן, פליט מחנה ברגן־בלזן, שהגיע לדגניה כחודשיים לפני ההתקפה, הוא שזרק את הבקבוק הקטלני. „כל הגרסאות האחרות", קובע סנאן, „אינן נכונות". לעומתו, יש הטוענים, כי היה נוח „להלביש" זאת על יהודי צעיר, שזה עתה הגיע מהשואה.

בסי כהן, אלמנתו של שלמה כהן, אחד מהארבעה, טוענת כי בעלה הוא שזרק את הבקבוק. כהן נפטר גם הוא לפני מספר שנים אחרי שחלה והפך למשותק. בנו, ערן, נפל כטייס בחיל האוויר במלחמת יום הכיפורים.

נתן אנקורי, שהיה איש „תנובה" חבר דגניה, היה הרביעי בשוחה. גם הוא נפטר לפני מספר שנים. הוא לא נכלל בוויכוח אודות זורק בקבוק המולוטוב הראשון.

מעטים יודעים, כי את בקבוק המולוטוב נתן לאנשי דגניה יגאל אלון. אלון ביקש מאנשי דגניה שלא לבזבז כדורי האקדחים והרובים שהיו ברשותם על הטנקים הסורים, משום שהם בקושי שורטים את הטנקים.

„תגידו לחברים שלכם שלא ירו וכך יחשבו הסורים שדגניה נטושה", תדרך אלון את שליחי הקיבוץ. „הם יתקרבו לשערי המשק וכאשר יפרוץ הטנק הראשון, תזרקו עליו את הבקבוק שאני נותן לכם עכשיו".

הטנק הסורי המוצב כיום כאנדרטה בדגניה. (צילום: ליאון מינסטר)

מומחית אמריקאית למבנה פנים ולסת העידה:

דמיאניוק בתעודת ההגירה זהה לתצלום שב„מסמך טרווניקי"

(ע). – „האדם שבתצלום של מסמך טרווניקי, הוא אותו אדם המופיע בתצלום משנת 1958" – זו המסקנה שאליה הגיעה החוקרת פרופ' פטרישיה סמית, עדת התביעה במשפט דמיאניוק, לאחר שורה של בדיקות שערכה. התמונה משנת 1958 היא תצלומו של דמיאניוק מתעודת ההגירה שלו לארה"ב, תעודה שאין הוא מטיל ספק באמיתותה.

„מבנה פניו של אדם הוא כמו טביעת אצבעו מבחינת הזיהוי", אומרת פרופ' פטרישיה סמית שהעידה מטעם התביעה ביום ה'.

העדה, פרופסור בבית הספר לרפואה באוניברסיטה בירושלים, ומומחית בקנה מידה בין־לאומי לאנתרופולוגיה דנטאלית ולמבנה לסתות – הציגה במשפטו של דמיאניוק שיטה ייחודית לזיהוי אדם, באמצעות השוואה בין תמונותיו בתקופות שונות.

„כל אדם הוא מיוחד במינו. אדם ייחודי עד כדי כך שהוא אף שונה מהתאום הזהה שלו", הסבירה פרופ' סמית בהוסיפה: „הדבר נובע משתי סיבות: האחת הקוד הגנטי של כל אדם והסיבה השניה – גורמים סביבתיים המשפיעים על צמיחה והתפתחות".

פרופ' סמית הגדירה את מה שהיא מכנה „מאפיינים מורפולוגיים של האדם". להגדרה, יש 11 נקודות, על פני האדם, המתעצבות בתום תקופת ההתבגרות ואינן משתנות יותר עד יום מותו. פרופ' סמית הסבירה, כי עשרות „נקודות מורפולוגיות" קיימות בגוף האדם ובעצמותיו, אך היא התמקדה במחקריה בבחינת אותן 11 נקודות.

בנקודה זו החלה פרופ' סמית להסביר איזו בדיקה היא ערכה בנוגע לתמונותיו של דמיאניוק. בשלב ראשון, כדי ליצור קבוצת ביקורת למחקר, נאספו תמונותיהם של 8 זוגות תאומים מכל רחבי העולם.

אחר־כך נערכה השוואה בין שלוש תמונות של הנאשם – תמונה ראשונה משנת 1942 ממסמך טרווניקי, תמונה שניה משנת 1947, בבקשת הגירה לארה"ב, והתמונה השלישית משנת 1958, מאישור הגירתו של דמיאניוק לארה"ב.

החוקרת מצאה, כי אין כל הבדלים במידות בין התצלום של דמיאניוק משנת 1942 לבין התצלום משנת 1958. יש הבדלים בין התמונה משנת 1947 לתמונה משנת 1958. ממוצע ההבדלים במידות בין שתי תמונות אלה הוא 4 אחוזים.

החוקרת השוותה את התוצאות לקבוצת הביקורת, והמסקנה שאליה הגיעה היא – שההבדלים בין התמונות השונות של דמיאניוק קטנים פי חמישה מהממוצע של ההבדלים שנרשמו בין תמונותיהם של 8 זוגות התאומים שנבדקו.

התנצלות והבעת תקווה

הנהלת קופת חולים מצטערת ומתנצלת בפני ציבור החברים על אי הנעימות שנגרמה ביום חמישי האחרון, כתוצאה מה־עדרם מן העבודה של חלק מן העובדים וזאת בלא כל סיבה מוצדקת.

הנהלת קופת חולים תמשיך ותשלים את תכניות ההתיעלות כפי שסוכמו עם ממשלת ישראל וההסתדרות הכללית.

אף עובד לא יפגע מכך!

אנו מקווים שארגון העובדים יגלה אחריות ויהיה שותף נאמן להמשך תהליך ההתיעלות.

קופת חולים מברכת את ציבור חבריה ואת עובדיה ובני משפחותיהם בברכת חג עצמאות שמח!

הנהלת קופת חולים הכללית

מייקל רייגן, בנו של נשיא ארה"ב רונאלד רייגן, שבימים אלה נשלמת הדפסת אוטוביוגראפיה שלו. רייגן הבן מגלה בספרו, כי בילדותו עשה בו מדריך בקייטנה שבה היה מעשה מגונה וצילם אותו בעירום. שנים רבות אחר־כך הוא חשש שהתמונות ימצאו את דרכן אל העתונות ויגרמו נזק לקאריירה המדינית של אביו. (צילום: א.פ.)

הרצוג משבח השב"כ „למרות החריגים"

(עי). – נשיא המדינה חיים הרצוג חולק שבחים לאנשי השב"כ, בדבריו לאומה שישודרו בערב יום העצמאות בטלוויזיה ובקול ישראל.

הנשיא אומר, כי גם אם נעשו מעשים חמורים בשב"כ המחייבים תיקון, אסור שהם יעיבו על פעולתם המהדירה של אנשיו במערכה שהם מנהלים בחזית הסדור. „חובתנו להבטיח כי החריגים יהיו היוצא מן הכלל ולא הכלל עצמו, אך עם זאת לזכור את הנחלצים בשליחותנו להגן עלינו, לחזק את ידיהם ולברכם", אמר הנשיא.

ארה"ב: 1,431 יהודים יצאו מברה"מ ב־1987

וואשינגטון (ע"ד וע"צ).– דובר הסטייט דיפרטמנט צ'ארלס רדמאן הודיע ביום ו', כי 1,431 יהודים היגרו מברה"מ למערב מאז ראשית 1987, המספר הגבוה ביותר מאז שנת 1982. הוא אישר, כי מספר גדל והולך של יהודים מקבל היתרי יציאה בחודשים האחרונים, אך הוא לא נקב במספר זה.

„אנו מקדמים בברכה התפתחות זו, מאחר שתמיד הדגשנו בפני השלטונות הסובייטיים שיש לאפשר לכל אלה הרוצים לצאת לעשות כך", אמר, בהוסיפו כי מספר המהגרים בחודש אפריל הוא 717 – המספר הגבוה ביותר מאז יוני 1981. רק 168 מתוכם עלו לישראל.

רדמאן מיתן משהו את הודעתו בהדגישו, כי בעוד שהתופעה עצמה היא חיובית, „עלינו לציין כי הסיכומים האלה הם עדיין מתחת לשיעור ההגירה שהיתה בשנות ה־70. ההגירה היהודית הגיעה אז לשיא של 51,320 בשנת 1979", הוא אמר.

נמשך הגידול ביתרות המט"ח בבנק ישראל

מאת אמנון אבור, הכתב הכלכלי של „דבר" בירושלים

יתרות מטבע החוץ של ישראל ממשיכות לגדול. בחודש שעבר עלו היתרות ב־1.3 מיליון דולאר ובסוף החודש הן הגיעו לרמת שיא של 4.313 מיליארד דולאר.

העלייה ביתרות נמשכת על רקע הגידול המתמשך ביבוא והיא נובעת מהמרות גדולות של מטבע חוץ על־ידי הסקטור העסקי, הנמשכת מאז הפיחות האחרון.

למעשה צריכות היו המרות אלה להגדיל את היתרות עוד יותר, אולם בחודשים האחרונים הפנתה הממשלה חלק מהדולארים המצטברים בידיה לפרעון מוקדם של הלוואות במטבע חוץ.

2.5 מיליון ש"ח גוייסו במבצע ה„שירותרום"

כ־2.5 מיליון ש"ח נתרמו השנה במבצע „שירותרום". זה הסכום הגבוה ביותר שנאסף אי־פעם במבצע התרמה שנתי זה, שהתקיים השנה בפעם התשיעית. למבצע חברו האגודה למען החייל, קרן ליבי וגלי צה"ל.

למטה „שירותרום" הגיעו כ־10,000 שיחות טלפון – ב־60 אחוז יותר מאשר בשנה שעברה. הקטנה בתרומות היתה תרומתו של הילד יניב בן ה־7 מירושלים שתרם את דמי הכיס שלו בסך 3 ש"ח. התרומה הגדולה ביותר היתה תרומתם של חברי אגד שתרמו 150,000 ש"ח.

מזכ"ל ההסתדרות ישראל קיסר ונשיא התאחדות התעשיינים דב לאוטמן התרימו בשידור חי, ועדי עובדים ובעלי מפעלים במאות אלפי ש"ח.

מפקד גלי צה"ל נחמן שי הדגיש, כי ההישג הגדול של המבצע התקבל בהפתעה מוחלטת, לאור העובדה שהוא נערך השנה ביום חול ולא ביום העצמאות וכי קדמה לו תקופת הכנה קצרה ביותר. במטה המבצע מצפים כי בשבועות הקרובים ייתרמו עוד מאות אלפי ש"ח.

מפלגת העבודה הישראלית

ליום העצמאות ה־39 למדינת ישראל

שלוחה ברכת

מפלגת העבודה

לשנה של שלום ועצמאות כלכלית

חג שמח לכל בית ישראל

בנק החקלאות לישראל בערבון מוגבל

תמצית מאזן מאוחד
ליום 31 בדצמבר 1986
מותאם להשפעת האינפלציה לפי מדד דצמבר 1986
(באלפי שקלים חדשים)

	31 בדצמבר 1986	31 במרס 1986*
מזומנים בקופה ופקדונות בבנק ישראל	8,442	7,484
פקדונות בבנקים	4,740	20,139
אגרות חוב להשקעה	22,881	22,032
מניות בחברות־בנות	69	115
הלוואות לממשלה	143,749	175,958
הלוואות לציבור	426,449	479,085
בנין הבנק וציודו	740	781
נכסים אחרים	16,374	9,935
	623,444	715,529

	31 בדצמבר 1986	31 במרס 1986*
פקדונות הציבור	123,287	113,795
פקדונות מבנקים	26,821	52,308
פקדונות למתן הלוואות	415,977	475,691
אגרות חוב	3,342	4,738
התחייבויות אחרות	4,981	2,803
שטרי הון נדחים **	38,070	45,957
מניות שאינן משתתפות ברווחים	11	12
הון עצמי	10,955	20,225
	623,444	715,529

תמצית דו"ח רווח והפסד מאוחד
לתקופה של 9 חודשים שנסתיימה ביום 31 בדצמבר 1986
מותאם להשפעת האינפלציה לפי מדד דצמבר 1986
(באלפי שקלים חדשים)

	תקופה של 9 חודשים שנסתיימה ביום 31 בדצמבר 1986	שנה שנסתיימה ביום 31 במרס 1986
רווח (הפסד) מפעולות לפני מסים	(9,584)	5,531
הטבה במס (מסים) על הרווח מפעולות	31	(4,910)
רווח (הפסד) מפעולות לאחר מסים	(9,553)	621
חלק הבנק בתוצאות הפעולות של חברות מוחזקות	87	(333)
רווח הון ממימוש השקעה	200	–
רווח נקי (הפסד) לתקופה	(9,266)	288

תמצית דו"ח מאוחד על השינויים בהון העצמי
לתקופה של 9 חודשים שנסתיימה ביום 31 בדצמבר 1986
מותאם להשפעת האינפלציה לפי מדד דצמבר 1986
(באלפי שקלים חדשים)

	תקופה של 9 חודשים שנסתיימה ביום 31 בדצמבר 1986	שנה שנסתיימה ביום 31 במרס 1986
הון עצמי לתחילת התקופה	20,225	19,943
רווח (הפסד) לתקופה	(9,266)	288
רבית על שטר הון צמית	(4)	(6)
הון עצמי לסוף התקופה	10,955	20,225

* מוין מחדש
** בדבר תנאי שטרי הון נדחים ראה באור 7 לדו"חות הכספיים
הדו"חות הכספיים המלאים והמבוקרים נמצאים לעיון במשרד הבנק ברח' השמונאים 83, תל־אביב

בנק החקלאות לישראל בערבון מוגבל

תמצית מאזן מאוחד
ליום 31 במרץ 1987 (בלתי מבוקר)
מותאם להשפעת האינפלציה לפי מדד מרץ 1987
(באלפי שקלים חדשים)

	31 במרץ 1987	31 בדצמבר 1986 (מבוקר)
מזומנים בקופה ופקדונות בבנק ישראל	6,934	8,820
פקדונות בבנקים	7,625	4,952
אגרות חוב להשקעה	24,316	23,905
מניות בחברות־בנות	72	72
הלוואות לממשלה	144,606	150,183
הלוואות לציבור	478,980	445,536
בנין הבנק וציודו	742	773
נכסים אחרים	19,713	17,107
	682,988	651,348

	31 במרץ 1987	31 בדצמבר 1986 (מבוקר)
פקדונות הציבור	132,040	128,805
פקדונות מבנקים	25,161	28,021
פקדונות למתן הלוואות	459,710	434,595
אגרות חוב	3,493	3,492
התחייבויות אחרות	6,637	5,204
שטרי הון נדחים *	41,917	39,774
מניות מבוכרות ומניות בכורה שאינן משתתפות ברווחים	11	11
הון עצמי	14,019	11,446
	682,988	651,348

תמצית דו"ח רווח והפסד מאוחד
לתקופה של 3 חודשים שנסתיימה ביום 31 במרץ 1987
מותאם להשפעת האינפלציה לפי מדד מרץ 1987
(באלפי שקלים חדשים)

	תקופה של 3 חודשים שנסתיימה ביום 31 במרץ 1987	תקופה של 9 חודשים שנסתיימה ביום 31 בדצמבר 1986
רווח (הפסד) מפעולות לפני מיסים	2,642	(10,012)
הטבה במס (מיסים)	(68)	32
רווח (הפסד) מפעולות לאחר מיסים	2,574	(9,980)
חלק הבנק ברווחים (בהפסדים) של חברות־בנות מוחזקות		91
רווח הון מימוש השקעה		209
רווח (הפסד) נקי לתקופה	2,574	(9,680)

תמצית דו"ח מאוחד על השינויים בהון העצמי
לתקופה של 3 חודשים שנסתיימה ביום 31 במרץ 1987
מותאם להשפעת האינפלציה לפי מדד מרץ 1987
(באלפי שקלים חדשים)

	הון (כולל שטרי הון צמיתים) **	הפסדים שנצברו	סה"כ
יתרה ליום 1 באפריל 1986	202,259	(181,129)	21,130
הפסד לתקופה		(9,680)	(9,680)
ריבית על שטר הון צמית		(4)	(4)
יתרה ליום 31 בדצמבר 1986	202,259	(190,813)	11,446
רווח לתקופה		2,574	2,574
ריבית על שטר הון צמית		(1)	(1)
יתרה ליום 31 במרץ 1987	202,259	(188,240)	14,019

* שטרי ההון הינם נדחים לגבי התחייבויות מובטחות ולגבי התחייבויות שבתנאיהן נקבע כי הן עדיפות על פני שטרי ההון.
** הסכום של הון המניות ושטר ההון הצמית מייצג את הסכומים המותאמים להשפעת האינפלציה על פי השינויים במדד המחירים לצרכן ממועדי התקבולים (1951־1960) ועד תאריך המאזן.
הדו"חות הכספיים הרבעונים נערכו לפי אותם כללי החשבונאות לפיהם נערכו הדו"חות הכספיים המבוקרים ליום 31 בדצמבר 1986.

הפועלים הנפקות בע"מ

הודעה
על תוצאות הנפקה
של אגרות חוב (סדרה 14)
בערך נקוב כולל של 18,150,000 שקל חדש.

עפ"י תשקיף החברה שפורסם ביום **12.4.87**, הוצעו לציבור בדרך של מכרז על הריבית אגרות חוב **2005–1997** (סדרה 14), רשומות על־שם, פשהקרן צמודה למדד המחירים לצרכן בגין חודש מרץ 1987 (170.4 נקודות) או לשער היציג של יחידת סל מטבעות שפורסם בגין 29.4.87 (1.6770 שקל חדש ליחידת סל אחת) – הגבוה שבהם, בערך נקוב כולל של **16,500,000 ש"ח.**

הריבית צמודה למדד המחירים לצרכן בגין חודש מרץ 1987 (170.4 נקודות).

רשימת החתימות נפתחה ביום 29 באפריל 1987 ונסגרה בו ביום בשל חתימת יתר.

נתקבלו **122 הזמנות** לרכישת אגרות החוב מהסדרה הנ"ל בערך נקוב כולל של **38,924,500 ש"ח.**

שיעור הריבית שנקבע הוא 6.75% לשנה.

למציעים בשיעור ריבית הנמוך מ־6.75% – הזמנתם בוצעה במלואה.
למציעים בשיעור ריבית השווה ל־6.75% – הזמנתם בוצעה חלקית – 0.02855% מההזמנה.
למציעים בשיעור ריבית מעל – 6.75% – הזמנתם נדחתה.

ד' באייר תשמ"ז – 3 במאי 1987.

עיריית קרית־אתא
מחלקת כח־אדם
דרושים

למחלקת הרווחה דרוש/ה
עובד/ת קהילתי/ת
במשרה מלאה.
דרישות המשרה: עובד סוציאלי בשיר – רצוי בהתמחות קהילתית.
העבודה בחלקה מתבצעת בשעות הערב.

מכונאי
משרה מלאה
דרישות המשרה: מכונאי בעל ידע באחזקת מכונות דיזל. רצוי עם נסיון קודם בתחום זה, רשיון סוג ג' לאחר שרות צבאי.

לאגף הטכני
דרושים:

1. עוזר למנהל המחלקה
– לפיתוח האחזקה במשרה מלאה.
דרישות המשרה: טכנאי בניין מוסמך, בעל נסיון של 5 שנים בתחומי הכנת הערכות לסלילת כבישים ומדרכות, פיקוח על עבודות קבלנים, פיקוח על צוות עובדים וביצוע עבודות מדידה.

2. מהנדס אזרחי או אדריכל
מתכנן ערים – במשרה מלאה.
דרישות המשרה: מהנדס או אדריכל רשום, בעל נסיון של 5 שנים לפחות בטיפול בתוכניות מפורטות יזומות ע"י הועדה המקומית וגורמי חוץ, הכנת סדרי יום של הועדה המקומית, ועדת משנה, הכוונת מתכננים לגבי הגשת תוכניות בנייה, בעל רכב פרטי.
המעוניינים יגישו הצעותיהם בכתב בצירוף קורות חיים, תעודות והמלצות עד תאריך 15.5.87, עיריית קרית־אתא ת.ד. 1.

להברת סוכני מכס דרוש/ה
פקיד/ת הנה"ח סוג 3
הצעות בכתב בלבד לשלוח לי. סטובר בע"מ רח' העצמאות 37 חיפה.

טוב לעבוד בבנק דיסקונט
לחברת השקעות גדולה
דרוש/ה
מנה"ח מתחיל/ה
ל־5 ימי עבודה בשבוע
המעונינים מתבקשים לפנות בכתב בצרוף קורות חיים לת.ד. 507, תל־אביב (מיקוד 61004).

אופיס טכסטיל בע"מ
מפעל אשפרה וצביעת בדים
דרושים
★ **חשמלאי/אלקטרונאי**
בעל נסיון קודם בתעשייה.
★ **מכונאי אחזקה**
בעל נסיון קודם בתעשייה.
נא להתקשר טלפונית 03־802494־5 או לפנות למפעל באזור רח' משה שרת 32.

FIAT
סוכנות מכוניות לים־התיכון בע"מ
למוסך המרכזי ברמת החייל
דרושים

1. **מנהל עבודה**
בעל תעודת הסמכה ונסיון בניהול מוסך.
2. **מכונאי רכב.**
3. **כלכלן**
– תכנון ועריכת תקציבים.
– מעקב על ביצוע וניתוח פעילות.
– ידע בנושא טרמות ופרמיות.

נא לפנות למנהל המוסך טל. 03־483131 או לכח אדם 03־330971.

DB
דן אנד ברדסטריט (ישראל) בע"מ
לעבודה מעניינת בתחום איסוף מידע עסקי
דרוש/ה
מנתח/ת עסקים
הכישורים הדרושים:
1. שליטה בשפות עברית ואנגלית
2. כושר ביטוי מעולה בעברית ובאנגלית (דיבור וכתיבה)
3. מגורים באזור המרכז
4. נכונות לעבודה מאומצת
יש לפנות בכתב יד ל"דן אנד ברדסטריט ישראל" בע"מ רח' השמונאים 105 ת"א או טלפונית: 03־216121.

זמיר
שרותי כח־אדם בע"מ
לסניפינו בת"א וברחובות
דרושים/ות:

★ **מהנדס מכונות**
5 שנות נסיון בתיכון ופיתוח, רקע בהפעלת מערכת CAD, רקע בשריון – יתרון. לעבודה ברחובות.

★ **מהנדס מערכת**
10 שנות נסיון בפיתוח מערכות אלקטרואופטיות מבוקרות מחשב, נסיון בהפעלת צוות מהנדסים, ידע בבקרה ואלקטרוניקה, כשר משא־ומתן עם לקוחות.

★ **הנדסאי/מהנדס חשמל**
נסיון בשנאים. לעבודה ברמלה

★ **מהנדס מכונות/אוירונאוטיקה**
לתיכון מכני וליווי הנדסי של פרויקטים, שליטה באנגלית. לעבודה בגדרה.

★ **תכנתים**
3־5 שנות נסיון בעבודה על מיקרופרוססורים, רצוי ממשפחת אינטל + נסיון בתוכנת זמן־אמיתי, יתרון ידע ב־PLM – הכרחי יוצא צה"ל. למפעל עתיר־ידע באזור חיפה. נא לטלפן 04־670373, או בכתב לת.ד. 44971 חיפה 31448

★ **טכנאי/הנדסאי/מהנדסי כימיה**
נסיון בתעשיה. לעבודה ברחובות

★ **הנדסאי מכונות**
4 שנות נסיון בזיווד מכני למערכות אלקטרוניות בחברות עתירות ידע. העבודה באשדוד.

★ **ספרנית טכנית**
רצוי שפת־אם אנגלית, ידיעה בהפעלת מחשבים אישיים, למשרה מלאה – ברחובות.

★ **מזכירות בכירות**
עברית, אנגלית, למשרות מלאות, 5 שנות נסיון בעבודות מזכירות באופן עצמאי.
תנאים מצוינים, ארוחות, הסעות ושכר גבוה
ת"א: שדרות מוצקין 22, טל. 03-5464514
רחובות: הרצל 202, טל' 08-473832

תעסוקה ברמה גבוהה

לסוכנות ביטוח גדולה בת"א
דרוש
איש ביטוח
בעל נסיון בביטוח תעשייתי, לריכוז הטיפול במפעלים ובמוסדות
נא לפנות בכתב־יד עם פירוט קורות־חיים ונסיון קודם אל ת.ד. 29686, תל־אביב 61296.
סודיות מובטחת.

למערכת עתון בת"א
דרוש/ה
גרפיקאי/ת
ידע ונסיון בעיצוב וביצוע מודעות וכתבות, נסיון במתן הוראות סדר־צילום
נסיון בעבודות צבע (פרוצס) נסיון בעבודה על מגאזינים.
לקביעת ראיון: 03־216176

דרושים
★ מנהל/ת
★ מקדמי מכירות
תיירות נופש והפקה
נסיון הכרחי
טל' 03-217615 03-210732

ליקוד ראשל"צ
דרוש:
נהג משאית
לחלוקת סחורה
טלפון 03־942021
מיום ג'.

ליקוד ראשל"צ
דרוש:
מסגר אחזקה
★ בוגר בית ספר מקצועי.
★ יתרון בעלי נסיון של 3־5 שנים בעבודה במפעל תעשייתי.
טלפון 03־942021 החל מיום ג'.

בית־הספר לפעילי ההסתדרות
ע"ש זלמן ארן
רח' נהרדעה 5 תל־אביב
מברך את
עם ישראל
ההסתדרות הכללית
ותנועת העבודה
לחג העצמאות תשמ"ז
ומודיע על המשך ההרשמה ללימודי ערב לקראת תואר ב.א. – B.A.
במדעי החברה והרוח
של האוניברסיטה הפתוחה
טלפונים: 240211, 03־240212
בשעות 18.00–8.00

רשות שדות התעופה בישראל

רשות שדות התעופה
נמל התעופה הבינלאומי בן־גוריון

הנוסעים לחו"ל ביום העצמאות, 4.5.87 –

שימו לב:
הגישה לנמל התעופה בן־גוריון תהיה דרך הכביש המהיר בלבד, בין השעות 19.00־06.30.
שאר הכבישים יהיו חסומים לתנועה.

בברכת חג שמח,
מינהלת נמל התעופה בן־גוריון

מזג האוויר ביעדי הטיסה החשובים של סוויסאיר

מזג האוויר בעולם

אוסלו	5	9	מעונן
אמסטרדם	8	12	בהיר
באנוס איירס	18	21	גשום
הלסינקי	8	20	בהיר
הונג קונג	27	29	בהיר
וינה	19	30	בהיר
ז'נבה	4	24	בהיר
טוקיו	14	2*	בהיר
ציריך	0	16	מעונן
יוהנסבורג	11	24	בהיר
לונדון	6	15	מעונן
ליסבון	13	26	בהיר
מדריד	11	26	בהיר
מונטריאול	3	11	מעונן
ניו יורק	12	20	מעונן
סאן פאולו	17	25	מעונן
פאריס	11	22	הבהיר
פרנקפורט	9	23	בהיר
ציריך	10	22	גשום
ריו דה ז'נרו	16	30	בהיר
שטוקהולם	10	15	מעונן
שיקאגו	11	21	מעונן

תל־אביב: רח' בן־יהודה 1, טל. 5102620
ירושלים: רח' יפו 30, טל. 231373
חיפה: דרך הים 2, טל. 384655
באר שבע: רח' האבות, טל. 35282

swissair

ביום שלישי ו' אייר תשמ"ז 5.5.87
יום השלושים לפטירתו של יקירנו
יהושע רביב ז"ל
נעלה לקברו בשעה 3.30 אחה"צ
בקיבוץ מעלה החמישה.

המשפחה
ובית מעלה החמישה

אנו אבלים על פטירתו של בן עירנו היקר
רב פעלים
צבי בן־דב ז"ל
השתתפותנו העמוקה באבל המשפחה

ארגון יוצאי פרוז'ני
בישראל

שידורים

טלוויזיה

חינוכית

09.00 טלסקופ: עד כאן.
09.05 יהיה בסדר: סרט על חייו של תובל גבירצמן ז"ל (תולי) שנהרג בשדה התעופה בביירות בשליחות להציל חיילים שנפגעו (כ).
09.45 קינה: להקת צבא בריקוד.
10.00 נכבד את כולם: לקט שירים ליום הזכרון (כ)
2.00 טלסקופ: עד כאן.
2.03 קשת וענן: הלום ישן מדינה חדשה (כ).
2.40 שמוליק של זהרה: מחזה המבוסס על פרשה אמיתית שארעה בשנים שלפני פרוץ מלחמת השחרור.
3.55 קשר משפחתי: עם משפחת אלון.
4.45 מחול: הקינה של דניאל ארמה, עפ"י שיר של נתן זך.
5.00 ערב זמר. מנחה רן מרגלית.

כללית

היום, ערב יום העצמאות

5.30 „רמי – אלבום זיכרון" – סרט תעודה: סיפורו של רמי ברעלי הנקרא על שם דודו סרן אהרום ברעלי, שנפל במלחמת יום הכיפורים. רמי בן 13 יוצא למסע לגילוי סיפור חייו ומותו של הדוד על גבעת התעלה עם פרוץ המלחמה.
6.00 „מי יצלצל קודם" – דרמה דוקומנטרית על מערכת יחסים בין „אח בוגר" ליתום מלחמה.
6.30 „לזכור הוא מין תקווה" – עם המשורר יהודה עמיחי. מנחה: אהוד מנור.
7.00 חדשות (ערבית).
7.30 מהדורת חדשות.
7.45 טקס הדלקת המשואות לסיום יום הזיכרון ופתיחת חגיגות יום העצמאות. שידור ישיר מהר הרצל בירושלים. השנה עומד הטקס בסימן האמנויות היפות. מדליקי המשואות מייצגים את תחומי האמנות השונים: אמנות הבימה, מוסיקה, האמנויות הפלסטיות ספרות ומחול. תלווה את הטקס המקהלה של התזמורת הפילהרמונית הישראלית.
8.45 פתיחת שידורי החג מאולפן עצמאות.
8.50 ברכת נשיא המדינה לרגל יום העצמאות.
9.00 מבט לחדשות.
9.30 ראיון עם ראש הממשלה.
10.00 תכנית בידור מרכזית לליל יום העצמאות. משתתפים: יהורם גאון, ירדנה ארזי, חיים משה, ריטה ורמי קליינשטיין, להקת „הכל עובר חביבי", להקות פיקוד צפון ופיקוד מרכז, רקדני להקת „הורה", להקת „בית בארבור", להקת „כרמל מנשה", להקת הסטודנטים של אוניברסיטת ת"א, להקת המחול של חיל האוויר, להקת „מגפיים", תזמורת חיל האוויר. השחקנים יוסי ברק, מאיר סוויסה וספי ריבלין. ניצוח, ניהול המוסיקה ועיבודים: אורי קריב. כוריאוגרפיה: שלמה ממן. בימוי הלהקות הצבאיות: שוקי וגנר. בימוי להקת „מגפיים": שיא לביא.
11.00 אולפן עצמאות.
11.10 „הבריחה הגדולה" – סרט קולנוע המבוסס על פרשיות שהתרחשו בימי מלה"ע השניה. סיפור בריחה נועז של אסירים אמריקאים, בריטים וקנדים ממחנה שבויים גרמני. בין השחקנים: סטיב מקווין, ג'יימס קובורן, צ'ארלס ברונסון וריצ'ארד אטנבורו, שהיה לבמאי חשוב. הבמאי ג'ון סטרג'ס.
02.00 סיום השידורים.

מחר, יום העצמאות

09.00 „יפה וקדומה" – חלק שני של קונצרט מנגנות ופרקי שירה, בהשתתפות חזנים אורחים מחו"ל לארץ: בן ציון מילר, דוד בגלי, האברהם אלברטו מזרחי. תלווה אותם התזמורת הקאמרית החדשה, בניצוחו של ד"ר מרדכי סובל. מנחה מרדכי פרימן.
9.30 אולפן העצמאות ומבזק חדשות.
10.00 „שלמה המלך" – מחזמר. אגדות שלמה המלך עובדו למחזמר משעשע בהשתתפות דורון תבורי, דיקי גל, עדית ספרסון, זב דייזר, גיל אלון, אילת שר ויורם בוקר.
11.15 אולפן עצמאות.
12.00 חידון התנ"ך העולמי ה-24 לנוער יהודי בארץ ובעולם – שידור ישיר. בחידון ישולבו קטעי סרטים על מקומות ואתרים במקרא. מנחים: עמיקם גורביץ ותמר עיזה.
2.00 אולפן עצמאות.
2.02 מהדורת חדשות.
2.15 אולפן עצמאות.
2.30 „צלילה חוזרת" – סרט קולנוע ישראלי: סיפורה של יחידת קומנדו ימי. במרכז העלילה סיפורו של אחד החיילים, הנושא לאישה את אלמנתו של חבר, שנפל בפעולה. שמעון דותן כתב את התסריט וביים את הסרט. מופיעים: דורון נשר, לירון נירגד ודני מוג'ה.
4.00 אולפן עצמאות.
4.01 „אורח מדינת ישראל" – „דוד בן־גוריון, סיפורים קטנים וגדולים". מנחה: מני פאר.
5.00 אולפן עצמאות.
5.02 „המסעדה הגדולה" – „זה היה רצח" (תרגום ערבי־עברי).
5.50 אולפן עצמאות.
6.00 טקס חלוקת „פרסי ישראל", בשידור ישיר. חתני פרס ישראל: עובדיה הררי, ד"ר אלכסנדר ביין, פרופ' מנחם יערי, פרופ' עזרא ציון מלמד, ליאה קניג־שטולפר, מרים זוהר ומכרם חורי. יופיעו: מקהלת „רנה זמלרו", דודו פישר ואילנית. מנחים: עזריה רפפורט וגילה אלמגור.
7.01 חג שמח – משתתפים: עפרה חזה, להקת „השגרירים", להקת הליקוד „שלום 87 תל־אביב" והאיגנות עם מתמר מצארוה ועלי יחיא (ערבית).
7.30 חדשות (ערבית).
8.00 אולפן עצמאות.
8.02 טקס פתיחת ביתם הפורל – שידור ישיר.
9.30 מבט לחדשות.
10.00 אולפן עצמאות.
10.34 מופע אמני – בחגיגה השנתית של ארגון אמני ישראל יופיעו 150 אמנים במופע שהוקלט במיוחד לטלוויזיה.
12.00 אולפן עצמאות, מבזק חדשות, קטעי הומור.
12.30 סיום השידורים.

לקראת שידור

„הבריחה הגדולה", הערב 23:10. מזל סרטי מחנות השבויים הוא לבטוח „האשליה הגדולה" של רנואר, אך „הבריחה הגדולה" מפתח את מסתריותו של סיווג זה עד כדי שלמות. המתכונת: שיבוץ כמה כוכבים בין־לאומיים מושכי קהל כקורבנות שבי של הרעים (רצוי נאצים), מעט הווי לאומי ואחר כך תכנית בריחה נועזת הבנויה על מיומנותם של הבורחים. סרטי בריחה, יחד עם סרטי המבצעים בעורף האויב, פירנסו מנהלי אולפנים וכוכבים מזדקנים בתעשיה במהלך שנות ה־60 וה־70. כמה מכוכבי זרם זה נמצאים כבר בסרט המוקדם הזה (1963): **צ'ארלס ברונסון, ג'יימס קובורן, וריצ'ארד אטנבורו**, המשתתף כאן כשחקן ולימים היה לבמאי סרטים שכאלה. אך הזכרון הקולקטיבי מ„הבריחה הגדולה" מורכב בעיקר מתעלולי האופנוע של **סטיב מקווין** המנות מקווין, חובב מירוצי מכוניות ואופנועים גם מחוץ לאתר הצילומים, שמח לקחת על עצמו את ביצוע הפעלולים בצילומי הסרט הזה, לשמחת מחלקת יחסי הציבור.
ג'ון סטרג'ס הפיק וביים את הסרט, הנמתח על פני כמעט שלוש שעות תמימות, ובו סיפור בריחתם של 76 שבויים אל החופש. הצוות המוביל – הילטס (מקווין) טייס עתיר נסיון בריחות, בארטלט הבריטי (אטנבורו) רב התושיה, מתכנן המבצע, בליית (**דונלד פלזנס**) ההולך ומאבד את ראייתו – מכין את הקרקע לבריחה ההמונית, תחת עיניהם הבולשות של הנאצים ימ"ש.

אמיר רותם

„צלילה חוזרת", מחר 14:30. הטלוויזיה ממשיכה מסורת יפה ומקרינה סרט ישראלי ביום חגנו. הפעם זהו סרטו הראשון של **שמעון דותן** („חייך הגדי") ובו חוזר הבמאי־תסריטאי לזכרונותיו מהקומנדו הימי (חמש שנות שרות), על האחווה הגברית המפעמת בו. דותן כתב את התסריט על פי סיפור של **יהודית הנדל**, אם אשתו הראשונה, שהתבססה בכתיבתה על סיפורי דותן וחבריו ליחידה. יוחאי (**אסי דיין** בתפקידון אורח) נהרג בפעולה נועזת ב־1970. בטרם מותו „הוריש", ברגע של קלות דעת, את רעייתו מירה (**לירון נירגד**) לידידו הטוב יואב (**דורון נשר**). מירה ויואב אכן שומרים על קשר ולבסוף אף נישאים, אך החיים אחרי השכול אינם יכולים להמשיך במסלולם.
סרטו של דותן הוקרן בפסטיבל ברלין 1982, עוד לפני שעלה כאן על המסכים. בברלין היו שראוהו כהתפארות ישראלית בכוחנות מיליטריסטית, בארץ היו שטענו לנטייתו לשוביניזם גברי, המביא למעיכתה של דמות האשה, האמורה להיות מרכזית בסרט. בטיפולו בבעיית השכול הוגדר הסרט בדרך כלל „חשוב", מה גם שיצא באותו פרק זמן בו עלו על המסכים הסרטים „נועה בת 17" ו„חמסין", ויחד נדמה היה לרגע קצר וחולף, שחלה כאן תזוזה של ממש בכמותו האיכותית של הקולנוע הישראלי.
דני שניאור, מי שצילם גם את סרטו השני של דותן, צילם סרט זה. **דני שיק** הוותיק ערך. **זוהר לוי** כתב את המוסיקה. עוד במשתתפים: **דני מוג'ה** (בתמונה משמאל, יחד עם דורון נשר), **יאיר רובין, עמי טראוב, זאב שמשוני, מוסקו אלקלעי וזהרירה חריפאי.**

אמיר רותם

יום העצמאות, מעצם הגדרתו הפטריוטיות, מאפשר גם שיבה אל מושגים שעבר עליהם הכלח, „הטובים לטיסי" למשל. בסיס חיל האוויר אירח חבורה נכבדת של אמנים כבר לפני שבועות רבים בתכנית שהוקלטה במיוחד לשידור בערב החג. **ירדנה ארזי, חיים משה, ריטה ורמי קליינשטיין, „הכל עובר חביבי", יהורם גאון**, להקות צבאיות כמובן (פיקוד צפון ומרכז), החקיין **יוסי ברק**, הבדחנים **מאיר סוויסה וספי ריבלין** ועוד רבים וטובים, הערב ב־22.00.

במרכז תכניות אחר הצהריים של יום העצמאות (16.00) תעמוד התכנית „אורח מדינת ישראל" – דוד בן גוריון, סיפורים קטנים וגדולים. בתכנית יארח מני פאר את בני משפחתו של בן גוריון וכמה ממקורביו אשר יספרו, בין השאר, סיפורים שטרם נשמעו אודות דוד בן גוריון.

הלו, זה יוסי בנאי?

„קול ישראל" ממשיך במסורת שהחלה לפני שנה, ומייחד את המישדר המרכזי ביום העצמאות לאמן בתחום הזמר העברי. השנה מתארח באולפן רשת ב' בת"א (11.00־16.00), **יוסי בנאי**, שיענה במהלך השידור גם על שאלות המאזינים. את יוסי בנאי מארחת **רבקה מיכאלי** ובמהלך השידור ישמעו מערכונים ופזמונים שנכתבו על ידו וכן פזמונים בביצועו.

★

לאחר המישדר עם יוסי בנאי, ישודר ברשת ב' (16.05־18.00) תסכית רדיו בן שני חלקים: „הוא הלך בשדות 1946" ו„שדות 87", מאת **משה שמיר**. „שדות 87" הוא פרק המשך למחזה המקורי ורוב הדמויות המופיעות בו הן הדמויות המופיעות במחזה המקורי מלפני 40 שנה. משתתפים: **שמעון ישראלי, עדה טל, אבי אודיה, אסתי קוסוביצקי** ועוד. ביים: **נסים קמחי.**

קרן קיימת לישראל JNF

ארועי יום העצמאות ביערות הקרן הקימת לישראל

סיורים ללא תשלום (בשעות 11.00 ו־14.00)
● הסטף – המפגש בצומת הכניסה לסטף (כביש עין כרם–צובה)
● בית גוברין – המפגש בכניסה לקבוץ בית גוברין (אזור קרית גת)
● מערות המסתור בעזקה, חורבת מדרס ויער משואה – המפגש בתחנת הדלק של צומת האלה
● פארק קנדה – המפגש ברחבת הכניסה לפארק (אזור לטרון)
● אנדרטת הפורצים ויער המסרק – המפגש בתחנת הדלק שואבה (אזור הרי יהודה)
● דרך בורמה – המפגש בשעה 10.00 במצפה הראל

מוקדי בידור
● יער לביא – מחנה הנוער בשיתוף עם מ.א. גליל תחתון
● פארק קנדה – בעמק המעינות
● יער המלאכים – 2 מוקדים בשיתוף עם מ.א. לכיש
● פארק ירוחם – בשיתוף עם מ.מ. ירוחם

חניונים ופארקים
פרטים במודעות
מרכז ההסברה בעתונות

חוגי הנוער
יחולקו דפי הסבר ושקיות אשפה ע"י נוער שוחר קק"ל

אתרי הקרן הקימת לישראל פתוחים לציבור החוגגים ללא תשלום

לשכת הדובר

היער הוא שלך ובשבילך שמור עליו!

ישראל

שר העבודה והרווחה
הודעה בדבר כוונה לתקן צו הרחבה
לפי חוק הסכמים קבוציים התשי"ז – 1957

בתוקף סמכותי לפי סעיף 26 לחוק הסכמים קבוציים, התשי"ז–1957(1), אני מודיע על כוונתי לתקן את צו ההרחבה בענף המתכת, החשמל והאלקטרוניקה(2) על כל תיקוניו, באופן שההוראות המורחבות יחולו גם על המעבידים והעובדים בענף המוסכים.
כ"ז בניסן התשמ"ז
26 באפריל 1987
(1) ס"ח התשי"ז ע"מ 63
(2) י"פ התשל"ד ע"מ 538

משה קצב
שר העבודה והרווחה

הודעה לפי פקודות החברות (נוסח חדש) התשמ"ג 1983
בענין: „ניצן" מערכות מידע בערבון מוגבל
הודעה לנושי החברה
באסיפה כללית יוצאת מן הכלל של החברה שנועדה והתכנסה כהלכה ביום 28 באפריל 1987 הוחלט בהחלטה שלא מן המנין לפרק את החברה בפירוק מרצון כיוון שבגלל חבותיה אין החברה יכולה להמשיך בעסקיה וכן הוראי שתתפרק.
ניתנת בזה הודעה שאסיפת נושים של החברה תתקיים ביום א' 10 במאי 1987 בשעה 14:00 במשרדי עו"ד הושע גלברד מרחוב דיזנגוף 25, תל אביב, לצורך קבלת ההחלטות לפי סעיפים 323 עד 326 לפקודת החברות (נוסח חדש) התשמ"ג – 1983.
כל נושה שיש לו תביעות כנגד החברה מוזמן בזה להופיע לאסיפה הנ"ל.
בפקודת מועצת המנהלים
מר א. שמידמן, מנהל
מר מ. הלפמן, מנהל
תל אביב, 28 באפריל 1987

50 התזמורת הפילהרמונית הישראלית
מנהל מוסיקלי: זובין מהטה

שינוי בלוח הקונצרטים
צר לנו להודיעכם כי עקב מחלתו של מאסטרו **לאונרד ברנשטיין** יחולו שינויים בלוח הקונצרטים בחודש מאי 1987:
קונצרט למנויים מס' 9 בתל־אביב
סדרה ה' יום ו', 29.5.87 בשעה 2.00 אחה"צ
בנצוחו של דניאל בארנבוים
סדרה ה' יום ה', 14.5.87 בשעה 8.30 בערב
בנצוחו של זובין מהטה
סדרה ה' יום א', 24.5.87 בשעה 8.30 בערב
בנצוחו של ג'יימס לוויין

למנויי סדרות ב' וג' בת"א וסדרה א' בחיפה
(בנקום הקונצרטים שתוכננו לעונה הזו)
אנו מציעים קונצרטים בנצוחו של לאונרד ברנשטיין
בעונה הבאה
למנויי סדרה א' בחיפה ב־1.6.1988
למנויי סדרה ב' בת"א ב־6.6.1988
למנויי סדרה ג' בת"א ב־7.6.1988
למנויי הסדרה הנ"ל, שלא יוכלו לקבל הצעתנו, תוחזר תמורת הכרטיס לקונצרט זה (בקרוב נודיעכם כיצד נסדיר זאת)
אתכם הסליחה

סרטים

תל־אביב

אלנבי: קשוחים שכאלה 9.40, 7.30, 5
אורלי: ילדים חורגים לאלוהים 9.30, 7, 4.30
בית ליסין: הערשים (סלח לי אתה נושא צוואה?) 11.15
בן־יהודה: שמתי בדז למורה 9.30, 7.15, 5
גורדון: אהבה בגבהה 9.30, 7
גת: חנות קטנה ומטריפה 9.45, 7.30, 5
דיזנגוף 1: שיחות מלובלבות 9.50, 7.30, 4.45, 1.30, 11.00
דיזנגוף 2: הכרזות, אהבה מפירנצה 9.50, 7.40, 4.45, 1.30, 11
דיזנגוף 3: המודות 9.50, 7.40, 4.45, 1.30, 11
דקל: קרוקודיל דנדי 9.30, 7.15, 4.30
הוליווד: שמתי בדז למורה 8.00 / מלכודת 52 10.00 / תנות – סקס
חן: פרויקט להזם 9.30, 7.15, 5
חן 1: צבע הכסף 9.45, 7.15, 4.45
חן 2: משעים שכלב 9.45, 7.30, 5
חן 3: אל תקרא לי לבן 9.45, 7.35, 5
חן 4: בושעו אתמול היום 9.40, 7.30, 5, 2, 11
חן 5: הרומן שלי באוקספורד 9.40, 7.30, 5, 2, 11
לב 1: הליפת ערב 9.40, 7.30, 5, 2
לב 2: בקצב הכסף 9.40, 7.30, 5, 2
לב 3: קרין 9.50, 7.40, 5, 2
לב 4: מלו 9.40, 7.30, 5, 2
לימור: הבוקר שאחרי 9.30, 7.30, 5
ספרייה: סגור לרגל שיפוצים
פאריס: תמיד 9.30, 7.30 / שואה 1.00
פאר: כלא הנשים 9.30, 7.30
שחף (לשעבר אלנבי): האינטסלטור 9.40, 7.30 / 1.00
תכלת: 3.00, 7.30, 9.30, 11, 1.30
היכל: סינמה 1: מלכודת 52 9.30, 7.15, 5
סינמה 2: חנה ואחיותיה 9.30, 7.15, 5
סמדר: סגור לרגל שיפוצים
בית בריל: פלאטון 9.15, 7
צפון: ללא רחמים 9.30, 7.30, 5
צריה: בטר כלו 9.30, 7, 4, 2, 11.45 / שמש 11.30
צבר: שם הורד 9.30, 7, 4.30
שחקים: פלאטון 9.30, 7, 4.30
תמוז – רמת־אביב: מבכים משתנים 9.40, 7.30 / חנות התפרה הסכבי / 1 פריץ התעול, 3 מנהטן / 5.00 התפרה המכבי
תכלת: זקה להצות 9.35, 7, 4.30
תל־אביב: נער הזהב 9.30, 7.15, 5

ירושלים

אוריון: נער הזהב 9.30, 7.15, 5
אורנע: אהבה בגבהה 9.15, 7.15, 4.30
אדיסון 1: קרוקודיל דנדי 9.15, 7.15, 4.30
אור 3: להתחתן שנית 9.15, 7.15, 4.30 / 11.15 מרשמים באהבה
אור 4: ג'ק פלאש המקפץ 9.15, 7.15, 4.30 / 11.15 שבי האמת
אור 5: הליפת ערב 9.15, 7.15, 4.30 / 11.15 הבו הוש השלב
אור גילה: אל תקרא לי לבן 9.30, 7.15, 4.30
בית אגרון: שני אגבעות מצירוץ 5.30 / כולם נפלו על הראש 7.30 / אפוקליפסה עכשיו 9.30
האולם הקטן בביני האומה: סגור
הבירה: האינטסלטור 9.30, 7.30, 5, 11, 1.30
חן: פלאטון 9.30, 7.15, 4.30
סמדר: ילדים חורגים לאלוהים 9.30, 7.15
סמדר: חנה ואחיותיה 9.15, 7
עדן: כלא הנשים 9.30, 7.30, 4.30

בת ים ר.ג. הבוקר שאחרי 9.30, 7.30, 4.30
תיאטרון ירושלים: כס הדמים 9.15, 6.45

חיפה

אורה: פלאטון 9, 6.30, 4
אורלי: זקה להצות 9.15, 6.45
אמפיתיאטרון: נפגש בחוף 9.15, 7, 4.30
ארמון: קשוחים שכאלה 9.00, 6.45, 4.30
חן: אל תקרא לי לבן 9.15, 6.45, 4.30
עצמון 1: ילדים חורגים לאלוהים 9.00, 6.45, 4.15
עצמון 2: שיחות מלובלבות 9.15, 7, 4.30 / עצמון 3: הבוקר שאחרי 9.15, 7, 4.30
פאר: קרוקודיל דנדי 9.15, 7, 4.30
קריאור: האינטסלטור 9.15, 7, 4.30 / 11.30 סיפור מהמזרח
רון: נער הזהב 9.15, 7, 4.30
רב בת 1: משעים שכלב 9.15, 7, 4.30
רב בת 2: הליפת ערב 9.15, 7, 4.30

קריות חיפה

סביון: אהבה בגבהה 9.15, 7, 4.30
ספוקס: קשוחים שכאלה 9.15, 7
אורות: נער הזהב 9.15, 7
בית העם: אהבה בשוקים 9.15, 7
היכל: האינטסלטור 9.15, 7
ציטה: צבע הכסף 9.15, 7

אשדוד

אסתר: כלא הנשים 9.30, 7.15
אשדודה: ללא רחמים 9.30, 7.15

אשקלון

אסתר: נוסעים במלכודת 9.30, 7.15, 4.30
מאוה: פריך הבינגה 9.30, 7.30
היכל: ללא רחמים 9.30, 7.15

באר־שבע

חן: נער הזהב 9.30, 7.30, 5

הרצליה ורמת השרון

היכל: כלא הנשים 9.30, 7.15, 5
כוכב־דניאל: 3 אמיגוס 9.30, 7.15
כוכב: גיבוד מגוע אחר 7.00 / 9.30 בושעו אתמול היום

עפולה

מפסיטרון: נער הזהב 9.00

חולון, בת ים

ארמון: להתחתן שנית 9.30, 7.15 / 4.30 האינטסלטור
מגדל: אל תקרא לי לבן 9.30, 7.15
כוכבים קרית שרת: ראן 8.00
ממבי: פלאטון 9.30, 7, 4.30
רינה: ג'ק פלאש המקפץ 9.30 / עצמאות: כלא הנשים 9.30, 7.15, 5

טבריה

אביב: הסיפה בגיעה 9.15, 7

כפר־סבא, רענה

עמל: שיחות מלובלבות 9.30, 7.15 / יום א' 11.30 מופע הקולנוע של רוקי
חן: ג'ק פלאש המקפץ 9.30, 7.15
אורות: גינגש בחוף 9.15, 7.15, 5

לוד, רמלה

אודלי: סגור
נוה זיו: סגור
אורה: אותנטי פופולר 9.30, 7.30

נהריה ועכו

הוד: ניגנה האמריקאי II 9.30, 7.15
רוז: המצור מארץ הוש 9.30, 7.30, 5
אוריפורויוס: ניגנה האמריקאי II 6.00

נתניה

סמדרה: 3 אמיגוס 9.15, 7, 5
אסתר: שמתי בדז למורה 9.15, 7
שרון: פלאטון 9.30, 7 / 5.00 סוכר במשורה חלקית

קרית אונו

מתנים: שכם רב הכפרות 6.30 / השכגו האחרון בפריז 9.00

פתח־תקוה

שלום: האינטסלטור 9.30, 7.15, 4.30
היכל 1: ילדים חורגים לאלוהים 9.30, 7.15, 4.30
היכל 2: נער הזהב 9.30, 7.15, 4.30
היכל 3: פלאטון 9.30, 7.15, 4.30

ראשון־לציון ורדובות

ג.ג. רון 1: ילדים חורגים לאלוהים 9.30, 7, 4.30
ג.ג. רון 2: פלאטון 9.30, 7, 4.30 בעמק: סגור
ראשונה: הרומן שלי באוקספורד 9.30, 7.30, 5
בית העם: אהבות משתנות 9.30, 7.30
הוד: ילדים חורגים לאלוהים 9.30 7.15
חן: הבוב 9.40, 7.30

רמת־גן וגבעתיים

ארמון: האינטסלטור 9.30, 7.15
ארמון: קרוקודיל דנדי 9.30, 7.15, 5
לילי: פלאטון 9.30, 7, 4.30
הוד: ילדים חורגים לאלוהים 9.30, 7, 4.30
רב גן 1: קשוחים שכאלה 9.45, 7.25
רב גן 2: מונה ליזה 9.45, 7.25, 5
רב גן 3: הנבל הבודפסי 9.45, 7.25, 5
רב גן 4: חנות קטנה ומטריפה 9.45, 7.30, 5
שאביב: צרות גדולות בצ'יינה טאון 9.30, 7.30

هكذا من الأصل

ברכות תל־אביב ◇ גוש דן ◇ השומרון ליום העצמאות

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
להסתדרות הכללית
ולכל עם ישראל
במלאת 39 שנים
לעצמאות ישראל

שלוחה ברכה
לביצור הבטחון ולקידום השלום
לייצוב המשק ותנופה לצמיחה

בית סולל בונה

שלום,
בטחון
ועצמאות
ישראל

ברכת

תנועת המושבים ומוסדותיה

תנועת המושבים בישראל

עובדי
חברת החשמל
לישראל

מברכים
את הממשלה וצבא ההגנה לישראל
את חברת החשמל לישראל,
מינהלתה ועובדיה
את ציבור הפועלים והסתדרותו
את הפנסיונרים ובני ביתם
ואת מגוייסינו, באשר הם

ביום העצמאות הל"ט
ברכת שלום שגשוג ופיתוח

המזכירות הארצית

למרכז הקואופרציה
לחברי הקואופרטיבים
ולכל בית ישראל

חג עצמאות שמח

מגן
קרן פנסיה

לכל עם ישראל

במלאת ל"ט
לעצמאות ישראל

שלוחה ברכת

קיבוץ שדות־ים

לכל בית ישראל

שלוחה ברכה חמה

ליום העצמאות ה־39

בית מגל

ביום העצמאות הל"ט
למדינת ישראל

שלוחה ברכתנו

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
ולהסתדרות הכללית

לשנת ביטחון
וצמיחה כלכלית

בית כור

ביום העצמאות
הל"ט

ברכותינו

לצה"ל
להסתדרות העובדים
לחברי מבטחים באשר הם
לגימלאי מבטחים
לעובדי המוסד ומשפחותיהם
ולכל בית ישראל

מבטחים
המוסד לביטוח סוציאלי
של העובדים בע"מ

ביום העצמאות
השלושים ותשעה
למדינת ישראל

שלוחות ברכותינו
לשלום ובטחון
וגיאות בעבודה ובהתיישבות

לשכת המס המרכזית
לשכות המס המרחביות

לנשיא המדינה
לצה"ל
להסתדרות הכללית
ולכל בית ישראל

שלוחות ברכותינו
ליום העצמאות הל"ט
לשלום וביטחון, לחיזוק מעמד העובדים
ולשגשוג כלכלי

בית ראשוני פועלי ציון
מכון רינגלבלום
ספריה ע"ש י.ל. פרץ

ליום העצמאות ה־39
שלוחה ברכתנו

לממשלת ישראל ולצה"ל
למוסדות ההסתדרות
למרכז הקואופרציה
לתנועה הקיבוצית
ולכל ציבור הפועלים

"תחבורה"

אגודה שיתופית מרכזית
לשרותים בחקלאות בע"מ

משרדים ראשיים:
תל־אביב, רחוב עמינדב 17, טלפון 337831
מסוף המכולות נמל חיפה, טלפון 674683/4
באר שבע, דרך חברון, תחנת דלק, טלפון 76855

סניפים בכל חלקי הארץ:

קואופ. הגליל העליון	קואופ. עמק חפר
קואופ. עמק הירדן	קואופ. התנועה
קואופ. בית־שאן חרוד	קואופ. חוף אשדוד
קואופ. הגליל המערבי	קואופ. הנגב
קואופ. התבור	קואופ. עין השופט

ביום העצמאות ה־39

נברך ונתברך

★ בביסוס השלום הבטחון והדמוקרטיה
★ בביצורו של צה"ל ושגשוג המדינה
★ בחיזוק תנועת העבודה
ועליית ערכי העבודה והשוויון
בחברה הישראלית
★ בהרחבת ההתישבות החלוצית
בגבולות וחבלי ארץ שוממים
★ באיחוד העם והגברת העליה

התנועה הקיבוצית המאוחדת

בפרוס חג העצמאות תשמ"ז
שלוחות ברכותינו הנאמנות

לעצמאות עם ישראל בארצו
לעצמאות חופש הפרט בישראל
לעצמאות כלכלית במדינתנו

נעמת
תנועת נשים
עובדות ומתנדבות

לעובדי עירית
תל־אביב־יפו וב"ב
ולכל בית ישראל

שלוחה ברכת שלום,
עליה, התבצרות ובטחון
בפרוס חג העצמאות ה־39
למדינת ישראל

תגמולים של העובדים בעירית תל־אביב־יפו	**ארגון העובדים בעירית תל־אביב־יפו**

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל
להסתדרות הכללית
למרכז החקלאי
ולכל חברינו באשר הם שם

ברכות
ליום העצמאות ה־39 למדינת ישראל

המחלקה לחקלאות במושבה
— המרכז החקלאי

אגב"ד – ארגון קניות לשיווק
ולאספקה של חקלאי המושבה

ניר למושבה בע"מ

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל
לתושבי העיר בני־ברק
ולכל בית ישראל

שלוחה ברכה
ביום העצמאות הל"ט
למדינת ישראל חזקה ומשגשגת
ולעם ישראל גאה באמונתו
וזקוף קומה במולדתו

עירית בני־ברק

משה אירנשטיין
ראש עירית בני־ברק

פיבל פרבמן בע"מ
בית חרושת למרצפות
בני־ברק, רח' השומר 17, טל. 782029

מברך: את ממשלת ישראל
צה"ל
מועצת פועלי בני ברק
ומוסדות ההסתדרות
ראש העיר ועירית בני־ברק
העובדים וכל הבאים אתנו
בקשרי מסחר ועבודה

לחג העצמאות הל"ט למדינה

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל
לראשי עיריות:
בני־ברק, רמת־גן, גבעתיים וכפר־סבא
וכל הבאים אתנו בקשרי מסחר
לידידינו ולכל בית ישראל

שלוחה ברכתנו
ליום העצמאות הל"ט למדינת ישראל

אדלר ישראל חברה לבנין בע"מ
הרב קוק 10 בני־ברק טל. 781640

ביום העצמאות ה־ל"ט
למדינת ישראל

שלוחה ברכתנו
למֶמשלת ישראל ולנשיאנו
לצה"ל
להסתדרות ולמוסדותיה
ולכל בית ישראל

תהא שנה זו שנת שלום אמת ושגשוג

יש לך כתובת.
שיכון עובדים.

לעם ישראל
למדינת ישראל
לצבא ההגנה לישראל
להסתדרות ומפעליה
ולהתישבות החקלאית

שלוחה ברכתנו
ליום העצמאות הל"ט
לבטחון, לשלום, לתמורה מחזקת ומרשלת

הסתדרות הפועלים החקלאים
המרכז החקלאי

ארגון עובדי התעשיה האוירית
ועובדי התעשיה האוירית

מברכים את
צה"ל וכל בית עם ישראל

בברכת
חג עצמאות שמח
שנת ביטחון עם מטוס ה"לביא"

נ ת י ב

קרן הפנסיה של פועלי ועובדי מפעלי משק ההסתדרות

מברכת

ביום עצמאות ישראל

★ את חבריה בכל המפעלים ★ את צבור הפנסיונרים ★
★ ואת צוות העובדים ★

בברכת חג שמח וחג שלום

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצבא ההגנה לישראל
להסתדרות הכללית ולחבריה
ולכל בית ישראל

שלוחות ברכותינו הנאמנות

לחג העצמאות תשמ"ז

יהי רצון שנזכה לשלום אמת,
עליה גדולה, שגשוג ופריחה, התחדשות חברתית
ושובה של תנועת העבודה להגמוניה במדינה.

מועצת פועלי רמת־גן

- נעמת סניף רמת־גן
- קופת חולים מחוז דן
- לשכת המס מרחב ת"א יפו–דן–פתח־תקוה
- "מבטחים" מוסד לביטוח סוציאלי של העובדים בע"מ סניף רמת־גן–גבעתיים–אור־יהודה
- סופר קראוס ★ היפר קראוס – של רשת הריבוע הכחול
- "הסנה" חברה לביטוח בע"מ – סניף רמת־גן
- הפועל רמת־גן
- ספרי מרכז להפצת הספר העברי בע"מ

ברכות חיפה ◇ נתניה ◇ ליום העצמאות

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצבא ההגנה לישראל
למרכז השלטון המקומי בישראל
ולכל בית ישראל

שלוחה ברכה
ביום העצמאות ה־39
שנת שלום, בטחון ושגשוג כלכלי

מועצה מקומית אליכין
מועצה מקומית כפר יונה
מועצה מקומית קדימה
מועצה מקומית תל־מונד

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצבא ההגנה לישראל
לועד הפועל של ההסתדרות
ולכל בית ישראל
שלוחות ברכותינו הנאמנות
לחג העצמאות ה־39

מועצת פועלי אליכין — עמק חפר
מועצת פועלי אבן יהודה
מועצת פועלי כפר יונה
מועצת פועלי קדימה
מועצת פועלי תל מונד

לנבחרי העם
לכוחות הבטחון
ולתושבי המועצה

ביום העצמאות ה־39
שלוחה ברכה

יבניני יצחק
ראש המועצה המקומית
פרדסיה
וחברי המועצה

לנשיא המדינה
למוסדות הממשלה
לצה"ל, להתיישבות העובדת
לחברינו ולכל בית ישראל

שלוחה ברכתנו
בחג העצמאות ה־39

מושב כפר ידידיה

בפרוס יום העצמאות ה־39
אנו מברכים
את כל בית ישראל
בשנת שלום אמת ובטחון

כפר־חיים

המועצה המקומית אל־טייבה
שולחת ברכותיה
לנשיא המדינה
לממשלה
ולעם ישראל כולו
לחג העצמאות ה־39
ראש המועצה
עבד־אל־לטיף חביב

מיטב הברכות
לבוני הארץ, למגיניה
ולכל בית ישראל
בחג העצמאות ה־39 למדינה
שולחת
אגודה צרכנית יצרנית
שיתופית בע"מ קדימה

להתיישבות העובדת
למועצת פועלי חיפה
ולכל בית ישראל
שלוחה ברכתנו
ליום חג העצמאות
של מדינת ישראל

מפעלים פטרוכימיים
בישראל בע"מ
חיפה 31000, ת.ד. 99, טל. 723271
תל־אביב 64357, רח' שמריהו לוין 15 טל. 280611

לכל בית ישראל

חג עצמאות שמח

בלייכר את זיכהולץ
קבלני בנין
חיפה, רח' העצמאות 27, טל. 670067

משה דוידוביץ בע"מ
מהנדס בנין כללי
צ.מ.ה. — ציוד מכני הפירות בע"מ
חיפה, רח' מבזר 7א, טלפון 670707
מברך
את ממשלת ישראל
צבא ההגנה לישראל
וכל בית ישראל
ביום חג העצמאות הל"ט

משה ורטמן מזכיר מ.פ. חיפה:

היעד המרכזי שלנו — מאבק נגד פיטורים

מאת משה גוטר

"מועצת פועלי חיפה תעשה כל שביכולתה כדי להביא להקמתם של שני מפעלים חדשים בחיפה, שיתנו תעסוקה לאלפי עובדים. מדובר בהקמת התשלובת הפטרוכימית שתספק 1500 מקומות־עבודה בהקמה ו־900 בתפעול ותחנת־הכוח החדשה, בה יוכלו למצוא עבודה 5000 איש בהקמה ו־2500 בתפעול שוטף" — זאת אמר מזכיר מועצת פועלי חיפה, משה ורטמן, בראיון מיוחד ל־1 במאי.

"זה בורח המציאות להקים מפעלים אלו נוכח ממדי האבטלה הגדולים בחיפה, הפיטורים הצפויים ב"סולתם", רפא"ל ועוד. העובדה שלמעט מפעלי אלקטרוניקה לא הוקמו בחיפה מפעלים חדשים, בעלי תשתית תעסוקתית רחבה, כ־10 השנים האחרונות. להיפך: מפעלים שלמים נסגרו או "ברחו" מהעיר (ביניהם: "אתא", "טיב־טוב", "וולקן מצברים", "מ.ת.ת." "זרלבל" מתמ"ל ועוד) וכן בוצעו צמצומים משמעותיים במספר העובדים במפעלים ומוסדות כגון: "רום־כרמל", "כבלים", "סולל־בונה", "צים", "לים", "סולתם", רפא"ל, "וולקן הגרוסה" ואחרים. — אמר משה ורטמן.

בהתייחסו לכך שמרחב חיפה הוא בין "המובילים" בטבלת המובטלים בארץ, הזהיר מזכיר המועצה כי בחודש האחרון היו רשומים 5.500 איש בדורשי עבודה בשירות התעסוקה — 2800 קיבלו ביטוח אבטלה, משום כך היעד המרכזי שלנו הוא עתה מאבק בלתי־פוסק נגד פיטורים, חיסול מפעלים והעמקת חוסר העבודה".

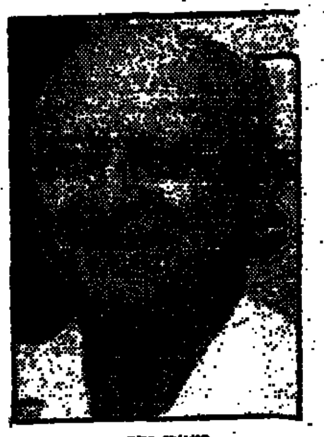
משה ורטמן
מזכיר מ.פ. חיפה

משה ורטמן. שירטט את "תוכנית העבודה" של מועצת פועלי חיפה לתקופה הקרובה:

★ מאבק נגד לשכות־העבודה הפרטיות.

★ פעילות נמרצת נגד חוזים אישיים, שמנטרלים את העובד מהאירגון.

★ הגברת פעולות האירגון וההסברה באיגוד המקצועי ובקרב תלמידי הביתות העליונות של בתי־הספר התיכוניים.

★ פעילות חברתית־רעיונית באמצעות מועצות־המשנה והסניפים, נעמ"ת ועורי־העובדים.

★ מאבק נגד מפעלים המנצלים את מצוקת האבטלה כדי לשלם לעובדיהם "שכר רעב".

★ התנגדות נמרצת לכל נסיון של "הצנחת" מנהלים בשירות המדינה.

בדברו על פעולות מועצת פועלי חיפה בחודשים האחרונים. הצביע משה ורטמן על:

★ פעולות אירגון שהביאו לגידול אוכלוסית חברי ההסתדרות בתחום השיפוט של מועצת הפועלים החיפנית.

★ פתיחת מעונות־יום חדשים (בראשית שנת הלימודים תשמ"ז) של נעמ"ת בקרית־אליעזר וקרית־חרושת.

★ תחרות "העובדת הסכירה המצטיינת", שנערכה זו השנה הששית ברציפות, והוקדשה השנה לעובדות ענף האירוח.

★ בתחום החינוך והתרבות: סימפוזיונים וימי־עיון, פתיחת בית־ספר ערב לפעילי ההסתדרות בקרית־שפרינצק, גידול מספר התלמידים במישל"ב, סיום המחזור הי"ז של הקורסים האוניברסיטאים, פעילות תרבותית במקומות העבודה ובבתי־ההסתדרות במועצות המשנה והסניפים ועוד.

א. פרילוצקי ושות'
קבלן בנין בע"מ
חיפה רח' הספורט 10
טל' 386383
מברך
את כל בית ישראל
ביום העצמאות
למדינת ישראל

לנשיא מדינת ישראל — חיים הרצוג
לממשלת ישראל ולחברי הכנסת נבחרי העם
למזכ"ל ההסתדרות — ח"כ ישראל קיסר
להנהגת ההסתדרות
לחברי ההסתדרות בנתניה ולכל בית ישראל
ביום חגנו הלאומי טוב לישראל שנים לעצמאותנו
חזקו ואמצו בשליחותכם הגדולה
ביום העצמאות נישא ברכה / לצמיחה כלכלית ולחברה כחלמה
לבטחון ולשלום אמת בארצנו / לעליה המונית מארצות פזורינו.

מועצת פועלי נתניה
ומוסדותיה

"נעמת" — נתניה
"בית יערי" — בית הבראה של עובדי המדינה — ביתן אהרון
"דבר", סניף נתניה
"בנק הפועלים", סניף נתניה
לשכת המס, מרחב שרון שומרון
"מבטחים", מוסד לביטוח סוציאלי בע"מ — נתניה
קופת חולים מחוז חפר, ההנהלה והעובדים
קו־אופ תל־אביב דן־השרון, אגודה צרכנית בע"מ, סניפי נתניה
תנובה בע"מ, סניף נתניה
ת.ג.ל. אגור "גמיד", מוצרי מטי בע"מ נתניה

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל ולכל כוחות הבטחון
להתיישבות העובדת ולעם ישראל כולו
בשנת השלושים ותשע לעצמאות ישראל
ברכות נאמנות לשלום, שגשוג ופתוח, יצירה ובנין

המועצה האזורית לב השרון
והישובים:
בני דרור, גאולים, גנות הדר, חרות, ינוב, כפר הס
כפר יעבץ, משמרות, נורדיה, ניצני עוז, עזריאלי,
עין ורד, פורת, צור משה, שער־אפרים, תנובות

צבי חרות
ראש המועצה
וחברי הנהלת המועצה

ברכתנו
לחג העצמאות ה־39
לכל בית ישראל

קו־אופ צרכן
רשת הסופרמרקטים הגדולה בחיפה והצפון

"דבר" — סניף נתניה
רח' הרצל 31 טל: 053-23148

מברך בחג שמח
את כל קוראינו, לקוחותינו וידידינו
ביום העצמאות ה־39

ל.א. זיטלבך בע"מ
קבלן בנין
חיפה, רח' ציון 18א,
טלפון 224777
מברך את כל
בית ישראל
ליום העצמאות
הל"ט

לכל בית ישראל
חג עצמאות שמח

רביב משה ושות' בע"מ
חברה לבנין ועבודות ציבוריות
חיפה, שד' הנשיא 99, ת.ד. 44467
טל. 385215, 385688

לעובדי החברה
לציבור הימאים
לועד הפועל של ההסתדרות
למועצת פועלי חיפה
ולכל בית ישראל

חג עצמאות שמח!

אורי צוקרמן
יו"ר ועד עובדי צים

ועד קרית חיים (ארלוזורוב)
מברך
את תושבי הקריה
מועצת פועלי חיפה
וכל בית ישראל
בחג עצמאות שמח!

גורא פישר
יו"ר הועד
חברי ההנהלה והמועצה

לעובדי החברה
לועד הפועל של ההסתדרות
למועצת פועלי חיפה
ולכל בית ישראל

חג עצמאות שמח!

ועד עובדי חברת החשמל
מרחב הצפון

לגין בע"מ

בית חרושת לקופסאות ולפחים
משק יגור: טלפון 952143
תל־אביב: רחוב מקוה ישראל 8
טלפון 615694
לכל בית ישראל
ברכות
לחג העצמאות של מדינת ישראל

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל ושריה
לצבא ההגנה לישראל
ולכל בית ישראל

שאו ברכה
ביום העצמאות ה־39

מפעלי נמליט בע"מ
חיפה

לפועלי ועובדי החברה
להנהלת בתי הזיקוק
לממשלת ישראל
למועצת פועלי חיפה
ולכל בית ישראל

חג עצמאות שמח!

מועצת העובדים
בתי זקוק לנפט חיפה

"יוטבין"
מהנדסים וקבלנים בע"מ
חיפה, דרך העצמאות 37
טל. 674898
מברכים את נשיא המדינה,
ממשלת ישראל, צה"ל
ואת כל בית ישראל
ביום חג העצמאות הל"ט

יעקב גלבוע קבלן בנין
קרית מוצקין, רח' רנ"ס 28, טל. 713026
בונה דירות למכירה באזור הקריות
מברך את כל בית ישראל
בחג העצמאות למדינת ישראל

תשלובת מילואות
שולחת ברכת צמיחה ושלום
ביום העצמאות ה-39
למדינת ישראל

מילואות
ד.נ. אשרת 04-919011

מילוז — עיבוד מוצרי פרי הדר, ירקות ואבוקדו 04-923101-4
מילוזן — עיבוד מוצרי בשר 04-858311
מילוסיב — מנפטת כותנה, סיבי הגליל 04-919048
מילובן — יצרני תאית סכותנה 04-919064
מילופרי — אריזת אבוקדו ונשירים 04-923181-4
מילומוז — אריזה והבחלת בננות 04-923181
מילומור — עיבוד גרעיני כותנה, וייצור קמח חלבוני 60% 04-919069
מילובר — מכון מרכזי לתערובות ותרכיזים 04-859311
מילועוף — משחטת עוף והודיים 04-858311
מלוא־כל — מהמשק לצרכן 04-923181
מילודע — מחקר ופיתוח ושמן אתרי 04-319956
מילועד — מחשבים ותקשורת 04-919060
צוות פרסומאים

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל ושריה
לצבא ההגנה לישראל
ולכל בית ישראל

ביום העצמאות ה־39
שאו ברכה נאמנה

הצפון
ארגון קניות, חיפה

חברת דרוקר בע"מ
חברה קבלנית ועבודות אזרחיות
בנין ופיתוח בע"מ
קרית אתא, רח' התעשיה עיר גנים
ת.ד. 828 חיפה 31000, טל. 725941-9
מעונה: רח' שבדיה 3, טל. 254632

לכל בית ישראל
ברכות ליום העצמאות ה־39
של מדינת ישראל

לעובדי החברה
להתיישבות העובדת
לצבא ההגנה לישראל
למועצת פועלי חיפה
ולכל בית ישראל
ברכותינו
ליום העצמאות ה־39
למדינת ישראל

הזרע
מוסד משותף ל"המשביר המרכזי" ומשקי העובדים

ביום העצמאות ה־39
למדינת ישראל
ברכת חג שמח
לכל בית ישראל

שמן
תעשיות בע"מ

לתנועה הקיבוצית, להתיישבות העובדת
ולכל בית ישראל
ברכות ליום העצמאות ה־39

זוהר אור בע"מ
סוכנות בלעדית לצפון
געש מפעלי תאורה
רחוב המוסכים צ'ק פוסט
מפרץ חיפה טל' 04-721321-3

סוכנות בלעדית "געש"
מוצרי תאורה ושיווק מוצרי חשמל
אולם תצוגה ומכירה:
מפרץ חיפה, רח' המוסכים 22

לצה"ל ולכוחות הבטחון
להתישבות העובדת
ולכל בית ישראל
שאו ברכות לחג העצמאות
של מדינת ישראל

המפתל בע"מ
חברה לעיבוד ושיווק ברזל
עכו ת.ד. 189, טל. 916377

הלכا حسب الأصل

כתר האליפות לבית"ר ירושלים

הליגה הלאומית

הקבוצה	משחקים	נצ'	תיקו	הפס'	שערים	נק'
1. בית"ר ירושלים	27	17	9	1	25–54	60
2. בני־יהודה ת"א	27	11	16	–	18–33	49
3. מכבי תל־אביב	27	10	11	6	22–38	41
4. מכבי נתניה	27	11	8	8	26–28	41
5. הפועל לוד	27	10	10	7	18–30	40
6. מכבי פתח־תקוה	27	10	10	7	20–26	40
7. שמשון תל־אביב	27	8	15	4	17–29	39
8. הפועל פתח־תקוה	27	9	11	7	22–29	38
9. הפועל כפר־סבא	27	10	8	9	33–36	38
10. הפועל באר־שבע	27	7	12	8	16–17	33
11. מכבי חיפה	27	7	11	9	25–28	32
12. הפועל תל־אביב	27	5	15	7	19–18	30
13. בית"ר תל־אביב	27	6	12	9	37–30	30
14. מכבי יבנה	27	5	10	12	32–24	25
15. מכבי יפו	27	3	9	15	44–19	18
16. בית"ר נתניה	27	3	1	23	82–14	10

בית"ר י־ם 2 (1) – מכבי ת"א 0 (0)

ציון המשחק: 7
● סמי מלכה (35), שלמה שירזי (62)

המצטיין: יוסי מזרחי
המאכזב: אבי גוהר
שופט: יצחק בן־יצחק
צופים: 20,000
מגרש: בלומפילד

● בית"ר י־ם: מזרחי 7; אבי כהן 5, אוחלאי 6, אסש 6, שירזי 6, קרוש 5 (בן־הרוש), מלמיליאן 6, שווירץ 5, מלכה 6; אוחנה 5, גולדר 4 (סבואלי 5).

● מכבי ת"א: גינזבורג 5; קריים 5, אבי כהן 6, שטיקוביב 6, אוחלאי 6; אלון נתן 5, גולדברג 5, לולו 4, מיקי כהן 5 (קרמר), גריאני 5, דריקס 5.

הפועל לוד 2 (2) – מכבי יפו 1 (1)

ציון המשחק: 5
● בני סמרג'ה (29, 45 כ־11 מ')
● עופר רגמי (18)

המצטיין: אורי בנודיס
המאכזב: אלישע צ'יפרוט
שופט: דאוד סהיל
צופים: 150
מגרש: מכבי יפו

● מכבי יפו: קוזניצקי 5; דניאל 6, בוטפיקה 3, בילו 4, ראובן 5; אלקהלומבה 4, יוסי לוי 5, מגיד 5, שלמה לוי 5 (גואטה 5); צ'יפרוט 4 (מזרחי), רגמי 5.

● הפועל לוד: בנודיס 6; יצחק בנודיס 6, אורי בנודיס 7, נעמן 6, כאיה 5; הילל 5, רפי שמואל 6, שרביט 5 (בן־הרוש 5); פרץ 5, הילל 6, סמרג'ה 6.

הפועל ב"ש 3 (2) – ב' נתניה 0 (0)

ציון המשחק: 4
● סולתן (6), יוסי שושני (11), יובל אוחנה (73)
המצטיין: אבי חיון
המאכזב: יובל אוחנה
שופט: יוסף דיאמנט
צופים: 2,000
מגרש: באר־שבע

● הפועל ב"ש: זוכוביצקי 5 (מדרג: בן־חמו 5, חורידי 5, אילוח 5, גונן 5; צרפתי 4, סולתן 5, חיון 6, ביטון 4 (ריבמן 4); שושני 5, אוחנה 4.

● בית"ר נתניה: לביא 5; יונה 4, סאסי 4 (קריף), סרוסי 4, שטולברג 4; תשובה 4, גניש 4, בן־סימון 4, אררי 4; עזריה 4, סוביאנה 4 (בן־דוד).

בית"ר ת"א 3 (3) – כפר סבא 2 (2)

ציון המשחק: 6
● ירון כהן (23), שלמה עמר (40), רוני לביא (44 כ־11 מ')
● איתן רכיבו (22, 26)
המצטיין: ירון כהן
המאכזב: אלי יאני
שופט: יאיר מיליבר
צופים: 2000
מגרש: כפר־סבא

● בית"ר ת"א: ג'רבי 5; טורס 5 (ידידה), עמר 6, יעקב כהן 6, קצב 6; יחזקאל 5 (אבן־צור), יוסי מזרחי 6, ניסים כהן 6, עפרון 6; לביא 5, ירון כהן 7.

● כפר־סבא: שביר 4; ספורטה 6, סיימון 5, רבינוביץ 5, איינשטיין 5; גרמיס 6 (כיבצין) (א.הילל), תפיר בן־חיים 4, אופיר בן־חיים 4; מללי 5, יאני 4, רכיבו 6.

הפועל פ"ת 1 (0) – בני יהודה 1 (0)

ציון המשחק: 5
● איתן בודניק (72)
● מישל דיין (85)

המצטיין: אלון חזן
המאכזב: רוני גבאי
שופט: צבי שריר
צופים: 2000
מגרש: פ"ת

● הפועל פ"ת: ג'רבי 4; לסרי 5, בודניק 6, כאבו 5, דוד לוי 5; אליליה 5 (כהופרן), קוסטירלי 6, חזן 7, מרכוס 6; לוין 5, בסן 5.

● בני יהודה: אוחנה 5; כלמן 5, קרשונים 5, ב. שרעבי 5, עלו 6; סליחי 5, איל חיים 5, דיין 6, רפי לוי 5 (סידרי), גורדנה 5, אייזנברג 6.

מכבי פ"ת 1 (0) – מכבי יבנה 1 (1)

ציון המשחק: 4
● רפי כהן (63)
● ציון יעקב (30 כ־11 מ')

המצטיין: יורן פרסלני
המאכזב: אלישע לוי
שופט: יחזקאל דיאמנט
צופים: 500
מגרש: פ"ת

● מכבי פ"ת: פביאן 6; אוזבל 6, פרלמוטר 6, תביד 5, זאן 5; בנגלי־בכר 6, נאויל 5, א. לוי 4, ב. כהן 4; כוסלי 4, רפי כהן 5.

● מכבי יבנה: תנסקבסקי 5; אוסמו 5, אליבין 5, מילמן 5, באורון 4; עלוואה 5, ציון יעקב 5, חלפון 5, בן־שושן 5, ועקנין 6, רמלר 5.

מכבי נתניה 1 (0) – מכבי חיפה 0 (0)

ציון המשחק: 6
● שלום תקוה (87)
המצטיין: שלום תקוה
המאכזב: ברוך מימן
שופט: בני בוזן
צופים: 2,000
מגרש: נתניה

● מכבי נתניה: כלהב 6; חיים לוי 5, בר 6, חסן 5, קורן 5, גואטה 5; בטיקה 6, לם וכראל 5, תקוה 7; יגאל כנחם 6, רוני לוי 5.

● מכבי חיפה: רן 6; אהרוני 5, אוסמו 6, אלי כהן 6, כרילי 6; רוזנבל 5, ממן 4 (מזרחי), קליינר 5, אבוקרט 5, ברייטבסקי 7, ארמלי 5.

הפועל ת"א 0 – שמשון ת"א 0

ציון המשחק: 5
המצטיין: דוד פיזנטי
המאכזב: שבתאי לוי
שופט: [illegible]
צופים: 15000
מגרש: בלומפילד

● הפועל ת"א: אלתר 5; הירשלקוביץ 5, אקהויז 5, זאגה 5, מוסא 5; אלי כהן 5, פיזנטי 6, זאגו 5, עמר 5; שבתאי לוי 4, לנדאו 5.

● שמשון ת"א: כמן 6; ההדרי 5 (מלכה), ברדה 5, אורי כהן 5, יפתח הלוי 5, שמעוני 5, יגאל הילל 5, עובדיה 5, מזרחי 4 (יוסי כהן); שוסתן 5, ארמוני 4.

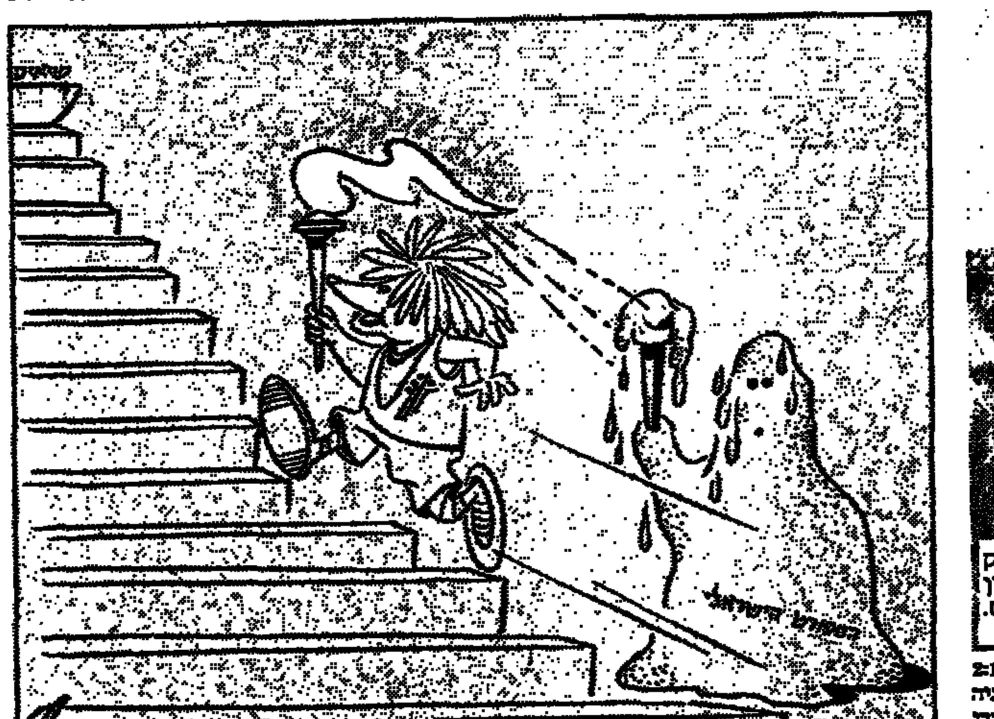

עם הישמע שריקת הסיום של השופט יצחק בן־יצחק ניתן האות ואלפים פרצו אל כר הדשא של איצטדיון בלומפילד כדי להרים את אליליהם על כתפיים. האוהדים תלשו את החולצות מעל השחקנים

בית"ר ירושלים אלופת הליגה הלאומית לעונת 1986/87. הנצחון המרשים על מכבי ת"א 0:2 לעיני שתי רבבות צופים ב"בלומפילד" העניק לירושלמים את התואר האליפות ההיסטורי שלהם ונתן את האות להתפרצות של גלי שמחה על כר־הדשא, בדרך לבירה ובחוצות ירושלים.

בית"ר לא רק השיגה נצחון נוסף אלא גם הגדילה את הפער בינה לבין בני־יהודה ל־11 נקודות. בני־יהודה סיימה בתיקו 1:1 במגרשה של הפועל פ"ת והשכילה לפחות להימנע מהפסד. עם זאת, הפער בין שתי הראשונות מצביע על יתרון מוחלט של הירושלמים, שכבשו את האליפות בסערה והיו, ללא ספק, את הקבוצה הטובה של העונה.

בתחתית, טרם הסתיים "הסיפור" אף שהוא נראה כמעט מוכרע. בית"ר ת"א "נדבקה" באחותה הירושלמית וזכתה בנצחון חוץ על הפועל כפ"ס, שהעניק לה יתרון של חמש נקודות על מכבי יבנה. יבנה לא השכילה לנצח את מכבי פ"ת (1:1) ונדחקה לעמדה קשה. הפועל באר־שבע, שהכניעה 0:3 את בית"ר נתניה, הבטיחה את הישארותה בליגה וכך גם הפועל ת"א, שסיימה בתיקו אפס עם שמשון.

מכבי יפו נחלה הפסד נוסף 2:1 מול הפועל לוד ואילו מכבי נתניה גברה על מכבי חיפה 0:1 כדי לתקוע יתד בצמרת.

משחקי הפועל – מופע הכל־הזה

ההצגה הגדולה של השנה בספורט הישראלי תיפתח מחר ב־8 בערב, מוצאי יום העצמאות, באיצטדיון רמת־גן בטקס ססגוני, מרהיב עין ועשיר במשתתפים, פעלולים וביצועים וירטואוזיים.

יהיה זה מפגן ספורטיבי ובידורי ענק, שישולבו בו אלמנטים רבים, "סטמרי" אחר "סטמרי". לצד החלק המיקסי הרגיל באירוע כזה – מצעד 39 המשלחות, הדלקת הלפיד והשבעת הספורטאים, יחזו בסני 42,000 הצופים תרגילי התעמלות המוניים, קטעי מחול, ותרגילי אקרובטיקה.

זוהי ההפקה הגדולה ביותר, שנעשתה בארץ. כ־6000 ילדים ובני נוער ישתתפו בתרגילים המגוונים בעשר הופעות המוניות. לצורך ההפקה נעשה שימוש בטכניקות חדשות – תרגילי גלישה, תצוגת דיסקין ומסך ענק, שיאפשר צפיה מושלמת במופע, באיצטדיון עצמו ומעל גבי המסך, באיכות של מסך טלוויזיה ביתי.

המפגן יבטא את עוצמת התאגדות הפועל כחלק מההסתדרות הכללית ויציג את כוחו של הספורט הישראלי ואת היותו חלק ממשפחת הספורט הבין־לאומית.

כמה אטרקציות במפגן: באיצטדיון הוקם מתקן קינטי ענק של סמל המשחקים, שיעצב תחושה של תנועה אינסופית: לפיד המשחקים עוצב במיוחד והוא מתנשא לגובה של 15 מטר. משולבים בו 1000 חוטי ניילון, המובילים טיפות מים ומשוורים למתקן מראה של מפל מים עם משחקי תאורה.

המפגן יפתח עם כניסת הנשיא, חיים הרצוג, לאיצטדיון. הנשיא יקבל את גם משחקי הפועל מקבוצת גולשי אומגות, אשר יציגו תרגילי גלישה. בקבוצה זו יהיה גם "קמע" משחקי הפועל – "קיפי" – אשר יגיש לנשיא את גם המשחקים.

את פני נשיא המדינה יקבלו מזכ"ל ההסתדרות, ח"כ ישראל קיסר, מזכ"ל הפועל יצחק אופק, ומנהל מטה המשחקים גיורא גלזר. השלושה ילוו את מר חיים הרצוג לתא הנשיא.

3 דגלים – דגל המדינה, דגל הפועל ודגל המשחקים, נישאים בידי 3 תלמידים – יצעדו לכיוון בימת הכבוד. כ־300 נושאי דגלים נוספים מבית הספר עמל ב' בפתח־תקוה יכבדו את טקס בגינת התקוה. במהלך הטקס יצרו הדגלנים את סמל הכנגדיוד. השלב הבא יהיה יצירת מבנה סמל המדינה – מנורת 7 הקנים.

החלק הספורטיבי־בידורי יכלול מופע ראווה בהתעמלות בהשתתפות כ־640 תלמידי חטיבות הביניים מבתי הספר בגבעתיים: במות מחול ילוו את טקס הפתיחה בקטעי קישור פולקלוריים: מופע מחול כלווה במוסיקה אינדיאנית ורומנית בביצוע של כ־160 תלמידות חטיבת הביניים של בתי הספר כפתח תקוה: מחול ולצלילי סונטה של מוצרט) בביצוע כ־240 תלמידות תיכון מקיבוצי עמק הירדן; 60 גלגלים הנעים ע"י כ־180 תלמידים ותלמידות מחטיבות הביניים ומבתי ספר תיכוניים של קיבוץ גחשולים. כפר הנוער ע"ש מאיר שפיה הכרון יעקב, יבצעו תרגילי אקרובטיקה: כ־200 נשים, חברות נעמ"ת, ירכבו על אופניים סביב האיצטדיון; מעופפי דנמרק – להקת הייצוג האקרובטית של דנמרק – בהשתתפות כ־60 מתעמלים ומתעמלות.

מופעים נוספים: חופות – 13 מצנחי ענק יופעלו על־ידי כ־300 תלמידי חטיבת הביניים מבת־ים ותלמידות (מבצעי הארועים הקודמים), יקיימו מפגן התעמלות המוני ויחתמו את השלב הראשון של טקס הפתיחה.

מצעד 35 המשלחות

את מצעד המשלחות יפתחו שלושת הדגלנים נושאי דגל ישראל, דגל הפועל ודגל המשחקים. אחריהם יצעדו 18 סייפים. בעקבותיהם, הדגלנים נושאי 35 דגלי המדינות המשתתפות.

14 ספורטאים ותיקים ישאו את סדין דגלי המשלחות, ובעקבותיהם יצעדו 16 ותיקי הפועל. המשלחות לפי סדר צעידתן: אל־סלוודור, אוסטרליה, אוסטריה, בוליביה, בלגיה, ברבדוס, קנדה, צ'ילה, קפריסין, דנמרק, אנגליה, פינלנד, זאיר, צרפת, יוון, הולנד, הונגריה, הודו, אירלנד, חוף השנהב, קניה, ליבריה, לוקסמבורג, נורווגיה, פולין, פורטוגל, רומניה, שוודיה, ספרד, שוויץ, יוגוסלאוויה, אוגנדה, ארה"ב, גרמניה המערבית וישראל (במשלחת הישראלית יהיו גם ספורטאים נכי צה"ל.

בעקבות המשלחות הספורטיביות יסיימו את המצעד קבוצת צעדי ההסתדרות ותנועות הנוער האחראים קבוצה של רגלנים.

דברי ברכה ישאו מזכ"ל הפועל, יצחק אופק, מזכ"ל ההסתדרות, ישראל קיסר, וראש עירית ר"ג, אורי עמית. יסיים בדברי ברכה הנשיא חיים הרצוג.

השבעת הספורטאים

את הספורטאים ישביע המתאבק אבן ברנשטיין (אלוף ישראל והפועל).

הדלקת לפיד המשחקים

רץ הלפיד יקיף את האיצטדיון, יעלה וידליק את לפיד המשחקים. המופע כולו ימשך שעה וחצי.

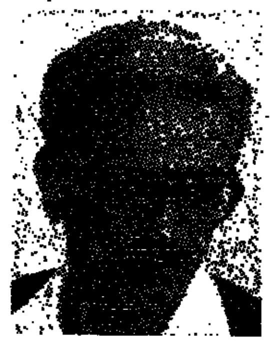

בר־מצווה

זו הפעם ה־13, (אצלנו, היהודים, בר־מצווה) שמרכז הפועל יוזם ומארגן את האירוע הספורטיבי הגדול והבין־לאומי – משחקי הפועל, שהוא מעין אולימפיאדה של ספורט הפועלים בעולם החופשי.

משחקי הפועל המתקיימים במדינת ישראל אחת לארבע שנים סמוך לאחד במאי, חג הפועלים הבין־לאומי, מעניקים לאירוע ספורטיבי מרהיב ועתיר הישגים זה, כך אני מקווה ומצפה, גם היבט תנועתי ומרגישים את הסולידאריות הפועלית הבין־לאומית.

נקבל בברכה את אלפי הספורטאים – אורחים מחו"ל יחד עם רבבות ספורטאים ישראלים – ובכך נביא לידי ביטוי גילויי הידידות והאחוה בין לאומים ועמים מקצוות תבל, הקשורים בארגוני ספורט הפועלים כשהפועל בישראל הוא בתוכם.

כמזכ"ל ההסתדרות הנני מאחל למשתתפי משחקי הפועל ה־13, לאורחיה מחו"ל ומהארץ, למטה, למרכז הפועל ולשלוחותיו – הצלחה, הישגים ספורטיביים וחברתיים וקיום תחרויות ברוח ספורטיבית טובה והוגנת.

אני מקווה שדבר הכינוס ואירועיו יהיו נחלת כל בית ישראל ונחלתם של רבים מאוהדי ישראל והפועל בעולם.

שליחותו של הפועל – היא שליחותה של ההסתדרות כולה – לאלפים ולאחוה.

תחי ההסתדרות הכללית. קדימה הפועל!

ח"כ ישראל קיסר
מזכ"ל ההסתדרות

שעה מלכדת

משחקי הפועל ה־13 באים לסכם ארבע שנות פעילות בתחום הספורט ובריאות הגוף בכל המגזרים. זה יהיה מופע רב היקף המתקיים לא במקרה ביום העצמאות ה־39 של מדינת ישראל.

היו אלה ארבע שנים בהן המשיך הפועל לעשות למען הנחלת ערכי הספורט לכל תושבי המדינה ובכל מקום. אנו מאמינים בכוחו של הספורט לגשר על פני פערים, לקרב בין רחוקים ולשמש כערך לאומי.

תהודי אמונה זו עושים אנשי הפועל יום יום להקניית ערכים בקרב הציבור תוך כדי עיסוק בספורט – יומי, אישי ותחרותי.

ההסתדרות הכללית החליטה כי המשחקים יהיו האירוע המרכזי של האחד במאי 1987. המחשה נוספת לכך שהספורט הינו אמונה ולא רק תרבות. רצוננו עז כי האירוע המרכזי – מופע הפתיחה – יהווה שעה מלכדת יפה לישראל כולה.

בשבעה הימים בהם יערכו משחקי הפועל יומקדו הזרקורים ביופי הספורט ובעוצמת הזירה שהוא מעניק למשתתפים ולצופים גם יחד. יהיו אתנו ספורטאים בעלי שם מן השורה הראשונה בעולם ומשלחות מארצות שאינן מקיימות עמנו יחסים דיפלומאטיים. תהיה זו מעין הושטת יד לאחווה ולשלום.

אני תקווה כי משחקי הפועל ה־13 ימשיכו את מסורת משחקי הפועל וימששו את התקווה המשותפת לכולנו: להקים גשר אחד גדול בין העמים. יחד, בתנופה מחודשת, נדליק את לפיד משחקי הפועל – גשר על פני מים רבים.

יצחק אופק
מזכ"ל הפועל

פנים רבות

ביום העצמאות, יום הולדתה של המדינה, מגישה ההסתדרות הכללית של העובדים את מתנתה: משחקי הפועל ה־13!

הפועל מבטא בין השאר את יעודה של ההסתדרות הכללית על פני איגודים מקצועיים מקבילים בעולם. בצד הדאגה לעובד ולמשפחתו, בנושאי שכר ורווחה, חברה, תעשיה וחקלאות בנוסח "חברת העובדים", כמאבק לרפואה שוויונית לכל, באמצעות קופ"ח הכללית, עוסקים אנו בקשת רחבה של עיסוקים ופעילויות הבאות להשלים מערכת חברתית המקיפה עולם ומלאו. טול את אלה מההסתדרות וכאילו עקרתה את נשמתה היתרה ומכילא את הישגיה הענפים.

הספורט – פנים רבות לה: מכאן השאיפה להישגים מרשימים עד לחלקיקי הזמן, הרוחק והגובה. ובמקביל – ביטוי עממי לבילוי מהנה ומועיל בשעות הפנאי ובמקומות העבודה. הפועל אוחז בזה וגם בזה בעת ובעונה אחת. יכולתו להתמיד במרוץ הספורט ההישגי יבחן אם הספורט לאלפים ולרבבות יגדל ויתעצם.

הדבקות הזמן הפנוי והעשרתו בתכנים המסיכים חברה מישיבה באפס מעשה, הינה אתגר ההווה והמחר. למקומות העבודה המתחרים בספורטיאדה באילת ולאלפים האלפים המשתתפים במשחקי הפועל מקרוב ומרחוק:

קדימה הפועל! קדימה ההסתדרות!

יעקב ישי
יו"ר האגף לצעירים וספורט

הפנינה שבכתר

אם יש ביטוי לרב־גוניות של פעולות ההסתדרות ולשליחותה הכוללת, הרי הוא מתגלם בתרומתה לספורט במדינת ישראל, באלפי הסניפים של הפועל הפזורים בארץ ובמקומות העבודה: גם ספורט לאלפים וגם ספורט לאלופים.

חובה נעימה לציין, כי ההסתדרות, נוסף לדאגתה לכיסו, לשכרו ולרווחתו של העובד, מקפידה לספח את תרבות הרוח ובצידה את תרבות הגוף. היום יותר מתמיד ברור שתיפקוד נאות של האדם

בעבודתו בחיין, תלוי לא מעט ביכולתו לקיים אורח חיים נאות גם מבחינה פיזית־ספורטיבית.

משחקי הפועל הם הפנינה שבכתר בפעילות זו, מיפגן ראוה ותחרות שמטרתו לדרבן לא רק את האלופים אלא גם את האלפים, בעיקר בני־נוער, הזקוקים להסראה ולחיזוק. קיומו של האירוע השנה, בהסמך לחגיגות העצמאות, הינו ביטוי להיותו אירוע לאומי, ובעצם בין־לאומי.

עובדת השתתפותם של 2000 ספורטאים זרים מ־39 מדינות נוסף לאלפי ספורטאים מישראל, הינה ביטוי נוסף לקשרים שבין הפועלים בעולם, מעבר לחילוקי דעות מדיניים ופוליטיים, וככל שיסכילו העמים להשתית את יחסי המדינות על אירועים מעוררי אחוות והבנה כאלו, כן ייטב לעולם כולו.

ההסתדרות, בפי שיזמה ואירגנה בפעם ה־13 מפעל אדיר זה, ראויה להוקרה ולברכה. ולמארגני משחקי הפועל שלוחה ברכת הצלחה.

שלמה הלל
יו"ר הכנסת

קשר הלפיד

100 שנה להולדת דוד בן־גוריון, 186 ק"מ של מסלול ו־360 רצים יביאו את לפיד המשחקים משדה בוקר אל האיצטדיון ברמת־גן.

הלפיד יודלק ערב יום העצמאות כאש התמיד הבוערת באחוזת הקבר של דוד ופולה בן־גוריון על־ידי איש ציבור תציגים של תושבי הנגב. האש תובא על־ידי רצים מכל שכבות העם: נערים וכבוגרים, בני קיבוץ, בדואים רוכבי גמלים ורצי מרתון לשעבר.

במשך יום העצמאות יגיע הלפיד מלווה על־ידי "קיפי" קמ"ע המשחקים דרך באר־שבע וצומת בית־קמה לשפלת החוף, יעבור ברחובות הראשיים של גדרה, רחובות, ראשון־לציון, נס־ציונה, תל־אביב ויגיע במוצאי החג לרמת־גן.

במלאת 100 שנה להולדת המזכ"ל הראשון של ההסתדרות ואדריכל הקמתה של מדינת ישראל, דוד בן־גוריון, אין דבר הולם יותר מפתיחת משחקי הפועל ה־13 על־ידי הדלקת אבוקת המשחקים באש זו.

במשך שבוע המשחקים יבער הלפיד יום ולילה ואז יובא לקיסריה ובטקס רב־רושם של מעמד הנצלה תבובה האש עד למשחקי הפועל ה־14 ב־1991.

משחקי הפועל ה־13
4-11 במאי 1987 תשמ"ז

לחיי ההצלחה!

מאת אהרן להב

כאשר יכנס הרץ נושא הלפיד אל האיצטדיון הלאומי ברמת־גן יגיע לשיאו מופע הפתיחה של משחקי הפועל ה־13. בכך יינתן האות לפתיחת התחרויות והמאבקים על מדליות הזהב, הכסף והארד ב־24 ענפי ספורט שונים.

במשך שבעה ימים יתמודדו ביניהם קרוב ל־2000 ספורטאים מ־39 מדינות לצידם של אלפי ספורטאים ישראלים. יהיה זה שבוע של חג לספורט השיתופי בבריכה, בשדה ובמסלול: שבוע שבא לסכם עוד ארבע שנות פעילות ענפה של התאגדות הפועל.

כאן, בישראל, ישתלבו בכל האתרים ספורטאי צמרת מן השורה הראשונה של כוכבי הספורט העולמי לצד ספורטאים חובבים חברי איגודי ספורט הפועלים הבין־לאומי שהתקבצו מיבשות שונות לחוג את חגו של הפועל.

משחקי הפועל מהווים השנה את האירוע המרכזי של יום עצמאותה ה־39 של מדינת ישראל, שנה שבא מלאו 100 שנה להולדתו של אדריכל המדינה דוד בן־גוריון. דומה כי בעולם כולו אין כמו הספורט להביע אחוות וסולידאריות בין עמים וארצות והכינוס הספורטיבי הגדול הזה, המשלב בתוכו תחרויות בין־לאומיות לצד "ספורטיאדה" עממית לספורטאי מקומות העבודה בגבולה הדרומי של המדינה – אילת, יביע את תמצית העשיה של הפועל ואת האחוות והאחוות העמים שרק הספורט יכול להביעם.

אין ספק: משחקי הפועל מאפשרים למדינת ישראל לצאת מבדידותה הפוליטית ולהעלותה על מפת הספורט הבין־לאומי. משחקי הפועל ה־13 הם חגם של ספורטאי הפועל וישראל וכאשר צלילי ה"תקווה" יהדהדו ברחבי האיצטדיון במעמד נשיא המדינה, ראשיה ואורחי המשחקים מיבשות תבל – נדע כי יש שכר לעמלה של התאגדות הספורט הגדולה במדינה.

קדימה הפועל!

אופק היתנה הזמנה למרוקו בהופעת מרוקאים במשחקים

מאת משה כהן

●●● מזכ"ל הפועל, יצחק אופק, דחה את הזמנת ראשי הספורט במרוקו לקיים שם ביקור רשמי. אופק התנה את ביקורו בשיגור ספורטאים ממרוקו למשחקי הפועל. לאחר שהמרוקאים לא עמדו בתנאי, החליט אופק לבטל את ביקורו במרוקו ●●●

●●● מארגני משחקי הפועל פרסמו את דבר בואם של ספורטאים מאוגנדה רק לאחר שהתקבל אישור על שהיתם במטוס, שעשה את דרכו לארץ. המארגנים חששו, כי פרסום מוקדם יבטל את בוא האוגנדים ●●●

●●● בשבועות האחרונים היתה ציפיה, כי הרוסים יחגו להפגנות הישראליות וישגרו משלחת למשחקים, אבל לבסוף החליטו הרוסים, כי הפשרת היחסים מוקדמת מידי. גם עם המצרים נוהלו מגעים, אבל פרט לחיוכים לא הושג דבר ●●●

●●● הספורטאים לא ישהו בעת המופע האומנותי של מפגן הפתיחה בתוך שטח האצטדיון. הוחלט, כי הם ישהו במגרש אימונים מחוץ לכותלי האצטדיון ומשם הם יראו את המשחק על גבי מסכי ענק ●●●

●●● בכפר המכביה כבר שוהים לארח ספורטאים מחו"ל. מנהלי הכפר התארגנו במהירות, כדי לארח את אורחי המשחקים ועדיכה ניכרת בקרב המארגנים שביעות רצון מהשרות ●●●

●●● הביקוש לכרטיסים עבור מפגן הפתיחה עלה על כל הציפיות. המארגנים סיפרו, כי הם ביקשו לא להעביר אליהם בקשות לרכישת כרטיסים ●●●

●●● עלות משחקי הפועל לא תחרוג מהתקציב המאושר של 5 מיליון ש"ח. מסתבר, כי מכירת הכרטיסים עלתה על הציפיות ויתכן שהמשחקים יסתיימו אף ברווח קל ●●●

●●● ראשי הפועל מייחסים חשיבות רבה לספורטיאדה, שתערך באילת. באירוע זה יטלו חלק נציגי מקומות עבודה מכל רחבי הארץ והיא נערכת בכוונה בחפיפה עם משחקי הפועל ●●●

هكذا من الأصل

סמי מלכה ושירזי פסקו: לבית"ר יש סיבה למסיבה

● שלושה מחזורים לפני סיום הליגה הוכתרה בית"ר ירושלים לראשונה בתולדותיה לאלופה לאחר שהכניעה 0:2 את מכבי ת"א ● עובדה נוספת במחזור אתמול: ניסים כבר לא יעזרו ליפו שתרד לארצית בעקבות הפסדה הביתי ללוד — 2:1 ● החמיר מצבה של יבנה לאחר שנפרדה בתיקו 1:1 עם מכבי פ"ת ● בעוד בית"ר ת"א גברה בחוץ 2:3 על כפ"ס והגדילה ל־5 את פער הנקודות ביניהן ● שאר המשחקים: באר־שבע — בית"ר נתניה 0:3 ● מכבי נתניה — חיפה 0:1 ● הפועל פ"ת — בני־יהודה 1:1 ● שמשון — הפועל ת"א 0:0

מאת ג. אשר

מסיבת האליפות של בית"ר ירושלים החלה אתמול כבר לאחר השער השני של שלמה שירזי. הטקס נמשך עד כניסת יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל. אלפי האוהדים שבאו אתמול לאיצטדיון בלומפילד לחזות באליפות הראשונה של בית"ר, הניפו את הדגל הענק עוד לפני שעלו אליליהם לכר הדשא באיצטדיון הישראלי. במהלך המשחק האוהדים הניפו כמה פעמים את הדגל הענק אבל בסיום נפרצו כל המסגרות. השערים נפתחו והאוהדים רצו אחרי אוטובוס לתוך המגרש כדי להגיע את אליליהם.

יו"ר בית"ר ירושלים, רוני בראון, הודיע לאוהדים כי עליהם להפסיק את החגיגות עם כניסת יום הזיכרון כדי לכבד את החללים. האוהדים, באותו רגע, לא שמעו דבר. העיקר היה להרוץ לשדה המגרש ולהפשיט את אליליהם ולזכות בחולצות שהביאו את האליפות הראשונה מאז עלתה בית"ר לראשונה לליגה הלאומית ב־1954. כל שחקני בית"ר הונפו אל־על. בקבוקי השמפניה נפתחו ובבלומפילד נערכה חגיגה גדולה כאשר ה"מחותנים" הם שחקני בית"ר. גם העסקנים שליוו את הקבוצה התערבו בין ההמונים. דובי ריבלין, האיש שמלווה את בית"ר ירושלים 32 שנה, אמר: "יש דמעות שמחה. זה חלום. זה מהרגעים היפים ביותר בחיי."

האחראים על האיצטדיון בבלומפילד דאגו מראש לפתוח את השערים עם השריקה לסיום ואלפים התפרצו לשדה המגרש. המנהיג הבולט של תנועת החרות שנכח במשחק היה ח"כ שר הפנים, רוני מילוא. גם הוא ברך את שחקני הקבוצה על הזכיה באליפות.

שוער הקבוצה, יוסי מזרחי שהשתולל משמחה יחד עם חבריו, אמר: "אני מתרגש. חיכיתי לרגע הזה הרבה מאד שנים".

גם שחקני הסגל — ובעצם מי לא — נבלעו בתוך קהל האלפים התגג. לדקות רבות הפך כר הדשא של בלומפילד לבמה הפרטית של בית"ר ירושלים.

כדי לזכות באליפות היו צריכים הבית"רים לנצח את קבוצת מכבי ת"א. יריב עיקש, ללא ספק. אבל עוד לפני שעלו הבית"רים לכר הדשא כבר ידעו כי קבוצת בני־יהודה סיימה בתיקו עם הפועל פ"ת. משמעות הדבר כי די היה לבית"רים כדי לבצה ול"סגור עניין". לא צריך לחכות עוד שלושה מחזורים. נצחון על מכבי ת"א יכתיר אותם כבר במחזור ה־27.

היריב, מכבי ת"א, נאבק ברצינות. חניכיו של קשטן נאלצו לחרוק שיניים. בדקה ה־35 בעיצומו של לחץ תל־אביבי, התקדם סמי מלכה וממרחק של 30 מטר משער מכבי הניף רגל והפעם כדור אדיר לחיבורי שער מכבי. בוני גינזבורג נותר אין אונים — 0:1 לבית"ר.

בדקה ה־62, לאחר דקות טובות של מכבי, שבהן הציל יוסי מזרחי את קבוצתו תוך הפגנת יכולת וירטואוזית, הצליח שלמה שירזי, לאחר מהלך מבריק של חבריו אוחנה ומלמיליאן לקבוע 0:2 לקבוצתו, ונתן בכך את האות לתחילת החגיגות.

התוצאה כלל לא עניינה את כפ"ס שהרגיזה אוהדיה

מאת חיים לוי

במשחק מרתק ועשיר באירועים הצליחו אתמול שחקני בית"ר ת"א לזכות בנצחון חוץ מפתיע על הפועל כפר־סבא — 2:3 (2:3) ולשפר בכך את מעמדם בתחתית הטבלה.

האורחים מת"א הפתיעו במשחק הפתוח חוסר רגשי התחתית. הם היטיבו לתקוף את השער והם בסיום בנצחון מוצדק. שחקני השרון הרגיזו את אוהדיהם הרבים, שכן הם גילו חוסר איכפתיות ונדמה היה כי תוצאת המשחק לא מעניינת אותם כלל.

המחצית הראשונה היתה עשירה באירועים. את מסכת השערים פתח בדקה ה־22 איתן רביבו שניצל טעות של ג'רבי והבקיע מקרוב קבע — 0:1. שמחת הכפר־סבאים נמשכה דקה אחת בלבד. עמרן ניצל את חולשת מגיני כפ־סמסר מסירת מו לירון כהן, שבבעיטה מקרוב קבע — 1:1.

כעבור שלוש דקות שוב היתה צהלה במחנה הכפר־סבאי. איתן רביבו ניצל בפעם השניה במשחק טעות גסה של ג'רבי ובנגיחה חלשה קבע — 1:2. שחקני "המנורה" לא נשברו ובדקה ה־40 איזנו את התוצאה, לאחר ששלומי עמר נגח כדור קרן לרשת — 2:2.

כעבור ארבע דקות הצליחו הבית"רים לזכות בבעיטת עונשין מפוקפקת מ־11 מ', לאחר שגדעון סימון הכשיל כביכול את ירון כהן בתוך הרחבה. את בעיטת העונשין מ־11 מ' בעט דוד לביא ללא דופי — 2:3.

במחצית השניה ניסו שחקני השרון לאזן את התוצאה, אבל משוק הקרבה של הגנת בית"ר מנע את שינוי התוצאה.

באר־שבע החמיצה שערים נוספים

מאת רונן בר־לב

שחקני הפועל באר־שבע ניצלו אתמול את ההזדמנות שהיתה להם לשפר את מעמדם בתחתית הטבלה, לאחר שהביסו את תחתית הטבלה, בית"ר נתניה, בתוצאה 0:3 (0:2).

על המשחק עצמו מיותר להרחיב את הדיבור, שכן האורחים מנתניה לא הצליחו להוות יריב שקול.

כבר בדקה ה־6 הצליחו הבאר־שבעים לעלות ליתרון ראשון, לאחר שראובן סלטן הרים כדור קרן, שבסיוע הרוח חדר לרשת — 0:1. כעבור חמש דקות שוב נחת הכדור ברשת, לאחר שיוסי שישני קבע בבעיטה מקרוב — 0:2.

שחקני בירת הנגב המשיכו לעשות במגרש ככל העולה על רוחם, אבל שאננותם בתוך הרחבה הנתנייתית מנעה מהם להבקיע לפחות עוד חמישה שערים. את תוצאת המשחק קבע יובל אוחנה בדקה ה־?, לאחר שקבע בבעיטה יפה מתוך הרחבה — 0:3.

בהפועל ת"א עדיין מחפשים רגל מסיימת

מאת אשר גולדשלגר

שפע של החמצות, בעיקר במחצית השניה, מנע אתמול מקבוצת הפועל ת"א ניצחון ביתי על קבוצת שמשון במשחק שהסתיים בתיקו אפס.

חניכיו של בני קנפורטי איבדו הזדמנות נהדרת להחלץ מתחתית הטבלה כבר אתמול. הלחץ הכבד שהפעילו על שערו של ממן השמשוני לא הניב שערים. השער הבודד שהבקיע מודים ז'אנו נפסל ע"י השופט פרוסט בטענה לעבירה שבוצעה על השוער ממן.

שמשון יכולה לתרץ את יכולתה הירודה בחוסר ענין שיש לה בליגה. הפועל מאידך חייבת לחפש את הליקויים עד למחזור. שכן תשתחרר הקבוצה מאימת הירידה. גם אתמול הסתבר כי הבעיה הישנה החוזרת על־עצמה בהפועל היא חוסר תכליתיות של חולית החוד. משה סיני חסר אתמול והעדרותו השפיעה על כל מערך הקבוצה.

גם שמשון חסרה שניים מכוכביה: גדעון דמתי ואפרים אורביב. היעדרותם לא השפיעה על הקבוצה שכן הרושם שהשאירה הקבוצה כי היא מצפה בכליון עיניים לסיום העונה.

הארועים הבולטים היו בשליש האחרון של המשחק. בדקה ה־71 נגח אדמוני ליד קורת שער הפועל. אלתר הדף בזינוק נאה. בדקה ה־78 נגח שבתאי לוי לקורה. ז'אנו המשיך פנימה אך השופט פרוסט פסל את השער. בדקה ה־83 מצא עצמו ז'אנו חופשי מול שער שמשון ובעט לשוקים. מנגד, בדקה ה־85, התקפה נאה של שמשון ויוסי כהן הלך בעקבות ז'אנו כשבעט מ־10 לשוקים.

יפו כבר לא תדבר בלאומית

מאת יוסי משורר

קבוצת מכבי יפו נפרדה אתמול מהליגה הלאומית, לאחר שנוצחה בביתה ע"י קבוצתה חסרת היומרות של הפועל לוד — 2:1 (2:1).

שחקני יפו השלימו כנראה מראש עם ירידתם, שכן הם גילו אזלת רגל בכל מהלך המשחק וכלל לא ניסו למנוע מיריבתם האדישה להבקיע שני שערים פשוטים.

פתיחת המשחק היתה שייכת ליפו. בדקה ה־18 הצליח עופר דגמי להפיח תקוות בקרב חבריו, כשקבע בבעיטה מקרוב — 0:1. שחקני לוד לא נבהלו ויצאו להתקפות מסוכנות. בדקה ה־29 הצליח בני סמרג'ה לקבוע בבעיטה מפתיעה מ־20 מ' — 1:1.

הלודאים המשיכו להטריד את ההגנה היפואית ובדקה ה־45 הוכשל רפי שמואל בתוך רחבת העונשין. את בעיטת העונשין מ־11 מ' בעט בני סמרג'ה ללא דופי — 1:2.

היתרון לא עזר לחיפאים

מאת יעקב הרוזאס

במשחק שקל החסר ענין נפרדה אתמול קבוצת מכבי נתניה על קבוצתה המאוכזבת של מכבי חיפה בתוצאה 0:1 (0:0).

יאמר מיד כי תוצאת המשחק אינה משקפת את מהלכו, שכן ברוב הדקות חזו הצופים במשחק שקול שבו היה דווקא לשחקני עיר הכרמל יתרון במרכז המגרש.

אולם, כנראה שהשנה לא הולך כלום לחיפאים, שכן התקפתם היתה גם אתמול חלשה ולא הצליחה לנצל את מסירותיו הטובות של דניאל ברייליובסקי. שחקני עיר היהלומים לא היו במיטבם. הם שיחקו בחוסר איכפתיות ורק שער מקרי בשלהי המשחק איפשר להם לרדת מהמגרש עם נצחון ביתי.

כשנדמה היה, כי תוצאת התיקו תשמר עד לשריקת הסיום הפתיע בדקה ה־87 שלום תקווה את הגנת חיפה, כשקלט את הכדור בתוך הרחבה ובבעיטה שטוחה לפינת השער התיר את אבי רן חסר אונים — 0:1.

הטכניון ווינגייט אלופי מפעל אס"א

ספורטאי הטכניון מחיפה ונשות מכון וינגייט זכו בבכורה במפעל הספורט הבין־לאומי ה־19 של אס"א, שנערך במתקני אוניברסיטת הנגב בבאר־שבע.

ביום התחרויות האחרון ניצחו שחקני הטכניון בקט־רגל את מכללת קי' 1:2. הטכניון זכו בתואר גם בטניס וניצחו בגמר את אוניברסיטת ת"א 1:2 לאחר חמש שעות. ובכדורעף (גברו על ת"א 0:2). "המהנדסים" צברו 82 נקודות והקדימו את ת"א (66). "מעופפות" וינגייט ניצחו בגמר הכדורעף את וירצבורג מגרמניה 1:2 והשיגו בסיכום 31 נקודות. בגמר המסקין בכדורסל ניצחה אוניברסיטת ת"א את אמסטרדם 46:65.

במפעל השתתפו כ־1000 ספורטאים מ־20 מכללות משבע מדינות.

יבנה סבלה מחוסר מחץ

מאת משה רוזנברג

שחקני מכבי יבנה החמיצו אתמול הזדמנות מצויינת לשפר את מעמדם בתחתית הטבלה, לאחר שנפרדו בתיקו 1:1 (0:1) במשחקם עם מכבי פ"ת. שחקני יבנה היו טובים יותר רק חוסר מחץ בהתקפתם מנע מהם להבקיע לפחות שלושה שערים נוספים. לעומתם גילו שחקני אם־המושבות שאננות רבה ובכם הם לא נוצחו במשחק.

לאחר לחץ של שחקני יבנה בדקות הפתיחה הצליח רב רמלר להתל בדקה ה־39 בהגנה ולבסוף נאלצו מגיני פ"ת להכשילו. את בעיטת העונשין מ־11 מ' בעט ציון יעקב ללא דופי — 0:1.

שחקני יבנה המשיכו גם במחצית השניה לתת את הטון במרכז המגרש, אבל יריבתם הצליחה בהתקפה מתפרצת להבקיע שער מפתיע. איל בלייכמר שיגר בדקה ה־63 מסירת עומק לרפי כהן, שבבעיטה מקרוב קבע את תוצאת המשחק — 1:1.

אתלטיקה קלה

שני שיאי נערים הושגו באליפות ישראל באתלטיקה קלה לגילאי 16, שנערכה בהדר־יוסף. שגר פלד הדף כדור־ברזל ל־16.75 מ' ואורן יעקובוביץ עבר 100 מ' משוכות ב־14.16 שניות. בין המנצחים: בנים — 100 מ': עידו הוד 11.37 ש'; רוחק: אמיר אפשטיין 6.64 מ'; גובה: ארז מלצר 1.85 מ'; כידון: בנצי פליסמן 55.32 מ'. נערות — 100 מ': גילי רישון 12.32 ש'; רוחק: אורית פרידלנד 5.45 מ'.

אופניים

משה שולק מ"גלגלי העמק" ניצח במירוץ אופניים באזור לטרון, בשעבר 35 ק"מ ב־1:04 ש'. שני סיים גיא הכרוב מגבעתיים.

כדור מים

קבוצת הפועל קרית־טבעון זכתה בגביע נהרי לזכר דני הדף ובמתיה לאחר שגברה, בגמר, על הפועל גבעת־חיים 8:9. במקום השלישי זכתה הפועל אפיקים, שגברה על מכבי קרית־אונו 7:6.

התיקו בחיפה העניק הבכורה בארצית להפועל ירושלים

מאת ברוך דנן

מרוקן ממשמעותי במסגרת הליגה הארצית: הפועל ירושלים כבשה מחדש את הבכורה ודחקה את הפועל חיפה למקום השני. שינוי נוסף: הפועל חולון הועפלה למקום השלישי על חשבונה של הפועל חדרה.

האירועים בצמרת נבעו, למעשה, מהתיקו 1:1 בין הפועל חיפה והפועל חדרה. העובדה, ששתי הטוענות לאליפות איבדו בו־זמנית שתי נקודות, איפשרה להפועל ירושלים לתפוס את המקום הראשון בעקבות נצחונה על הפועל ר"ג 0:3. הפועל חולון, ששבה מעכו עם נצחון 0:1, עלתה למקום השלישי. עם זאת, הפערים המצומצמים בין ארבע הראשונות מבטיחים מירוץ צמוד על כרטיס העליה ללאומית עד נעילת הליגה וההכרעה יכולה ליפול לטובת כל אחת מהן.

המאבק נגד הנשירה ומשחקי המבחן נותר אף הוא סבוך. את ההתקדמות הגדולה ביותר עשתה בית"ר רמלה לאחר נצחונה על הפועל דימונה 0:2, אולם יותר ממחצית הליגה מצויה, עדיין, בקלחת.

ר"ג נחלה שני הפסדים לאחר שגם הכח נוצחה 1:0 בידי הפועל יהוד. הפועל מרמורק שיפרה את מעמדה הודות לנצחון ביתי 0:2 על בית"ר נהריה. לעומת זאת הורע מצבה של הפועל בית־שאן לאחר הפסדה 1:0 למכבי רמת־עמידר. הפועל טבריה ומכבי שעריים, שסיימו בתיקו 1:1, טרם נמלטו מאימת הנשירה.

המשחקים:

6000 הצופים יצרו אווירה כמו־לאומית בקרית־אליעזר, אולם ההר הוליד עכבר, לפחות מבחינת המארחים. שכן, הפועל חיפה לא ניצלה את ההזדמנות הביתית להרחיק מהרודף את הפועל חדרה ואף פיגרה אחר המהלכים בשדה. כבר בדקה ה־16 הושלך הס באיצטדיון בשעה שעמי אלהרר הכניע את השוער החיפאי. חיים בן־שאנן המצויין רתף בהמשך את חיפה למתקפה גדולה, אולם היא הניבה רק שוויון מרגלי רונן רוקמן בדקה ה־57. שפט עובדיה צבי.

להפועל ירושלים לא היו סום מכשולים במסלול כיבוש הבכורה. היריבה, הפועל ר"ג, לא השכילה לעמוד מול גלי ההתקפות של הירושלמים ונפלה שדודה כבר במחצית הראשונה. השערים נפלו בתוך 20 דקות מלהיבות של המארחים ע"י יוסי תארשמע (20), שלומי מלכה (25) ואלי שכטר המצויין (40). שפט עובדיה בן־יצחק לעיני 1000 צופים בימק"א.

בני דמתי היה האיש של הפועל חולון. שערו לרשת הפועל עכו בדקה ה־46 עמד, אולי, בניגוד ליחסי הכוחות, אך הוא העניק לאורחים נצחון חשוב. עכו היתה מאוכזבת, אולם יכולה היתה להאשים רק את חלוציה. שפט יהושע לויה לעיני 1000 צופים.

תמיר צומן לא התרשם מכוונת הנצחון של מארחיו, אנשי הפועל טבריה, ויצר למכבי שעריים עמדת יתרון בדקה ה־28. לטבריה נותר רק להיאבק כדי להשוות, והדבר עלה בידיה בדקה ה־41 מרגלי עופר רן. שפט יוסף גרוסמן לעיני 500 צופים בטבריה.

בית"ר נהריה השלימה, אמנם, עם ירידתה, אך לא הקלה על מלאכת המארחים ממרמורק. ברציון פנקס היה הכח המניע של המקומיים ובהשראתו היא הבקיעה פעמיים. פנקס עצמו התכבד בשער הראשון בדקה ה־34 וחרת שעובי חתם בדקה ה־45. שפט שלמה שהר לעיני 100 צופים ברחובות.

בית"ר רמלה המשיכה במסע ההיחלצות מאזור הנשירה והפילה הפעם קרבן את היורדת מדימונה. היתרון הרמלאי הבוזר הניב רק צמד שערים מרגלי מאיר בלושטיין (32) ונה איוב (88). שפט יעקב ממן לעיני 500 צופים ברמלה.

שערו של יצחק בלחסן מיהוד בדקה ה־55 עלול לחרוץ את גורלה של הכח ר"ג לנשור לליגה נמוכה. שתי הקבוצות ניהלו מאבק שקול. שוער יהוד, אריה פלוסמן, נעל את שערו ומנע שוויון. שפט רחמים שאשו לעיני 500 צופים בר"ג.

בעיטת 11 מ' של מאיר שלום בדקה ה־35 ושוער מכבי רמת־עמידר, מאיר גיצי, היה הגורם היסודי להפסד החוץ של הפועל בית־שאן. האורחים לא נפלו מיריביהם, אך היו עקרים. שפט יעקב בן־חמו לעיני 200 צופים ברמת־עמידר.

הניחוש הנכון

1. מכבי פ"ת – מכבי יבנה x
2. הפועל פ"ת – בני יהודה x
3. מ. נתניה – מ. חיפה 1
4. מכבי ת"א – בית"ר י־ם 2
5. הפו' ת"א – שמשון ת"א x
6. הפו' ב"ש – בית"ר ת"א 2
7. מכבי יפו – הפועל לוד 2
8. מרמורק – בית"ר נהריה 1
9. בית"ר רמלה – דימונה 1
10. ר. עמידר – בית־שאן 1
11. הפו' י־ם – הפו' ר"ג 1
12. הפועל חיפה – חדרה x
13. הפועל עכו – חולון 2
14. טבריה – מכבי שעריים x

סגב השבת

יוסי מזרחי, שוערה המתיק של בית"ר ירושלים, שאתמול היה שוב אחד מהגורמים הראשיים לנצחון קבוצתו על מכבי ת"א. עבור מזרחי היתה זו עונה מוצלחת, שעזרה רבות לחבריו לזכות בכתר האליפות הראשון בתולדות המועדון הבית"רי.

נבחרת המחזור

יוסי מזרחי (בית"ר י־ם)
אבי בנדיב (הפועל לוד)
ירון פרשלבי (מכבי פ"ת)
חייב בר (מכבי נתניה)
שלמה שירזי (בית"ר י־ם)
רפי שמואל (הפועל לוד)
אבי חיון (הפועל ב"ש)
ניסים כהן (בית"ר ת"א)
ירון כהן (בית"ר ת"א)
דניאל ברייליבסקי (מכבי חיפה)
שלום תקוה (מכבי נתניה)

במחזור הבא

מכבי יבנה – מכבי יפו
הפועל לוד – הפועל ב"ש
בית"ר נתניה – כפר־סבא
בית"ר ת"א – הפועל ת"א
שמשון ת"א – מכבי ת"א
בית"ר י־ם – מכבי נתניה
מכבי חיפה – הפועל פ"ת
בני יהודה – מכבי פ"ת

הליגה הארצית

	הקבוצה	מש'	נצ'	תיקו	הפסד	שערים	נק'
1.	הפועל ירושלים	27	14	7	6	21–33	49
2.	הפועל חיפה	27	12	11	4	17–35	47
3.	צפרירים חולון	27	12	10	5	13–30	46
4.	הפועל חדרה	27	12	9	6	30–38	45
5.	מכבי רמת־עמידר	27	12	6	9	24–25	42
6.	הפועל יהוד	27	10	9	8	26–28	39
7.	מכבי שעריים	27	8	12	7	17–23	36
8.	הפועל עכו	27	8	12	7	24–27	36
9.	הפועל טבריה	27	10	6	11	31–33	36
10.	הפועל בית־שאן	27	7	15	5	24–23	36
11.	בית"ר רמלה	27	7	12	8	33–23	33
12.	הפועל רמת־גן	27	7	11	9	21–16	32
13.	הכח רמת־גן	27	8	7	12	23–18	31
14.	הפועל מרמורק	27	8	6	13	34–27	30
15.	בית"ר נהריה	27	4	8	15	33–17	20
16.	הפועל דימונה	27	3	7	17	43–18	16

אירופה תסייע לספורט הישראלי

מאת ברוך דנן

"ישראל היא חלק בלתי נפרד מהספורט באירופה. אנו מודעים למצבה הקשה והבלתי־נסבל בזירה הבין־לאומית ונסייע לה להשתלב בפעילות בהתאחדויות האירופיות השונות", אמר וים דהיהר, יו"ר ארגון התאחדויות הספורט המערב־אירופיות בסיום דיוני הארגון בת"א.

הדיונים, שנמשכו יומיים, עסקו, בעיקר, בנושאים כלל־אירופיים, אולם ראשי התאחדות לספורט הציגו "נייר עמדה" בעניין מעמדו של הספורט הישראלי. באופן ספציפי הועלתה בעיית ההשתלבות באירופה של ארבעה ענפים — כדורגל, קליעה, טניס־שולחן והתעמלות — ונציגי 12 המדינות, יושבי־הראש ומנכ"לי התאחדויות הספורט הכלליות במדינות אלה, הבטיחו להפעיל את השפעתם כדי לפתוח את דלתות אירופה בפני ענפים אלה.

בדיון הכללי על האפליה בספורט הורחבה, בהשפעת החרמת טניסאי־השולחן הישראלים ע"י הודו, הידיעה התקבלה החלטה בדבר מניעת אפליה "מכל סוג", לרבות אפליית ספורטאיות במדינות ערב. ההחלטות יעובדו בשבועות הקרובים ע"י ועדות שונות ויוגשו כהצעת החלטה למועצת אירופה.

הסיכום של ההולנדי דהיהר: "המפגש היה מועיל ופורה, בעיקר הודות לארגון המוצלח של ההתאחדות לספורט". מנכ"ל ההתאחדות, שמואל ללקין, הוסיף: "אנו רואים חשיבות רבה בהשתתפותנו בשדולה אירופית זו. עצם עריכת הדיונים אצלנו מהווה לגיטימציה לשייכותנו לאירופה. תהליך ההשתלבות ביבשת הוא איטי וזהו נדבך נוסף".

נותרו עוד 2 ימים למשחקי הפועל ה־13

3 ספורטאים מבוליביה הגיעו לארץ במפתיע

שלושה ספורטאים מבוליביה, שני ג'ודאים (גבר ואשה) ואתלט — נחתו במפתיע ביום שישי בנמל תעופה בן גוריון.

בידיהם היה מכתב מיו"ר הוועד האולימפי של בוליביה שבו מתנצל שהמשלחת מגיעה ללא הודעה מוקדמת ומבקש ממארגני משחקי הפועל לשבץ את הספורטאים במשחקים.

ציוד ספורט "נתקע" בנמל אשדוד

ציוד ספורט בשביל ענף האתלטיקה הגיע לנמל אשדוד אך אי אפשר היה לשחררו בגלל ה־1 במאי, יום שבת, יום הזכרון ויום העצמאות.

יו"ר הוועדה המארגנת יצחק אופק פנה ליו"ר ועד עובדי נמל אשדוד מישל סרוסי וביקש לעשות כל מאמץ לאתר את הציוד ולשחררו לקראת המשחקים. סרוסי נענה לבקשה והבטיח לעשות ככל יכולתו על מנת לשחרר את הציוד.

השחיין מירקן בא למשחקים

השחיין המערב גרמני גרלד מירקן הבטיח את בואו למשחקים. מירקן החזיק בעבר בשיא עולמי ב־100 מטר חזה ומחזיק בשיא כינוס הפועל למשחה זה 1.03.39 דקה.

הנציגים מהודו ביטלו בואם

נבחרת הבדמינטון מהודו הודיעה ביום ו' בטלקס על ביטול השתתפותה במשחקי הפועל ה־13.

הביטול הפתיע את הוועדה המארגנת נוכח העובדה שנבחרת הבדמינטון נרשמה רשמית כמשתתפת במשחקים לפני יותר מחודש.

בטלקס שהגיע מהודו נמסר, כי נבצר מהנבחרת להגיע לישראל ופרטים נוספים על סיבות הביטול יישלחו במכתב.

550 ספורטאים נחתו וכבר אוכסנו בכפרים

כ־550 ספורטאים מחו"ל הגיעו עד מוצ"ש למשחקי הפועל ה־13. רוב הספורטאים, כ־1000 נוספים, צריכים להגיע במשך היום והלילה.

היום צפויים להגיע גם כ־200 הספורטאים ממקומות עבודה מחו"ל, המשתתפים בספורטיאדה הבין־לאומית שתפתח באילת ב־5 במאי ותסתיים ב־9 במאי. מזכ"ל ההסתדרות, ישראל קיסר, יפתח את משחקי הספורטיאדה באילת המתקיימים במסגרת משחקי הפועל ה־13 ומשתתפים בה כ־1800 ספורטאים ישראליים ממקומות עבודה.

ליוורפול נוצחה בקובנטרי 1:0 ערב בואה למשחק נגד ישראל

האלופה האנגלית ליוורפול, העומדת לשחק בארץ בעוד 6 ימים, נוצחה בקובנטרי 1:0. המוליכה אברטון סיימה בתיקו אפס בבית עם האחרונה בטבלה מנצ'סטר־סיטי.

ניק פיקרינג הבקיע את שער הנצחון לקובנטרי אשר יומיים קודם לכן ניצחה במשחק השלמה במשחק חוץ את ווטפורד 2:3.

גם השלישית בטבלה טוטנהאם הפסידה בנוטינגהאם 2:0 כשאת השערים למנצחת הבקיעו ווב וההולנדי ג'וני מטרחוד.

לעומת התיקו של מנצ'סטר־סיטי הפסידו שתי הקבוצות שמעליה בטבלה. אסטון וילה נוצחה בלונדון על ידי ארסנל 2:1 כשאת שני השערים הבקיע מארטין אירדס. צ'ארלטון נוצחה בנגרשה על־ידי לוטון 1:0 כשאת שער הניצחון הבקיע מיק הארפורד בדקה ה־87. הפסד ביתי נחלה גם מנצ'סטר־יונייטד על־ידי ווימבלדון ואותה תוצאה נוצחה אוקספורד בבית על ידי נוריץ'.

את הנצחון הגבוה של המחזור ה־40 השיגה קבוצת שפילד וונסדיי, שהביסה את קפר מלוטון 1:7 כששני שחקנים תפסו צמד שערים כל אחד הירסט ומארווד.

תיקו 1:1 היה בווטפורד לסאותהמפטון ובווסט האם לניוקאסל.

שני שערים של החלוץ הבין־לאומי קרי דיקסון היקנו נצחון לצ'לסי על לסטר 1:3.

לאוורטון בראש הטבלה 77 נקודות ומקדימה ב־4 נקודות את ליוורפול וב־9 נקודות את טוטנהאם. הרביעית בטבלה ארסנל עם 67 נקודות.

דרבי קאונטי הבטיחה עלייתה לליגה הראשונה לאחר היעדרות בת 7 שנים בעקבות נצחון בית על לידס 1:2. בעקבותיה תלך ככל הנראה גם פורטסמות, שניצחה את מילוול 0:2 השלישית בטבלת הליגה השניה אולדהאם ניצחה את פלימות 1:2. איפסוויץ' גברה על בלקפול 1:3, כאשר חלוץ נבחרת אנגליה לשעבר בארינגר הבקיע שני שערים. סנדרלנד ניצחה את קריסטל פאלס 0:1 ובאותה תוצאה גברה בארנסלי על ברומיץ' וברמינגהאם על גרימסבי.

ריינג'רס אלופה

גלאזגו ריינג'רס הוכתרה בשבת כאלופת הליגה הסקוטית לראשונה מזה 9 שנים לאחר שסיימה בתיקו חוץ 1:1 עם אברדין.

שלמה שירזי (ראשון משמאל) מבקיע את השער השני לזכות בית"ר ומבסס את הנצחון שחרץ את האליפות

22 אוהדים נפגעו בהתפרעות גדולה בתום משחק ההכתרה

●●● ההשתוללות שמחה. 22 אוהדי כדורגל נפגעו בהתפרעות גדולה, שנערכה עם תום המשחק בין קבוצות בית"ר ירושלים ומכבי ת"א. הנפגעים נמחצו ע"י האוהדים המשתוללים והם קיבלו טיפול בידי מצוותי מגן דוד אדום. שנים מהנפגעים פונו לבית החולים "איכילוב". המתפרעים לא נבהלו כנראה מהנפגעים והם טיפסו על גג אחד האמבולנסים ומחצו אותו ●●●

●●● השמחה נקטעה. עם תום משחק האליפות של בית"ר ירושלים החלו אלפי אוהדיה הקנאים של הקבוצה להשתולל משמחה. הם שרו בקולי קולות ולא ידעו גבול לשמחתם. גם שחקני בית"ר נראו שיכורי אליפות. שלמה שירזי נראה מטורף הוסיף: "אני מתעלף עוד רגע", הוא צרח בהתרגשות. את השמחה ניסה להרגיע יו"ר הקבוצה, רוני בראון, שפנה לכולם לחכות עם החגיגות עד מוצאי יום הזכרון לחללי מערכות ישראל ●●●

●●● ברכה מהיריב. מזכ"ל מפלגת העבודה, עוזי ברעם מיהר לאחר זכיתה של בית"ר ירושלים באליפות לשגר מברק ברכה ליו"ר תנועת החרות בירושלים, רובי ריבלין. היריבות הגדולה בין שני הגושים הגדולים נשכחה לרגע קט לאחר זכית הבית"רים באליפות. גם ראשי הליכוד יצאו מגדרם ורבים מהם ינסו לבכה לתפוס "טרמפ" פוליטי על גבי הצלחת השחקנים ●●●

●●● עשן אליפות. לאחר הבקעת שערו של סמי מלכה, הושלך רימון עשן לעבר המגרש המשחק הופסק לכמה דקות, עד ליגור הרימון ●●●

●●● חזור הביתה. המאמן הוותיק, נחום סטלמך יאמן כנראה את קבוצת נעוריו, הפועל פ"ת, בעונה הבאה. סטלמך הוא כיום המועמד המועדף בקרב ראשי הקבוצה ●●●

●●● ניתוק מגע. שחקני מכבי פ"ת החליטו לנתק כל מגע עם מנהלי הקבוצה. אתמול סרבו השחקנים אפילו לקבל הזמנות ממנהלי קבוצתם. לטענתם ההנהלה אינה מבינה את בעיות הקבוצה ●●●

השתתפו במדור: אשר גולדשלגר, עמי רוזנברג, יוסי משורר ומשה כהן

דיין הציל את בני־יהודה מהפסד

מאת עמי רוזנברג

שער מקרי, שהבקיע מישל דיין בדקות הסיום, הציל אתמול את בני־יהודה מהפסד בכורה העונה, במשחקה מול הפועל פ"ת — 1:1 (0:0).

שחקני הפועל פ"ת הרגישו עצמם בסיום המשחק מקופחים מהתוצאה, שכן הם היו קרובים לנצחון ראשון על יריבתם ורק חוסר מזל מנע זאת מהם.

המחצית הראשונה היתה שייכת דווקא לאורחים משכונת־התקווה, אבל התחמאותיהם של מישל דיין ומשה איזנברג החטיאו את התוצאה בעינה עד לסיום המחצית. המחצית השניה כבר היתה שייכת לשחקני אם־המושבות. הם תקפו ללא הרף את שער יריבתם ובדקה ה־72 הם אף הצליחו לעלות ליתרון, לאחר שאיתן בורניק קבע בנגיחה מקרוב — 0:1.

שחקני פ"ת המשיכו לתת את הטון במגרש וכבר היה ברור כי שחקני בני יהודה ינחלו את הפסדם הראשון העונה. אולם, לעזרתם בא השוער רוני ג'רבי, שנכשל בדקה ה־85 בקליטת הגבהת כדור פשוטה של מישל דיין ואיפשר בכך לשחקני בני־יהודה להישאר קבוצה בלתי־מנוצחת.

ליגות ב'

צפון א': הפועל צפת — מכבי קרית־ביאליק 1:1; הפועל מג'דל כרום — הפועל אפיקים 0:1; הפועל בני נצרת — הפועל סכנין 2:3; בני חצור — מכבי עכו 1:1; סקצית מעלות — הפועל נצרת עילית 0:0; מכבי שפרעם — מכבי גבעת הרקפות 0:3.

צפון ב': הפועל נהליאל — מכבי עוספיה 1:2; הפועל גבעת אולגה — הפועל איכסאל 0:2; הפועל בית אליעזר — הפועל יוקנעם 0:3; הפועל מגדל העמק — הפועל כפר סולם 0:0; הפועל אום אל פאחם — בית"ר פרדס חנה 0:1; מכבי צור שלום — הפועל תל־חנן 1:5; מכבי צופי חיפה — הפועל דלית אל כרמל 2:3.

דרום א': גבעת שמואל — בית"ר פרדס כץ 0:0; מכבי בתים — בית"ר כפר־סבא 0:1; מכבי הרצליה — מכבי שכון המזרח 0:2; הפועל גלגליה — בית"ר כפר יונה 1:1; הפועל כפר קאסם — מכבי השקמה ר"ג 0:1; הפועל הרצליה — הפועל כפר שלם 0:1; איחוד צעירי יפו — בית"ר ראש העין 3:1.

דרום ב': בית"ר קרית מלאכי — מכבי קרית עקרון 1:1; הפועל אילת — מכבי בן־זכאי 0:1; הפועל אשדוד — בית"ר יבנה 0:2; הפועל שדרות — מכבי רמלה 0:1; הפועל באר־יעקב — הפועל כרמים 1:6; הפועל מבשרת ציון — הפועל אשדוד 0:0; מכבי רחובות — סקצית נס־ציונה 2:3.

בליגות לנוער

מכבי פ"ת — נוה יוסף חיפה 0:1; בני יהודה ת"א — הפועל פ"ת 0:1; מכבי נתניה — מכבי חיפה 1:2; מכבי ת"א — בית"ר ירושלים 1:4; הפועל ת"א — הפועל ר"ג 1:2; הפועל כפר־סבא — הפועל חדרה 1:2; הפועל באר־שבע — הפועל ירושלים 1:2; מכבי יפו — הפועל חיפה 1:2.

טניס

טניסאי מועדון הכרמל חיפה וטניסאיות הפועל ת"א זכו ב"מגן העצמאות". מועדון הכרמל גבר על מכבי צפון 0:2 ובאותה תוצאה ניצחו בנות הפועל ת"א את מכבי צפון. 80 קבוצות השתתפו בתחרויות.

קליין: ברצוני לחזור למכבי אבל עדיין אין לי סיכום

מאת משה כהן

"אני רוצה לחזור למכבי ת"א, אבל נכון לעכשיו אין לי סיכום עם שום קבוצה. אני מקווה שהדברים יתבררו בעת שהותי בארץ" — אמר המאמן רלף קליין במסיבת עתונאים שנערכה לכבוד בואה של נבחרתו, מערב־גרמניה, למשחקי הפועל.

כתבי הכדורסל שהמתינו לקליין בסקרנות רבה לא התעניינו במצב הנבחרת המערב־גרמנית. השאלה שעניינה את כולם היתה עתידו של קליין, שלא הסתיר את רצונו לאמן את קבוצת נעוריו, מכבי ת"א.

קליין הודה, כי שאלת העסקתו תלויה בעיקר במכבי ת"א. הוא גילה, כי קבוצת הפועל גליל־עליון ואליצור נתניה פנו אליו ועם הצעותיהם הוא כמעט הגיע לסיכום.

לגבי מכבי ת"א הדגיש קליין, כי נערכו כבר שיחות עם מנהלי הקבוצה, אך סיכום טרם הושג. הוא הביע את תקוותו, כי בעת שהותו בארץ יוכרע הדבר סופית. קליין לא הכתיר את בורות [illegible] וזחו התבטאויותיו של האדוני לאכזף. "אני הבאתי אותו למכבי ת"א והכדורסל שסיפק אז בקבוצה, לא היה לו מקום בהכי־ליגה הפתוחה. חבל שהוא לא דיבר איתי לפני ההחלטה".

קליין הודיע, כי הוא לא ינהל את משחקה של נבחרתו נגד נבחרת ישראל, אבל אם שתי הנבחרות יפגשו במשחקי אליפות אירופה ביוון הוא ינהל את נבחרתו.

מנהלי הנבחרת הגרמנית לא הסתירו את שביעות רצונם מעבודתו של קליין. "התוצאות מדברות בעד עצמן", הם אמרו. "בגרמניה לא יודעים כיצד להתמודד עם התופעה החדשה בשאר השחקנים הטובים נוטשים את הנבחרת לטובת ליגת האנ.בי.איי. בשנה הבאה יהיו שישה משחקני הנבחרת הגרמנית בארה"ב.

משחקי הפועל מהווים את תחילת ההכנות של הגרמנים לקראת אליפות אירופה. בשורותיהם שחקנים גבוהים, שהבולטים שבהם הם בנקה, המתנשא לגובה 2.20 מ' וגריאבה המתנשא לגובה 2.14 מ'.

3 טורנירים במשחקי הפועל

"הכדורסל יהיה אחד הענפים המובילים של משחקי הפועל", ציין איתן הפר, המשמש כיו"ר ועדת הארגון של אירועי הכדורסל של משחקי הפועל.

במסיבת עתונאים, שכינסו ראשי איגוד הכדורסל נמסר, כי שלושה טורנירים בכל רחבי הארץ ייערכו במסגרת משחקי הפועל. הטורניר המרכזי ייערך בהשתתפות נבחרות ישראל, קנדה, מערב־גרמניה ופולין. הפתיחה תערך ביום רביעי באולם מלחה בירושלים. לאחר־מכן ייערכו המשחקים בחיפה ובאולם "צמח". משחקי הגמר יהיו בהיכל הספורט ביד־אליהו.

לפני פתיחת הטורניר ייערך ביום שלישי בחולון משחק בין נבחרת ישראל וקנדה על גביע מיוחד. זהו משחק גומלין בין שתי הנבחרות. על־פי הסיכום עם הקנדים ייערך בכל שנה משחק בין שתי הנבחרות.

המארגנים מסרו, כי לראשונה בתולדות משחקי הכדורסל בארץ יופעל מחשב, שימסור נתונים סטאטיסטיים על המשחקים.

בנהריה יערך טורניר ספורט הפועלים בהשתתפות קבוצות מאיטליה, שוויץ, פורטוגל, צרפת וישראל. קבוצת הפועל נהריה תייצג את ישראל. את נהריה יאמנו אלון אופיר, אורן שטר ואבי מזרחי.

هكذا عن الأصل

هكذا من الأصل

אלה שבעת חתני פרס ישראל תשמ"ז

ביין

הררי

קניג

זוהר

יערי

חורי

ד"ר אלכס ביין – היסטוריוגרפיה ציונית

יותר מחמישים שנה, מאז יצא לאור, בשנת תרצ"ד, ספרו הנודע על קורות חייו של הרצל, עוסק ד"ר אלכסנדר ביין בחקר תולדות התנועה הציונית, אישיה, מגמותיה ומוסדותיה. ספרו זה היה נקודת מפנה בהיסטוריוגרפיה הציונית, שהיתה אז עדיין בחיתוליה, נקודת מוצא לרבים מן החוקרים שלאחר מכן. הביוגרפיה זו היתה נסיון ראשון לתאר את "התפתחותו של הרצל", במיוחד "כמנהיג התנועה הציונית" (דברי המחבר). אך היה גם ראשון לעשות זאת על דרך הכתיבה ההיסטורית השיטתית, תוך התרחקות מדרמטיזציה ואפולוגטיקה, חרף קסם האישיות הדגולה והחד־פעמית של הרצל. ד"ר ביין כתב על יסוד מקורות היסטוריים מקוריים ומגוונים, וכן ערך השוואה עם אישים יהודים וזרים, כגון לאסאל, ראתנאו.

את כתיבתו בכללה הדריכה השאיפה "להבהירות לאמת" וזו בוטאה, גם במהדורה המדעית של כתבי הרצל ובמחקריו האחרים, כגון חקר סמלי הציונות וספריו על תולדות ההתיישבות הציונית. בכל אלה הביא עמו ד"ר ביין ממיטב המורשת של האסכולה הקלאסית של המחקר ההיסטורי, אך גם תוך מאמץ לקשר את בני דורותיו עם הדורות הקודמים והסברת ההווה על־ידי העבר. תרומתו לחקר תולדות הציונות היתה גדולה גם בפעולתו בשדה הארכיונאות בארץ. (צוות השופטים: הפרופסורים דניאל קארפי, אניטה שפירא, נתנאל קצבורג, ישראל קולת).

עובדיה הררי – הנדסה וטכנולוגיה

הגיע להשגים יוצאים מן הכלל כמהנדס־מתכנן בעל כשרונות רבגוניים (אווירודינמיקה, מבנה ומערכות). גילה ביצוע מרשים של שורה ארוכה של תפקידים בתעשייה האווירית, שגולת הכותרת שלהם הוא בכוס ה"לביא". כאן גילה הצטיינות מרשימה בתפקידו כראש הפרוייקט בשנים 1980־1987: מחודש מאי 1980 עומד בראש הפרוייקט בחטיבת ההנדסה. (השופטים היו: הפרופסורים חיים אילתה, אלכסנדר סולן, עדי ויידמן)

ליא קניג – משחק

כבר בעלומיה שיחקה בתיאטרון הממלכתי היהודי בבוקרשט, וגילמה שם תפקידים מרכזיים כמו טואנט ב"החתולה המדומה" מאת מולייר וחווה ב"טוביה החולב". בעבור תפקידה המצטיין ב"אנה פראנק" זכתה בפרסים רבים. כן בלטה במחזות מוסיקליים. תוך חודשים לאחר עלותה ארצה, חרף קשיי השפה, נתקבלה ב"הבימה". בה גילמה למעלה מחמישים תפקידים, מהרפרטואר הקלאסי, המודרני והיהודי. ליא קניג מתמודדת בדרך בלתי רגילה עם המורכבים והמשמעותיים בתפקידי הדרמה העולמית, כגון אמא קוראז', נעמי ב"קדיש" מאת אלי גינסברג, פילומנה הזקנה ב"הכסאות" ליונסקו. ביצירתה האמנותית מצוי שילוב נדיר של יכולת קומית ממדרגה ראשונה ועוצמה דרמטית רגישה. ליא קניג ממשיכה במסירות ובאהבה להופיע בתיאטרון היידי, וגם כאן הגיעה להשגי מופת.

מרים זוהר – משחק

מרים זוהר הופיעה לראשונה כבר במחנות בקפריסין בתיאטרון חובבים מתחת לכיפת השמיים. עם עלותה ארצה נתקבלה כעבור עת קצרה ל"הבימה" חרף אי־ידיעת השפה העברית. בלטה במשחקה בעשרות תפקידים, קלאסיים ומודרניים, על בימת התיאטרון הלאומי. בשנת 1980 יצרה את הצגת היחיד שלה "הטיול", ובה תמונות מספרות שיר על רקע השואה באירופה. זו הוקרנה גם בטלוויזיה הישראלית, ועל תפקידה זה זכתה בפרס אשמן. בכל הגלריה המגוונת של תפקידיה באו לידי ביטוי דרמטי אישיותה ושילובן של מיומנות מקצועית ומעורבות והזדהות בשרשים כל דמות.

פרופ' מנחם יערי – כלכלה

מנחם יערי, פרופ' מן המניין לכלכלה ובעל הקתדרה על שם שונברון בכלכלה מתמטית באוניברסיטה העברית, קנה לעצמו שם בינלאומי בתחום התיאוריה הכלכלית והכלכלה המתמטית. בשורה של עבודות שהתפרסמו החל מאמצע שנות השישים ביסס לעצמו מעמד של חלוץ במספר תחומי מפתח של הכלכלה העיונית.

בשנים האחרונות חזר יערי לעבוד על יסודות התאוריה של אי־ודאות ואף פיתח גישה חדשנית לנושא זה. גישתו זו כבר זכתה להכרה רבה במקצוע. תרומתו של יערי לתאוריה הכלכלית היא של חריש עמוק ביותר בסוגיות מפתח שהן קשות לפתרון, הן מהצד המושגי והן מבחינה מתודולוגית. הוא אינו הולך בתלם אלא מגדיר לעצמו שטחי מחקר חדשים ומפתח אותם באורח יסודי. (השופטים היו הפרופסורים דן פטנקין, שלמה אקשטיין, איתן ברגלס).

פרופ' עזרא ציון מלמד – פרשנות מקורית

הפרס ניתן לרב פרופ' עזרא ציון מלמד על מפעל מופת במחקרים רבי היקף ויסודיים ביותר. 60 שנות פעולתו ויצירתו הם רצף של תורה, הוראה ומחקר של לימודי היהדות בתחומי המקרא ומפרשיו, התלמוד והלשון העברית. מחקריו המרובים מתייחדים בהיקפם, במקוריותם, בעמקותם ובעיונם המדוקדק.

פרסם מחקרים רבים בלשון העברית, בפרשנות המקרא ובמיוחד בחקר התלמוד. ספריו ומחקריו העמיקו תחומים רבים בתורת ישראל. מחקריו דנים בבעיות יסוד של המחקר, עוסקים בבירור פרטים והם מקיפים ומסכמים את המחקר, כמו ספריו "פרקי מבוא לספרות התלמוד" ו"מפרשי המקרא דרכיהם ושיטותיהם". חבר השופטים אף מעלה על נס את תרומתו לחכמת ישראל בעריכה ובהבאה לדפוס את החיבורים מעזבונו של החוקר הגדול הפרופ' י"נ אפשטיין ז"ל. (השופטים היו הרב יוסף קאפח, פרופ' שמואל ספראי, ד"ר זרח ורהפטיג).

מכרם חורי – משחק

מכרם חורי (42) התבלט כבר בראשית פעולתו הבימתית ב"בית הגפן" בחיפה בתפקידים מרכזיים בשפה הערבית. לאחר השתלמות בלונדון חזר והצטרף תחילה לתיאטרון הקאמרי ואחר־כך לתיאטרון העירוני בחיפה. מאז הצטיין בשורה ארוכה של תפקידים שונים, מגוונים ורבי־הערכה, כגון ב"מחכים לגודו" וב"האי" – בעברית ובערבית, כהקטור ב"מלחמת טרויה לא תהיה", כקריאון ב"אנטיגונה", עדנאן אבו־דוואן ב"הפלשתינאית" וב"שדים".

בסרטים גילה עוצמה רבה ועל המושל הצבאי ב"חיוך הגדי", שעליו זכה בפרס האוסקר הישראלי כשחקן משנה. כן קיבל את פרס עיריית תל־אביב (1984) ואת "כינור דוד" ופרס מיילר לשחקן מצטיין (1985).

למכרם חורי הופעות ממדרגה ראשונה בטלוויזיה בערבית, וב"סאלם ותעלב" בטלוויזיה החינוכית. לפסגת הפופולאריות הגיע במשחק למופת כראש המשפחה בסדרת "מישל עזרא ספרא ובניו" (יצירתו של אמנון שמוש). בעבודתו האמנותית המעולה ובצניעותו האישית מכרם חורי הוא יוצר רגיש, עשיר הבעה ושחקן אמן בלתי רגיל. (השופטים לשלושת הפרסים לאמנות המשחק בתיאטרון, בקולנוע ובטלוויזיה היו: אורנה פורת, דינה ברניקר, ד"ר דוד אלכסנדר, קריאל גרדוש).

אלה שנים עשר מדליקי משואות חג העצמאות

אלקיים

בור

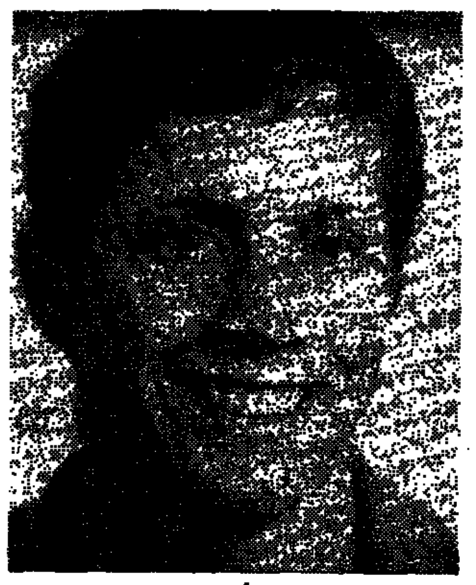
גולדברג

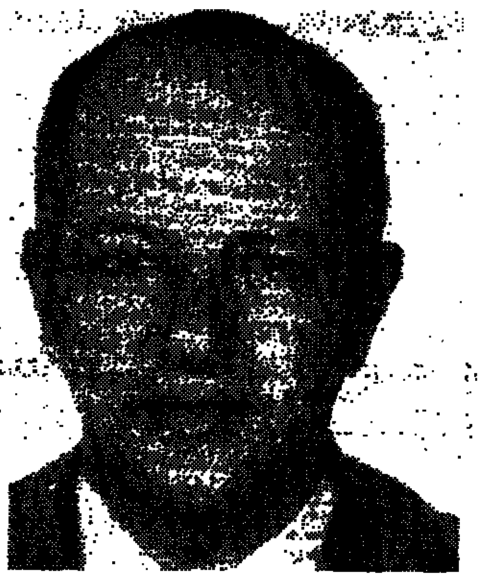
וולמן

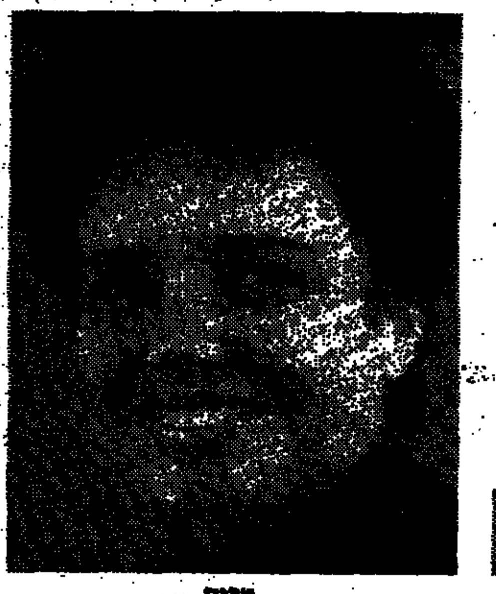
מרים

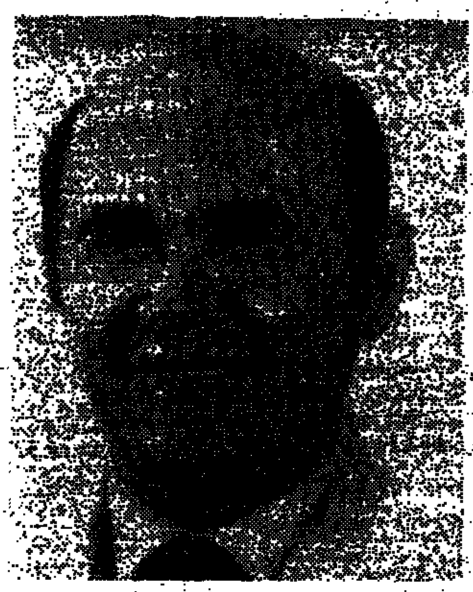
רזניק

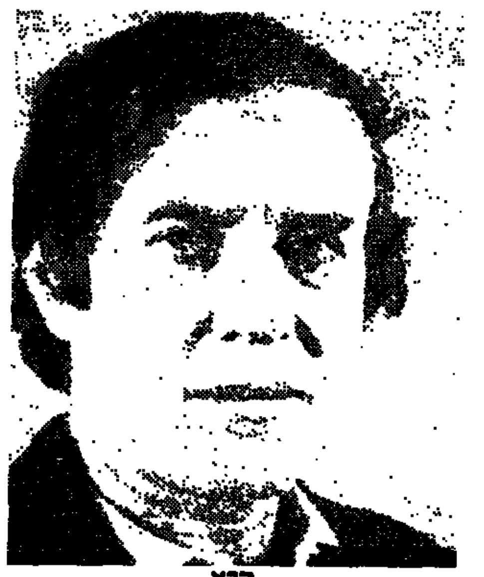
קרא

בר־שביט

גרציאני

מיכאל

פֶהר

שץ

אשרה אלקיים – רקדנית וכוריאוגרפית

אשרה היא בת דור שישי בארץ, תלמידתם של גרטרוד קראוס, מרתה גרהם, אנטוני טיודור ולואיס הורסט, בוגרת בית הספר ג'וליארד בניו יורק, שם הקימה להקה משלה והופיעה בתוכניות הטלוויזיה האמריקאית. בשובה לארץ נמנתה עם מייסדי להקת המחול הקיבוצית. ב־1970 יסדה את האולפן האזורי למחול של קיבוצי עמק הירדן, אותו ניהלה עשר שנים.

ב־1972 עבדה עם תיאטרון המחול "ענבל" ויצרה את הכוריאוגרפיות "על מות לוחם", "הים איננו מלא" ו"שיר השירים". היתה מראשוני הרקדנים בלהקת "בת שבע" ויצרה בשבילה מספר מחולות. ב־1980 הקימה את תיאטרון התנועה, שהיה מורכב מחמישה אומנים מבצעים בתחומי אמנויות הבמה השונות. פרי החיבורים היה היצירה "סימתול" שזכתה לאחר מכן בפרס "כינור דוד" כיצירת המחול המקורית של השנה (1981). היצירה זכתה להצלחה בפסטיבלים היוקרתיים באירופה.

יצירתה החדשה "טומולו בצל תוצי" מהווה התפתחות נוספת בכיוון עבודתה, המשלבת צורות ביטוי שונות לשפה אחידה.

אשרה היא אלמנת מלחמה. בעלה, רס"ן תגי רונן, היה טייס־קרב שמטוסו נפל במלחמת ההתשה במפרץ סואץ.

עובדיה (עבדאללה) אלקרא – צייר

נולד ב־1939 בכפר הדרוזי דליית אל־כרמל למשפחה הראשונה שהגיעה למקום ובנתה את הכפר. למד בכפר האומנים עין הוד ועסק בתחילה בפיסול. גוייס לצה"ל ב־1959 ולאחר שחרורו נסע לפאריז ללמוד באקדמיה לאמנויות היפות. מאז 1966 מחלק אלקרא את זמנו בין הארץ לארה"ב. עבודותיו הוצגו בתערוכות יחיד ובתערוכות קבוצתיות והן נמצאות באוספים ציבוריים ופרטיים ברחבי העולם.

ב־1976 נבחרו יצירותיו לתצוגה נודדת של משרד החינוך בבתי הספר בארץ. ב־1980 זכה בפרס רכישה בביינאלה לגרפיקה הישראלית, במוזיאון חיפה ב־1985. שמש אמן אורח לסדרת הרצאות על עבודתו במסגרת סיור חופים במרכז אמנות צף לאורך נהר המיסיסיפי.

שלמה בור – כנר

נולד בלנינגרד בשנת 1910, עלה ארצה ב־1922. ב־1928 יסד את רביעיית המיתרים על שם מורו יואל אנגל. ב־1929, כאשר המנצח והמלחין צבי קומפנייץ יסד את האנסמבל הקונצרטי הראשון בארץ ישראל, הוזמן בור להיות הכנר הראשי.

בתחילת שנות ה־30 סיים בהצלחה את האקדמיה הממלכתית בפראג ובשובו הורה מוסיקה בקונסרבטוריון "שולמית". ב־1936, כאשר יסד הוברמן את התזמורת הפילהרמונית, היה בור אחד מתריסר הישראלים, שהוזמנו לנגן בה. בור ניגן בפילהרמונית, יחד עם אחיו חיים ואברהם, עד לצאתו לגמלאות. שנים רבות שימש חבר הנהלת התזמורת ונציג המנגנים.

כגימלאי ממשיך שלמה בור בפעילותו והוא מופיע בשלישיה יחד עם אחיו הצ'לן ומוזמן מדי פעם למלא את השורות בפילהרמונית.

שלמה בר־שביט – שחקן

נולד בירושלים ב־1928. סיים את לימודיו במוסד החינוכי של משמר העמק.

ב־1946 התקבל לבית הספר הדרמטי שליד "הבימה" וב־1947 השתתף בהצגה הראשונה, "אהבת ציון".

עם פרוץ מלחמת השחרור התגייס לפלמ"ח והופיע בלהקת "הצ'יזבטרון", כשחזרה "הבימה" מסיבוב הופעות בארה"ב נקרא בר־שביט להופיע בתפקידו הגדול הראשון בהצגה "בערבות הנגב".

ב־1953 הצטרף כחבר מן המניין לקולקטיב של שחקני "הבימה", בין השנים 1958–1960 ואח"כ בין 1964־1965 היה חבר בהנהלת "הבימה". מאוחר יותר שימש כמנהל האמנותי של התיאטרון.

בר שביט גילם במהלך השנים יותר מ־100 תפקידים דרמטיים הלקוחות מאוצר הקלאסיקה של התיאטרון העולמי, לצד מחזות מודרניים, מקוריים־ישראליים או מעולם המחזאות היהודי.

במקביל לעבודתו ב"הבימה" השתתף כשחקן וכמעבד של עשרות תסכיתים, ששודרו במסגרת התוכנית בקול ישראל "המסך עולה". לאחרונה משמש בר־שביט מראיין ועורך של הסדרה "אחרוני הראשונים", המתעדת במפגשים ושיחות עם ותיקי שחקני התיאטרון בארץ. כמו כן השתתף כמגיש וכשחקן בתכניות של גלי צה"ל, הטלויזיה והטלוויזיה החינוכית. בר־שביט השתתף גם בכמה סרטי קולנוע וכן בכמה הפקות מסחריות של התיאטרון הרפרטוארי.

בר־שביט מקפיד לעבוד רבות בשביל בני הנוער. הוא עיבד וכתב 22 הצגות ילדים בהן "הנסיך הקטן" ו"ד"ר דוליטל" וכמו כן קיים הרצאות ומפגשים עם בני נוער מכל הארץ כדי לקרבם אל התיאטרון.

הוא חבר בוועדת השופטים של פרס עיריית תל אביב לתיאטרון, פרס רוזנבלום לתיאטרון, חבר ועדת המילגות של קרן ישראל־אמריקה, חבר הדירקטוריון של קרן תל־אביב לספרות ואמנות ויו"ר העמותה של בית־הספר החדש לאמנויות בתל־אביב.

אהרון גולדברג – הדור הצעיר

נולד ב־1968 בקיבוץ הדתי טירת צבי, החוגג השנה 50 שנה לעלייתו על הקרקע כאחד מישובי "חומה ומגדל".

אהרון מנגן בכינור ואקורדיון ולמד מוסיקה, הרמוניה ותיאוריה באולפן "חומה ומגדל" של ישובי המועצה האזורית של עמק בית שאן.

בגיל 13 יצא עם משפחתו לארה"ב, לשם נשלח אביו כשליח מטעם בני עקיבא. חזר לקיבוץ לפני תום שליחותם של הוריו והחל ללמוד במסלול טכנולוגי. במשך חודשים השתתף ב"תוכנית י"א" של בית הספר במסגרתה למד בישיבת ההסדר "שבות ישראל" שבאפרת. בהיותו בכתה י"ב השתתף בתכנית של"פ (שמיניות לערי פיתוח), המאורגנת על ידי בני עקיבא. מטרת התכנית ליצור הכרויות בין חברות שונות ולשפר תדמיות מעוותות של חברה אחת על חברה שניה. למד נגינה ותיאוריה בקונסרבטוריון של קריית ביאליק. הדריך לצלם ולטייל. לאחר סיום בחינות הבגרות חזר לקיבוץ טירת צבי.

בימים אלה נמצא גולדברג במסגרת הצבאית המכונה "שילוב", המשלבת לימודים בתחומי היהדות בישיבה עם שירות צבאי מלא כשהמגמה היא להגיע לקצונה.

גולדברג מדליק משואה גם לכבוד ישובי "חומה ומגדל" החוגגים כאמור, השנה 50 שנה לעלייתם על הקרקע.

יצחק (זיקו) גרציאני – מנצח התזמורת צה"ל

נולד בבולגריה ב־1924. במהלך הכיבוש הנאצי שהה במחנות עבודה עד לכניסת הצבא הרוסי ושחרור בולגריה ב־1944. בשנה זו נרשם לאקדמיה למוסיקה. עם סיום לימודיו עלה בסוף 1948 לארץ עם הוריו, אשתו ובתו.

כבר בשלבי ההיקלטות הראשונים החל לנגן בחצוצרה, כעובד צה"ל, בתזמורת צה"ל.

ב־1950 התגייס לשירות חובה והחל לכתוב עיבודים רבים לשירי לכת, שאותם מנגנים עד היום תזמורת צה"ל ותזמורות אחרות. משנת 1952 ניהל וניצח על ההפקות הבאות: מקהלת בזריקוב, מחזות זמר של תיאטרון גודיק, הקאמרי, הבימה, תיאטרון "רשא", האופרה הישראלית, "רביעיית מועדון התיאטרון", "הגשש החיוור", "שלישית גשר הירקון", "הבוסתן הספרדי", "היו זמנים", להקת כרמון, להקת שלום עד. כמו כן שימש מנהל מוסיקאלי של מספר תכניות רדיו. בשנת 1962 מונה למנצח תזמורת צה"ל, תפקיד שהוא ממלא עד היום. בין השנים 1970־1973 היה חבר במועצה לתרבות ואמנות בתקופת השר יגאל אלון.

במהלך אותה תקופה הוזמן לשמש מנצח־אורח על התזמורת הסימפונית של חיפה, על התזמורת הסימפונית של ירושלים ועל התזמורת הפילהרמונית הישראלית.

במסגרת פעילותו האמנותית כתב מוסיקה לסרטים כמו "עץ או פלסטין", ליווה הופעות של אמנים זרים בארץ, כמו פרנק סינטרה, מרלן דיטריך, עבד עם לנארד ברנשטיין על הסימפוניה "קדיש" ושימש באופן קבוע מנצח־אורח באולימפיה שבפריס בתכניות בינלאומיות, בין היתר עם "הקומפניון דה לה שנסון".

דני וולמן – במאי קולנוע

נולד בירושלים ב־1941, בוגר החוג לקולנוע באוניברסיטה של ניו־יורק. הסרטים הקצרים אותם עשה כסטודנט שם, זכו בפרסים בפסטיבלים. עם תום לימודיו שב לארץ וצילם את סרטו העלילתי הראשון "התמהוני" שייצג את ישראל בפסטיבל קאן ב־1970. סרטו "פלוך" זכה בפרס מטעם מרכז הסרט הישראלי וייצג את ישראל בפסטיבל ונציה, סרטו השלישי באורך מלא "מיכאל שלי" זיכה אותו בפרסים רבים, ביניהם פרס "כינור דוד".

עבור שרות הסרטים הישראלי יצר סרט נוסף, שנושאו ירושלים, הסרט הדוקומנטרי "לגעת בעיר". נושא ירושלים תופס מקום מרכזי גם בסרטו העלילתי "מחבואים", הדן בתהליך התבגרותו של ילד בירושלים, שלפני מלחמת השחרור.

וולמן עשה סרטים גם בשביל הטלוויזיה הישראלית, מסיפרי בשביס זינגר "גמפל תם" ו"סיפורה של באשה", שזכה בפרס הדרמה הטובה ביותר של רשות השידור. את סרטו "חייל הלילה" השלים ב־1985 והיום נמצא בשלבי עריכה סופיים של הסרט "זוהי אהבה" ובתחילת שלבי הפקה נמצא הסרט "האי ברחוב הציפורים".

סמי מיכאל – סופר

נולד ב־1926 בעיראק ועלה ב־1949. עם תום שירותו בצה"ל עבד 27 שנים במשרד החקלאות בשירות ההידרולוגי ובמקביל למד פסיכולוגיה וספרות ערבית באוניברסיטת חיפה.

בשנותיו הראשונות בארץ עסק בעיתונות הערבית בישראל וכאשר רכש שליטה בשפה העברית החל לכתוב בעברית. פרסם מספר רומנים כגון: "סופה בין דקלים", "חופן של ערפל", "זוטות" ו"חצוצרה בוואדי" וקיבל כמה פרסים בתחום הספרות. כמו כן כתב מחזה שהוצג בתיאטרון חיפה.

רבקה מרים – משוררת

נולדה בירושלים ב־1952 לאימה אסתר ואביה, סופר היידיש, ליב רוכמן, שניהם ניצולי שואה. את שירותה בצה"ל סיימה כקצינה.

ספרה הראשון "כתנות הפסים" יצא לאור ב־1966, בהיותה בת 14. בספר זה טבוע חותם עמוק של השואה שעברה על הוריה, אחריו יצאו לאור הספרים "טבעתי בחלונות" (1969), "בכאות במדבר" (1973), "עץ נגע בעץ" (1978) ו"הקולות לקראתם" (1982). לאחרונה הוציאה לאור ספר ילדים "חלומות בהקיץ" ובקרוב יראה אור ספר נוסף. במשך השנים זכתה בפרסים ספרותיים שונים.

רבקה מרים עוסקת גם בציור. בגיל 17 הציגה תערוכת יחיד במוזיאון תל־אביב ולאחר מכן הציגה את יצירותיה במשכן לאמנות בעין חרוד ובמכון "כרם" בירושלים.

אילונה פהר – כנרית ומורה לאמנות

נולדה בבודפשט ב־1901 וכבר בגיל צעיר התחילה ללמוד כנור ופסנתר באקדמיה למוסיקה "פרנץ ליסט" שם. בגיל 18 קיבלה דיפלומה של "אמן", והחלה לקריירה של סולנית והופיעה עם תזמורות רבות באירופה עד עליית היטלר לשלטון. בזמן מלחמת העולם השניה נשלחה למחנה ריכוז.

עם תום המלחמה הגיעה לצ'כוסלובקיה והופיעה כסולנית במדינות הגוש המזרחי אך לא קיבלה רשיון להופיע במדינות מערב אירופה.

את כרטיסי הנסיעה לישראל קיבלה בשנת 1949 בחגיגות יום העצמאות הראשון להקמת המדינה, שנערכו בפראג, בנוכחות שגריר ישראל בצ'כוסלובקיה. אילונה פהר הגיעה בחוסר כל לארץ, לבד מהכינור, כאן החלה מיד בקריירה מוסיקלית חדשה, הופיעה ברחבי הארץ בקונצרטים והחלה ללמד. בן גוריון ששמע עליה ועל סיפורה, סייע לה לקבל דירה בחולון, בה היא גרה ומלמדת עד היום.

תלמידה הראשון היה הכנר שמואל אשכנזי, שהחל את לימודיו אצלה בגיל 8 וזכה אח"כ לשני פרסים יוקרתיים בוואשינגטון ובמוסקבה. במרוצת השנים הגיעו אליה תלמידים מכל קצוי תבל, שהבולטים ביניהם היו פנחס צוקרמן ושלמה מינץ. בסך הכל למדו אצל אילונה כ־150 תלמידים, המקבלים מילגות ופרסים מטעם קרן שרת ומשתתפים בתחרויות מקומיות ובינלאומיות.

אילונה פהר חברה לעיתים קרובות בועדות שיפוט בתחרויות הבינלאומיות החשובות לכינור במדינות רבות בעולם ועם זאת ממשיכה ללמד תלמידים כשרוניים.

דוד רזניק – אדריכל

נולד ב־1923 בריו דה ז'נירו. ב־1948 סיים את הפקולטה לארכיטקטורה של אוניברסיטת ברזיל. עלה ב־1949 והיה חבר עין השופט. ב־1951 עזב את הקבוץ ומאז עבד במשרדו של אדריכל רכטר בתל־אביב ובשותף עם אדריכל רא"ו בירושלים. ב־1958 פתח משרד פרטי בירושלים בו הוא עובד עד היום. במקביל לעבודתו הרצה בטכניון והיה פרופסור משנה בפקולטה לארכיטקטורה. ב־1967 מונה כחבר בצוות להכנת תוכנית לאוניברסיטה העברית בהר הצופים, כן שימש חבר בצוות לתכנון תכנית אב לקריית הממשלה בירושלים, חבר בוועד המנהל של "בצלאל", אדריכל יועץ להקמת האוניברסיטה העברית בהר הצופים, חבר ועדת הבניין של מוזיאון ישראל ועוד. מאז 1984 נציג אגודת האינג'ינרים והארכיטקטים בוועדה המחוזית לתכנון ובניה בירושלים.

בין הפרוייקטים של רזניק "יד קנדי" בירושלים, בית העיתונאים על שם אגרון, בנין השופרסל ברחוב אגרון, אולם וספריה בבית העם ומוזיאון חצור באיילת השחר. כמו כן תכנן, בשותפות עם אדריכל ברוצקוס, את קריית הממשלה בירושלים, ועם אדריכלים אחרים בניינים באוניברסיטה העברית שעל הר הצופים.

זהרה שץ – פסלת וציירת

נולדה בירושלים למשפחה עתירת אמנים: אביה, פרופ' בוריס שץ, ייסד את בית הספר לאמנות ומוזיאון "בצלאל" בירושלים. אמה, אלגה, היתה מחנכת ומבקרת אמנות, אחיה, בצלאל ואשתו לואיז ציירים, ובעלה סגנד – פסל.

את השתלמותה באמנות עשתה בפאריס. במקביל לפעילותה בשטחי האמנות השונים עסקה גם בהוראת האמנות בארץ ובארה"ב וכן היתה יועצת לעיצוב תעשייתי במשרד המסחר והתעשיה בארץ.

ב־1954 זכתה בפרס ישראל לאמנות. כן זכתה בפרסים רבים נוספים ביניהם: פרס דיזנגוף לפיסול, פרס "יד ושם" ופרס המוזיאון לאמנות מודרנית בניו־יורק.

עבודותיה הרבות בתחומי הציור והפיסול הוצגו ברחבי העולם בתערוכות יחיד ובתערוכות קבוצתיות. יצירותיה מוצגות גם במוזיאונים ובאוספים פרטיים.

זהרה שץ מדליקה משואה גם לכבוד בית הספר לאמנות "בצלאל", החוגג 80 שנה להיווסדו.

דירות

דירות להשכרה

• במרכז העיר, 3 חדרים... [illegible]

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

דירות למכירה 3–3½ חדרים

דירות למכירה 2–2½ חדרים

דירות למכירה 1–1½ חדרים

דרוש

דירות בשכ"ד

עסקים

חנויות

משרדים

הצעות עבודה

דרוש בעל מקצוע לה־דרכה מעשית בשרבר־בות. מעוניינים יפנו לטל־פון 03-804208 חולון (10583)

שכר גבוה למשווק/ת —השכלה תיכונית! (גם בעבודה נוספת) 03-624179 (10901)

דרושים/ות לעבודה מידית! דרושה רקוניות יפה ומקצועית (10882) 03-448736

מלחימים/ות מחוטים/ות לאחר שרות צבאי, עדיפות ליוצאי צה"ל... 03-227109 03-221214 (10783)

עובדי ייצור לאחר שרות צבאי, לעבודה במשמרות... תל־אביב שכר הולם למתאימים... 03-221214 (10780)

מפקח בנוס לאחר שירות צבאי... 03-227109 03-221214 (10771)

למוסך גדול ומבוסס בנתניה... דרוש מנהל עבודה מכוני בכיר לפ־נות לנתנאל 052-88188 (10728) 053-342698

למשרד פרסום דינמי סוכנים/ות נמרצים מנו־סים בענף לפרויקטים בלעדיים ורווחיים. 03-294239 (10666) 03-202593

פקידים/ות

עוזרות ומטפלות

טבחים – קונדיטורים

גזירה תפירה

הנהלת חשבונות

טכנאים הנדסאים

שרטוט וגרפיקה

עובדי דפוס

חשמל ואלקטרוניקה

עובדי יהלומים

נהגים

מחסנאים

מוכרים/ות

סוכנים – מקדמי מכירות

פועלים/ות

עובדי מתכת

לדפוס כחול לבן דרושים בהחזקת דפסי אופסט ועוזר דפסים למכונת שני צבעים. תנאים מעו־לים למתאימים (10848) 03-9232570

עובד מקצועי לחימוי יצור והרכבה עבודות גרפיות ואלומיניום לבנין תנאים טובים. (10664) 03-719937

עובדי מוסך

שומרים

שליחים

מכוניות

אאודי

אוטוביאנקי

אופל

אלפא רומיאו

אמריקאיות

ב.מ.וו.

טנדרים

מיני־מינור

מסחריות

סובארו

סיאט

סיטרואן

פולקסווגן

פורד

פיאט

פיג'ו

רנו

אופנועים וקטנועים

חלקי רכב משומשים

הצעות למכירה

רוצים לקנות

להיטים

מקררים

מערכות קול

הלוואות

טרקטורים

מכונות תפירה

מלגזות ושינוע

ריפוי והרזיה

בריאות

מכונות שטיפת כלים

תנורי אפיה

פוליש וניקיון

ציוד משרדי

אותיות דביקות

שרותים

הכרזות

דרושים

הצעות עבודה

הצעות למכירה

ריפוי והרזיה

חיבה

הצעות עבודה

אשדוד

דירות

[illegible]

להבי ישקר

■ מפעל להבים למנועי סילון. ■ יצרן להבים לחיל האויר ולתעשיות המנועים בעולם. ■ קידום ותמורה על בסיס הישגים אישיים. ■ שבוע עבודה בן 5 ימים. ■

עובדי ייצור

• לאחר שרות צבאי
• בוגרי בי"ס מקצועי
מגורים בנהריה, עכו והסביבה.

מודעה זו מיועדת לנשים ולגברים.

המעונינים מתבקשים לפנות בכתב יד או בטלפון למנהל כח אדם, להבי ישקר בע"מ ת.ד. 330 נהריה 22102 טל. 04-927831

לחברה תעשייתית ב...
דרוש/ה

מנהל/ת חשבו[נות] סוג 3

למשרה מלאה
נסיון בחישובי שכר והתאמות לקוח[ות]

לפנות בטל' 03-5514298/9 לאלי
בשעות העבודה.

U·MAN®

עבור אחת מלקוחותינו
חברה ותיקה ומבוססת בגוש דן
דרוש

מנהל שיווק ארצי

נא לפנות ליהודה טל: 03-295694 או בכתב לת.ד. 6610 ת"א 61066, עבור משרה 122.

ש. שבח שרותים בע"מ
האגף למשאבי אנוש

דרושים:
סניף לוד/נתב"ג
דרושים

שומרים לממן/נתב"ג

★ עד גיל 55 ★ לאחר שרות צבאי מלא
★ בריאות תקינה
תנאים טובים למתאימים
ועדת קבלה ותקיים בממן/נתב"ג מול השער הראשי,
ביום רביעי 6.5.87 בין השעות 8 – 16.
נא להביא פנקס מילואים, תעודת זהות ו־2 תמונות.

לחברת מוצרי תכן דרושים

1. עבור סניפנו בירושלים:

מהנדס/הנדסאי בנין

לתפקיד סוכן

כישורים נדרשים: בעל ניסיון בשווק, בעל נסיון בעבודות שטח עם קבלנים, תושב ירושלים והסביבה, בעל רשיון נהיגה.

2. עבור סניפנו בחיפה:

טכנאי מכונות

(רצוי) בעל ניסיון בשווק.
נכונות לעבודה בשעות בלתי שגרתיות.
בעל רשיון נהיגה.

מועמדים מתבקשים לפנות בכתב יד עבור מנהל כח אדם מוצרי תכן רח' הארבעה 10 ת"א.

ORBIT ADVANCED TECHNOLOGIES LTD

דרושים

★ **מהנדס מכונות** – לפתוח זווד אלקטרוני.
★ **מהנדס מכונות** – לתכנון מיכני ומערכות הנעה.
★ **מרכיב מכני** – למערכות אלקטרומכניות.

נא לפנות בכתב לת.ד. 248 נתניה 42102 בצרוף נסיון קודם.

ההוצאה המקומית אור־יהודה

דרושים מדריכים

בעלי רקע בחינוך לעבודה בשעות אחה"צ במועדונית משפחתית

לפנות לחדוה 03-348403
שלוחה – 142 354111-5
יצחק בוכבזה עו"ד
ראש המועצה

ל„שלף יועצים לשיווק"
דרושים עבור חברת אלקטרוניקה גדולה

אנשי/נשות מכירות

כישורים מועדפים:
★ קציני/ות קשר בצה"ל ו/או רקע טכני באלקטרוניקה
★ ידע בסיסי בשפה האנגלית
★ יכולת מכירה וכושר שכנוע
★ הופעה ייצוגית ואמינה
★ בעלי רכב פרטי

מועמדים מאזור מרכז, דרום וצפון (נצרת, עפולה) הארץ, יפנו בכתב יד, בציון קורות חיים ומס. טלפון (לזימון לראיון) אל: „שלף יועצים לשיווק" ת.ד. 33465 ת"א 61333

– סודיות מובטחת –

לראקום אלקטרוניקה בע"מ
דרוש

מהנדס מכירות ויישומים

הכישורים הדרושים:
★ הנדסאי/מהנדס מחשבים.
★ ידע במערכות משובצות מיקרו־מחשב.
★ הכרת מחשב I.B.M. P.C יתרון.
★ עדיפות לבעלי נסיון במכירות.
★ מרץ יוזמה ודינמיות.

לקביעת ראיון נא להתקשר לאריאלה: טלפון: 03-491922

לחברה תעשייתית דרוש/ה

מתכנת/ת בעל/ת נסיון

ב־RPG – 2 למחשבי י.ב.מ. 36
נא לפנות בכתב בצרוף נסיון
לניר מחשבים בע"מ,
רחוב השושנה 7, נתניה.

לביה"ס התיכון המקיף ע"ש „פרקאוף" אור – יהודה
דרושים מורים ל:

מתמטיקה • פלסטיקה
אלקטרוניקה • חשמל

לקביעת ראיון נא לפנות לטל: 03-717469 03-358663

דרושים
מונטג'ר, סקנריסט וגרפיקאי
משכורות גבוהות ביותר למתאימים.
03-248129, 03-248131.

הועדה לאנרגיה אטומית
המרכז למחקר גרעיני נחל שורק
דרוש

מהנדס אלקטרוניקה

בעל נסיון של 10 שנות עבודה במחקר ופתוח כולל העברה לייצור של מערכות אלקטרומכניות עתירות מחשוב.

★★★

אנו עובדים חמישה ימים בשבוע ומקיימים מערך הסעים בכל אזור המרכז.

מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בכתב יד בצרוף קורות חיים, נסיון בעבודה, רשימת ממליצים ומספר טלפון למחלקת כח אדם, המרכז למחקר גרעיני נחל שורק יבנה 70600

– סודיות מובטחת –

מנהלים בע"מ
איתור ומיון מנהלים ועובדים בכירים
כיאריה 12 ת"א, טל. 85241, 03-880728, ת.ד. 4665 ת"א 61046

למפעל תרופות
הנמצא בתהליכי גידול ופיתוח
דרוש

מנהל שווק ומכירות

מועמד מתאים יהיה בעל נסיון מוכח בשווק ומכירות של תרופות, עם הכרות טובה של השוק הפרמצבטי בארץ.

המועמד המתאים יפנה בכתב יד בצרוף קורות חיים ונסיון בעבודה אל „מנהלים" ת.ד. 4665, תל־אביב 61046.

סודיות מובטחת

MENAHALIM LTD.
EXECUTIVE RECRUITMENT AND SELECTION

לחברת מוטורולה תקשורת בע"מ
דרוש:

מהנדס מכני

כישורים נדרשים:
★ מהנדס מכני עצמאי ודינמי לעבודה בפיתוח
★ נסיון של מספר שנים בתחום זיווד מוצרים אלקטרוניים
★ ידיעת עברית ואנגלית
★ נסיון בחישובי מעבר חום והכרת טכנולוגית פלסטיקה – יתרון
★ הבנה ויכולת הפעלת כלי תיב"ם

המעונינים יפנו ליעקב גולן בטלפון 388713 (03)
החל מיום ג' 5.5.87

– סודיות מובטחת –

עיריית תל־אביב־יפו

האגף לשירותי רווחה היחידה משפחות אומנה
[illegible]

משפחה אומנת [illegible] 14½
[illegible]
438329 – 438300

למפעל תעשייתי
מן המובילים בארץ בענף הדפוס
דרושים

1. מזכירה
2. איש אחזקה
3. דפסים ועוזרי דפסים
4. מחסנאי טכני
5. עובדים המעוניינים ללמוד את מקצוע הדפוס

תנאים טובים למתאימים.
5 ימי עבודה בשבוע.
☎ 051-898282 מ־08.00 עד 16.00.

אורגניקס בע"מ

דרושים

1. **מזכירה/כתבנית בכירה**
★ יכולת לעבודה עצמאית.
★ כשר נסיון באנגלית עברית.
2. **פקיד/ה יבוא/יצוא**
★ רצוי נסיון קודם.
3. **פקידה/כתבנית עברית/אנגלית**

נא לפנות בכתב יד ובציון המשרה המבוקשת (כל התפקידים למשרות מלאות) אל: ת.ד. 360 יבנה 70650.

ליגת – תעשיות בע"מ
קרית גת
דרוש/ה

סוכן/ת עצמאי/ת

עם רכב

לעבודה בכל רחבי הארץ
בעל/ת נסיון במכירות
גיל: 25 – 35

על המועמדים לפנות בכתב יד למח' כח אדם, ת.ד. 120 קרית־גת בציון קורות חיים.

مطابق للأصل

صورة عن الأصل

החייל דוד שוהם נמצא מת וסבורים שהתאבד בירייה

(ע). – גופתו של החייל דוד שוהם מנחל השרון נמצאה ביום ה' אחר הצהריים בפרדס ליד צריפין, סמוך לבסיסו בתל השומר(?). הגופה נמצאה במצב של ריקבון מתקדם על ידי נער ערבי, שעבר במקום. מחקירה ראשונית של המשטרה עולה, כי דוד שוהם שם כנראה קץ לחייו זמן מה אחרי ביקורו אצל רופא בצריפין, ב־15 לאפריל. ליד גופתו נמצאו רובה הגליל שלו ומסמכיו האישיים. בדיקה שנערכה במקום העלתה, כי דוד שוהם מצא את מותו מיריית כדור בראשו.

הידיעה על מציאת גופתו של דוד שוהם התקבלה בשעות הערב בבית משפחתו שברמת הדר בתדהמה ובאיפוק.

גיסו יצחק קרורו ביקש להודות בקרב לב לאלפי המתנדבים מן המושבה הוד השרון ולראש המועצה אליהו שמעוני על החיפושים שערכו אחר דוד שוהם ועל המסירות והדאגה שגילו בתקופה קשה זו.

כל ימי החיפושים לא איבדו בני משפחת שוהם את התקווה שבנם יימצא. במשך כל הימים סברו בני המשפחה, שדוד לא הספיק להגיע להסעה, שאמורה היתה לצאת בשעה 2 בצהריים מצומת בית ליד, ולכן נזקק לטרמפ בכביש זה.

מאות מתושבי רמת הדר שבהוד השרון ליוו ביום ו' אחר הצהריים בדרכו האחרונה את החייל דוד שוהם. לחלקה הצבאית בבית העלמין שברמת הדר הגיעו חבריו לנשק, אנשי יחידת הצנחנים ועשרות רבות של תלמידים ומתנדבים שחיפשו אחריו בימים האחרונים.

גופתו של דוד שוהם נטמנה סמוך לבן המושבה גיל גבריאלי, שמצא את מותו בנסיבות טראגיות לפני כחודשיים.

"רצית להיות צנוע, אך לא הצלחת להגשים את המשימה" – ספד לו מפקדו. "החיילים, חבריך, תלמידים ומאות המתנדבים שכה דאגו לך בשבוע האחרון ועסקו בחיפושים אחריך, המחישו כמה יקר, אהוב וחשוב היית. בשם מפקדי היחידה ואנשיה אנו מבקשים את סליחתך אם חטאנו לך" – סיים המפקד את דבריו.

לאחר תפילת "קדיש" ו"אל מלא רחמים", הונחו על הקבר הרענן זרי צה"ל וקצין צנחנים ראשי ומאות המשתתפים ניצבו עוד שעה ארוכה ליד הקבר.

נחיל דבורים משתוללות זרע בהלה בצומת מגידו

מאת יצחק מירוזה, כתב "דבר" בעמק

שבעה בני אדם נעקצו עקיצות קשות ביום ו' על־ידי אלפי דבורים נזעמות ומבוהלות, שהשתחררו מכוורות שנפלו ממשאית עמוסת כוורות, בסמוך לצומת מגידו.

הדבורים עטו על עשרות האנשים ששהו אותה שעה בצומת, בתחנות האוטובוסים ובשדות שמסביב וגרמו בעקיצותיהן המכאיבות בהלה רבה והפרעה ממושכת בתנועה הסואנת שזורמת בסוף השבוע בצומת מגידו אל עבר הכנרת והצפון.

שערה השופע של חיילת, שהמתינה לטרמפ, משך כנראה במיוחד את תשומת ליבן של הדבורים. הללו הסתבכו בשערותיה של החיילת והחלו לעקוץ אותה. צעיר, שניסה לסייע לה, נעקץ אף הוא בכל גופו על־ידי מאות דבורים משתוללות, ובשפע עקיצות מכאיבות כוכבו גם רופאה והמנהגת(?), שנזעקו למקום בניידת טיפול נמרץ ממד"א עפולה.

התנועה בצומת מגידו הופסקה, עשרות מנוסעי המכוניות נטשו את מכוניותיהם ונסו כל עוד נפשם בם אל השדות שמסביב.

רק שני כוורנים מקיבוץ רם און שבחבל תענך, שהובהלו לצומת על ציודם המיוחד הצליחו – וגם זאת, רק בעמל רב – לגבור על נחיל הדבורים, באמצעות סילוני העשן שהפעילו.

החיילת, שכשרה התנפח מרוב העקיצות, ואיתה שני עקוצים נוספים, הועברו באמבולנס אל בית החולים המרכזי של קופת חולים בעפולה, שם טופלו במחלקת המיון. החיילת נשארה לטיפול והשגחה, והשניים האחרים שוחררו לבתיהם.

בפעם הראשונה בתולדות החינוך הדתי:

הנחיה להדריך תלמידות לקראת שירותן בצה"ל

מאת יעל פישביין, מכתבת "דבר" לענייני חינוך

בנות דתיות יקבלו הדרכה לקראת גיוסן לצה"ל. לראשונה בתולדות החינוך הדתי, ניתנה הנחיה זו בשמעית למנהלי בתי הספר הדתיים להכין את תלמידותיהם לקראת השירות בצה"ל.

הנחיה זאת נמסרה בחוזר האחרון של מנהל האגף לחינוך דתי יעקב הדני, ולפיה יקבלו הדרכה לקראת הגיוס רק אותן בנות שיביעו את רצונן להתגייס לצה"ל.

הרבנות הראשית מתנגדת לגיוס בנות, ולאחרונה נערך עימות בין מנהל האגף לבין הרב עובדיה יוסף על נושא זה. הרב יצא נגד ההנחיה, בדברים שנשא באחד המוסדות הישיבתיים.

במכתב תגובה הסביר הדני, כי הוא פועל לפי הוראות הרבנות הראשית, אבל לנוכח העובדה שכשלושים אחוזים מבוגרות בתי הספר הדתיים בוחרות לשרת בצה"ל, "אין להתעלם" מהן ויש להעניק להן תשומת לב והדרכה ולהכין אותן לשירות הצבאי, כבנות דתיות הנכנסות למערכת הכללית, על בעיותיה ואפשרויותיה".

לפי הנתונים שבידי האגף לחינוך דתי, 3 אחוזים מבוגרות בתי הספר הדתיים מתגייסות לנח"ל הדתי, עוד 3 אחוזים מתגייסות במסגרת מורות חיילות וכ־25 אחוזים מתגייסות ליחידות צה"ל השונות. מנהל האגף לחינוך דתי פנה בחוזר האחרון אל הבנות הבוחרות לשרת במסגרת השירות הלאומי וקרא להן להאריך את שירותן משנה אחת לשנתיים. עד כה, רק עשרה אחוזים מהבנות משרתות שנתיים, והיתר בוחרות לשרת רק שנה אחת.

פעיל "חרות" מאשדוד נאשם בזיוף המחאות

מאת דני צדוקי, כתב "דבר" בדרום

משטרת אשדוד העבירה לפרקליטות מחוז הדרום תיק פלילי נגד אחד מראשי סניף תנועת החרות באשדוד, שנחשד בזיוף המחאות של סניף הליכוד בעיר. את התלונה הגיש למשטרה פעיל המפלגה הליברלית אברהם כנרי.

במערכת הבחירות להסתדרות, לפני שנתיים, היו כנרי והחשוד בעלי זכות החתימה על ההמחאות של מטה הבחירות.

כנרי התלונן במשטרה, כי עמיתו מסר המחאות של המפלגה לקרוביו ומקורביו. בחקירת המשטרה, שנמשכה כשנתיים, נמצא – לאחר בדיקה גרפולוגית – כי לפחות בהמחאה אחת זוייפה חתימתו של כנרי.

המקומון "השבוע באשדוד", המוסר על כך, מביא את דבריו של כנרי, שאמר: "לאחר המשפט, יתברר כמה לליכוד היה בעסק הזה. יהיו דברים מפתיעים".

(ע). – תושב רמאללה אחמד ביאסי, בן 40, נמצא ביום ה' בשעות הבוקר מוטל חבול ושותת דם על רצפת אולם הספורט בבית הספר "רמב"ם" בנווה־שאנן שבחיפה.

חקירת המשטרה העלתה חשד, כי האיש פרץ לבית הספר דרך אחד מחלונות אולם הספורט וצנח לתוכו מגובה של כ־5 מ'. מן הצניחה נחבל בראשו ובחלקים אחרים בגופו. התברר, כי האיש היה בגילופין.

נמסר, כי הפצוע הועבר לבית־החולים "רמב"ם" בחיפה ואושפז שם.

ב"מפעלי תובלה" ייאבקו בגלל פיטורי 80 עובדים

מאת אמיר רוזנבליט, כתב "דבר"

80 עובדים בחברת "מפעלי תובלה" פוטרו בשבוע שעבר ממקומותיהם, על רקע הצמצומים שמבצעת החברה, בעקבות הקמת המפעל של מפעלי ים־המלח, שיוליך הובלת אשלג במשאיות ממפעלים בסדום ועד אזור צפון. בגלל פיטורים אלה, הכריז בסוף השבוע ועד העובדים על סכסוך עבודה והודיע על כוונתו לפתוח במאבק חריף, עד כדי סגירת המפעל.

ב"מפעלי תובלה", חברה־בת של קונצרן "כימיקלים לישראל", מועסקים 280 עובדים, בחמישה סניפים בארץ. העובדים שפוטרו מתגוררים בדימונה ובבאר־שבע, עיר שהוכרזה באחרונה על ידי שירות התעסוקה באחד ממוקדי האבטלה הקשים בארץ.

יושב־ראש ועד העובדים בחברה מרדכי אבני אמר, כי "מדובר בפיטורים שרירותיים". לטענתו, מעסיקה החברה במקביל כ־150 מובילי־משנה. "זהו כושה(?) שחברה ממשלתית מפטרת עובדים בעלי ותק של 20 ו־30 שנה, לטובת קבלנים", קבל אבני. "לא ניתן שיבוצעו(?) את הפיטורים. יהיה זה רק השלב הראשון בחיסולו של המפעל והפיכתו למשרד הובלות".

בעקבות שיגור מכתבי הפיטורים, הגיש ח"כ ז'אק אמיר שאילתה לשר התעשייה והמסחר אריאל שרון, שבה הוא טוען, כי צעד זה עלול להביא אסון על ערי הנגב, שבהן מתגוררים המועמדים לפיטורים.

"מתהלכות שמועות, כי הנהלת 'מפעלי תובלה' מתכוונת לחסל את עסקי החברה ולסגור אותה כשווח הנראה לעין. האם אמנם זו כוונת החברה?", שואל ח"כ אמיר.

מנכ"ל "מפעלי תובלה" יעקב שנצור אמר בתגובה, כי הפיטורים היו בלתי־נמנעים, ונעשו בשיתוף עם ועד העובדים. לדבריו, בכוונת החברה לבטל בקרוב הסכמים קיימים עם מובילי־משנה.

ביום ג' — נסיון אחרון לסיים סכסוך הבנק לפיתוח תעשייה

מאת חיים ביאור, כתב "דבר" לענייני עבודה

120 עובדי הבנק לפיתוח התעשייה נוקטים עיצומים זה השבוע הרביעי, במחאה על שינויים בתפקוד העובדים, שינויים עליהם החליטה הנהלת הבנק.

עובדי הבנק לפיתוח התעשייה נמנעים מלהחתים את שעון הנוכחות והם מאיימים להחריף את צעדיהם עוד יותר.

מזכיר חטיבת עובדי הבנקים והביטוח במועצת פועלי תל־אביב בני שבע, התומך במאבק העובדים, מסר שביום ג' השבוע ייעשה נסיון לסיים את הסכסוך בין העובדים לבין ההנהלה. "אם יכשלו השיחות, תוכרז שביתה בבנק", אמר.

יחסי העבודה בבנק לפיתוח התעשייה עכורים כבר שבועות רבים, מאז הוציאה ההנהלה "חוזר מספר 15", שעל פיו מתקצרת החופשה השנתית מ־65 יום ל־45 יום, מתבטלת זכות העובדים להיעדר מהמשרד חמש שעות בחודש לצורך סידורים ומתבטלת זכותם להתייצב לעבודה בשעות גמישות בין 7.30 ל־8.30 בבוקר.

אולם, פסק דין עקרוני שהוציא בג"צ, בראשית אפריל, אילץ את ההנהלה לבטל גזירות אלה.

עתה נאבקים העובדים נגד "חוזר מספר 17", המתייחס לשינויים בכפיפות ובתפקוד של העובדים, דבר הכרוך בפגיעה במעמד חלק מהם.

(ע). – שומר באתר "מערת אליהו" בחיפה נעצר ביום ה' על ידי המשטרה כחשוד במעשה מגונה בנערה מפגרת.

עו"ד קרון זוכה מכל 25 סעיפי כתב האישום נגדו

לאחר חמש שנים בבתי משפט יצאה לאור צדקתו של מנהל מחוז הדרום במינהל מקרקעי ישראל

מאת אמיר רוזנבליט, כתב "דבר" בדרום

מנהל מחוז הדרום במינהל מקרקעי ישראל עורך הדין אפרים קרון, שהושעה מתפקידו לפני כשנה לאחר שהוגש נגדו כתב אישום חמור, שייחס לו שורה ארוכה של מעשי מירמה, זוכה בסוף השבוע זיכוי מוחלט בבית המשפט המחוזי בבאר שבע.

עורך הדין קרון, בן 46, נעצר בדצמבר 1985 למשך ארבעה ימים על ידי היחידה הארצית לחקירות הונאה במשטרת ישראל, בחשד במירמה, בהפרת אמונים, בקבלת שוחד ובמתן הטבות חריגות לקבלן סער יהודי מבאר שבע.

בעקבות המלצת היועץ המשפטי לממשלה יוסף חריש, הגישה פרקליטות מחוז הדרום כתב אישום נגד קרון בבית המשפט המחוזי בבאר שבע. כתב האישום כלל 25 סעיפי אישום. בשל חומרתן של האשמות נגדו ועל פי קבילות הראיות ומידת סבירותן, המליץ פרקליט המדינה להשעות את קרון – מעבודתו – וכך אכן נעשה.

בכתב האישום נאמר, כי עורך הדין קרון שימש עד חודש דצמבר 1982 כיועץ המשפטי של מינהל מקרקעי ישראל במחוז הדרום ולאחר מכן פרש והצטרף כשותף למשרדו של עורך הדין נחמיה דברת בבאר שבע, שייצג את הקבלן סער יהודי.

באותה תקופה, נטען, זכתה חברתו של יהודי במכרז לבניית 147 וילות ביישוב עומר, על מגרשים של המינהל.

בכתב האישום נטען, שקרון כשעדיין היה עובד המינהל, החל לעבוד בשירות משרדו של עורך הדין דברת, כולל עניינים הקשורים לקבלן יהודי. באותה שנה, שב וחצה את "הקווים" ונתמנה למנהל מחוז הדרום במינהל מקרקעי ישראל.

החקירה נגד עו"ד קרון החלה לאחר שעשרות משפחות הפסידו את כספן בשעה ששילמו סכומי כסף גדולים לקבלן סער יהודי והוא ירד מנכסיו.

• נגד הקבלן יהודי נפתחו הליכים משפטיים, שהדיהם נשמעו לפני כחודש, כאשר בית משפט השלום בבאר־שבע הרשיע את יהודי בהוצאת כספי הקונים.

בעקבות חומר הראיות שנמסר על ידי הקונים, נעצר קרון בשנת 1984, כחשוד בקבלת דבר במירמה בנסיבות מחמירות, בהפרת אמונים ובהכנת חוזים שקריים.

שנה לאחר מכן נעצר שנית, ורק לפני כשנה הוגש נגדו כתב האישום.

בא כוחו של אפרים קרון עורך הדין משה ישראל מתל־אביב דחה את האשמות והצליח להוכיח את גרסאותיו של קרון, בין היתר, גם בקשר לכך שלא היה לו חלק בניסוח החוזים השקריים שנחתמו בין הרוכשים לבין הקבלן.

השופט המחוזי יצחק שבתאי זיכה את קרון מכל חשד של מעורבות בהכנת החוזים בין הקבלן יהודי לקוניו והטיל את האחריות לפרשה על עורך הדין נחמן דברת. השופט קבע בהחלטתו, כי עורך הדין קרון לא עבר את העבירות שיוחסו לו בכתב האישום וזיכה אותו זיכוי מוחלט מכל האישומים.

במשך שנים תמימות היה עורך הדין אפרים קרון נתון ללחץ ציבורי כבד, שהביא להשעייתו מעבודתו ולהגשת כתב האישום. לאחר זיכויו, היה קרון מאופק ומלמל באוזני פרקליטו: "כל הזמן האמנתי שאצא זכאי". בעקבות זיכויו, צפוי כי בקרוב יחזור לתפקידו כמנהל מחוז הדרום במינהל מקרקעי ישראל.

דורשים להדיח לאלתר את מזכיר המועצות הדרוזיות

מאת יוסי ליבוביץ, כתב "דבר" בגליל המערבי

ראש המועצה המקומית בבית ג'אן שפיק אסעד שלח אתמול מכתב לכל(?) תשעת ראשי המועצות הדרוזיות ובהם דרש אולטימטיבית להדיח מיד מתפקידו את מזכיר המועצות המקומיות הדרוזיות בארץ ד"ר האמד סעב.

מכתבו של אסעד יצא כאשר הוא הגיע ביום ו' לפגישה של ראשי המועצות הדרוזיות, שנערכה בעכו, ומצא במקום שני נציגים של רשות שמורות הטבע, שהגיעו להציג את עמדתם בסכסוך המתמשך בין הרשות לבין המועצה המקומית בבית ג'אן.

שפיק אסעד הנזעם יצא בהפגנתיות מהישיבה. הוא סיפר לכתב "דבר", כי ימים לפני כן, קיבל הבטחה מד"ר סעב, שהלה לא יזמן את נציגי רשות שמורות הטבע, מכיוון שהם "לא עמדו בדיבורים" במהלך המשא ומתן המתמשך עימם, וכן מפני שמדובר בשני פקידים זוטרים, שאינם קובעים דבר.

ראש המועצה המקומית בבית ג'אן טוען עוד, כי ד"ר סעב נכשל לאורך כל הדרך בהובלת המועצות הדרוזיות במאבק. "הוא עמד לנו למכשול בפני כל הזמן, כשרצינו לשבות ולערוך הפגנות. במה שנוגע לסכסוך בבית ג'אן, הוא התנהג בצורה בלתי־אחראית, ולכן אני מבקש להדיח אותו. אין לי שום ספק שיש כיום רוב לדרישה זו", אמר ל"דבר" שפיק אסעד.

במשאל בזק טלפוני שערך אתמול סופר "דבר" בקרב ראשי המועצות הדרוזיות, התברר כי אכן יש רוב לדרישה זו. אחדים מהדוברים, שביקשו, בשלב זה, להישאר בעילום שם, אמרו כי ניהול מאבקן של המועצות הדרוזיות היה כושל לאורך כל הדרך.

הד"ר סעב, שהוא גם ראש המועצה המקומית אבו־סנן, אמר אתמול בתגובה לידיעה, כי עדיין לא קיבל מכתב כלשהו, ולכן הוא מנוע מלהגיב על הנושא.

בינתיים החליטו ראשי המועצות הדרוזיות, כי אם אחרי חג העצמאות לא יימצא פתרון לבעיית בית ג'אן – יכריזו כל המועצות הדרוזיות על שביתה כללית.

הפורום שלח שוב מברקים לראש הממשלה ולשרים ארנס, נחמקין ומילוא, כדי שיסייעו מיד לפתרון הסכסוך.

השביתה בבית ג'אן נכנסת הבוקר ליומה ה־22, כאשר מזה חמישה ימים מושבתים 2,000 ילדי הגנים ובתי הספר ביישוב מלימודים.

(ע). – שני פועלים מעזה, שעסקו בהתקנת תאורה לקראת יום העצמאות ברחוב דיזנגוף נפצעו ביום ו' בלילה, בשעה שהיו על מנוף, שאוטובוס פגע בו.

8 הרוגים בתאונה ליד חאן יונס

מאת דני צדוקי, כתב "דבר" בדרום

8 אנשים נהרגו ו־28 נפצעו, 3 מהם קשה, בתאונה שאירעה אתמול בשעה שתיים אחר הצהריים ליד חאן־יונס ברצועה. כל הנפגעים הם, כנראה תושבי העיר.

התאונה קרתה כשאוטובוס מקומי, שנסע מאחורי מכונית מסחרית של ארגון הסעד והתעסוקה לפליטים (סוכנות "אונר"א") עלה על המכונית שנסעה לפניו, אפשר משום שזו עצרה, ומחץ אותה.

הפצועים הועברו לבית החולים הממשלתי בעיר, שלידו התקבצו מאות תושבים דאוגים, שביקשו לברר האם אין קרוביהם בין הנפגעים.

אבלים אנו על פטירת יקירתנו וחברתנו

עליזה וולף

מראשוני הכפר

ההלוויה תצא מבית אסתר היום, יום ראשון ד' באייר תשמ"ז 3.5.87 בשעה 2.00 אחה"צ.

המשפחה
וחברי מושב באר־טוביה

השתתפותנו באבלם של

משה רבינוביץ ומשפחתו

במות אבי המשפחה

נחמן רבינוביץ ז"ל

מרכז תנובה

שירות מיוחד
ל"יום התעופה" בנתב"ג

יופעלו 5 מסלולים מאיזור "דן" למופע האווירי בנתב"ג

מסלול מס' 1 – מחולון. תח' מוצא: עירית חולון (רח' ויצמן).
תחנות: 1) ע"י עירית חולון (רח' ויצמן). 2) קולנוע רינה 3) ככר קוגל 4) צומת חולון 5) ביה"ס הולץ.

מסלול מס' 2 – מבת־ים.
תח' מוצא: 1) בהי"ק חולון 2) אנה פרנק פ. כ"ט בנובמבר 3) אלי כהן פ. יוספטל 4) רמת־יוסף 5) שד' ירושלים בית 14 קומות 6) שד' ירושלים פ. יהודה הימית 7) שד' בן צבי 8) מרכז קרית שלום.

מסלול מס' 3 – מפ"ת
תחנות: 1) תחנה מרכזית פ"ת 2) חיים עוזר 3) עין גנים 4) צומת סירקין.

מסלול מס' 4 – ממסוף רידינג
תחנות: 1) מסוף רידינג 2) אבן גבירול ע"י "השקם" 3) אבן גבירול (ע.ת.א) 4) ארלוזורוב פ. ויצמן 5) רכבת מרכז (על פרשת דרכים).

מסלול מס' 5 – מרכבת מרכז
תחנות: 1) רכבת מרכז (תחנת קו 222) 2) איצטדיון יד אליהו 3) אורט סינגלובסקי 4) כביש הטייסים (מסוף קו 16).

משעה 14.00 יעמדו אוטובוסים להחזרה בכל 5 המסלולים. ההחזרה ההמונית בכל המסלולים תהיה בשעה 17.30.

מכירת הכרטיסים: תהיה כרטיסי הלוך ושוב בלבד.
מחיר הנסיעה: בכל המסלולים (הלוך ושוב) **הינו: 5.00 ש"ח.**

בברכת חג שמח
ועצמאות לשמחה

התנועה הקיבוצית המאוחדת
הועדה הרעיונית־פוליטית
יד טבנקין

ביום שלישי ה־5.5.87 בשעה 18.00 יתקיים ב"אולם ברנד" – אפעל – דיון במסגרת **"במת אפעל"**

בהשתתפות **שמעון פרס** מ.מ. רוה"מ ושר החוץ

בנושא: **הצעד הבא לשלום**

⊛ **נציגי התק"ם במרכז מפלגת העבודה**
יתכנסו באותו יום בשעה 15.30 ב"בית חומה"
לדיון על המצב במפלגת העבודה.

לקיבוץ אילון והמשפחה

אתכם באבל על מות

יהודה זקין (לובקה)

בית כברי

לחברתנו לעבודה

קאופמן רינה

משתתפים בצערך על מות

אמך ז"ל

תנחומים לבני המשפחה

הנהלת מבטחים
והעובדים

אוניברסיטת חיפה — המרכז הקבוצי
המכון לחקר הקבוץ והרעיון השיתופי
מודיעים על קיום

יום עיון

בנושא: **גורמי הירידה מהמדינה**

שיתקיים באוניברסיטת חיפה
הבנין הרב־תכליתי אולם מס' 1
ביום ג', 5 במאי 87 משעה 9.00 בבוקר.

משתתפים: פרופ' צבי סובול
ד"ר נטליה דמיאן
ד"ר דוד מיטלברג
ד"ר אהרון כפיר
גב' עדה סירני
ד"ר אורי לויתן

המנחים: יעקב גליק ושלמה גץ

הציבור מוזמן

במלאת שלושים לפטירת חברנו

אשר גולדשמידט ז"ל

נעלה לקברו ונתייחד עם זכרו ביום שלישי ו' באייר תשמ"ז 5.5.87 בשעה 16.00 בבית העלמין בנען.

המשפחה
וקבוץ נען

לסוניה והמשפחה

משתתפים באבל
במות האב

אלברט ברביבאי ז"ל

בית רביבים

לחברנו **שבתאי הימלפרב ורעיתו**

לנשואי בנם

חזי

עם בח"ל

ברכות לבביות

ועדת העורכים

במלאת שנה לפטירת יקירתנו

שרה גינצבורג ז"ל

נעלה לקברה ונתייחד עם זכרה
ביום רביעי ז' באייר תשמ"ז 6.5.87.
נפגשים ליד השער הישן בבית העלמין הדרום בגבול חולון בת־ים בשעה 16.30 אחה"צ.
אוטובוס ייצא מבית המנוחה רח' הלבנון 27 רמת הטייסים ת"א בשעה 16.00.

המשפחה

במלאת שש שנים לנפול בננו

דני חביב ז"ל

נעלה לקברו להתייחד עם זכרו

בבית העלמין בכפר ויתקין ביום שלישי ו' באייר תשמ"ז 5.5.87 בשעה 4.00 אחה"צ.

המשפחה

ליושב ראש מועצת המנהלים
של חברתנו

מר **שבתאי הימלפרב, ולרעייתו**

מיטב הברכות והאיחולים
לנשואי הבן **חזי** עם בחירת לבו.

החברה המאוחדת
לפרסומים והדפסה בע"מ

ויאצה טסטורה, אויקלט, חדשות ישראל, נביני קוריר, לעצטע נייעס, שער, פקלה, רויסטה מיה, יידישע צייטונג, נאשה סטראנה,

ההנהלה והעובדים.

אבלים על פטירתו של

ד"ר **יחיאל ליבנשטיין**

רופא לשעבר בבתי ספר בישיבה(?)
על שם ב. בורוכוב בורשה,
מותיקי רופאי קופת חולים
ומנהלה הראשי במחוז פתח תקוה.

בית ראשי פועלי־ציון
ותלמידיו בבתי־ספר בורשה

אנו מודיעים בצער רב על פטירתו של חברנו

זאב גרבר ז"ל

ומשתתפים בצער המשפחה

הובא למנוחת עולמים ביום שישי ב' אייר תשמ"ז 1.5.87 בבית העלמין בכפר ויתקין

כפר ויתקין

בצער רב אנו מודיעים על פטירתו של יקירנו

ישראל פינצ'וק ז"ל

הלוויה התקיימה ביום שישי ב' אייר תשמ"ז 1.5.87.

משפחות:
רודן, פינצ'וק
צוק, וילקר

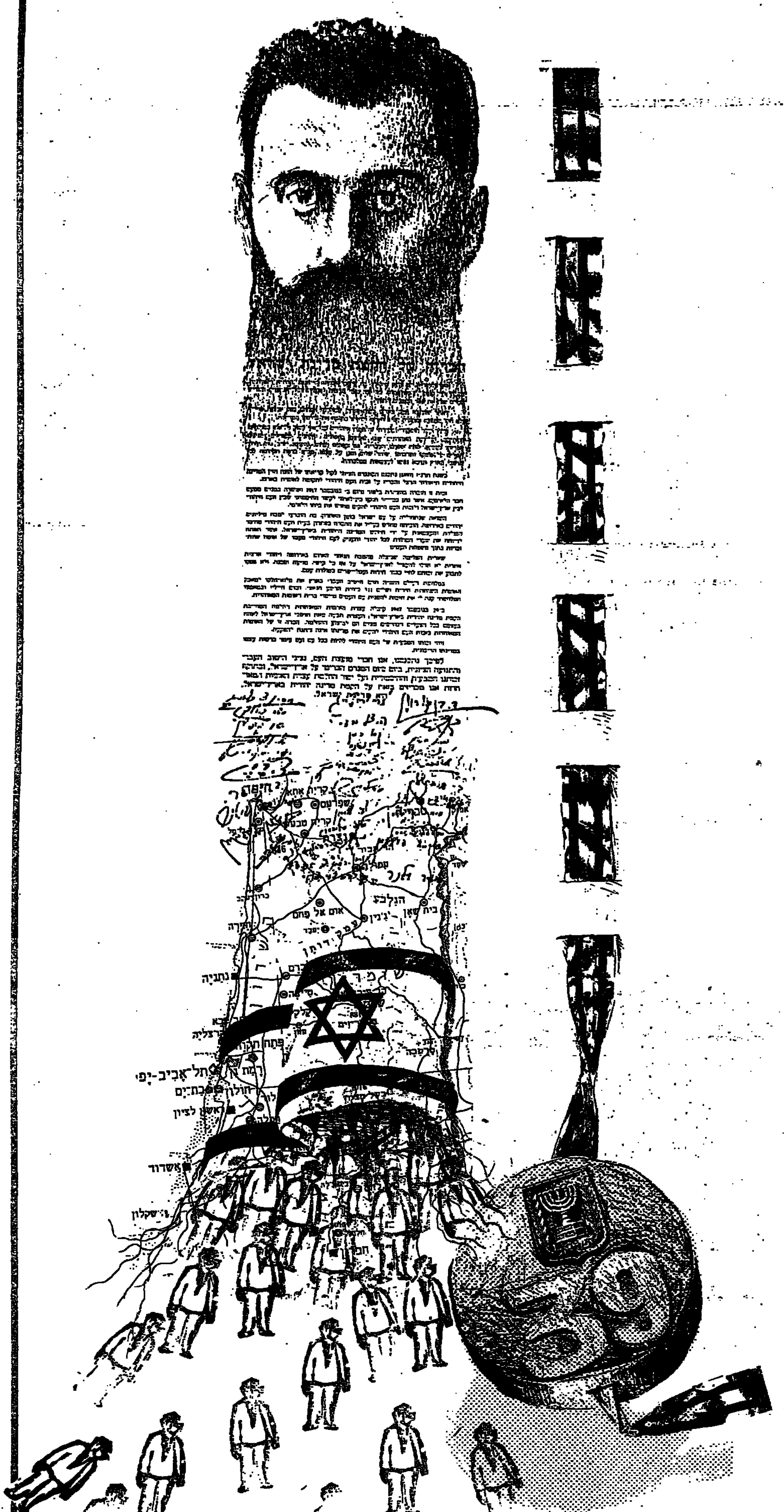

חגי אשר

מה לנו ולהם, מה להם ולנו

כל ההבדלים וכל ההבחנות הפכו לקרע ולניתוק ולתהום פעורה במפץ הגדול של מלחמת ששת הימים. המלחמה ששינתה את הכל. את המפה הגיאוגרפית והדמוגרפית, את היחסים בין יהודים לערבים ובעיקר, את הוויכוח בין יוצאי הדורות השונים והתקופות השונות בחיי הארץ הזאת

הם כאילו מדברים שפה אחת ודברים אחדים. ארץ אחת להם, תחת אותם שמיים. אבל הם מתרוצצים בבטנה כשני אחים, שהם כמעט זרים זה לזה. וגם עוינים זה לזה לאו דווקא במישור הפוליטי. ברובד עמוק הרבה יותר. גם היו לאנשים בתקופות אחרות לגמרי בארץ הזאת, אף־על־פי שמפריד בין אותן תקופות מרחק זמן קטן בלבד. כל נסיון חייהם בתקופת ההתבגרות והעיצוב העצמי היה שונה מן הקצה אל הקצה. שני אחים, שני עולמות. ההבדלים ביניהם באו לידי ביטוי כמעט בכל דבר, כמעט מן ההתחלה, מאז שבא לעולם הצעיר שביניהם. ניתנו להבדלים הללו הגדרות שונות וכינויים שונים על־פי אבחנות שונות, אבחנות של סגנון וקצב וטעם ונושאי התייחסות וקריטריונים של הערכה ורוחה ומוקדי חיקוי, כמובן. בלי זה אי אפשר. והתחיל ויכוח שיכול היה ליצור גשר ברבות השנים, אילו היה נמשך במסלול שהתווה לעצמו, מסלול דיאלקטי של ניגוד והשלמה המניח בהכרח הכבד על רובד בהתאמה ביניהם.

אבל לא כך קרה. כל ההבדלים וכל ההבחנות הפכו לקרע ולניתוק ולתהום פעורה במפץ הגדול של מלחמת ששת הימים. המלחמה ששינתה את הכול. את המפה הגיאוגרפית הדמוגרפית, את היחסים בין יהודים לערבים ובעיקר, את הוויכוח בין יוצאי הדורות השונים והתקופות השונות בחיי הארץ הזאת. הוויכוח בין אלה שהיו לאנשים בשנות השלושים והארבעים, עוד בתקופת המנדט שלפני הקמת המדינה, להללו שהיו לאנשים רק לאחר־מכן, בשנות החמישים והששים.

אלה חזרו במלחמת ששת הימים הביתה – בחזרה אל הארץ האבודה והאהובה ממחוז הילדות הבלתי נשכח, אל הנופים השכוחים והזכורים ואל האנשים ההם מאז, שהשתנו עם שינוי הנוף, אבל שמרו על עיקר טעמו וניחוחו. הפגישה המחודשת בין גיבורי הסיפור בהמשכים שנקרא פעם "אנו ושכנינו", השכנים נושאי הקסם הזר של אוהלי קידר המשיכה והרתיחה והכנסת האורחים והיריות באפילה. בני דודינו. בני ארצנו. הרי אנשים אחים אנחנו, לעזאזל. האם אפשר היה אחרת? האם כל מה שקרה מאז היה רק קלקול של אי הבנה, שאפשר לתקן אותו? ואולי גזירת גורל היא מימי יצחק וישמעאל, יעקב ועשיו, עד סוף הדורות. שכנינו הערבים, ידידינו ומפעם לפעם גם שונאינו. הרי מוטב היה, לפחות, אילו היה זה שוב סיפור רועי אברהם ורועי לוט. הם נפרדו בשלום. סיפור תוכנית החלוקה מן ההתחלה. מימי האבות. מימי התנ"ך.

ואכן, אלה חזרו אל נופי התנ"ך, נופי השופטים הלוחמים את מלחמות ישראל בגיבורים, והנביאים בהרשי הצדק והמלכים שתמיד חטאו יותר עם בני עמם, שעבדו לאלי הארץ כמי שהאת תיתן פריה בעיתה, הנענש על ידי אל השמים, הקנוא והנוקם, השוכן במרומים, מעל לארץ ולחיים עליה. רחוק ולא מובן ולא נתפס. מי יכול להסתפק בו במצוקות העתים המיידיות? מי לא בכה לשאול המלך ומי לא שסם בליבו את שמואל הנביא שמשח אותו וקילל אותו לאחר שיצא מקולל בבנים מושחתים. אבי אבותיהם של הרבנים החרדים. הראשון שהרס לנו את החיים בארץ הזאת. למה שמואל נטפל תמיד אל המלך הגיבור והאנושי והעצוב הזה, שלא רצה להיות מלך ועשה עבודה לגמרי לא רעה, ביחד עם בני עמו. ולא מעליהם. שנלחם בבני עמון בגלעד ובפלישתים בגילגל וסופו שנפל בגלבוע לאחר שאיחד בפעם הראשונה את שבטי ישראל ולאחר שבני ביתו קמו נגדו. כולנו בוכים אל שאול ואל עצמנו. הוא אבי הדוד הזה ואבי גיבוריו, הלוחמים הטראגיים, שלא השלימו את המלאכה ואין להם יורשים וממשיכים. מה שלא יהיה – אסור להיכנע לשמואל.

הם חזרו אל נופי הילדות והנעורים והטיולים ו"המחנות" והמסעות והאהבות המלבלבות. בסיפור ובדמיון וגם במציאות. נוף המנדט על כבישיו הצרים והמתפתלים לפי תוואי הגבעות והעמקים, בין הכפרים הערביים המתמזגים בסביבה. נוף של בתים ואנשים ועצים וטראסות ובוסתנים וגדרות־צבר וכלבים נובחים וילדים עטויי זבובים ופרות עצלניות והרבה עזים וכבשים ותנים מיללים בלילה. נוף הערים הערביות שהכול מתנהל בהן בתוך רעש הרחוב וריח תבליניו, והחנויות הפונות אליו לרווחה עם רוכליהן ובתי הקפה עם השרפרפים הנמוכים והגברים הכבדים והמשופמים והמוזיקה המזרחית הרועשת והמייבבת.

אלה גדלו והתבגרו בשנות השלושים והארבעים, שנות "המאורעות" העקובות מדם והמאבק נגד "הספר הלבן" וגזרותיו, שנות "הפעולות" הגדולות והקטנות נגד הערבים שהיו חזקים מאיתנו ועשו בנו "פוגרומים", ונגד הבריטים שהם אז השליטים בארץ, והם גם לצידנו וגם לצידם, גם נגדנו וגם נגדם, שבלעדיהם לא היינו, אנחנו המעטים, גוברים על הערבים הרבים והחזקים אז מאתנו ועל "הכנופיות" השולטות בהרים ובדרכים.

אלה נהיו לנערים ולאנשים – והנערים אז אנשים – בצל הכותרות השחורות לרוחב עמוד העיתון וספרי "יזכור" על עוד אחד ועוד אחד שנרצח ונפל חלל על אדמת הארץ ועל יישובה ובדרכי הנסיעה הארוכות מיישוב ליישוב, ממקום למקום, בכבישים המתפתלים שבהם אורבת הסכנה מעבר לכל עיקול. פה נפל זה ופה נרצח ההוא. הנפגעים והנוטרים והחיילים הבריטים השוטרים. אלה היו שנות המלחמות של מעטים נגד רבים לא במליצה. באמת. הם החזקים ושוללי הזכויות ואנחנו החלשים הנאבקים על זכויות ועל מקום תחת השמש. ועל עליה חופשית ומדינה עברית והתיישבות גם באיזורים האסורים לפי חוקי "הספר הלבן". מלחמת ששת הימים היתה המשך של אז וחזרה הביתה אל הארץ האבודה, שהיא הארץ מאז. שלנו ושלהם. אבל גם שלנו. לא פחות משלהם. שיצטופפו קצת שכנינו הערבים, "שיתנו מקום" גם לנו. הארץ גם שלנו.

ולעומתם – הללו. הם סיפור אחר לגמרי. מלחמת ששת הימים נפלה עליהם כשהם בלתי־מוכנים לגמרי. הם באו אליה ממדינת ישראל של שנות החמישים ותחילת הששים. מארץ אחרת לגמרי. בעצם, הם לא באו מארץ. הם באו ממדינה שהיא מציאות ולא חלום, ולא מטרה ששואפים אליה. מדינה של קליטת עולים.

(סוף בעמוד 18)

ניבה לניר

להיות עם כובשים בארצנו

התמימות אבדה לנו כבר ב־48'. את התום איבדנו ב־56' וב־67' הצלנו את חיינו ובמו כוחנו הענקנו להם משמעות שונה וגם טעם רע

ב־11.00 בדיוק הופיעו מעל הרכס זוג מטוסים צללו אל הגבעות ועוד לפני שנסקו ונעלמו הדהד בעמק קולות נפץ והאוויר נמלא עשן לבן שהתערבב באבק חום ושברי אבן. אש אחזה בגבעות הלכה במורדותיהן ועוד לפני ששככה שבו המטוסים והנמיכו ובמרחק עלה עשן מן המוצבים. שם, אמר לי שעתיים קודם לכן העורך, לא תהיה מלחמה. כל האקשיין, אמר, יהיה בדרום. אני לא שולח בנות למלחמה. בנות אני שולח לכסות את הדיים לאורך הגבול עם ירדן. תסעי לשם, אמר העורך.

שם היתה מלחמה.

מבעד למשקפת נראו תנועותיה המוקטנות איטיות וכבדות זרות ומרוחקות. כלי השריון שעלו בהר נדמו כצבים כבדים ואיטיים והמטוסים כציפורים העולות ויורדות בזרמי רוח מניחות לכנפיהן לבהוק בשמש הבוקר. ולא חשבתי שבטנקים ובנגמשים יושבים חברים שלי. ולא חשבתי שכמה מהם ימותו במלחמה.

השמים היו כחולים והפרדסים ירוקים ופריחת צנון הבר והחרדל מילאה את שולי הדרכים לאורך גבולנו השקט עם ירדן, והשחרורים קיפצו בין ענפי ההדרים וליקטו את פריחתם הנודעת בחום הקיץ. ולא חשבתי שבבוקר ההוא בראותי את כוחותינו חוצים את הגבול, ראיתי גבול בהעלמותו, בהמחו מן האדמה, מן העמק ומן ההר ומן המפה המדינית המפה הפיסית וגם ממפת המשקעים ומפרסומי מרכז ההסברה ותוכניות הלימודים. היראה והחרדה מן המלחמה שהיו אצורות ונצורות התחלפו בפחד מפני מוראותיה, מפני הגופות המתרסקים ושרידי הרכבים המפויחים והגוויות הרוכות הבתים הקודרים והמטוס המתרסק והפגז המתפוצץ והדגלים הלבנים ושיירות הפליטים. ובמהרה שקטו כל אלה ושקעו מתחת לשמחה ולהקלה כי הנה כל זה היה ואיננו ורחב לבבנו ולא פחד מן הניצחון. קברנו את הבנים מהכיתה שנהרגו בקרב וחשבנו על הנצחון. איזה נצחון.

מה היה לנו מאז?

מוטב שתזהרי, אמרו לי במערכת, פה ושם צלפים עדיין יורים מן הגגות, מתגלים יורים ונעלמים בסמטאות. אל תלכי לבד למקומות שם אין חיילים. אבל אני רציתי בסמטאות העיר העתיקה. כאילו כבר הייתי שם פעם ושאלתי חיילים איפה אפשר למצוא את הצנחנים מהגדוד של ביני. לא חשבתי ללכת לכותל ולא לעבור בשערים ולא אל מגדל דוד ולא ללכת לאורך החומה. רציתי למצוא את ביני ולשאול אותו אם הוא בסדר, ואם באמת הקרב היה קשה כל־כך והאם הוא צריך משהו ומתי יגיע הביתה ומה למסור להורים.

לא מצאתי את ביני. מצאתי את אביחי. הוא היה ביריחו. במבואות ירושלים מזרחה עצר לידי ג'יפ צבאי והנהג צעק, את השתגעת, מה את עושה כאן לבד מטומטמת.

רוח חמה ואבק ועשן ליוו אותנו בנסיעה. לצידי הדרך היו טנקים ורכבים שרופים ועל אחת הגבעות הוא הראה לי שרידי מטוס. שלנו או שלהם, שאלתי. שלהם, הוא אמר. שלחו אותך מהעיתון? אני נוסעת לחפש את החבר שלי, אמרתי, הוא צחק ואמר שיריחו וסביבותיה מלאה חיילים. אני אמצא אותו, אמרתי, כמו שמצאתי את הדרך למלחמה. ולא פחדת? רק בסוף כשראיתי פצועים והרוגים. שלנו או שלהם, שאל. גם וגם, אמרתי, וזה הגעיל אותי ורציתי הביתה. הוא האט את נסיעת הג'יפ ובאצבעו סימן לעבר שיפולי הגבעה, מחנות פליטים, אמר. ואני הודיתי לו שהוא מסביר לי את הדרך ועל המים שמזג ממיכל קל־קר ושאלתי מה המקום שם, איפה שרואים ירוק. יריחו, אמר.

כל מה שאני זוכרת מיריחו בימים של שאריות מלחמה היא פריחת העצים האדומה. הבחור מהג'יפ לא ידע איך קוראים לעצים. באמת, אמר, לא חשבתי שיש כאן כל־כך הרבה עצים, ועוד פורחים. יש לך מצלמה? איך זה שכתבת צבאית נוסעת למלחמה בלי מצלמה.

מה היה לנו מאז?

מגבעת הארנבות בלב עמק־חפר היינו עומדים ומביטים לעבר עמק דותן והרי גריזים ועיבל, נקודות רחוקות מודקרות באופק, ורואים את המסגד של טול־כרם ובערב. מן הרחבה שלפני חדר האוכל, היה אפשר לראות את אורותיה מרצדים על הגבעה.

מה היה לנו מאז?

עברנו בעמק דותן ועלינו להר גריזים וגם את טול־כרם הצינו. באביב נסענו לטיול בוואדי קלט. כמה תמימים היינו לחשוב שיש להספיק ולראות את הקלפים לפני המיקוח. וכמה שיחות־נפש ויכוחים נוקבים התנהלו על הדשא בקולי־קולות. מתי יהיה שלום והאם בינתיים צריך לעשות משהו בשאלת שיקום הפליטים. האם לא היה זה בן־גוריון שאמר שבמלחמת העצמאות זכינו בפיסת אדמה מתחת לשמים שיהיה אפשר לבנות בה את ארצנו? יפי־נפש שכמותכם, שידלו חמימניקים עלובים. או מה, אתה רוצה למות בעד ארצם?

בליל חורף התפוצצה פצצה בבית החרושת "גת" בגבעת־חיים. היה אפשר לחשוב שמפציצים את הקיבוץ. בבוקר הגיעו לשטח כוחות הבטחון וסרקו את האיזור והודיעו שמצאו בשרות מחבל פצוע שעבר, ממש עבר, בשולי הקיבוץ שלנו, אולי אפילו סבב לנוח בחורשה.

מוזר. לחמנו על חיינו על הרחקת אויב מביתנו ועכשיו הם מביאים את המלחמה אל הבית פנימה.

הספקות הראשונים התעוררו בי אחרי שלראשונה ראיתי את "שוק העבדים" ביפו. זה היה לפני 18 או 19 שנים. הסידור הזה, חשבתי, שהם באים בארבע לפנות בוקר מעזה מתגודדים במגרש הריק ליד אש שהבעירו, מחכים שהבעלי־בית יבואו ויבחרו מהם לעבודה, הסידור הזה נוח למישהו, מתאים למשק נחלץ ממיתון. נבנה ארצנו ארץ מולדת שרנו בחגים והם בנו את הארץ. ומה הם יסדרו לנו עוד? הם יסדרו לנו את חיינו במקרה הטוב, ואת מותנו במקרה הרע, חשבתי. אם ככה זה ימשך תהיה עוד מלחמה. איזה מלחמה, על מה את מדברת, מצבנו מעולם לא היה טוב יותר.

מה היה לנו מאז?

התמימות אבדה לנו כבר ב־48'. את התום איבדנו ב־56' וב־67' הצלנו את חיינו ובמו כוחנו הענקנו להם משמעות שונה וגם טעם רע. ארץ חדשה נתגלתה לנו אחרי המלחמה. הבטנו ביופיה ובאנשיה בתמהון בריחוק ובשלווה מתנכרת. הזמן יעשה את שלו. באנו הנה רק עד שיהיה שלום. באנו הנה על־מנת להישאר.

בעקבות התמהון והשלווה היתה התפכחות צינית. מושג הישראליות התגלגל והתהפך. אחדים מאיתנו הלכו להפגנות בקריאה לממשלת ישראל שתאמץ את החלטה 242. איזה 242. אין עם פלשתינאי. אין עם מי לדבר. יש תוכנית אלון. אחרי תוכנית אלון באה תוכנית גוש־אמונים. המשכנו ללכת להפגנות. אתם לא נחמדים, אמרה גולדה מאיר לא רק לפנתרים, גם לאנשי השמאל. השוטרים ליד מעונה בירושלים הפליאו במכותיהם. גם בסבסטיה היו מכות. הרבה פנים לכיבוש. פני כובש ופני נכבש, פני הבושה ופני הפחד, פני שנאה ופני מאבק.

מה היה לנו מאז?

ההפגנות פחתו וההתנחלויות רבו. מושגים התערטלו ממשמעות אחת ונודעה להם משמעות אחרת. וארץ ישראל ומדינת ישראל שוב לא יהיו אותה פיסת קרקע ששמים לה להיות עם חופשי בארצנו. כי הכובש אחוז בצבת הכיבוש והנחלה מונעת מנוחה.

מה היה לנו מאז?

אפילו ההפגנות הסוערות של שנות ה־70 נראות עתה כזכרון רחוק. אבל ההשלמה היא השלמה כביכול, בלתי־מפוייסת. היא עייפות.

مطابق للأصل

مطابق للأصل

אמיר אורן

צה"ל קוריאה לך, מותק

חצי־אי־ציות, מלחמת־ברירה, מקום אחר, זמן אחר: בקיץ 1950 נקלעו הכוחות האמריקאים בקוריאה לנחיתות צורבת, בלי יכולת תיגבור, עם התנערות איטית מאשליות העוצמה הגרעינית לגיוס מילואים וטיפטופם על נתיב התקדמות הצפון שבהדרכה סובייטית וסינית. בן־גוריון דימה לאתר הזדמנות לשיתוף־פעולה צבאי ישראלי־אמריקאי והחתים את הממשלה על החלטה לשתף את צה"ל בכוח האו"ם – מעטה רב־לאומי לצבא האמריקאי. השמאל בישראל סער. הנאומים והמאמרים המסתייגים התפרסמו כבר אז, כמובן, אך רק עתה מתברר עד כמה הידהדו ההשפעות החיצוניות פנימה, לתוככי היחידות שמועמדותן לחיל־המשלוח היתה סבירה ביותר. לו נשלחה לגבעות הצחיחות של קוריאה „גבעתי", היו בין מפקדיה גם סרבני־פקודה

ב־5 בדצמבר 1950 חגגו המפקדים בחטיבת „גבעתי" הולדת בן לחברם, מפקד גדוד 52. „גבעתי" היתה כמעט שליש מסדר־הכוחות הסדיר של צה"ל ביבשה. איכותית, היתה עוד יותר מכך, מסגרת צבאית מהודגלת, גאה בהישגיה במלחמה שהסתיימה אשתקד וחלוצית בהתייחסות הפיקוד בה למשימות החטיבה ויחידותיה. הכל ידעו שאם יידרש צה"ל להפריש במהירות גדוד סדיר למבצע פתאומי, יועדף אחד משלושת גדודיה על אלה של „גולני" או החטיבה הממוכנת 7.

חצי־עולם משם – בוושינגטון, בטוקיו, בסיאול – אפפו נכאים את הפיקוד הצבאי האמריקאי. מטוטלת המלחמה בקוריאה נטתה שוב לטובת הצפון, לאחר שההתערבות הסינית כיאטאה את הצלחת מתקפת־הנגד האמריקאית. בינם לבינם, גם לאחר שנועצו בכצביא דגלס מקארתור, השלימו ראשי־הממסד בפנטגון עם יוזמה להפסקת־אש בתנאים נחותים. הנשיא טרומן דחה את המלצת הגנרלים והאדמירלים. המלחמה, שהחלה ב־25 ביוני 1950, השתרכה עוד שנתיים וחצי והסתיימה בתיקו בדיני. סיכום מעוגל של נפגעי האמריקאים ובעלי־בריתם: 33 אלף הרוגים ו־103 אלף פצועים לאמריקאים, 415 אלף הרוגים ו־428 אלף פצועים לדרום־קוריאנים, שלושת אלפים

„היילחמו אנשי פלמ"ח באנשי פאנפילובו?" שאל־שאג משה סנה, בהעתיקו את חווית היחידה הסובייטית לצבא קים־איל־סונג המסתער דרומה. הקהל התל־אביבי, עודו מר על פירוק הפלמ"ח, השיב במקהלה, „לא!"

וכמעט 13 אלף פצועים ונעדרים לבריטים, לצרפתים, לתורכים ולכוחות הצבאות האחרים שתרמו סיוע לגייסותיהם של טרומן ומקארתור.

בעמדת אבידות המערב בקוריאה לא נכללו ישראלים. לצד האוגדה הבריטית (מתוגברת ביחידות מדינות אחרות בחבר־העמים) והחטיבות מצרפת ומתורכיה, היו גם כוחות קטנים יותר, עד לפלוגה מלוקסמבורג. בניגוד לזעקותיהם של מתנגדי ההשתתפות הישראלית במלחמה, היה הרבה יותר מפסע בין גדוד 52 לבין שליחות לקוריאה, אבל האפשרות נראתה מציאותית דיה להתלבטות בצמרת המדינית והצבאית. מג"ד 52 השתתף בשיחות, אך לא היה לו ספק אם יצטווה, ייצא לקוריאה. לא הוא ולא זולתו חזו, ביום בו נולד בנו, כי בזמן אחר ובמלחמה אחרת יהיה הבן למפקד־חטיבה שיסרב להוביל את חייליו למשימה נפסדת. יוסף גבע, המג"ד, לא היה אלי גבע של מלחמת קוריאה.

הסוגיות הנפרדות של סרבנות צה"לית ושל שיתוף־פעולה צבאי ישראלי־אמריקאי מוכרות היטב מהעבר המתמשך להווה: מלבנון של סרבני־אמת ושל החטיבה שלא גוייסה רק באמתלותיו של אריאל שרון, ממי־זוכרי שיתופי־הפעולה האסטרטגי. עם כמשל רייגן ומיתארי־המלחמה הצופים גם מעורבות של צה"ל לצד הכוחות האמריקאים באזור ומחוקקת הקונגרס המציבה את ישראל במעמדן של הבכירות בבעלות־הברית שאינן בנאט"ו. סודיות הרכיבים המעשיים של שיתוף־הפעולה התברגה היטב לתוך אדישותם של הישראלים מנושא הנראה מופשט מכדי לחייב התייחסות מיידית. לפני ל"ז שנים, באווירה פוליטית מקוטבת הרבה יותר, היתה התסיסה בציבור ואף בקצונה תוצאה טיבעית של החיזור המגושם אחר המעצמה האמריקאית.

שנתיים אחרי הכרזת עצמאותה של מדינת ישראל, עמל דוד בן־גוריון לרכך את נוקשות יחסו של ממשל טרומן להתעצמות צה"ל. הטיעון הבסיסי שבו השתמש ראש־הממשלה ושר־הבטחון היה תועלתני: ישראל לא רק מזדהה עם המערב בהתמודדותו העולמית עם המזרח, אלא גם יכולה ומוכנה להשתתף בהגנת האזור, בין בכוחותיה העצמיים ובין בהעמדת בסיסים לרשות המערך האמריקאי. בן־גוריון קיווה כי אם ישוכנעו טרומן, שר־החוץ דין אצ'יסון וראשי הפנטגון כי מוטב למערב להסתייע בצה"ל אפילו יכעסו הערבים, יתייחסו בייתר אהדה ליעדי הרכש הבטחוני, העלייה והמשק של ישראל – האמברגו הרשמי יוסר ויומר במכירות ממלכתיות, העולים יתגברו את צה"ל לכדי צבא משוכלל שבסיוע אמריקאי יוכשר לתרום לבלימת תוקפנות סובייטית, מחסני המזון וחומרי־הגלם האסטרטגיים יאפשרו לאמריקאים פריסת־חירום מהירה ויקטינו את חשש החנק והרעב מישראל שבמצור. היעד

אלוף־משנה אחד פנה ליוסף גבע וביקש ממנו „לפוצץ את האימפריאליסטים" – למקש תוואי בנגב שבו עמדו לעבור קצינים אמריקאים מכוח משקיפי האו"ם.

המדיני היה מיסוד יחסים מקורים אלה במסגרת מערכת הבריתות המערביות, בחוליה המזרח־תיכונית בשרשרת שבמרכזה הברית הצפון־אטלנטית, נאט"ו.

האמריקאים לא היו היחידים שנרתעו ממדיניות זו. בתוככי ישראל מוזער העימות הבין־גושי למאבק השותף מפא"י־מפ"ם. משמאל לבן־גוריון ניצבה שורה מאוחדת למדי של יריבים חריפים ונכבדים, מיעוט אבל גדול, אופוזיציה אך מנהיגותית. מול הקו המערבי של בן־גוריון עמדו אישים כמשה סנה וישראל גלילי ומפקדים שנדחקו מצה"ל כיגאל אלון ויצחק שדה. בהשפעתם על הציבור והחשב, גם בצבא, לא היה בן־גוריון יכול לזלזל.

היוצרות התהפכו אחר־כך, למחרת מלחמת 1967, אבל בשנים שבסמוך לתש"ח כיכו דווקא חוגים אלה נסיגות משטחים או הימנעות מהשתלטות עליהם, בסיני כמו בגדה המערבית. יומון הקומוניסטים „קול העם" התגונן במשפט־דיבה וגייס את שדה לתמוך באיפיון בן־גוריון כ„סוכן אמריקאי". נסיגת כוחות חזית הדרום שבפיקוד אלון מגיזרת אל־עריש בוצעה

בלחץ אמריקאי ובריטי, העיד אלוף שדה. במקום לסווג את הכיבוש כ„קולוניאליזם", כמקובל, הוקיע השמאל הקיצוני של אז את הנסיגה ואת ההתאפקות בכניעה לאימפריאליסטים.

מלחמת קוריאה סיפקה לבן־גוריון הזדמנות להפגנת התחייבותו לצבאות המערב בניסוי־הכלים של מלחמת העולם השלישית. בדיוק חודש קודם שהסתערו הכוחות הקומוניסטיים אל מדרום לקו־הרוחב ה־38 נרשם סוף־סוף הישג לישראל: ההצהרה האמריקאית־בריטית־צרפתית שחייבה את שותפותיה להתערב במזה"ת אם תנסה אחת מדינות האיזור לשנות בכוח את המצב המדיני שקיבעה מלחמת תש"ח. בהשוואה לנכונות הממשליות לסייע להתעצמות הערבית ולהתעלם משוועת האיזון של ישראל, נחשבה ההצהרה המשולשת הוכחה להשפעת דעת־הקהל על הבית הלבן ועל הסטייט דיפרטמנט. ההצהרה פורסמה ב־25 במאי. קים־איל־סונג, אחרון הוותיקים ששרדו עד 1987 בשלטון, הדהים את סינגמאן רי ואת טרומן ב־25 ביוני. קים־איל־סונג שלט בצפון, כלומר במזרח הרעיוני; סינגמאן רי משל בדרום, משמע – בתוך עולמי – במערב.

התחככות ממשית ראשונה זו של המלחמה הקרה, קרוב כל־כך למצור הסובייטי על מערב־ברלין, לכינון נאט"ו, להצלחת ניסוי פצצת־הגרעין הסובייטית, להשתלטות מאו ומפלגתו על סין, המיטה על האמריקאים תבוסה משפילה בגיזרה נידחת. מיקוד הקשב בזירת אירופה והחשש כי קוריאה היא רק פעולת־הסחה של סטאלין לניתוק משאבים לאסיה, לא הועילו לשיכוך הרושם הקשה של ההפתעה המודיעינית, דלילות הכוחות האמריקאים במרחב האוקיינוס השקט ומהירות נצחונות הצפון שבהדרכת הסובייטים. אמריקה, שיצאה ממלחמת העולם השנייה ראשונה בעצמות תבל, נדחקה לפתע למפלה מביכה.

כוחות האוויר והים הדלים ששיגר טרומן לא בלמו את התקדמות הצפון ולא מנעו את התמוטטותו הצבאית של הדרום. מקארתור בן ה־70 (למעשה לא הרבה יותר מהמושל הצבאי של יפאן הכבושה) הוסמך לטפטף כוחות מהעוצבה המגינה היחידה, אוגדת חי"ר 24 של הצבא האמריקאי, על נתיב התקדמותו של החי"ר הצפוני המצויד בטנקי טי־34 ומסתייע באווירייה. אמריקה נזקקה לעזרה. מועצת הבטחון של האו"ם, שמדיוניה נעדר הנציג הסובייטי מאז ראשית השנה (משום המחלוקת על זכאות מאו לעומת צ'אנג־קאי־שק לייצוג סין), העניקה את חותם אירגון האומות לפנייה האמריקאית להיחלצות חברות האו"ם לעזרת הדרום. יסוד חוקי זה ל„פעולת־השיטור" של האו"ם בקוריאה, שהלביש בגד בין־לאומי על הגוף הצבאי האמריקאי שם, נתן בידי בן־גוריון מטבע לרכישת אהדה בוושינגטון.

ב־2 ביולי כונסה הממשלה לישיבה נדירה בבית הנשיא חיים וייצמן ובראשותו. בן־גוריון הפתיע את המשתתפים בהציעו לשלוח כוח ישראלי לעזרת האו"ם. למרות ההסתייגויות, לא הצביעו השרים נגד ההצעה. היא אושרה בהסכמה כללית.

מפ"ם מיהרה להציע לכנסת אי־אמון בממשלה. „ההחלטה הפטאלית" בעניין קוריאה, נימקה מפ"ם, מטילה „על חיילינו סכנה של השתתפות במלחמת דיכוי". בין שני חלקי קוריאה התנהלה „מלחמת אזרחים" לאחר „שלוש התקפות מצד הדרום" בהנהגת „כנופייתו של סינגמאן ריי" ובהמרצת „כחרחרי־מלחמה" אמריקאים, לפי המינוח השגור. יעקב ריפתין אמר, בדיון בכנסת, כי ממשלת סינגמאן ריי היא „אלטלנה במהדורה קוריאנית".

בדיון, שכאקראיות קבצ האירועים תוחמן ליום־העצמאות האמריקאי, 4 ביולי, נאלץ בן־גוריון לשפר עמדות לאחור. „איש באו"ם

מימין לשמאל: משה גורן, סמח"ט „גבעתי", התנגד לשיגור חיילי החטיבה לסייע לאמריקאים בקוריאה. המח"ט, יהודה ואלף (באמצע), לא ידע על התסיסה שמתחתיו. משמאל מאיר („זרו") זורע, עם תיק אמריקאי.

אינו מצפה שאנו נשלח לגיונות נגד התוקפים", אמר. „לא נשלח צבא ישראלי לקוריאה, כי עדיין סכנת התוקפנות תלויה על ראשנו". שר־החוץ משה שרת ניסה ללטש נוסחה מדינית שתבהיר כי ישראל תומכת באמריקאים בלי להתגרות בסובייטים. „סוד אי־ההזדהות עם אחד הגושים שנתגבשו בעולם נגד מישהו קיים ועומד במדיניות־החוץ הישראלית", טען. „בו בזמן, אנו נאמנים גם לשמירה על שלום העולם ולתמיכה באו"ם כמכשיר ראשי להשגתה".

המשוואה הדחוקה של „רוצים, אבל מתקשים" היתה בתוך חודש למדיניות הרשמית, לאחר נסיון־נפל נוסף להרהר בהיתר ממשלתי ליציאת „מתנדבים" לקוריאה. הפתרון יכונה

לאחר 30 שנה, בהקשר איחסון־בחירום של ציוד אמריקאי בארץ, „תתבוננות". באיגרת־תשובה למזכ"ל האו"ם טריגווה לי, שביקש מחברות האירגון לשגר כוחות־צבא לקוריאה, כתב שרת: „ממשלת ישראל עיינה בכובד־ראש בשאלת הסיוע אשר לאל־ידה להגיש לאירגון האו"ם בשלב זה. מצב ישראל בין חברות האו"ם מיוחד במינו, בהיותה מוקפת מדינות שפתחו במלחמה תוקפנית מרובות. על צה"ל ועל עם ישראל הוטלה איפוא החובה לעמוד הכן על המשמר. אף־על־פי־כן, רואה ממשלת ישראל חובה לעצמה לתת ביטוי ממשי לעמדתה בעניין קוריאה ולחזק את ידי האו"ם במשימה שנטל על עצמו. הצעד היעיל ביותר ומצידה יוגש בדרך של) עזרה רפואית לכוחות האו"ם בקוריאה."

מרד לא היה כאן. הסירוב האפשרי לפקודת המסע לקוריאה נדון בחוג מצומצם של קצינים בדרג החטיבה והגדוד, סגני־אלופים שהתלבטו והושפעו בעקיפין מאישים שמחוץ לצבא, אך שכמעט בכל המקרים היו מסרבים, לבסוף, לסרב.

מפ"ם לא הרפתה. מאמר־מערכת ב„על המשמר" מצא כי „עקרונית אין הבדל בין משלוח תכשירים ממחסני (חיל הרפואה) הישראלי לבין משלוח פלוגות או גדוד או חטיבה מכוח־האדם הישראלי. עקרונית, קובע לאיזה צד מגישה ממשלת ישראל עזרה." ישראל גלילי עבר מהעקרונות אל הפעולות. בעצרת־נוער בככר מוגרבי בתל־אביב דיבר גלילי מפורשות על המרדת יחידות שיישלחו לקוריאה. „לא נניח לאחינו ולחיילינו להשתתף במלחמת הדיכוי, אף לא השתתפות סימלית," הכריז ראש המטה הארצי של ה„הגנה" עד לכפיית התפטרותו בידי בן־גוריון, שנתיים לפני כן. לא היה זה איום נבוב: יחד עם אלון ושדה

ואף סגני־אלופים שנפלטו מהמטכ"ל כשמעון אבידן וכישראל בר, היה בכוחו של גלילי לנסות לחזק את לבטי־קוריאה בצה"ל ואולי אף להחדיר את סיבי הסרבנות בנקודת־ההכרעה.

סיכול שיגורו של גדוד ישראלי לקוריאה לא חייב מרי המוני של טוראים וסמלים או התייצבות פומבית של הרמטכ"ל המסויג יגאל ידין נגד החלטת הממשלה. כמו בצבאות מזרח־תיכוניים אחרים שהחלו להבין את העוצמה הפוליטית הגלומה בקצונת־הביניים, היו כאן הקולונל והמייג'ור חשובים מהגנרל. די היה באיתור המפקדים הספורים, המסוגלים לנווט דעת־קהל בפיקוד החטיבות והגדודים, לדירבן מאמץ לתכלית.

בעיניים חיצוניות, היו אולי יוצאי הפלמ"ח

ראש־הממשלה ושר־הבטחון דוד בן־גוריון והנשיא הרי טרומן ראה בתבוסת־הפתע בקוריאה הזדמנות להידוק שיתוף־הפעולה הצבאי, אך ההצעה הישראלית היתה „סמלית בלבד" ונסמכה בנימוקי מצב־המלחמה עם הערבים.

המועמדים הסבירים ביותר לשידול (גם „שטיפת־המוח" נולדה בקוריאה, אצל השובים הצפוניים של החיילים האמריקאים). יש עדיין הזוכרים את משה סנה מרעים לאולם הומה יוצאי הפלמ"ח וממורמרי פירוקו. „היילחמו אנשי פלמ"ח באנשי פאנפילובו?" תימצת סנה, וקהלו השיב בשאגה, „לא!"

אלכסנדר בק לא מסר לפלמ"ח זכויות בלעדיות על ספרו, שחינך כבר בשנים ההן גם מפקדים מה„הגנה" ומהצבא הבריטי. חשוב יותר, גם אם מומיש־אולי ושאר הפאנפילובאים התגלגלו איכשהו בצבאו של קים־איל־סונג, לא הירבו יוצאי הפלמ"ח לאייש בתקופה האמורה תפקידי־מפתח ביחידות שיישלחו מולם. אלופי־משנה, סגני־אלופים ורבי־סרנים כיצחק רבין, חיים בר־לב ודוד אלעזר הוצבו לתפקידי הדרכה ומטה, להשתלמויות ולבניין הכוח. בתקופת־השיא של השיגור האפשרי לקוריאה, בקיץ־סתיו 1950, הם לא היו מפקדי הכוחות שבדרך לקוריאה.

תרגילי צה"ל כונו עדיין „תמרונים" (קצין אחר שהתבשר על הולדת בנו בעיצומם שוכנע בקושי שאין זו עילה מספקת לגזור על הקטן את השם „תמיר") ועימתו „כחולים" עם „אדומים", אך במערך החי"ר הסדיר היתה ההתמודדות, כמו באותו חצי־אי מרוחק, בין דרום לצפון. שלא כבקוריאה (או באמריקה של מלחמת האזרחים, או לימים בוייטנאם) ניצח בצה"ל הדרום. „גולני" הצפונית דעכה בתום המלחמה ונודעה גם בפי ותיקיה כחטיבה שהתלהבות אנשיה גדולה מהכשרתם המקצועית ומכושרם להתמיד. „גבעתי" הדרומית, גיבורת המגננה בחזית המצרית ומתקפת־הנגד שבעקבותיה, הצליחה לשמר מידה של מיומנות והרבה גאוות־יחידה. המח"ט הקודם שמעון אבידן, סגנו מאיר דוידזון וקצין־החינוך אבא קובנר פרשו אך לא נשכחו. כתביהם הוצבו לראווה במטות „גבעתי", מורשת לשינון ולחיקוי, אף שאבידן היה עתה פעיל מרכזי בוועדת־הבטחון של מפ"ם וקובנר נחשב לדובר רהוט של הזרם השמאלי במפלגה זו, מאוחדת בשמה יותר מאשר במהותה.

מפקד־החטיבה היה עתה אל"מ יהודה ואלף. בעת ההתלקחות בקוריאה נעדר ואלף מחטיבתו, להשתלמות מפקדים בכירים. לפני שבוע אמר ואלף כי לא היה מעורב כלל בפרשת חצי־אי־ציות. הוא לא הגיע לדרגת אלוף, אך במבצע „קדש" היה מפקד אחת משתי אוגדות צה"ל בסיני.

ממלא־מקומו של ואלף ואיש־המפתח בפרשה כולה היה משה גורן, הסמח"ט בן ה־29. חטאו הגדול של גורן, כמו של רובד ידוע של מפקדים, היה בפעילותו הרצופה ב„הגנה", שנים קודם שנטל בן־גוריון לידיו את תיק־הבטחון. בלחימה בתש"ח בהקו כוכבים חדשים, אנשי פלמ"ח מכאן ויוצאי הצבא הבריטי מכאן, ותיקי מנגנון־הקבע של ה„הגנה" הוסטו הצידה. גורן לקה בקירבה יתרה לשניים מקודמי בן־גוריון בבטחון, הרמ"א סנה והרמטכ"ל שדה.

שכנו־לחדר של שדה בבניין המטה ב־1946 היה ישראל בר: גורן התיידד גם איתו. בתש"ח, כמג"ד ב„גולני", היה לגורן קשר מתמיד עם סגן־אלוף בר, אחד משני עוזריו של ראש אג"ם ידין (במונחי היום, ראש הזירה הצפונית באג"ם־מבצעים). בר התאכזב כשלא התקדם בעקבות רב־אלוף ידין, שסירב למנותו לסגן־הרמטכ"ל. במהרה נעשה ממורש לפרשן. מאמריו ב„על המשמר" התנגחו עם מדיניות־הבטחון של בן־גוריון. במחלוקת קוריאה הסתפח בקולניות לצפון הקומוניסטי.

שלושה מפקדי גדודים היו כפופים לסא"ל גורן ב־1950. יוסף הרפז היה מג"ד 51, יוסף גבע – מג"ד 52 וישראל טל – מג"ד 54. גבע וטל, שניהם בני 26, היו מקורבים לגורן במיוחד ושותפי־סוד נאמנים. שניהם זוכרים היטב את פרשת קוריאה. הרפז, אל"מ בדימוס, הגיב בהפתעה: „שלילי, לא זוכר אפשרות כזו ומעולם לא חלמתי שצה"ל ישלח גדוד למלחמה זרה. לכן גם לא חשבתי מעולם אם הייתי מסרב לפקודה כזו."

טל, יוצא באר־טוביה והצבא הבריטי, נראה תחילה לגורן „נטע זר, חייל מקצועי, בתול מהשקפת־עולם, מייצג מובהק של שני הדימויים – בן המושבה וחניך הצבא". גורן הוכרח לערוך את הערכתו. „מאד מאד השתלב טליק חברתית וקידם מקצועית את החטיבה ובעקבותיה את הצבא כולו. הוא שהכניס אז את מושג פקודות־הקבע־לקרב, הפק"ל, כמו גם את שיגרות־הגדוד. בעת מתיחות בצפון שאל אותי אלוף הפיקוד יוסף אבידר מתי אוכל לתגבר אותו בגדוד. הוא היה רגיל לאיטיות. אבידר וקציניו נדהמו כאשר טליק אירגן את גדודו לפי התרגולת שהנהיג והביא אותו צפונה בתוך שעתיים."

למרות „המודעות הפוליטית הגבוהה ב„גבעתי", עם השתלמויות קצינים חדשיות ובהן שיחות על המצב וכמובן קריאה ב„אנשי פאנפילוב", כדברי גורן, העריך הסמח"ט כי טל, „שהיה אז בלי תודעה פוליטית, היה ראשון ההולכים לקוריאה אילו נצטווינו לצאת". גם גבע לא היה משתרך מאחור. „הייתי אז חסיד מושבע של בן־גוריון," סיפר לאחרונה. „אילו אמר לי לקפוץ מהגג – הייתי קופץ. בכלל, לדעתי, בבוא הפקודה, איש לא היה מסרב, אבל קשה לדבר על ‚אילו.' היית מסרב למרילין מונרו, אילו הציעה לך נישואין?"

החתונה עם מונרו, ביוזמת משפחת החתן, נועדה להיערך בקוריאה. גורן הקשיב לסנה, לגלילי, לשדה, לבר, לריפתין. בעידודם אירגן סמח"ט גבעתי מיפגשי־קצינים וליבן את הקשיים הצפויים. „היה גם העניין האישי – לקום, לעזוב בית ומשפחה ולצאת למזרח הרחוק, למלחמה מרוחקת. זה לא היה רק עניין של מלל פוליטי ודיווח עיתונאי," הסביר.

ההיענות היתה חלקית מאד. אחד המיפגשים נערך ב„בית ברנר". על המדרגה ראה גורן קצין בכיר, שהתלבט אם להכנס, צפה במגיעים ונשאר בחוץ. אחר־כך התמנה הקצין למח"ט של „גבעתי". בשיחה עם גורן „ואולי עוד שניים־שלושה קצינים" אמר גבע כי סירוב־פקודה אינו עולה בדעתו. לאחר השיחה „באו לחקור אותי מדוע לא הזדרזתי לדווח על

קידומם של הסרבנים־בכוח לא נבלם לאחר פרשת קוריאה, אבל קצין בכיר שהיסס אם להשתתף במיפגשיהם ונשאר בחוץ זכה, כנאמן השלטונות, בפיקוד מהיר על „גבעתי". אחר־כך, כשהחליט בן־גוריון כי על צה"ל העני לוותר על אחת משתי חטיבות החי"ר הסדירות שלו, גזר דיין פירוק דווקא על „גבעתי", שלחובתה נזקפו גאוות־יחידה ועצמאות־מחשבה.

מה שנאמר בה". גבע אינו מפרט מי היו החוקרים, שהסתפקו בשיחזורו הקצרצר של סירובו לסרב. „מדינית, הבנתי את רצונו של בן־גוריון להצטרף למערכת חוזית (מערבית). ב־58 תידרך אותנו בן־גוריון לקראת ביקורו הרשמי הראשון של משלחת קציני צה"ל – דדו, ישראל כרמי ואני – ב„בונדסוור". הביקור אינו מעיד על שיכחת השואה, אמר אז בן־גוריון, אלא דווקא על לימוד הלקח האמיתי שלה: אסור לעם היהודי להיות מבודד, והוא מוכרח למצוא לעצמו משענת מעצמתית."

גדוד „גבעתי" בקוריאה היה, בתפיסה זו, המשך של הגדוד העברי במלחמת העולם הראשונה וה„בריגדה" בשנייה – השתתפות צבאית של הישות היהודית בארץ־ישראל

במחנה העולמי של המעצמות הנאורות והעתידות לקבוע את גורל האזור והמדינה. מה שהיה פשוט למדי בהילחם הבריטים, הצרפתים והאמריקאים בגרמנים ובתורכים וברור לזולתם בהצטרף הסובייטים למלחמת המערב ב„ציר" שבמרכזו גרמניה הנאצית, הסתבך בנסיבות החרושות של עימות בין בעלות־הברית מאתמול. הוויכוח במערכת הישראלית, שהידהד גם בצה"ל, היה על האיפיון – מי מהצדדים השלמיים „בריאור" ומי תוקפן ומוחרר – ועל התכלית, כי גם תומכי פריסתו של סדין־אדום בפני סטאלין הסכימו שחשוב להשען על מעצמה, אלא שלדעתם אחת דינו של האימפריאליזם הבריטי־אמריקאי להיסוג, ומוטב להשקיע היום במנצחי המחר, בסובייטים.

מצדדים בקו זה ואף במעשים קיצוניים לקידומו היו אז בצה"ל, אם גם מעטים. זמן קצר לאחר פרשת קוריאה פנה ליוסף גבע אחד ממפקדיו וביקש ממנו להניח מוקשים בתוואי שבו סיירו קצינים אמריקאים מכוח משקיפי האו"ם, „כדי לפוצץ את האימפריאליסטים". גבע מסרב לפרסם את שמו של המפקד האמור, שהשתחרר בדרגת אל"מ לאחר שהסתכסך עם הרמטכ"ל משה דיין בעניינים אחרים. לעומת זאת מוכן גבע לפרסם את תשובתו לבקשת המיקוש: פקודת־מבצע מפורטת לנשיקה בעכוזו.

דיין היה אלוף פיקוד הדרום בעת התמרון הגדול „צמד" באוקטובר 1950, לאחר ההתאוששות האמריקאית שבעקבות הנחיתה באינצ'ון ודחיקת הקומוניסטים צפונה ושבועות מעטים קודם ששבו האמריקאים ונהדפו בידי הסינים. תצלום ששרד מ„צמד" מתעד את צמד מפקדי „גבעתי" – ואלף וגורן – לצד אחד משופטי התמרון, מאיר זורע. „זרו" נשא תיק־מפות אמריקאי; דיין ירד יותר לגיזרת גורן. „אם תישלחו, האם תלכו?" שאל את סמח"ט „גבעתי".

„לא," השיב גורן. אך ראש שירותי הבטחון סבר שגם השאלה מיותרת. איסר הראל – מן הסתם מי שאנשיו בירדו אצל גבע את שבירדו

„הם לא היו מסרבים", גיחך ראש השב"כ. „ראשית, בן־גוריון לא התכוון באמת לשגר יחידה לקוריאה – ושנית, אילו התכוון, היינו מוודאים היטב שהמשימה תוטל רק על מפקדים שמובטח כי יצייתו לה".

– האמין שמלכתחילה היתה הצעת בן־גוריון סימלית בלבד ולא נועדה כלל למימוש. „אבל אילו הוחלט לשלוח גדוד לקוריאה, היינו פונים מראש למפקדים שבהם יכולנו לבטוח. לא היינו מסתכנים בפנייה למי שעלול לסרב."

באפריל 1951, בסמוך להדחת מקארתור בידי טרומן ולייצוב הישגי הכוחות האמריקאים שבפיקוד גנרל רידג'וויי, ביקר בן־גוריון בניו־יורק ונשאל מדוע נמנעה ישראל משיגור „כוח סמלי" נגד הצפון ונגד סין. בנוסח איגרת שרת לטריגווה לי, הסתמך בן־גוריון על מצב־המלחמה עם מדינות ערב.

למעלה משנתיים, מיוני 1951 ועד יולי 1953, התמשכו שיחות הפסקת־האש בפאנמונג'ום. האמריקאים ובעלי־בריתם איבדו כשליש מנפגעיהם בתקופה מתסכלת זו, שבמרוצתה ויתר טרומן על התמודדות נוספת על הנשיאות, גנרל אייזנהואר גבר על מתמודדים רפובליקאים (גם כדי למנוע מועמדות של מקארתור לסגנות־הנשיא) ואחר־כך על המועמד הדמוקרטי סטיבנסון – בין השאר במתק הודעתו כי „אלך לקוריאה" לשים קץ למלחמה, אם ייבחר, ותם עידן סטאלין בשלטון הסובייטי. ישראל היתה שולית לעלילה זו, שאיימה אף להתפתח להפעלת נשק גרעיני, אך השגריר באו"ם ובוושינגטון אבא אבן היה דווקא בעת ההיא מען לגישושי דיפלומטים אמריקאים, שביקשו להרחיב את אופיו הבין־לאומי של כוח האו"ם.

לא היתה פקודה, לא היו סירובים ולא היתה – כמעט – ענישה. גבע מונה לראש מינהל הסגל; טל – למפקד בית־הספר לקצינים, תפקידים רגישים בתהליך הכשרת הקצונה וקידומה. גורן, בהוראת הרמטכ"ל דיין, נאלץ להשתתף בהשבתת „גבעתי". שר־הבטחון בן־גוריון הורה לקצץ חטיבה סדירה (ואת פיקוד הדרום, שנעשה למחוז בפיקוד המרכז) מסדר־הכוחות, מאילוצי תקציב. דיין חייב את ראש מחלקת האירגון באגף כוח־אדם, אל"מ גורן, לפרק את „גבעתי" ולא את „גולני". המכשיר הצבאי השמיש ביותר, בלי זיקה למפקדי־האתמול ולכוחות־המחר ובוודאי בלי עכבות מדיניות, היה בן־טיפוחיהם החדש של בן־גוריון ודיין, גדוד־הצנחנים שבפיקוד אריאל שרון.

הדיה העקיפים של פרשת קוריאה הציקו לגורן עוד פעם אחת, באביב 1961. גורן כיהן אז כראש אגף־האפסנאות במטכ"ל, בתקן אלוף אך עדיין בדרגת אל"מ. הוא נהג להשכים למשרדו, שם נקש על חלונו בוקר אחד ידידו „דויק" כרמון, מבכירי קציני־המודיעין בצה"ל. „ישראל בר נעצר הלילה כחשוד בריגול. יבואו לחקור אותך," התריע כרמון והסתלק. גורן המתין ואכן עם ערב התייצבו בביתו שברמת־חן שניים מבכירי השב"כ. השניים חקרו אותו על קשריו עם בר ובאו על סיפוקם, אך הדרגה הנוספת הוסיפה להתמהמה עוד שלושה חודשים. מהמטכ"ל יצאו האלופים גבע (פיקוד המרכז) וגורן למעצמות המערב – גורן כנספח צה"ל וראש משלחת משרד הבטחון בבריטניה, גבע כנספח בוושינגטון (שם החליפו ומת תת־אלוף כרמון), בשנות מלחמת וייטנאם, שגם בה השתתפו האמריקאים בלי עזרת צה"ל, למעט עצות־חינם של דיין, כפרשן.

תרגיל „הכוח הסמלי" בוצע במהופך במלחמת יום־הכיפורים, בסיוע צפון־קוריאני לאוייבת הצפונית של ישראל, סוריה. ברמה, שם התמנה אלוף טל למפקד החזית לאחר הפסקת האש, עמדה סוף־סוף למבחן מעשי שאלת הציות לפקודה מפוקפקת. שר־הבטחון דיין הורה לטל לחדש את הלחימה, אך נסוג כשהודיע טל כי יסרב אם לא יוכח שההוראה מעוגנת בהחלטה מוסמכת של הממשלה.

אבירמה גולן

חשוב ה„מה". לא ה„איך"

כשניסיתי לברר לעצמי מה הכי מעניין אותי לדעת היום על בנאדם מהפלמ"ח – וכמובן, יותר מכך, על אשה מהפלמ"ח – הבחנתי שנותר איזה חלל ריק, לא מובן: איך נעשה המעבר מטירוף המלחמה וה„יחד" וההרג והאחריות הכבדה והפחד וההתרוממות-הרוח והאילתור והקבוצה והמחתרת, אל החיים „המסודרים". איך הם עברו את התפר הגס והמכאיב הזה, ואיך הם מתגברים עליו עד היום. „אז תדברי עם רחל ברדה", אמרה נתיבה בן-יהודה. „היתה קצינת-חבלה, ועכשיו היא מורה לפיסיקה".

רחל ברדה. שיחה ראשונה בסדרת שיחות עם נשים ישראליות

זה ששברנו לנו את המיתוס לא עזר הרבה, אולי אפילו הוריד את הסקרנות. קודם נראו בני דור הפלמ"ח כמו אלילים ענקיים מפלנטה אחרת, ואחר-כך, כשנעשתה התמונה הזאת קצת יותר מדי מגוחכת, התנפצה על כולם וכמיתוס עליהם. הם פתחו את הפה והתברר שהם בני-אדם. בגוז הספרים של נתיבה בן-יהודה איפשו את השקרים היפים שהאכילו אותנו בבית-הספר ובשירים ובמעמדים החגיגיים, פתאום הם נראים לי עכשיו אנושיים ונוגעים עד כאב, עם כל התום הזה – יש אומרים טיפשות, ויש המדברים בטיפשות ובכעס, על טיפשות אידיוטית ואמון עיוור – של ילדים מסודרים. נערים ונערות צעירים כל-כך שמנקודת המבט המרוחקת, התחושה הזאת, נראים בעיני עייפים ומוכים ועצובים לנפשם, אחרי שהטילו עליהם אחריות וגאווה לאומית והרבה מלים יפות וכבדות.

אבל זה לא עוזר, מפני שגם עכשיו עוד נותרה אצל בני דורי (ילידי השנים הראשונות של המדינה) תחושת ההחמצה הגדולה: הם כבר עשו הכל לפנינו. מה שמהדיר אותם מיד לפן האליל, יותר מכך, על הערכים הכי יפים והכי חשובים שעשו אותם גידלו אחר-כך גם אותנו.

„יש דבר שמפחיד אותי מאוד. אחרי שנופצו המיתוסים והמלים היפות התרוקנו מתוכנן, לא נשאר שום דבר. וזאת הטענה הגדולה שלי אל תנועת העבודה, או איך שתקראי לזה: כולם רצו להיות שר בטחון ושר החוץ וראש הממשלה, ואף אחד לא רצה להיות שר החינוך, והשאירו את זה למי שהשאירו, ותראי מה שיצא"

תרומה לכלל, הנאמנות לחבר, פשטות הליכות. תנועת הנוער ירשה את הערכים, האותות והמופתים של הפלמ"ח בעיניים עצומות – לא להתגנדר, לא להתפלסף, לא להתמרח עם רגשות, לא להבליט את ה„אני" על פני החברה, להיות קשוח ופייטר, להגשים בגאול קרקעות ולתת למדינה. בסופו של דבר נתעוררנו מהסיסמאות וניסינו לבדוק מה עומד מאחוריהן. אבל לא ברור אם בתהליך איבוד התכנים הקודמים לא נשארנו עם הרבה קליפות, ועם מעט מאוד תכנים חדשים. בשלב הזה הוטחו הרבה האשמות בדור הפלמ"ח. כאלילים שהכזיבו, ושוב לא התבוננו בהם כמו בבני-אדם אלא כמו בסמלים.

כשניסיתי לברר לעצמי מה הכי מעניין אותי לדעת היום על בנאדם מהפלמ"ח – וכמובן, יותר מכך, על אשה מהפלמ"ח – הבחנתי שנותר איזה חלל ריק, לא מובן: איך נעשה המעבר מטירוף המלחמה וה„יחד" וההרג והאחריות הכבדה והפחד והתרוממות-הרוח והאילתור והקבוצה והמחתרת והקירבה והאהבה למציאות, כל הדברים האלה, המעלימים את הרגע בקצב משוגע – אל החיים ה„מסודרים", חיים סתם, כמו של כולם, של אלה שלחמו ואלה שלא לחמו. של הצעירים שעברו חיים שלמים בחודשים ספורים ושל אלה שגדלו בקצב „נורמלי" כמו בכל העולם, ופתאום הם נפגשים על אדמה אחת בתנאים חדשים. איך הם עברו את התפר הגס והמכאיב הזה, ואיך הם מתגברים עליו עד היום, אם הם בכלל מתגברים. את זה רציתי לדעת. הבנתי שיש כאן המון מרירות.

„אז תדברי עם רחל ברדה", אמרה לי נתיבה בן-יהודה בתשובה לשאלתי. „חברה טובה שלי. היתה קצינת-חבלה, ועכשיו היא מורה לפיסיקה. יופי של בנאדם. איזה ראש." ורחל ברדה דיברה במינימום המלים שאפשר לבנות מהם משפט בעל משמעות, אבל בעברית צחה מן הסוג שכבר מזמן לא שמעתי, ואמרה שהיא לא מבינה מה זה מעניין לי בכלל. גם כשהגעתי אליה, לירושלים היא חזרה ואמרה, בשיא הפשטות השלווה: יכול להיות שבאת לשווא. לשווא, לא פחות ולא יותר, וזה מצא חן בעיני מאוד-מאוד.

התברר שהיא בכלל שכחה שקבענו וביקשה סליחה והלכה להתלבש, ובדקות האלה הספקתי לראות את חדר-האורחים, שהוא בחלקו גם חדר עבודה. המורכבות של הריהוט, הספרים, התמונות והתקליטים לא הפתיעה אותי. אולי אפילו היתה צפויה, כאילו זה מה שרציתי לראות כאן, ובאופן בלתי-מוסבר היה דווקא בעובדה שהציפיה הזאת התמלאה, ובשלמות כזאת, כדי לרגש עד כאב. הכורסאות הישנות, כדי הריפוד המתוספסים, הצבעוניים, המנורה המזרחית על השולחן הקטן מאריחי חרסינה ארמנית. שנות ה־50 נעצרו כאן והתקפלו להן בשקט בפינה. והספרים. הרבה ספרי קריאה, בעיקר בעברית, אבל גם, למשל, „עליסה בארץ הפלאות" באנגלית, המהדורה המלווה בהערות. הרבה ספרי פיסיקה ומתמטיקה, כמובן, כמו שצפוי אצל זוג פיסיקאים, אבל גם הקטלוג של שייד הספרים האחרון, ותקליטים של אופרות, שירי נשמה כושיים, ואיב מונטאן ישן מאוד, בעטיפת קרטון עבה. ובין כל אלה, או מוקפים בכל אלה, שולחן עבודה וספריה ישנים מאוד, שהזכירו לי את חדרי העבודה של הייקים הירושלמים שהביאו איתם הכל מברלין. הסתבר שהם באמת מברלין, והיו שייכים לאביה של רחל, ד"ר שמואל, שעלה מברלין לתל-אביב בשנת 1934. רחל היתה אז ילדה בת 7 והגיעה עד לכיתה א'.

כל התיאור הזה לא בא כדי לעשות איזו הילה רומנטית מיותרת לראשה של אשה שבוודאי מתעייפת מ„כל הקשקושים האלה". הדירה הקטנה, הבית הישן, השקוע כולו בתוך שלוות קיסוס וגרניום וברושים בשכונת בית הכרם בירושלים. התמימות הפשוטה והתרבותית הזאת. כל זה חלק מתמונה אמיתית, לא מתייפייפת, לא נוגהית, לא „כמו" רגם תרבותי ריק, וכולם חלקים משלם שעיקרו תוכן, תוכן ולא עטיפה. וזה מה שרחל אומרת שוב ושוב במהלך השיחה: לא האיך הוא החשוב, אלא המה. „יש" העניין היא התחילה לנפץ לי את מה שעוד נותר מהמיתוס, אם בכלל אפשר לומר כך, מפני שלא נראה לי שהיא רוצה לנפץ שום דבר, אבל המילים הגדולות מפריעות לה מאוד. חשבתי איך שנתיבה ניסתה את זה „דרך בדיוק שייכת לאלה, שבאותנו עשו התמונות עוד בחיינו, אז לאיזה „מבקר" שלותי יש זכות לבוא אלי בטענות, להגיד לי

מה לעשות עם המיתוס-שמיתוס שעשו ממני?" אבל רחל בוודאי מרגישה איזו עליונות על הנוער של היום, לא? הלוא היא רואה אותם כל הזמן, היא מורה. אבל רחל בוודאי מרגישה איזו עליונות על הנוער של היום, לא? הלוא היא רואה אותם כל הזמן, היא מורה.

„לא, לא, לא. מה פתאום? להיפך, אני רואה אצלם המון דברים יפים. לפני עשרים שנה, בהתחלה, כשנכנסתי ללמד בגימנסיה, ההבדל נראה לי עצום, משונה. כשניגש אלי תלמיד ויכול היה להגיד לי 'תראי, תתחשבי בי בבקשה, אני עובר משבר', את מתארת לך מה זה היה בשבילי? הפינוק העצמי האדיר הזה של מימוש עצמי וחיפוש עצמי וכל השאר היה זר. היתה כאן פתאום לגיטימציה של מודעות עצמית, של אינדיבידואליות, בלי הרבה מחוייבות לכלל. כל החינוך הזה של השנים האחרונות, שדואג קודם-כל שלילד שלך יהיה טוב, הפוך בדיוק במאה ושמונים מעלות מהחינוך שאנחנו קיבלנו. למי זה בכלל נוגע אם אתה עובר משבר? אם אתה מרשה לעצמך לעבור משבר?

„המשפט המפורסם 'בנים נאמנים לעם ולמולדת' לא היה פומפוזי בעינינו. אולי זה מצחיק, אבל היה לו תוכן של הגשמה, של נתינה טוטאלית. וזה באמת היה המשבר הגדול שלנו: היינו דור שהתבגר עם המדינה, ברוח של חלוציות במאה אחוז. מה זאת אומרת שלא התלבטנו? בטח שכן, התלבטנו, שאלנו שאלות, עשינו החלטות. אבל בגיל הצעיר הזה, 15, 16, טובת הכלל היתה מעל לכל. הקולקטיב, לא האני. דין התנועה המפורסם. ואחר-כך פתאום אמרו לנו: לא צריך, הכל מסודר, יש ממסד, אנחנו נארגן, אתם תעשו מה שנגיד'. ברגע שנולד הממסד, שיודע טוב יותר מאיתנו מה לעשות ואיך לעשות, נגמר הצורך במחוייבות הטוטאלית, וזה משאיר ריק. אז היינו צריכים להתגבר על הניגוד הפתאומי הזה, וכל אחד מצא לו איזושהי דרך לא להתעמת עם מה שהוא לא רוצה להתעמת. הלכנו לאוניברסיטה. הרי היינו כאלה ילדים טובים, חורשים בתלם. מי בכלל מרד במשהו?

„לכן אני אומרת שהנוער של היום מוצא חן בעיני. יש מקום לשונה, לאחר, אפילו האופנה הצבעונית של היום מאפשרת יותר פתיחות. אנחנו היינו רק בחאקי, לא סתם כלפי חוץ. כולם אותו דבר, ולא היה מקום למי ששונה, מההתחלה. גם המסלול היה ברור, מההתחלה: תנועה, הכשרה, קורסים. לא היה הרבה מקום להתלבטות. תראי, היום יש מערכת מורכבת, מיומנת, מגוונת, יש אפשרויות. שמעתי איך שדיברה מפקדת החי"ן והקשבתי לה ממש בתדהמה. יו, איך שהכל השתנה, איך שהכל נעשה מתוחכם, כמה השכלה ומיומנות יש כאן. המערכת שהיא גדלה בתוכה כל-כך שונה משלנו, כמו שתשווי מחשב, עם כל אפשרויות הפעולה שלו, לכלי הפשוט ביותר. במידה רבה לנו העניין היה פשוט מאוד – הבחירה היתה בין אל"ף לבי"ת, וזהו, וכל הזמן היה ברור שטובת הכלל היא הקובעת.

„חשוב להבין שקיבלנו את מרות המערכת בלי שום הרהורים, אבל זאת מערכת אחרת לגמרי מזאת שקיימת היום. קודם-כל, זאת מערכת פלוגתאית, קרובה אליך, אלקטיבית, מצומצמת. מערכת שאפשר להזדהות איתה. זה לא סתם להיות ילדים טובים שמקבלים כל מה שאומרים להם. היה לנו אמון בלתי-מסוייג במי שייצג את המרות הזאת. אבל זה נכון, היה כאן גם עניין של חינוך. אולי היינו יותר מוגנים מהנוער של היום. היה מיעוט אפשרויות ומיעוט אמצעים. תראי, הלוא גדלנו במאורעות, ואחר-כך היתה מלחמת העולם השניה, והיה קיצוב של מזון, היו בעיות איומות בתחבורה, והמבוגרים חיו סביבנו בתחושה קשה של מודעות למה שקורה באירופה, וגם הפחד מההתקרבות של רומל. צריך להבין באיזה תנאים יומיומיים צומח חינוך, או בנאדם, או ערך. לפעמים אני מנסה לשחזר לעצמי את ההרגשה הזאת: תל-אביב, בחום הכי גדול. היתה האפלה וכל החלונות היו מכוסים בבדים או בקרטון שחור, מחניק. פחד. בסדר, אז אפשר להסתובב בחוץ, אבל בערב, בדירות הקטנות והצפופות האלה, אם מישהו רצה להדליק אור ולקרוא משהו? מה שאני מנסה להסביר לך הוא שהדרך היתה כל-כך ברורה. זה היה הרבה יותר פשוט ממה שחושבים".

במה היא מתעקשת לא להיות הרואית, למצוא הסבר פשוט והגיוני שיקרב אותה אל הנורמות של היום. כאילו מובן מאליו שאשה צעירה, אפילו אז, דווקא תרוץ להילחם, ודווקא תהיה קצינת חבלה. „ואני סחבתי אותה ממש בכוח, והצגתי אותה ליגאל: 'הנה קצינת החבלה השניה של הפלמ"ח, מה של הפלמ"ח, של כל הארץ, של כל העולם!'... ומירקה כל הזמן אמרה: 'בחייך, אל תעשי מזה עניין, בחייך –'".

„לא צריך לעשות מזה עניין, היא אומרת גם עכשיו. היינו בהכשרה בעין-גב, והפלמ"ח שלח אותנו. היתה מלחמה, ואמרו לנו שאם אנחנו לא נעשה, לא יהיה מי שיעשה. ואנחנו האמנו לכל מלה. זה הכל. המיתוס? אני לא יודעת מי יצר אותו, באמת שאני לא יודעת, אולי גם לנו בעצמנו היה חלק, אבל תראי, אחרי מלחמת השחרור כבר לא כתבו עוד שירים כמו 'מגש הכסף'.

„אני לא יודעת, מישהו היה מעוניין מאוד לעטוף את הסיפור בהילה. אולי זאת היתה תקופה כזאת, אולי בגלל העוצמה האדירה שהיתה להקמת המדינה. אז תיארו את הקרבות רק במושגים של גבורה עילאית, וכו' וכו' ולא נראינו כמו בני-אדם. אבל תמיד מרוח אצלנו והייתה כל דבר בצבעים יפים. למה בבית-הספר לימדו אותנו על העיירה הקטנה והנחותה, עם היהודים התלמידי-חכמים וכל השאר? למה לא לימדו את באגל? ככה, כי רצו מיתוסים, השד יודע למה. את יודעת, אני במשך שנים לא הבנתי עד כמה זה חריף. לימד אותי בגימנסיה מורה אחד צעיר, שהיתה לי איתו שפה משותפת. ראש טוב. נפצע קשה במלחמת יום-כיפור, והיינו נפגשים גם בהפגנות של 'שלום עכשיו', בזה בסדר. ופתאום, אחרי שיצא הספר הראשון של נתיבה, הוא בא אלי ואמר: 'יה אללה, איך שכל המיתוס הזה נהרס, אני חשבתי שהכל אצלכם היה כל-כך יפה, כל-כך טהור, בלי שום בעיות, ועכשיו מתבררת לי האמת'. רק אז הבנתי את הפער". אולי כדי לא להוסיף אף טיפת הרואיות היא לא מזכירה בכלל את

רחל ברדה. כל הדרך מ־48'. תצלום ניצן שורר

הפציעה שלה? הלוא חשוב בכלל שנהרגה. „ישר התפרצתי לחדר של מירקה, ולא שמתי לב לעובדה שהיא היתה בחצי הכרה, מרוב המורפיום שנתנו לה, ורק צרחתי עליה: 'איך ידעתי, ידעתי שאין לך כלום! סתם אנשים מגזימים!' ואמרתי לה: 'נו, תקומי, תקומי כבר, מה את עושה פה הצגות!' ואז היא הראתה לי שכל הברך שלה הלכה, מפגז של תותח, שהתותחנים גילו אותם והיכו עם הפגז הראשון שהם ירו מהמרגמות, אז מירקה נפצעה, אז החליף אותה איציק ואיציק נהרג – אז היא החליפה את איציק, ואז גם היא נפצעה..." היא לא מדברת על הפציעה, אז אני לא אשאל אותה על הפציעה. אולי היא רוצה לדבר על ההווה, וזה מה שבאתי לשמוע, בעצם. אני רוצה לדעת מה הם היום, במבט לאחור, היא מרגישה את החלק שלהם ביצירת המיתוס.

„אז אולי זה חלק מהסגירות הכללית הזאת שהיתה אצלנו. כל-כך התכנסנו סביב עצמנו וסביב הדברים שהאמנו בהם. אתה מוכרח לפתח לעצמך איזושהי עליונות. אני זוכרת את הבוז לעולים החדשים, או לילדי טהרן, איך צחקנו עליהם. אבל אפילו המורים שלנו לא לימדו

„מין נערה שיעית כזאת שמתאבדת – אני לא רואה אותה בתור מפלצת, אני מנסה להבין. טוב, הם נורא פאנאטים ואני מקווה שלא היינו פאנאטים"

אותנו לקבל את הזולת. הנה, אני הגעתי לכיתה א' ישר מברלין, עם אבא שלי, הציוני הסרוף, רופא יקה כזה, עם העברית המצחיקה שלו. הוא התעקש ליצור מלים חדשות כדי להתגבר על הגלות של השפה המדוברת. היה אומר 'זה לא מותר לעשות', כדי להבדיל מ'אסור'. ואני כל-כך רציתי להיות כמו כולם. חלום חיי היה שיהיה לי אבא פולני שעובד בתור פקיד בעיריה. את מבינה מה זה? פקיד! פסגת החלומות. ונורא התביישתי שהיה להם חדר-שינה, כי אצל כל החברות שלי ההורים היו מושכים כל ערב את המיטה התחתונה בסלון מתחת לספה. טוב, אחר-כך זה הסתדר, גם להם כבר לא היה שום דבר... אבל ברצינות, היינו כל-כך סגורים בעולם הקטן שלנו, וכל-כך דומים זה לזה, והיתה חשיפה קטנה מאוד לכל מה שחדש ושונה, אז פיתחנו גם התנשאות כזאת.

„את יודעת, בשלב מסויים, הרבה יותר מאוחר, תפסתי את עצמי. כשהבת הגדולה שלי הלכה לשל"ת בעיירת-פיתוח, עם החברות שלה. באנו לבקר אותה והן היו כל-כך מבסוטיות מעצמן שהן מסוגלות להסתדר לבד, בלי שום עזרה, קונות לבד ומארגנות את הדיור וכו' ואני אמרתי, רגע אחד, סליחה. בחיי, אני לא הדרתי שינה מעיני אף לילה אחד. נראה לי טבעי לחלוטין שבגיל 18 בני-אדם יסתדרו לבד. ואז באמת תפסתי את עצמי, עשיתי מחשבה לאחור. צריך להבין שמדובר בתנאים אחרים, אסור לשפוט לפי קני-המידה הקודמים, אבל זה קצת מצחיק. אני מודה ומתוודה שהיה לי כאן איזה קצר.

„מצד שני, היום אני מסוגלת לראות דברים בצורה ריאליסטית. מין נערה שיעית כזאת שמתאבדת – אני לא רואה אותה בתור מפלצת, אני מנסה להבין. טוב, הם נורא פאנאטים, אבל מדובר כאן במחתרת, ואנחנו היינו מחתרת, וצריך להבין הרבה תופעות שנראות כל-כך הירואיות במושגים של מחתרת. כן, הם פאנאטים, ואני מקווה שלא היינו פאנאטים".

אני לא יודעת אם אחרים היו פאנאטים, אבל דווקא על רחל הלוא מסתובב הסיפור הכי אנושי ששמעתי על המלחמה ההיא. „ופתאום אמרתי לה: 'תגידי, על מירקה שמעת?' היא לא שמעה כלום, אבל לי לא היה כוח להיכנס לכל הסיפור הזה שנפלו על מירקה, שבגלל שהיא לא יכלה לזרוק רימון על בית שבפנים היה ילד – אז בעד זה נדפקה כל הפעולה, ומה שהיה שם באמת..." וכאן שוב השבתי שאי-אפשר להתעלם מהשאלה הפמיניסטית הידועה בדבר בנות לוחמות אף שרחל כבר לעסה בוודאי את השאלה הזאת מכל הצדדים. על אף כל מה שהיא מנסה לומר ועל אף הבנת הרקע והתנאים, זה לא לגמרי מובן מאליו שאשה תילחם בשדה בתור קצינת-חבלה, כמו גם שלא מובן מאליו שאשה תלך ללמוד פיסיקה באוניברסיטה, ועוד בשנות ה־50. היא לא יכולה להתעלם מזה.

„חשוב להבין שקיבלנו את מרות המערכת בלי שום הרהורים, אבל זאת מערכת אחרת לגמרי מזאת שקיימת היום. היה לנו אמון בלתי מסוייג במי שייצג את המרות הזאת, אבל היה גם עניין של חינוך. אולי היינו יותר מוגנים מהנוער של היום. היה מיעוט אפשרויות ומיעוט אמצעים"

„אני לא יכולה להתעלם מזה, טוב, ויכול להיות שבמשך שנים באמת האמנתי שהכל עניין של הגייה, לימוד, חינוך וכל התנטריש הזה, אבל בחיי שאין לי הסבר לעובדה שבתי, למשל, כשידעה בקושי לדבר, היתה לה שמלה אחת בארון והיא עמדה מולה ואמרה: פה, פה (יפה, יפה). נו, אז מה זה? ואת יודעת איזו סלידה היתה לנו מכל הסמלים הנשיים האלה? דודה שלי היתה שולחת שמלות ונעלי לכה מגונדרות מגרמניה. מי העלה על דעתו לגעת בזה? נו, והבן שלי, כשהיה כזה קטן, כבר התיישב במיטה עם ההגה ועשה קולות של נהיגה. אז איך את מסבירה את זה? אני לא יודעת. אבל כשאני מסתכלת על בנים ובנות קשה לי לראות דווקא את האיכויות של הרגישות הנשית וכל זה. אני רואה את החברים של הבן שלי ומתה מקנאה. כל מה שיש ביניהם – והם מוכנים לעשות אחד בשביל השני אני לא יודעת מה – מבוסס על עניין משותף, על עשייה משותפת, ולא על כל היקטייאק הזה של הבנות. אינטואיציה נשית, רגישות? אולי, אני לא יודעת. כל הדור הזה, החדש, הוא הרבה יותר פתוח ורגיש ממה שאני מכירה, כן, זה טוב".

האין כאן בכלל מרירות, ואולי אין לה טענות. אוהו. יש לה. אבל כדרך מי שרגיל לעשות ולחשוב ולא לקטר סתם זאת לא תלונה. אני רוצה לדעת מה מדאיג אותה ומה מפחיד אותה היום.

„יש דבר שמפחיד אותי מאוד. אחרי שנופצו המיתוסים, והמלים היפות התרוקנו מתוכנן, לא נשאר שום דבר. וזאת הטענה הגדולה שלי אל תנועת העבודה, או איך שתקראי לזה: כולם רצו להיות שר הבטחון ושר החוץ וראש הממשלה, ואף אחד לא רצה להיות שר החינוך, והשאירו את זה למי שהשאירו, ותראי מה שיצא. קראת את הויכוח של הבן של בן-אהרון עם אביו על התכנים של התנועה הקיבוצית? (ב„חותם". „אנחנו עוד קוראים 'על המשמר', אולי האחרונים בירושלים"). מה שמפחיד אותי הוא העתיד הקרוב שלנו. לבני דווקא, ולא עציון, מפני שהוא נשמע כזה שפוי ועינייני, ומדבר על החינוך ועל המהפכה האבולוציונית. הם פתאום נחשבים עכשיו לחלוצים של ימינו. קרחת! איזה חלוצים?

„יש הבדל בין היאחזות בקרקע כשאתה נטול מדינה ונרדף ופליט בכל מקום בעולם, ובין היאחזות וחטיפה של עוד כאשר אתה חזק, שולט על אוכלוסיה קיימת ורוצה לדחוק אותה, ובשם מה? בשם אדוני אלוהי צבאות. ראית את עין חצבה (הכתבה בטלוויזיה)? נו, זה לא מפחיד? אז הבן שלי ניסה להתווכח איתי פרגמטית, ואמר 'תפסיקי עם המלים היפות, מה צריך לעשות בשטח?' ואין לי על זה תשובה פרקטית, רק שברור שבית-חרושת אפשר להקים בכל מקום בעולם, אבל לעבוד אדמה? ככה? עם פועלים מהשטחים? וברור לי שהמתנחלים האלה הם ברוב המקרים באמת אנשים יפהפיים, צנועים, מסתפקים במועט, ונראה שהם ההמשך הרציף של מה שרצינו, עם הדבקות הזאת והיכולת הזאת לבצע ולעשות. אבל זה לא זה, אלוהים אדירים, בשום אופן, מפני שכאן רק האיך דומה, והמה הוא טעות איומה. הם עושים הכל בכיוון הלא-נכון, וכאן, בנקודה הזאת, יש לי איתם דו-שיח של חרשים.

„וזה מה שמפחיד אותי כל-כך: בצד השני, אצלנו, יש ריקנות מוחלטת, הציונות לא הולידה המשכיות, ואלה תפסו את החלל. הם באמת, כמונו, הולכים בלי מחשבה שניה, וזו היתה גם זכות, אני לא יכולה להתכחש: היתה לנו הזדהות כל-כך עמוקה עם המטרה. אני לא יכולה להשוות את זה עם המורכבות וההתלבטות והבלאגן של לבנון. את מבינה?"

נתיבה בן-יהודה אמרה לי שלרוחל'ה יש מוח אנליטי ושהיא כל הזמן יודעת לבחון את ההווה ולהביט קדימה. אז מה אני יכולה להוסיף על זה? שום דבר. אולי רק שמוזר מזה היתה כאן נאמנות מאוד חריפה לאמת אישית, הנובעת, גם היום, מאיכפתיות טוטאלית לכלל. אפילו כשהסכימה להתראיין היתה לי הרגשה שהיא לא עושה את זה מפני שיש לה כאן איזשהו עניין אישי, אלא צורך. אולי דין התנועה, אבל דין תנועה פנימי מאוד, כי זה כנראה מה שנשאר.

(כל הציטוטים נלקחו מהספר „מבעד לעבותות" ברשותה האדיבה של נתיבה בן-יהודה)

هكذا من الأصل

صورة عن الأصل

ישראל, ריבונות שלטון שליטה, 20 שנות כיבוש

ניבה לניר: במשך 20 השנים האחרונות, בעיקר ערב מלחמת יום־הכיפורים ולאחריה, נשמעו נבואות קשות על עתידה ועל דמותה של החברה הישראלית, על הקטסטרופות שבאו ועוד יבואו עלינו. ובעצם, לא כך היה. הכל על מקומו עומד. אכן, נהרגו אלפים במלחמה אחת, ואחר־כך אלף נוספים במלחמה נוספת, אבל קטסטרופות לא קרו. מדינת ישראל שינתה את דמותה ואופיה והיא ממשיכה להתקיים. א.ב. יהושע אמר פעם, כאשר ניתח את הכשלונות הפוליטיים של השמאל, כי הציבור איננו אוהב שמהלכים עליו אימים, וכי היתה הגזמה בהצגת חזות קודרת מדי, קשה מדי מבחינת עתידה של מדינת ישראל. ובכך, מאז מלחמת ששת הימים חלפו עשרים שנים. מדוע, שבתנאים דומים, החברה הישראלית לא תחזיק מעמד עוד 20 שנה?

דן הורוביץ: חברות לא מתות. הן – כמו חיילים ותיקים – נמוגות והולכות. קטסטרופה לא תהיה. תהיה תחושה של מחנק ושל חוסר מוצא. תהיה ירידה שהיא גדולה מעליה, תהיה כלכלה ללא צמיחה. היחסים בין ישראל והגדה לובשים אופי הדומה יותר ויותר למציאות בדרום־אפריקה. אבל כל אלה אינם מפרקים את החברה הם רק מחלישים אותה, מפוררים אותה, הופכים אותה למקום שהאיכות הערכית של חייה מתכרסמת. המצב הוא מצב של כרסום ולא של קטסטרופה.

ניבה לניר: ותהליך הכרסום החל לאחר מלחמת ששת הימים?

דן הורוביץ: מלחמת ששת הימים הפכה את הטרנד, הפכה את המגמות. כמעט כל מה שהופיע בחברה הישראלית אחרי מלחמת ששת הימים התקיים בה לפניה. אבל המלחמה הפכה את המגמות. מ־1948, בקום המדינה, ולמעשה עוד קודם לכן, הסתיים תהליך של יצירת מדינת־לאום ישראלית שנשאה את הסיכוי להעלמות הסתירות הבסיסיות המלוות תנועה אידיאולוגית שהפכה לקהילה, שהפכה למדינה.

כל דבר שמהל את אופיה ההומוגני של מדינת־ישראל מבחינה אתנית יצר סתירה או חיזק סתירה בין שתי המגמות המופיעות כבר במגילת העצמאות – "מדינת ישראל כמדינת העם היהודי" ומדינת ישראל כמדינה אזרחית של כל אזרחיה.

גבי כהן: מבחינת התחושה הסובייקטיבית, תחושת הכרסום מאפיינת איזה חלק בחברה הישראלית?

דן הורוביץ: זו תחושה של האליטות.

גבי כהן: משבר האליטה.

דן הורוביץ: תחושת המשבריות קיימת רק אצל אליטות, ותוצאותיה פועלות על כל החברה. הפיכת הסיכסוך בין קהילות לסיכסוך בין מדינות הרי הוא הצד החיצוני של ממלכתיות וריבונות ישראלית. הצד הפנימי הוא שמדינת ישראל קבלה תמונה של מדינת לאום הומוגנית, אם כי בגלל האוכלוסיה הערבית שנשארה במדינת־ישראל, שהיתה תחת הממשל הצבאי, הסתירה עדיין התקיימה. אולם הטרנד היה לכיוון של מדינת לאום, ליותר ליבראליזם, לתפישה אזרחית של מהות המדינה. התחום היחידי שנשאר ערוך על־פי התפישה האתנית הלאומית היהודית היה, באופן בלתי־נמנע, הבטחון. כתוצאה מכך הערבים לא השתלבו השתלבות מלאה בחברה הישראלית. אלא שתופעות הלוואי שנודעו לכך – אי־שירות בצה"ל – לא היו אקוטיות מכיוון שמבחינה כמותית היה מדובר במימד מוגבל, ומפני שהסכסוך בין יהודים ופלשתינאים על השליטה בארץ־ישראל, סיכסוך אידיאולוגי שהיה מעורב גם ביחסי אנוש בלתי־אמצעיים, באיבה בלתי־אמצעית, בשנאה, הפך לסיכסוך בין מדינות על זכות קיומה של מדינת־ישראל.

נוסף על כך, עומקם של הניגודים האידיאולוגיים הכבדים בחברה הישראלית הלך וירד. הוויכוח על ארץ־ישראל השלימה היה כל־כך בלתי רלוונטי עד שכאשר "חירות" והליבראלים התאחדו ב־1965, כל מה שנזכר במצע המשותף של גח"ל היה ש"חירות" תמשיך לחשוב שאם פעם יכבשו שטחים של ארץ־ישראל, הם ייחשבו לחלק מארץ־ישראל. היה זה תשלום מס יחיד לארץ־ישראל השלימה. גם התלות של ישראל ביבוא הון מהעם היהודי הלכה ופחתה לקראת שנות ה־60, חלקו של יבוא ההון בכמות המשאבים לרשות המשק לעומת התפוקה הלאומית ירד. כלומר, בסך־הכל, ההתפתחות היתה של התקרבות למעמד של חברה נורמלית, נאורה, המנסה לצאת מהסתירות ומהקשיים ומהלחצים שמקורם בנסיבות המיוחדות של לידתה.

כל זה התהפך ב־1967. שאלת הזהות הישראלית התעוררה בכל חומרתה. נוצר פער בין שטח הריבונות הישראלית ושטח השליטה הישראלית. לגבי כל ניתוח שנעשה מאז אין זה ברור איזו ישראל היא המנותחת. האם זו ישראל שהיא, פחות או יותר, מדינה יהודית, בעלת רוב יהודי בעלת שלטון חוק, עם זכויות שוות לכל האזרחים, – או זו ישראל בגבולות השליטה שלה המקיימת משטר – המוגדר כארעי אמנם, אם כי מתמשך מאד – המזכיר את דרום־אפריקה, וכאשר בעיית השטחים פתוחה לכל אחד מארבעה פתרונות אפשריים: מדינה דו־לאומית; חלוקה והפתרון המועדף על אנשים בעלי השקפת־עולם הומאניסטית, המשך המצב הקיים, גירוש.

כל אחת מארבע האפשרויות האלה קיימת, ועליהן מתנהלת, למעשה, ההתמודדות הפוליטית במדינת־ישראל. אלא שכאן אנחנו נכנסים להתרפה נוספת. הניגודים הפונדמנטאליים בהשקפות־עולם שהתקיימו בתנועה הציונית והטשטשו בתוך מדינת הלאום המתהווה עד 1967, פרצו החוצה. האם העמדה האידיאולוגית הבסיסית תהיה אתנוצנטרית עם גוון דתי, עם גושפנקא דתית לאתנוצנטריות הזאת, או שתהיה הומאניסטית ליבראלית הרואה את ישראל כמדינה בתוך משפחת העמים.

האם הבעיות של דת ומדינה – שהיו קיימות כל הזמן – הן בעיות של מחלוקת בשאלת חקיקה דתית, בעיה של פוליטיזציה של הדת, או האם זו בעיה של דת־יזציה של הפוליטיקה – כוח גדל והולך במדינת־ישראל הקובע עמדות בשאלות מדיניות לאומיות של עתיד הקולקטיב, לא של חיי הפרט, על־פי הלכות דתיות, כוח שמוכרח להגיע לסתירה עם דמוקרטיה מפני שבענינים אלה לא תיתכן פשרה. גוש אמונים, ביטויה הבולט ביותר של המהפכה שחלה אחרי 1967, מה הוא אומר לנו בעצם? הוא אומר שלא רק השאלה אם יהיה חוק שבת או לא יהיה חוק שבת, אלא גם שאלת עתידו של הקולקטיב תוכרע על בסיס הלכתי. הוא מוכרח להעדיף את ההלכה על חוק המדינה. כלומר, גם אם יהיה בישראל חוק שיחייב אותו להחזיר שטחים, הוא יעדיף את ההלכה על החוק. לפי התפישה הזאת מדינת ישראל מאבדת את חופש ההחלטה. או: כוחות בתוכה שוללים את חלות הדימוקרטיה לגבי ההחלטות הגורליות ביותר.

בתנאים אלה הניגוד הפונדמנטאלי הופך להיות בלתי ניתן לגישור, עד שמתקיימת, למעשה, מלחמת אזרחים תרבותית. יש במדינת־ישראל מלחמת אזרחים תרבותית־רוחנית בין אלה הרואים אותה כמדינה ככל המדינות הנושאת באחריות לגורל העם היהודי, לבין אלה הרואים אותה כמבצר גיטואי־אתנוצנטרי־שבטי בעל יעדים שאין ביניהם ובין הנורמליזציה של העם היהודי ולא כלום. ואם לנסח זאת בצורה קיצונית: הממלכתיות הישראלית מתבטלת ונהפכת, מחדש, לשבטיות עדתית.

אלה אינן תופעות המתבטאות בחיי יום־יום, אבל הן קובעות את דמותה של המדינה, עד שהן מציבות את השאלה האם מדינת־ישראל היא מדינה של אזרחיה, או שהיא מדינת התושבים הנשלטים על־ידיה. האם גבולה הטריטוריאלי של מדינת־ישראל הוא גבול הריבונות הישראלית, או שהוא גבול השליטה הישראלית. ואם גבולה הוא גבול השליטה, כי אז היינו לדרום־אפריקה. ואם גבולה הוא גבול ריבונותה עלינו למצוא משמעות לפער שבין גבול השליטה הישראלית וגבול הריבונות הישראלית. את הפער הזה לא ניתן לצמצם, והוא אינו ניתן לסגירה באמצעות אף־אחת משלוש הדרכים – סיפוח, גירוש, החזרת שטחים.

סיפוח יביא לאי־מתן זכויות פוליטיות לערבים, לדו־לאומיות, ובמלים אחרות – לחיסולה של מדינת־ישראל כמדינת העם היהודי. גירוש הערבים יטול מהמדינה את בסיס קיומה המוסרי, יבודד אותה בעולם ויגרום לה לקונפליקט שלעולם לא יהיה ניתן לגשר עליו. פתרון של חלוקה נראה בלתי־אפשרי, לא מפני שהמצב הוא בלתי הפיך בגלל מה שנעשה מעבר לקו־הירוק, אלא בלתי הפיך בגלל יחסי הכוחות מעבר לקו־הירוק. אנשים שמכירים במוצא אחד בלבד – יציאה מהירה ככל־האפשר מהשטחים, בהיותם הבסיס לעירעור מדינת־ישראל כמדינת חוק, בהיותם הסרטן האידיאולוגי והמוסרי של המדינה. הקבוצה הזאת היא במיעוט במדינת־ישראל. ואם אינה מיעוט היא 50 אחוזים. אולם מעבר מסטאטוס־קוו למצב שונה מסטאטוס–קוו דורש הרבה יותר מ־50 אחוזים. ולכן יש כל הסיכויים שהסטאטוס־קוו, שהוא לא־פתרון, שהוא ארעיות מתמשכת – ימשך, ואנחנו נהיה לדרום־אפריקה ללא אידיאולוגיה דרום־אפריקאית. והטון הלאומי של מדינת־ישראל ימשיך להיות מוכתב על־ידי גוש אמונים ומתנחלי הגדה. במצב של לא־פתרון הניגודים האידיאולוגיים ילכו ויחרפו, מפני שהבעיות הפונדמנטליות לא יבואו על פתרונן. גם הקונפליקט בין דתיים וחילוניים ילך ויחריף, מפני ששתי קבוצות נהנות מן הגיטואיזציה נוסח העולם כולו נגדנו. נושאי דגל המשיחיות החדשה שכבר כבשו את הציונות הדתית וחלק מהציונות החילונית, שגוש אמונים הוא מייצגה, והחרדים הנשכרים ממדינה המדגישה את היהדות לא כישראליות חדשה הבנויה על שלילת הגולה ועל בניית אדם ישראלי חדש, אלא כיהדות שהלגיטימציה שלה היא מסורתית – נהנים מהגטואיזציה. ביהדות הזאת לא רק הצד הציוני נמצא נשכר, אלא גם הצד המייצג יהדות כביכול אותנטית מהצד הלא־ציוני.

כל אלה נחלשו בין חתימת הסכמי שביתת־הנשק לבין מלחמת ששת הימים והתחזקו לאחריה. כלומר, מה שקרה זה היפוך טרנד, היפוך מגמה. ובכל שהוא נמשך תוצאותיו נעשות חמורות יותר ויותר, לפחות מבחינת תחושת ההזרות של האליטות הישראליות שחונכו בתרבות ליבראלית־הומניסטית, שהאמינו בבניין חברה חדשה – עמוס עוז אמר שהציונות היא שם משפחה ולא שם פרטי – שהשתייכו לאותו ענף במשפחה שראה את עצמו כחלק ממשפחת העמים ולא כעם לבדד ישכון שהעולם כולו נגדו.

ניבה לניר: ואילו מלחמת ששת הימים היתה פורצת, נאמר, 10 או 15 או 20 שנה מאוחר יותר, האם כל אלה לא היו מתרחשים?

דן הורוביץ: יכול להיות שזה הכל לא היה מתרחש.

ניבה לניר: באופן לגמרי אחר, והסיטואציה שונה לגמרי. כבר התקיים פעם ויכוח על חלוקה. היום יש טוענים שחלוקה שוב אינה אפשרית: דן הורוביץ טוען זאת מכיוון אחד, מרון בנבנישתי מכיוון אחר. האם אין זה מוזר או קשה להווכח שהיה אפשר להוליך מהלך כזה לפני היות המדינה ועתה האפשרות הזאת מתרחקת והלכה?

גבי כהן: לעניין החלוקה אגיע בהמשך. לפני כן עוד בעניין שינוי המגמה: אכן, שנת 1967 חילקה את ההיסטוריה של מדינת־ישראל, העיקר הוא בשינוי הטרנד כדברי דן הורוביץ. אולם רק בחלק מן השינוי היה אפשר להבחין מיד כיוון שחלק אחר שלו היה מושהה. ולא רק זאת. רק חלק מן השינוי נבע ממלחמת ששת הימים. יש דברים שהתרחשו אחרי ששת הימים ולא בגלל ששת הימים. ויש דברים – הייתי קורא לכך הצטלבות של תהליכים תת־קרקעיים – שראשיתם קודם למלחמה. התקופה הזאת – מאז מלחמת ששת הימים – מתאפיינת לאו־דווקא בהתגשמות התחזיות לטוב ולרע. יש תחזיות שהתגשמו – כמו התחזית לגבי יכולתנו להשאיר בידינו את השטחים המאוכלסים לאורך זמן. לא פחות אופייניות לתקופה הן תופעות שלא נחזו כעתידות להתרחש והתרחשו. ואופיינית לה גם התפרצותם מחדש של שלושה נושאים שלפני קום המדינה, בתהליך בניית האידיאולוגיה הציונית והגשמתה, נושאים שבהיותם בעלי סתירות פנימיות טואטאו אל מתחת לשטיח. עם קום המדינה לתקופת מה היה נדמה ש"החלוקה" אכן עזרה לפתור אותם. אולם שלוש הסתירות האלה צפו על פנינו מחדש ב־1967 – בעיית היחסים בין יהודים ערבים, בעיית יחסי מדינת־ישראל והגולה ובעיית דת ומדינה.

ב־1967 פרץ הפונדמנטאליזם הלאומי־דתי בעצמה רבה. התגלה שיש שכבה לא קטנה, אליטיסטית, מחונכת, של בוגרי ישיבות ההסדר, זרם חינוכי שהתקיים מבלי ששמנו אליו לב. המגע עם השטחים והאווירה המשיחית של 67' הוא שחשף אותם בפנינו וגילה אותם לעצמם. את הבעיה הזאת אנחנו חיים עד היום. אינני חושב שמישהו תיאר לעצמו שתהליך כזה מתקיים, והרי לא הרגשנו בכך. איך לא הרגשנו שהחרדים משתלטים על החינוך הדתי־לאומי ואיך לא חשנו שהפונדמנטאליזם הדתי והלאומי, כל אחד בנפרד ושניהם ביחד היו על־ידינו, בקרבתנו. לי זו היתה הפתעה.

דן הורוביץ: אינך מבחין בין החרדי לבין הדתי־לאומי.

גבי כהן: אגיע גם לעניין החרדי. החרדי שייך לנושא הסינתזות הציוניות שאדבר עליו בהמשך. קצת יותר מאוחר היתה לי הפתעה נוספת שאינה קשורה בששת הימים אלא בתהליכים שהתרחשו אחריה, העובדה שחלק מעדות־המזרח, בעיקר צפון־אפריקאים, נתפסו בפעם הראשונה בהיסטוריה של הקהילות היהודיות של הים־התיכון לפונדמנטאליזם דתי אשכנזי ליטאי וחסידי. נכון שביהדות צפון־אפריקה היתה מיסטיקה המזכירה קצת את המיסטיקה של יהדות אשכנז, אבל קיצוניות דתית לא היתה. את היהדות הספרדית ועדות המזרח איפיינו טולראנטיות, סובלנות. אבל בשנים האחרונות התגלה שחלק ממנהיגיהם הרוחניים של עדות המזרח הם עצמם בחלקם, נתפסו להלכי־רוחה של בני־ברק, נתפסו להלכי הרוח של צפון ירושלים. כלומר, לחרדיות מצד אחד, ולמיסטיקה המאפיינת חלק מגוש אמונים מצד שני. מבחינת המפה הפוליטית, הסוציו־פוליטית, זו תופעה המפחידה אותי. וגם את התהליך הזה לא ראינו בא.

ניבה לניר: כלומר, הקיצוניות או הקצנה של קבוצה באוכלוסיה גררה הקצנה נוספת של אוכלוסיה נוספת? והרי אם אין קשר בין הדברים, כי אז מה הקשר בין אלה לששת־הימים?

גבי כהן: שינוי המגמה ב־67' והתפנית שהתחוללה סחפו איתן דברים שאולי לא היו קורים אילו לא היתה מלחמה. חלק קרה מיד אחרי מלחמת ששת הימים. חלק נוסף התרחש בתהליך אחרי מלחמת 73' כאשר האליטה או האליטות איבדו את בטחונן העצמי ונמצאו במצב של דיס־אוריינטציה. כל זה קרה במקביל להתפרצות הגילויים של פער עדתי ומרידות עדתית. חשבתי אז – ואני ממשיך לחשוב היום – הדיס־אוריינטציה של האליטה היא תהליך הרבה יותר חמור ומרכיב הרבה יותר קשה במשבר מאשר הבעיה העדתית. כבר עכשיו אנחנו נוכחים שמכל הבעיות הבעיה העדתית היא הקלה ביותר לפתרון. אבל הדיס־אוריינטציה של האליטה – העלמות המכנה המשותף הנמוך ביותר לאלה המשתייכים לאליטה – משמעותה ששלושה מוקדי אריסטוקרטיה או מובלעות של בטחון עצמי איבדו באותה תקופה את בטחונן העצמי עד כדי חוסר יכולת להתמודד עם התפנית הזאת, עם הטרנד. המוקד הראשון – התנועה הקיבוצית; השני, האוניברסיטאות, או מנהיגויות האוניברסיטאות; השלישי, המנהיגות הצבאית שמיד אחרי ששת הימים הגיבה תגובה אריסטוקרטית ביותר, המרחיקה לכת ביותר. זכור מאמרו של עמוס אילון על גנראלים יונים וסופרים נצים. כלומר, הגרעין שהתגלה מיד אחרי ששת הימים נשחק במהירות עצומה. אבל שוב, הגורם הוא לא ששת הימים. הגורם הוא הטרנד שהתהפך ומה שהתוסף אליו והתגלה במשך השנים.

אבל היו גם הפתעות בכיוון הפוך. כלומר, היו הפתעות, מן הכיוון החיובי. אחרי מלחמת יום־הכיפורים, אני זוכר סרט טלוויזיה אחד במיוחד, שהבליט את רוח התקופה – סרט על החיץ החקלאי שהראה מגע בין חיילים יהודים וחיילים מצרים, מגע שוטף, עוד לפני הסכם הפרדת הכוחות. והיתה הרגשה, גם בצה"ל, שהמצב כאילו בשל לשלום. אותו הדבר נראה גם בצד המצרי. חודש לפני מלחמת יום־כיפור מישהו חשב שהמצב בשל לשלום? ובכל זאת, הטראומה של יום־כיפור העלתה את התחושה שהכיוון הוא לקראת הסדר ושלום, ובעצם היו יכולות לעלות תחושות שוביניסטיות. איך זה קרה שכך היה אצלנו וגם אצל המצרים?

ניבה לניר: ובכן, היכולת להגיע להסדר־חלקי ואחר־כך לשלום עם מצרים היתה, מבחינתך, הפתעה לטובה. אבל אחרי 67' חשבנו שהסדר־שלום הוא עניין לחודשים... ואילו לגבי המצב הכלכלי לא הערכנו שתהיה התמוטטות ויהיו קשיים עד־כדי מפולת.

גבי כהן: הרי את פתחת את השיחה בנבואות הקטסטרופה שלא התגשמו. נכון, התחזיות הכלכליות הפסימיסטיות לא התגשמו. לא היו רעבים בארץ הזאת. למה הן לא התגשמו?

דן הורוביץ: בכמה גדל יבוא ההון האמריקאי, הסיוע האמריקאי?

גבי כהן: האם זה רק בגלל גידול ההון? האם זה באמת משכון העתיד? או האם זה מפני שבישראל כמו באיטליה וכמו בכמה מדינות נוספות אין כלים למדוד את התל"ג, והתחזיות הכלכליות אינן מביאות בחשבון בבראה, את כל הנתונים. באיטליה מנבאים מפולת כלכלית כבר 70 שנה, ובכל פעם שאיטליה על סף מפולת "פורץ" פרוספריטי.

דן הורוביץ: בעניין הכלכלי התרחשה מפולת בסוף תקופת ארידור – 400 אחוזי אינפלציה בשנה – זו מפולת כלכלית.

גבי כהן: חברה לא־חזקה וממשלה לא־חזקה שמסוגלת להתמודד עם מצב כלכלי כזה בקלות יחסית כזאת, מעידות על עוצמת המפולת. ויש סיבות נוספות מדוע זה לא קרה. הסבר העניין ביבוא ההון אינו מספיק. התיזה שלי, בין השאר, היא שהכלכלה השחורה מכסה, כנראה, על קצב צמיחה שהוא גדול יותר מן הנראה בסטטיסטיקה של הכלכלנים. כלומר, בסך הכל יתכן שהתחזיות של הכלכלנים הן לא יותר טובות מהתחזיות של כל אחד אחר.

דן הורוביץ: ואתה חושב שהיינו יכולים לא להגיע למפולת או להחלץ ממנה בלי סיוע אמריקאי של 3–4 מיליארד דולר לשנה?

גבי כהן: אני חושב שזה לא יכול להיות הסבר מספיק.

דן הורוביץ: זה הסבר חשוב מאד.

גבי כהן: חשוב, אבל לא יחיד.

יאיר עברון: קודם־כל חצי מהסיוע הולך לתקציב הבטחון.

דן הורוביץ: אבל תקציב הבטחון הוא חלק מנתוני המשק.

גבי כהן: אני לא התכוונתי להכנס לפירוט הזה. דיברתי בהכללה על תופעות והפתעות, לחיוב ולשלילה. דיברתי קודם על שלוש הסתירות של הציונות, שהנה היה נדמה שהציונות מתמודדת איתן ופותרת אותן. אולם שלוש הסתירות נפרצו מחדש. לתנועה הציונית היתה תחושה שמבחינה היסטורית היא הוכיחה שאכן צדקה למרות היותה מיעוט בעם היהודי; למרות שב־1939 היתה, מול החרדים והבונד, מיעוט ברחוב היהודי המאורגן. בני הדור הראשון של מדינת־ישראל חשו כך לא מעט בגלל הצידוק של השואה מצד אחד והקמת מדינת־ישראל בדרך של חלוקה, מצד שני. הציונות של אותם ימים היתה בעיקרו של דבר ברית של שלוש סינתזות אידיאולוגיות – הציונות הסוציאליסטית, הציונות הדתית והציונות הליבראלית.

דן הורוביץ: והיתה נוספת, זו שהיתה באופוזיציה.

גבי כהן: היו החלקים בתנועה הציונית שלא הלכו בדרך המלך, ואלה מהם שנשארו באופוזיציה בתוך המחנה, ככל שהתמידו בעמדותיהם ושמרו על עקביות, נדחקו לשולי המחנה. הציונות יכלה להגשים את עצמה רק בדרך של עקביות־לא־עקבית, בדרך לא־לוגית, לא לגמרי פוליטית ולא תמיד אסתטית, כיוון שבטבעה נשאה הרבה סתירות פנימיות.

כל האידיאולוגיות שהן פרי סינתזה יש בהן סכולאסטיקה. כלומר, הציונות הסוציאליסטית אינה תורה לדורות. היא היתה טובה לשעתה. כך גם הציונות הדתית, תורה ועבודה, שכוחה היה עמה לדור או שניים, ובלי כוחות התחדשות שקעה וכמעט גוועה. הוא הדין לגבי הציונות הליבראלית. לעומת זאת, כשמדובר בסכולאסטיקה, כי אז אי־שם הסתירות הפנימיות מתחילות להיפרם. חלק של התהליך הזה הואץ בגלל ששת הימים, חלק רציני שלו. חלק היה קורה, בלא ספק גם ללא המלחמה, מפני שכל אידיאולוגיה כזאת טובה לשעתה.

ניבה לניר: אני מבקשת לחזור לשאלת החלוקה. מדוע בן־גוריון, בתנאים מורכבים יותר הוליך מהלך שאשכול וגולדה התעלמו ממנו או ויתרו עליו, ויורשיהם או שלא רצו בו או שהניחו לו. אני לא מתכוונת אך ורק למהלך פוליטי אלא גם להתמודדות אידיאולוגית. היום אפילו דיבור על חלוקת ארץ־ישראל – החזרת שטחים – נשמע קשה.

גבי כהן: מלחמת ששת הימים זימנה ל"מגורים" בכפיפה אחת, ולהתמודדות ביניהן, את המסורת המוסכמת והמקובלת של תחושת הצדק ההיסטורי שבהקמת המדינה – קטנה וצרורה – עם האופוריה ה"אימפריאלית". כלומר, תחושת מצור ובמקביל דינמיקה של שלטון כובש. רוב החברה הישראלית לא היה יכול ועדיין אינו יכול להתמודד עם כפל הרגשות הזה. מכאן גילויי עיוותים, הדחקות, הונאה עצמית ומשברים במחשבה האישית והקולקטיבית, כולל – כמובן – דיון מחודש בבעיות היסוד של הציונות.

הישוב היהודי בארץ־ישראל, התנועה הציונית וחלק גדול מן העם היהודי השתחררו מהסתירות הפנימיות בנושא היהודי־הערבי שהיו צפויות עם הקמת המדינה כאשר התקבלה החלטת האו"ם בדבר חלוקה וכאשר התברר שלישוב היהודי בארץ יש פוטנציאל להגשימה. גם בריחת חלק מערביי ישראל בשלבי המלחמה הראשונים, "הקלו" על ההיחלצות מן הסתירות. כבוקר היום שלאחר המלחמה ב־67' עמדו, מחדש, אותן הסתירות. ומכאן חשיבות יכולתה של המנהיגות הפוליטית והחברה הישראלית להתמודד עם המצב החדש־ישן: בוקר אחד התעוררנו ו"החלוקה" נמחקה.

את הביוגרפיה של גופים ואישים בתנועה הציונית אפשר לכתוב לפי המועד שבו כל אחד מהם הגיע למסקנה שבמאבק על עתידה הפוליטי של ארץ־ישראל אין ברירה אלא לקבל פתרון של חלוקת השטח. וייצמן ובן־גוריון הגיעו לכך ב־37', ברל כצנלסון ב־41"–40', מפא"י וחלקים אחרים בתנועה הציונית ב־42', הרוב בהנהלת הסוכנות ב־46' והרוב המוחלט של הישוב היהודי בנובמבר 47'.

מה דחף אותם להסכים להשלים לרצות להעדיף חלוקה? שלושה גורמים: הזמן, האוכלוסיה והשטח והסיכוי: ההנחה כי בתנאי המנדט הבריטי לא תתאפשר השגת בית לאומי; נוצרה תשתית מספיקה מבחינת הרצף הטריטוריאלי ומסה קריטית מינימלית של אוכלוסיה שיאפשרו הקמת מדינה בחלק מארץ־ישראל; ההרגשה שבריטניה תסכים לחלוקה ובעקבותיה תתאפשר גם הכרה בינלאומית בתוכנית.

לשלושת המרכיבים האלה הצטרף, בכל שלב בוויכוח, נתון נוסף: גם התומכים בחלוקה הסכימו לה על תנאי, בתנאי שיאנסו אותם, בתנאי שהיא תכפה עליהם. או, לחילופין: יכול להיות שלא תהיה ברירה ונצטרך להסכים לחלוקה, אבל אנחנו איננו יכולים להציע הצעה כזאת. הטיעון הזה נבע מטקטיקה דיפלומטית או ממקור שונה לחלוטין – עקרון או אמונה: ציוני אינו יכול להציע חלוקה, הוא יכול להשלים עמה.

לקראת סוף 47' חלק גדול מהתנועה הציונית והישוב היהודי בארץ תמכו בפתרון החלוקה אבל את ההצבעה באו"ם קיבל בהתלהבות כל הישוב היהודי, אפילו היה חצוי מבחינה אידיאולוגית. הערגה למדינה והעובדה שההחלטה על כך נפלה במקום אחר, לא בפורום ציוני אלא בפורום בינלאומי, "סידרה" אפשרות פוליטית ורגשית לקבל את החלוקה ולהשלים עמה. המציאות הישראלית מאז 48' ועד 67' נבנתה על התשתית הזאת של הסכמה והשלמה עם החלוקה. אפילו האופוזיציה לא תבעה כיבושים נוספים. מושג "שלמות הארץ" לא נעלם אך לא הופעל כל לחץ לממשו.

ב־67' התברר שהמציאות נבנתה על השלמה אך לא על הכרה. ב־67' חזרה והופיעה השאלה האם חלוקה היא צורך או כורח, או האם היא רצויה. אפילו אצל תלמידי בן־גוריון המובהקים, התברר ב־67', לא התגבשה קונספציה שהוא עצמו אחז בה שיש לראות בחלוקה נכס. מאז 48' הניח בן־גוריון ונהג כאילו החלוקה איננה צורך זמני. לכן התנגד ב־9־48' לכיבוש הגדה, לכן הנחה ב־7־56' את אבא אבן לוותר, קודם־כל, על רצועת עזה ולכן דיבר ב־67' על נסיגה מכל האזורים המאוכלסים. אבל זה היה בן־גוריון ובמציאות של בחירה חופשית לכאורה.

מסתבר שההשלמה עם החלוקה או לאי־השלמה עמה נודעה משמעות רבה מכפי שייחסנו לה עד 67'.

מה קרה אחרי ששת הימים? הופיעה ארגומנטציה פוליטית בסגנון של "נחכה לטלפון", "נקנה שלום", "השטחים יהיו קלף מיקוח". אותה מערכת הנמקות שימשה שני צדדים, את מי שהתנגדו לכך בכנות וגם את מי שלא רצו בכך. מה שברור הוא שמי שהשתמש בנימוקים האלה בכנות לא הבין עד כמה גורם הזמן פועל לטובת מתנגדיהם. רבים שלא שגו בהערכת המצב אחרי 67' תרמו לאיבוד הזמן. הזמן – כמו בימי המנדט הבריטי – לא פעל לטובה. אימוץ הנוסחאות "מחכים לטלפון" ו"קלף מיקוח" היו בעוכרי־הם־עוכרינו. בודדים העריכו שאם השטחים לא יוחזרו במהירות ובאורח הדרגתי כי אז כל הבעיות שנפתרו ב־47', כל הפתרונות שהושגו – יסתלקו.

לכל אלה הצטרף אלמנט נוסף: לא הרכב הממשלה ב־67' כהרכב הכוחות הפוליטיים בימי בן־גוריון. למעמדו הפוליטי במפא"י, למעמדו המנהיגותי בעם ולמעמד מפא"י בממשלה נודעה משמעות של עוצמה פוליטית של כוח. רק בן־גוריון היה יכול יום אחד לדבר על מלכות ישראל השלישית ולמחרת לצוות על הנסיגה.

שום דבר דומה לעוצמה הזאת, במנהיגות ובכוחה הפוליטי כבר לא התקיים ב־67'.

ניבה לניר: מה הזין את המשבר שלאחר 67' הסתירות שבציונות, חולשת האליטה, חולשת המנהיגות?

יאיר עברון: אני רוצה לגעת בפרשה של הסתירות הפנימיות בתוך הציונות. אכן, יש מספר מגמות שהתחדשו או נוצרו כתוצאה ממלחמת ששת הימים. כך למשל כל מערכת היחסים הישראלית־ערבית עברה שינוי מכריע כתוצאה מההשתלטות על השטחים וכתוצאה מהשליטה הישראלית באוכלוסיה ערבית גדולה

גבי כהן: הערגה למדינה והעובדה שההחלטה על כך נפלה במקום אחר, לא בפורום ציוני, „סידרה" אפשרות פוליטית ורגשית לקבל את „החלוקה" ולהשלים עמה. המציאות הישראלית מאז 48' ועד 67' נבנתה על התשתית של הסכמה והשלמה עם החלוקה. ב־67' התברר שהיתה השלמה אך לא הכרה

גבי כהן: מלחמת 73' גרמה למשבר האליטות. שלושה מוקדי אריסטוקרטיה, מובלעות של בטחון עצמי ישראלי, איבדוהו עד כדי אי־יכולת להתמודד עם התפנית שהתחוללה ב־67'. הדבר קרה לתנועה הקיבוצית, להנהגה האקדמית ולהנהגה הצבאית

דן הורוביץ: אינני יודע אם המצב הפיך או בלתי הפיך, ואם התהליך גמור או בלתי גמור. אפשר לחיות בביצה זמן רב

דן הורוביץ: האם מדינת ישראל היא מדינה של אזרחיה או שהיא מדינת התושבים הנשלטים על־ידיה. האם גבולה הוא גבול הריבונות הישראלית או שהוא גבול השליטה הישראלית. ואם גבולה הוא גבול השליטה, כי אז היינו לדרום־אפריקה. ואם גבולה הוא גבול ריבונותה, עלינו למצוא משמעות לפער שבין גבול השליטה לגבול הריבונות

הורביץ

שיחה בהשתתפות הפרופסורים דן הורביץ, גבי כהן, יאיר עברון

– סיטואציה המוכרת או העלולה להזכיר את דרום־אפריקה. ההשתלטות על השטחים יצרה גם מערכת קונפליקטים חדשה עם מצרים וסוריה כתוצאה משליטה על סיני ורמת הגולן. אבל מגמות שהיו בישוב ובמדינת־ישראל גם קודם־לכן, ממילא היו מקבלות את ביטויין, אם כי יתכן שבדרגת חריפות קטנה יותר. אני חושב שהסתירות הפנימיות בסיסמאות הציוניות היו נקודת המוצא לכך. אבל אני הייתי מתייחס לתפישה ולאידיאולוגיה הציונית בדרך־כלל. גבי אמר שהציונות הוכיחה את צדקתה לאור השואה, ולאור הקמת מדינת־ישראל. אני הייתי מגדיר את זה בצורה קצת אחרת. הציונות כתנועה אידיאולוגית ופוליטית הגיעה להישגים עצומים. שני הישגיה העיקריים הם כמובן הקמת מדינת־ישראל ו"נורמליזציה" של האוכלוסיה היהודית שהתיישבה בארץ־ישראל. אלה שתי המטרות שהושגו. אם כי לא מיותר להעיר שהשואה לא הוכיחה את "צדקת" הציונות. בהגירה לצפון־אמריקה ניצלו יותר יהודים. אולם היתה הערכת מצב אחרת שהתבררה כלא נכונה כאילו יש זהות לאומית יהודית אינטגרלית במשמעותה המזרח־אירופאית ההופכת להיות לאומית אזרחית במשמעותה המערבית.

המטרה שלא הושגה היא ריכוז העם היהודי בארץ־ישראל. המשבר הפנימי בציונות המתחולל כבר מאמצע שנות החמישים, והמתפתח בשנות השישים, נובע מההכרעה המוחלטת של רוב העם היהודי בעולם לא לבוא לארץ. בכך בעצם מסתמן סוף העידן הציוני: הושגו שתי מטרות גדולות ואילו השלישית נמוגה. האליטה הישראלית על כל גווניה לא הציגה פתרון אידיאולוגי לכך. לא נוצרה מערכת ערכים אידיאולוגית שתגדיר מחדש את הסיטואציה הישראלית לאור סוף העידן הציוני. וכך, בדיעבד, ועל־ידי מין סטיכיה, הולכת להתפתח מדינת הלאום הישראלית. תהליך זה אכן החל עוד בשנות העשרים והשלושים, גבר בשנות הארבעים והתעצם בשנות החמישים והשישים. יכול מאוד להיות שאם מלחמת ששת הימים היתה מתרחשת 20 שנה מאוחר יותר, היה הגיבוש של מדינת הלאום הישראלית מגיע לשלב מתקדם מאוד.

אלה אם־כן היו שתי ההתפתחויות. אחת הבעיות שנוצרה, עניין המחזיר אותנו לפרשה של גוש אמונים ולתופעת החזרה בתשובה, היא שהציבור הישראלי שמגדיר על מדינת־ישראל כמדינה בעלת יעוד לאומי שאיננו בתוך המדינה אלא מחוץ למדינה. המדינה איננה מסגרת לחברה שבתוכה ומשרתת אותה, אלא היא מכשיר לתהליך בלתי פוסק להגשמת יעדים לאומיים שמחוצה לה. הציבור הזה שתופס את [illegible] עצמו אך ורק במסגרת של מדינה יעודית, שמטרותיה הן מחוץ לה, החל להרגיש כבר בשנות השישים שמשהו פה חסר. ויחד עם זה, האליטות לכל סוגיהן לא היו מסוגלות לתת גיבוש אידיאולוגי ערכי־בונה לשינוי הכרוך זה באופי המדינה.

נדמה לי, שהתופעה הזאת של ריק אידיאולוגי, או ריק ערכי ברמה הלאומית, מבחינת הערכת הדברים ועיצובם על־ידי האליטות, היה מביא ממילא למשבר אידיאולוגי ערכי גם ללא מלחמת ששת הימים. באה המלחמה ונתנה למאבק בין גיבוש "מדינת הלאום" הבלתי־יעודית לבין אידיאולוגיות מתחרות דחיפה אדירה.

אילו לא היתה מלחמת ששת הימים, החברה הישראלית ההולכת ומתגבשת כמדינת־לאום היתה מתמודדת עם המשבר ביתר קלות. מה גם שהיה "נחסך" ממנה הקונפליקט המתמיד עם האוכלוסיה הערבית, עם השליטה באוכלוסיה הערבית. כאן אנחנו חוזרים לפרשה של גוש־אמונים ולמגמה של הדתיות הלאומנית הקיצונית, התופשת את המדינה כמכשיר למימוש יעדים לאומיים שמחוצה לה ולא כמסגרת מדינית נורמלית לחברה שבתוכה. גם את ההתחזקות של החרדיות ניתן להסביר על הרקע הזה ולאו־דווקא על רקע מלחמת ששת הימים. כי לאור משבר הציונות ולאור המשבר של האליטות עוצמת הדת היהודית היא אדירה. חלק מתופעת החזרה בתשובה אפשר להסביר לאו־דווקא על רקע מלחמת ששת הימים, אלא על רקע של ריק אידיאולוגי. בעת ובעונה אחת מתחוללים שני תהליכים: מצד אחד חזרה למשבר בין־קהילתי בין יהודים לערבים, והזדקקות לגורמים, להיבטים ולממדים דתיים. מצד שני, במשך התהליך הבלתי פוסק, הברור והטבעי, של גיבוש לאומי טריטוריאלי של החברה הישראלית. החזרה בתשובה וההתחזקות החלקית של החרדיות, בנוסף ללאומיות הדתית, נבעת אפוא גם מהתגובה לעצם התהליך של גיבוש מדינת לאום טריטוריאלית משני טעמים: ראשית, האליטה הפוליטית והאינטלקטואלית אינה מוכנה לתת לגיטימציה ערכית למדינה ולחברה בלתי יעודית וממשיכה לדבוק בעמדות אידיאולוגיות שמיצו את עצמן. שנית, התפקיד של בניית חברה נורמלית במסגרת המדינה ההולכת ומגבשת את תרבותה ואת הנורמות שלה בתהליך איטי וקשה, נתפס כבלתי מספק מבחינה רגשית. תום העידן הציוני שבו חשים החרדים, הגורמים הפונים לכיוון החרדי נראה להם כסוף פסוק של הגישה הלאומית במדינת ישראל. התפיסה של נאמנות למדינה כמסגרת קולקטיבית ומחייבת אינו תהליך עבורם. ומכאן קצרה הדרך להצטמדות לאידיאולוגיה דתית קיצונית. בגוש אמונים ובציבור הלאומי הדתי הקיצוני יש עכשיו תהליך של חרדיזציה. הם מרגישים שגם תשובה ציונית לאומנית איננה ממלאת אותם בתכנים רוחניים, והם מחפשים פתרונות יעודיים אקסטרה־מדינתיים.

גוש אמונים והתופעה הדתית־לאומנית־קיצונית היא, אולי, יותר בת־חלוף מהתופעה החרדית הקיצונית האנטי־מדינתית. ההתמודדות האמיתית תהיה בין מגמות של מדינת הלאום הישראלית לבין העולם האטאביסטי, הפונדמנטאליסטי, החרדי, הבלתי־מדינתי והאנטי־מדינתי. ובעצם, כבר בגוש אמונים אנחנו רואים תופעות אנטי־מדינתיות מובהקות. לא רק המרידה נגד החוק ולא רק התביעה שמדינה איננה המטרה העיקרית...

דן הורוביץ: יש כאן פראדוקס. מצד אחד המדינה היא אתחלתא דגאולה, ומצד שני המדינה איננה מחייבת.

יאיר עברון: נכון. המדינה איננה מחייבת, כי היא איננה מטרה בפני עצמה. ואני אומר, איננה מטרה בפני עצמה, לא במובן האתאטיסטי הסמי־פאשיסטי, אלא במובן של מסגרת קולקטיבית חוקית לחברה שבה המאבק העיקרי יהיה עם העולם החרדי הקיצוני, והתופעה של החרדיות הלאומנית תלך ותישחק בין שני הקטבים האלה. לכך מתקשרת כמובן מערכת היחסים של ישראל עם יהדות התפוצות. אני חושב שמתבקשת הגדרה חדשה של התופעה הזו. ההגדרות הציוניות המסורתיות לא נותנות הסבר לתופעה של היהודי האמריקאי שמבחינת נאמנותו האזרחית הטריטוריאלית הוא אמריקאי במובהק. ובעצם, החברה הישראלית כולה עומדת נדהמת כנגד התופעה הזאת, והיא מערבבת האשמות עם טענות ומענות שונות. "אני אמריקאי במובן הלאומי, ויהודי במובן הדתי" – הטיעון הזה מעורר אצל רוב הישראלים תגובה שלילית, משום שהחברה הישראלית התנהגה על מערכת של ערכים אידיאולוגית שאינה עונה לכך. הקשרים בין ישראל ויהודי העולם יהיו מבוססים לא על תביעה ישראלית כלפי היהודים לנאמנות לאומית אזרחית, אלא על קשרים שהם כשלעצמם חשובים במישורים אחרים. באותה מידה התייחסות הישראלים לסוגיה הלאומית תדגיש את מדינת ישראל כמסגרת הממצה את לאומיותם ולא כמחוייבות לאומית אקסטרה־טריטוריאלית.

יש כאן אירוניה פרדוכסלית מעניינת. בעוד שהתגבשות מדינת הלאום הישראלית התעכבה כתוצאה מהתהליכים שבעקבות מלחמת '67, הרי דווקא בצד הערבי אנו נוכחים בשני העשורים האחרונים בתהליך של שקיעת האידיאולוגיה הפאן־ערבית והתחזקות התהליכים של גיבוש מדינות הלאום הטריטוריאליות. החריג הבולט הוא, כמובן, לבנון, שם לא היתה קיימת מדינת לאום מלכתחילה והלחצים הקהילתיים־אתניים הביאו בסופו של דבר לפיצוץ המסגרת המדינתית. אולם אפילו בסוריה ועיראק, המפוצלות מבחינה קהילתית־אתנית־דתית, יש רגש הולך וגובר על המסגרת של מדינת הלאום. הדבר מקבל ביטויים גוברים גם בהתבטאויות האידיאולוגיות של משטר אסד מצד אחד ושל משטר סדאם חוסיין מן הצד השני. ואילו מצרים הרי היתה תמיד בעיקרה "מדינת לאום" במובנים רבים.

דווקא מלחמת ששת הימים זירזה תהליכים אלה בעולם הערבי. ניתן לומר שמלחמת ששת הימים נתנה את מכת המוות לרעיונות הפאן־ערביים. אמנם, בתקופה 1967–1973 גברו הקשרים בין "מדינות העימות", מצרים, סוריה וירדן, אולם קשרים אלה שוב לא התבססו על זהות פאן־ערבית אלא על שיתוף אינטרסים מדינתיים הנובע מהמצוקה הפוליטית־

יאיר עברון: מלחמת ההתשה ומלחמת 73' נבעו, ישירות, ממלחמת ששת הימים, ואם לא כתגובה כלל ערבית, כי אז כתוצאה ממצוקה מצרית וסורית

הפרטיקולרית של כל אחת ממדינות אלה – הפסד השטחים. מלחמת ההתשה ב־1969־70 ומלחמת 1973 נבעו איפוא ישירות ממלחמת ששת הימים, אם לא כתגובה כלל ערבית, כי אז כתוצאה ממצוקה פרטיקולרית מצרית וסורית.

מלחמת 1982, לעומת זאת, היתה קשורה לתוצאות מלחמת ששת הימים רק בעקיפין. למלחמה זו היו מטרות רבות ושונות, חלקן נבע מתפיסה מסויימת של מטרותיה הלאומיות והאסטרטגיות של ישראל כלפי לבנון וסוריה, והן לא קשורות בגלגולי תוצאות מלחמת ששת הימים, אלא לקבוצה נוספת של מטרות בהקשר ישראלי־ירדני־פלשתינאי. וכאן כבר יש ביטוי לתהליך של הדגשת אלמנטים אתניים־קהילתיים, בניגוד לאלמנטים מדינתיים.

ניבה לניר: כולכם הסכמתם, שהמשבר הוא משבר של אליטות. מה קרה להנהגת האליטות?

דן הורוביץ: זו אחת מהשאלות שרציתי להגיב עליהן. אני רוצה שלוש הערות. ראשית, החרדים והלאומנות הדתית. אני חושב שהפער ביניהם נסגר משני הכיוונים ולא מכיוון אחד. הפער נסגר לא רק בחרדיזציה של גוש אמונים, אלא גם מפני שבציבור החרדי, בחסידות בעיקר, נוצרו אסכולות שגרסו כי בלי להיות ציוני אין ארץ־ישראל השלמה. הרבי מלובאביץ' הוא המייצג הקיצוני ביותר של התפישה הזאת. אבל גם הרבי מגור. כלומר, סגירת הפערים עוברת משני הצדדים. השילוב של לאומנות־עם דתיות מכפיל את כוח המחץ. דתיות "הכוללת גם חלקים מהדתיות החרדית, שיצטרף אליה כח המחץ שבפופוליזם החברתי שהוא בלתי אידיאולוגי לחלוטין, מאיימת על הדימוקרטיה הישראלית, יכולה לערער את קיומה. הדבר היחיד התקף בישראל, או שמחזיק מעמד בישראל, היא הדימוקרטיה הישראלית. והיא, אני מוכרח לציין, יעילה. כי דימוקרטיה שעברה חילופי שלטון בלי להתמוטט אחרי 30 שנה של ריבונות, בשלטון של מפלגה אחת, ושהוכיחה במדיניות הכלכלית יכולת ביצוע וכך גם בגיוס למלחמות – היא יעילה. מי שמניח שהבעיה של מדינת ישראל היא אי־משילות, שאין מושל בישראל, טועה טעות מרה. הציבור הלך אחרי ההנהגה הישראלית לחמש מלחמות ולמדיניות כלכלית מרסנת. הציבור בלע את מהלכיה ללא משברים. לכן, אי־משילות איננה בעיה של הדימוקרטיה הישראלית.

עוד שתי בעיות: גבי נגע – ויאיר המשיך בכך – במשבר האליטות הישראליות, במשבר הזהות שלהן, אבדן בטחונן העצמי. צריך לזכור שאנחנו מדברים על אליטות מוגדרות, על אליטות שהיו בשלטון ב־29 השנים הראשונות לקיומה של המדינה – האליטה של תנועת־העבודה והאליטות הליבראליות שהיו איתה בברית. האליטות האלה נקלעו לסתירה בסיסית דווקא משום שהיו בשלטון. הן צמחו על רקע אמונה באידיאולוגיה של שינוי, באידיאולוגיה מהפכנית שאמרה שצריך לשנות לא רק את השלטון הפוליטי, לא רק לתפוס את השלטון אלא גם לבנות חברה חדשה ואדם חדש. אך בהגיען לשלטון הן היו מוכרחות לטפח קונפורמיזם, על מנת לשמור על מקומן בשלטון וכדי להוכיח שהכל טוב. יש סתירה בסיסית בין לומר שהמצב הנוכחי הוא טוב ומעולם לא היה טוב יותר, ובין להוביל אנשים לשינוי, וברקע עומדים ממילא הביטויים הפראקטיים של היות בשלטון: פשרות, גם פשרות פוליטיות עם שותפים קואליציוניים. בנקודה אחת חשובה הפשרה אכן מילאה תפקיד – בעניין הדת והמדינה, בעניין חוקי האישות, הגרעין החזק של הסטאטוס־קוו. כל השאר הם דברים מישניים. הדבר הגדול של הסטאטוס־קוו הם חוקי האישות הדתיים.

גבי כהן: מפא"י לפחות קבלה בעד זה מחיר טוב.

דן הורוביץ: כן, זה בדיוק מה שאני אומר. המדינה גם יצרה את הסקטור הפרטי במשק. לא רק את הסקטור הציבורי. מקורו של ההון הפרטי במשק במדינה וביבוא ההון שהגיע בצינורות של המדינה.

הצורך בפשרות והצורך בטיפוח קונפורמיזם שינו גם את התחושה. האליטות התחילו להיות אליטות נהנתניות יותר. פה העניין של שרגא נצר מתחיל לעבוד בכיוון הפוך מזה שגבי תיאר אותו. מפני ששרגא נצר שירת את בן־גוריון: השרגא־נצרים שלאחר שרגא נצר רצו גם להחליף את בן־גוריון. ולפעמים הצליחו. זו הסתירה הבסיסית של תנועה רדיקאלית שכהגיעה לשלטון היא משנה את אורח חייה בחברה שאין בידיה, בידי התנועה, לשנות אותה, והיותה מוכרחה להתפשר.

עוד הערה אחת שקשורה גם־כן במימד החברתי הזה. מדינת־ישראל מעוצבת על־ידי מלחמות ועל־ידי גלי עליה. על שתי המלחמות – מלחמת העצמאות ומלחמת ששת הימים – דברנו. על השפעת גל העליה ההמונית לא דברנו. מה היתה הדילמה הגדולה של גל העליה ההמונית? הדילמה היתה בין איכות הקליטה לבין קצב הקליטה. זה התבטא בכל הרמות האפשריות. בשאלות כלכלה, האם להקים מקומות־עבודה עתירי הון, למעטים, שיבטיחו רמת חיים גבוהה, או להקים מפעלי טקסטיל עתירי עבודה שיקלטו כמה שיותר מהר את העולים ויאפשרו את השתלבותם במשק היצרני, שלא יחיו מעבודות דחק ומקיצבאות מדינה? בצדק הועדף קצב הקליטה על איכות הקליטה. האם לבנות שיכונים ברמה שווה או לחסל כמה שיותר מהר את המעברות? בצדק הוכרע לחסל את המעברות כמה שיותר מהר. והמהירות שבה חוסלו המעברות בראשית שנות השישים מדהימה. אוכלוסיה ששילשה את עצמה בפחות מ־10 שנים פותרת את כל בעיות השכון שלה במשך 12־13. זה דבר שלא ייאמן. ועניין שלישי: חינוך. האם ליצור חינוך לכל או לעשות חינוך טוב, איכותי, שחלק ייפלט מן המערכת? ההכרעה היתה בזכות הקצב ועל חשבון האיכות.

הדבר האחרון והחשוב ביותר מבחינתו זה הצד הפוליטי – האם לקלוט את העליה באמצעות חינוך אידיאולוגי או לקלוט אותה על־ידי תלות מנגנונית? לטווח הקצר, המידי, התלות המנגנונית היתה עדיפה. לטווח הארוך החינוך האידיאולוגי היה עדיף. הכריעו בזכות הקצב על־חשבון האיכות. ההכרעות האלה הן חצי הכוס המלאה או מחציתה הריקה. קליטת העליה ההמונית זו אפופיאה נהדרת, אם כי נושאת בחובה את כל גרעיני המשבר הישראלי. ואף־על־פי־כן הבעיה העדתית במדינת־ישראל אינה בעיה חמורה מפני שאיננה בעיה של מי שרוצה הפרדה עדתית, אלא של מי שרוצה אינטגרציה. יש אסכולה אחת האומרת לו כי

דן הורוביץ: כאשר מרכזיות ותחושת ההזדהות כאריזמטית־אמוציונלית עם תנועה־מפלגה־לאום מקבלת מעמד של תהליך לקידום חברתי – זהו פופוליזם. הפופוליזם הבטיח את שלטון הליכוד. כלומר, הכוח שהעלה אותו לשלטון יכריע בשאלה האם מדינת ישראל תישאר מדינה יהודית

כדי להגיע לאינטגרציה הוא צריך להשתנות, להיות אדם חדש, להיות ישראלי, לקבל עליו את התרבות הישראלית ולהסיר מעליו את מסגרותיו המסורתיות, כפי שאנחנו השלנו את המסגרות המסורתיות של יוצאי מזרח־אירופה שמרדנו נגדם – כך אמרה לו תנועת העבודה, ואת דבריה הוא ראה כהתנשאות. אסכולה אחרת אמרה לו: אתה טוב כמו שהנך, ואתה פותר את הבעיה. אמנם מבחינה תרבותית אתה לא יכול להתחרות ולהשיג את אותם ההישגים, להתקדם כלכלית ולהתקדם בסטאטוס החברתי, בסולם המעמדי. אבל, עבור ההצבעה לנו אתה יכול להיות שותף לשלטון. וזהו בדיוק פופוליזם. כי מהו פופוליזם? אני פותר את בעייתן של קבוצות המרגישות את עצמן מקופחות על־ידי כך שאני מעביר אותן מתחושת פריפריות לתחושת מרכזיות בלי שמעמדן הריבודי בתחתית הסולם הריבודי השתנה. אני מקנה למרכזיות, לתחושת ההזדהות כאריזמתית־אמוציונלית, עם תנועה, עם מפלגה, עם לאום, מעמד של תהליך לקידום חברתי. זהו פופוליזם במהותו. הפופוליזם הזה הבטיח את שלטון הליכוד. כלומר, הכוח שהעלה את הליכוד לשלטון הוא שיכריע, כנראה, בשאלה האם מדינת־ישראל תישאר מדינה יהודית, או, מה עדיף, הומוגנית לאומית או התפשטות טריטוריאלית? השאלה הזאת תוכרע, במידה מסויימת, לאו־דווקא על־פי סנטימנטים לאומיים, אם־כי יש פה גם גורם לאומני, אלא על־פי סנטימנטים שמקורם בתוצאות קליטת העליה בשנות החמישים.

יאיר עברון: הלגיטימציה למסגרות שבטיות מקבילה להתפוררות האמון הפנימי, לאירוזיה של האליטות הישראליות, לחוסר הבטחון שלהן בפתרון בעייתה המדינית של מדינת־ישראל. הייתי מרחיק־לכת ואומר שהחינוך לתודעה יהודית שאותו הנהיג בשלהי שנות החמישים, תחילת שנות השישים, התקשר עם איבוד הבטחון העצמי של האליטה הישראלית.

דן הורוביץ: את זה הצליחו לעשות: תודעה יהודית קיימת, ומדינת ישראל לא קיימת יותר. קיימת מדינת השליטה הישראלית.

יאיר עברון: אפילו תודעה יהודית איננה קיימת, אלא תודעה יהודית מפוצלת לפי עדות ושבטים.

דן הורוביץ: יש גם תודעה של העדה היהודית הנמצאת בקונפליקט על ארץ־ישראל, ארץ־ישראל השלימה, נגד הערבים, בניגוד לראיית מדינת־ישראל בגבולותיה הריבוניים כיחידת השתייכות טריטוריאלית.

ניבה לניר: דן תיאר תהליך של כירסום שהחל אחרי ששת הימים. האם הוא בלתי גמיר התהליך הזה?

דן הורוביץ: אינני יודע אם המצב הפיך או בלתי הפיך, ואם התהליך גמיר או בלתי גמיר. אפשר להיות בביצה זמן רב. מדינה שיש לה כח צבאי ככוחה של מדינת־ישראל, קונבנציונלי ובלתי־קונבנציונלי, גם אויביה השלימו עם כך שלא תושמד פיזית. אבל אם התהליך יימשך עשרות שנים, כאשר בתחום השליטה הישראלית נולדים יותר תינוקות פלשתינאים מאשר תינוקות יהודים, והירידה עולה על העליה ואין צמיחה כלכלית, כי אז אינני יודע כיצד, בטווח הארוך, יהיו הדברים. אני חוזר על המשפט שאמרתי בראשית השיחה, גם מדינות אינן מתות, הן רק נמוגות והולכות. וזה תהליך איטי מאד, של עשרות שנים.

גבי כהן: ביום בו מנה דיין כשר בטחון, ב־1 ביוני '67, אמר דוד קלדרון: היום התחילה תקופה חדשה בתולדות מדינת־ישראל.

דן הורוביץ: אבל גם אשכול היה הולך למלחמה. לא היתה ברירה.

גבי כהן: הבעיה היא לא המלחמה.

יאיר עברון: הבעיה מוקדה, יותר מאוחר, כאשר דיין גם הפך להיות משקל כבד בממשלה נגד כל הסדר עם ירדן.

ניבה לניר: ההנחה שלך, דן הורוביץ, היא אם כן שיגאל אלון היה מחולל את ההתנחלויות גם ללא דיין לימינו?

דן הורוביץ: אני חושב שההתנחלויות שיגאל היה בעדן בגבולות תכנית אלון, סללו את הדרך להתנחלויות שאינן בתכנית אלון. ברגע שאתה מקבל התנחלות בשטחים כבושים, באותו רגע אתה אומר: לי יש מפה משלי, לך יש מפה אחרת. מה יותר לגיטימי, מאשר שאני מתנחל לפי המפה שלי, ואתה, בגין, מתנחל לפי המפה שלך? יגאל האמין אולי בנצח שלטונה של מפלגת־העבודה, ואם נצח שלטונה של מפלגת־העבודה, תמיד יתנחלו במקומות שרצה בהם ולא באחרים. אבל ההחלטה להתנחל בשטחים שנכבשו היתה ההכרעה הגורלית. כלומר, יגאל שלא רצה בארץ־ישראל השלימה היה אחראי ליצירת המצב שאיפשר אחר־כך לגוש־אמונים לנסות להפוך את המצב.

ניבה לניר: כלומר, אתה מניח שגם בלי נוכחותו של דיין בממשלה כשר־הבטחון היה קורה מה שקרה?

דן הורוביץ: אני מניח שכן.

גבי כהן: להיפך. אפילו כדי לעמוד מול הזרם החזק בתוך תנועת־העבודה שהיה בעד התיישבות אלון היה נוהג כפי שנהג.

יאיר עברון: ממשלות לא נוטות לשנות סטאטוס־קוו בעיקר כשהסטאטוס־קוו נוח להן.

גבי כהן: יתכן שאפשר לתמצת את הדברים, להגדירם או לנסחם באופן בוטה באמירה כי כל הממלכתיות שנבנתה ב־20 השנים הראשונות נשחקה.

דן הורוביץ: איך אמר לינקולן: מדינה שחציה עבדות וחציה חופש לא יכולה להתקיים. מדינה שחציה קונסנסוס וחציה שליטה של כח שרירותי, לא שאינה יכולה להתקיים, אלא איננה יכולה לשמור על דמותה.

ניבה לניר: האם כניעת אשכול לדיין ב־67' בישרה את השינוי בהנהגת הישראלית?

דן הורוביץ: אני חושב שב־67' חל באשכול מהפך. הוא לא רק נכנע לדיין. הוא עצמו נהנה קצת מהאפשרות להיות כובש ומיישב וכו' וכו', אם כי גם היה בדילמה. הנוסחה שאשכול פיתח, ההבדלה בין גבול הבטחון וגבול הריבונות היתה נכונה ביסודה, והיא שאיפשרה לו לתת לגיטימציה לראשית ההתנחלות באיזורים על־פי תכנית אלון. אלא שההתנחלות שם פתחה פתח להתנחל באיזורים שהם לא בתכנית אלון. כלומר, עצם החזרה לשיטה שמקורה בימי המנדט הבריטי, שמחליפים נוכחות בריבונות ומייצרים מפות על־ידי התיישבות, שהיא חלק מהחזרה לחוקים של הקונפליקט הבין־קהילתי במקום הקונפליקט הבין־מדינתי – המצב הזה נשא בחובו את גרעיני האסון. מפני שמי שעושה זאת בגבולות תכנית אלון, אם וכאשר הוא מפסיד את השלטון, הוא נותן לגיטימציה למי שלא מקבל את תכנית אלון, למי שיש לו מפה אחרת לעשות את זאת בגבולות המפה שלו. ואז, עוד לפני 73', עוד לפני הופעת גוש אמונים, כאשר דיין התחיל לדבר על גב ההר, החמצה הזדמנות לשמור על הסטאטוס־קוו כשטח כבסיס לוויכוח וכקלף במשא ומתן. אשכול לא רק נכנע לדיין, איפשהו, בתוך־תוכו הוא נהנה מזה. אתה עוד תקלל יום אחד, אמרתי לו פעם בשיחה, כאשר ייפתחו דרכים לשלום ותצטרך לוותר על השטחים, וההתנחלויות שאתה מקים יכבלו אותך בניהול משא־ומתן. והוא לא ענה. אולי הרגשה, שהנה, שבן־גוריון כל־כך העליב אותו ופגע בו ולחם נגדו ותיאר אותו כמחדלניק, הנה הוא משיג את מה שבן־גוריון לא השיג, נצצה בו אש, באשכול.

כך שברגע שממשלת ישראל השתלטה על השטחים היה צריך מאמץ אדיר לשנות את המגמה של המשך האינטראקציה. דיין רק הוסיף לאותה מגמה ולא הכריע בה. את יגאל אלון אפשר לראות, ללא ספק, כאחראי להתחלת מדיניות ההתנחלות. אם־כי היה זה בשותפות עם גורמים נכבדים בתנועת־העבודה. לזכותו, מנקודת־המבט שלנו, אפשר לומר שהפך להיות לירדניסט הקיצוני ביותר בממשלת גולדה. בעניין זה יש כמובן היפוך היסטורי, כי ב־49־48' הוא היה אחד האנשים שיצאו באופן הבולט ביותר נגד בן־גוריון ונגד האופציה הירדנית של בן־גוריון, ובסופו־של־דבר יגאל מאמץ לעצמו את הקונצפציה הבן־גוריונית אחרי '67.

גבי כהן: אחרי '67 יגאל ירש את בן־גוריון, ודיין ירש את טבנקין. יש נושא ששמו שינוי הסטאטוס־קוו בשטחים, ויש נושא ששמו מחיקת הקו־הירוק. למחיקת הקו־הירוק תרם דיין תרומה מכרעת. לשינוי הסטאטוס־קוו תרם יגאל אלון. העניין של מחיקת הקו־הירוק, שאיננו עניין חד־סטרי, הוא דבר שלא במהרה נתפס. כאן אנחנו חוזרים לעניין החלוקה. אם היה צריך להיות אינטרס לשמור על הקו־הירוק, מדינת־ישראל היתה זקוקה לו. וכל הנתונים מאז '67 ואילך מעידים על־כך.

יאיר עברון: גוש־אמונים והתופעה הדתית־לאומנית־קיצונית היא, אולי, יותר בת חלוף מהתופעה החרדית הקיצונית האנטי־מדינתית. ההתמודדות האמיתית תהיה בין מגמות של מדינת הלאום הישראלית לבין העולם האטאביסטי־פונדמנטליסטי, החרדי הבלתי־מדינתי והאנטי־מדינתי

גבי כהן: אחרי '67 יגאל אלון ירש את בן־גוריון ודיין ירש את טבנקין. דיין תרם תרומה מכרעת למחיקת הקו־הירוק ואלון לשינוי הסטטוס־קוו

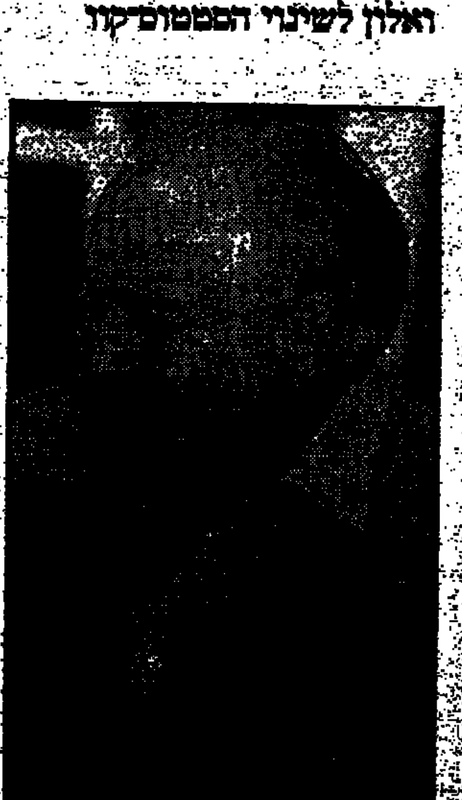

גבי כהן　　יאיר עברון　　תצלומים: ניצן שורר

هكذا ضمن الأصل

חיים גורי

ולא שקטה הארץ

יצחק, יצחק, לא אלוהים הורש אותם מידי אביך ואתה יחידו. רק הם, האויבים. זו לא העקדה. זו המערכה הנמשכת. אתה העלם היוצא והשדוד ואתה העלם השב והחי. וכבר אתה הוא אברהם

לא דברים מעבר לשכה, מעבר לזמן שעבר בארץ שחדלה לירות. כל־כך אחרת כאן. ולא שקטה הארץ ארבעים שנה. ושוב, קול התוף המלווה את הדגל אל מחצית התורן ואל אבירי התרועה החצוצרה האובדת על פני ארץ ובליאה. כי לא שקטה הארץ וכל המערכות היו באחת וכל הדורות וכל הסנתנים בבסדרי הזכרון. ואיש קורא בני, בני מי יתן מותי תחתיך והסב פניו אל הקיר כדוד בבכיו והמיית המקוננות מול המדגלים בשתיקת האבן.

יצחק, יצחק, לא אלהים הורש אותך מידי אביך ואתה יחידו. רק הם, האויבים. זו לא העקדה. זו המערכה הנמשכת. אתה העלם היוצא והשדוד ואתה העלם השב והחי. וכבר אתה הוא אברהם, אתה האב. בארץ שידעה מלחמות כאלה אחת לשבע או שמונה שנים אין הדי עקידה רק שוחת־קרב. ושם האבות והבנים.

ולא שקטה הארץ. על מצפי התצפית היינו יומם. עם לילה ירדנו אל המקומות הנמוכים לגלות את התנועה בחצי המדרון או על קרהרכס. כיוונו אל השמים את כל האנטנות האפשריות. אלה זקורות כחניתות ואלה קעורות כסהר, וגם בלונים העלינו, צפליגים ממולאי הליום, להרוויח גובה בשל השטחים המתים. המזל"טים המשיכו לנוע, לספק עוד תצ"א, כל שינוי בשטח, כל תזוזה להערכות. והיו כל סוכנויות־האיסוף האחרות. כל החשך הנסתר והסתול והכסת־ערב והממתיק והצופה והמאזין והבוחן כליות ולב בכל ההשערות, בכל הניחושים. אבוי למופתעים בסביבה האכזרית הזאת.

ובג"פ העובר לא שאנו בחורים כי נגמר. כמו במרוץ־שליחים מסרו המתגייסים את הרובה, כמו דור לדור יביע אומר.

כי לא שקטה הארץ. אנשים פה זכרו את מסעות המלחמה העיקריים אך התקשו לזכור את כל המלחמות שבין המלחמות, את כל הפשיטות, את כל הפיגועים במהלך הפח"ע והחיים היו מעורבים קולות סופדים וקולות צוחקים והקולות מעשים שונים לביניהם כמו בזרות נוראה. אלה היו החיים הנמשכים, כמו שנאמר, כי לא היה אפשר אחרת.

כי לא שקטה הארץ. הרבה נכתב הרבה נאמר אך אם ראית יער ארוך ומתנחש ומכתיץ שעות על שעות וימים על ימים דע לך כי אלה אנשים שביקשו את רשות הדיבור. יותר מדי דברים לא נאמרו עדיין. יותר מדי חשבונות הממתינים לשעתם. ואם שמעת שקט רב בלילה זה או אחר דע לך כי אין זה רק שקט הנמים על משכבם, כתום עמל יומם, אלא גם דומיית הצעקות התנוקות. הנה באים אלינו גלי הזמן כמו גלי הקול עד רעד חלונות, עד זוגית מנופצת. כעת מותר לגלות. כעת נפתחים התיקים. ואין מנוח לא כזה ולא בבא. כל השגיאות וכל המחדלים וכל מעשי הנבלה וכל משפטי־התנאי וכל העלבונות שהמתינו. חיים כישועה, חיים כמזכרת־עוון. כל הזמנים שחברו עד אין זמן, עד אין פנאי, ברצף החופז של כל האירועים והתמורות.

עם תרדמת העייפים ככלות בהילותם של קרואי הצופן כי תמיד איזה כלב שוטה נושך עשרה חיילים ותמיד מישהו שוכח מיכל בהכת בן תמר רעיל ומסוכן מאוד בין פרדסים אי־שם בדרך עפר. וכל הנגשך מתבקש לסור מיד למרפאה לקבלת זריקות וכל המוצא מתבקש לדווח מיד לתחנת המשטרה הקרובה. כל הנשוכים הללו וכל המוצאים הישרים הללו החשים תמיד אל נקודות האיסוף. ואל שטחי ההתכנסות בהמולת הפגישות ובשתיקת השומעים אחר־כך.

אנשים היו עסוקים מאוד, עד צוואר. לא תמיד ידעו איך. רק ידעו מדוע. זה היה ההלם הגדול כי לימים שאלו מדוע ואם נכון ואם מותר ואם צודק וכמו אבד הנשק הסודי השייך להורי הבריות. שעות האופוריה היו בין היפות שידענו. בעת אחרת מאוד.

השמחה הגדולה. הנסים הנפלאות, נאמר הוסיפו כי אין בעל הנס מכיר בניסו. מכיר ועוד איך מכיר. אך הנס ההוא היה עטור ימים ולילות ופרשים ופרשי פרשים במערכה העקובה ואומץ לב של רבים מן הכשוער ופחד ועייפות ותושיית מצביאים וקצינים וזכרים וסמלים וב"בים וטוראי אלמוני. היו הרבה נפגעים. אנשים גילו כושר אילתור מהיים הבא להפות על האש החסרה ועל הברדק ההוגג. נסים כאלה, נפלאות כאלה, היו מעשי ידי אנשים, ילידי הארץ וכאי גלויות וביניהם ניצולי השריפה הגדולה ההיא בערבוביה הגדולה כאן, ביתמות ובניכור ובבדידות ובתשוקת ההצטרפות המעניקה את הזהות האחרת הגורל האחר.

ובהזמן העשן נודעו התוצאות ונודע המחיר באילו נתקיימה בנו קללת יהושע על יריחו. בבכורנו יסדה ובצעירנו הציבו דלתותיה. והיו שגיאות קשות, כמו שנאמר, אך האויב שגה יותר.

הזמן שעבר. אולי אפשר היה אחרת, שבים ושואלים לאחר זמן. איך אפשר היה אחרת עד תום מועד האולטימטום באוויר? אז לפחות היתה שלמות הנפש עם המעשה. גורל מול חומר ביחסים כמעט בלתי אפשריים. כוחה של צדקת־הדרך. הגב והקיר. משמעותה של התבוסה. לא חולי הספק בלבבות.

כל שסופר ולא סופר עדיין. כל שסופר הפוגש בקץ ימים את הכחשתו וניגודו, את הגירסה האחרת ב"ראשומון" העדויות. החשבונות קיושבו סוף סוף ואלה הנפערים כפצע. מהלך ההתרחשות וצילום אחורי ההיסטוריה. עבר בעיני ההווה. המסמכים הנחשפים במגרות החושך. אלה הממתינים עדיין בכספות־זמן. הקריאה למשפט הוגן. הפיתוי לדמגוגיה הבדיעבדית.

ולא שקטה הארץ ובג"פ העובר כבר לא שאנו בחורים כי נגמר. הם היו בעלי נסיון, ספקניים לגבי ההן אפשר. ועל כך נתגלעה המחלוקת. לא היו לה למלחמת העצמאות מטרות סופיות שניתן היה אז להגדירן מראש על דרך החיוב. עם שבירות מתקפות האויבים היה גבול הרצון גבול הכוח או גבול ההכרח המדיני. ובעוד נמשכות היריות כבר ניטש הוויכוח על מהותה וגבולותיה של המדינה הנולדת.

יהיה אחרת. טוב. המרחמים עלינו, המנבאים את רשתנו.
והשנים והסנים והקילומטראז'.
יא, כמה חזקים אנחנו עם הטובה הרחבה העתיקה והזוהרת.
יודעים הכל. רק בשעות השיבים שמישהו שכחנו.
ועוד אחד שם מתנשב במעלה, הנה מגיע:
הבשורות הרשומות על שמנו.
שריב בזה. שמש התמה שמעלינו. כל חמות הקיר; שבילי הנחשים,
אבטיחי הבעל להחיות נפשנו.
סבך שלפות. נחשת הדקיק.
משפכי התנאי האבודים עולים באש כממלכת קציר.
והוא בא מיב, משוגע תורה, מלבה את האבלות.
שוחר על הצהב. רק זה היה חסר לה.
בזיל כהריה או מרזרת־קפה בצל הרם, כמונו.
תבל ששבתו, לפני שהוו, להשתין עליה עד האחושה והרושה,
עד אשל הנחלת.
מדוע את בוכה לי? מי ישמע לך שם?
היי מוזמן הצעתי לך איבים למכירה: שאבריות, נאבוטים,
תצלובת בנדולירות על תזה השאכור, רכב־משוריין.
מארבים בעקלי הדרך.
אני רואה נתונים נוספים, לאט, באור מלא בצהרים.
עורב והאב הבית, אוהל, וצלמנע, כל נסיכנו.
עוד חוזר־נעור עולים ומטפסים אל השמים.
ספרטה, כמו הזילשה רגעית, ליד השער,
נשלת על כתפנו.

והארץ לא שקטה. רבים בקרב דור ישראלי שלם שנולד והתבגר בגבולות הקו־הירוק ראו בהם את גבולות ארצם היא "מדינת ישראל" המתעקלים והחוצים גם את ירושלים. אחרים זכרו את הארץ השלמה כמולדת אחת אך לא חלמו על מלחמה שתאחדנה. מלחמת ששת־הימים הפתיעה את כולם. אילו... אילו היו הערבים מקבלים את קו הפסקת־האש שנקבע ברודוס באביב שנת 1949 כקו השלום הנרצה היתה מתחוללת בישראל, ללא ספק, השמחה הגדולה. כי ישראל של אז רצתה מאוד להתקבל כחוקית ומוכרת על־ידי אויביה, שכנה להם. אך לא שקטה הארץ. וקו הפסקת־האש לא הביא להפסקתה. זו נתלבתה והלכה בחדירות פיגוע במזרח ובדרום ובצפון ובפשיטות גמול. היתה עוד מערכה גדולה בסיני שלא שינתה את הגבול אך קבעה חוקים ותקדימי "קוס בלי". ותשקוט הארץ פחות או יותר לעשר שנים שהיו טובות מאוד להמור ולרות. לא תמיד "פרשות" ושערוריות אך פה ושם יכולת לחוש באיזה פיוס עם עצמנו. היו שחשבו כי האויב הולך ומשלים איכשהו. תמיד מתנבאים כעם דוברי השלום והדורשיו. ולא חשו בשלוות הדמייה סביב. עד אשר נפתחה הרעה מצפון עם הנסיון לגזול את המים, כלומר את החיים. והולה האש על המים ה"מיגים" הנופלים מעל הרמה, כצפרים ירויות, והחדירות והמיקושים. הדברים התגלגלו מהר מהשוער אל המלחמה השלישית, אל מלחמת ששת הימים. המעבר המהיר כל כך מתחושת האבדון המאיימת אל הישועה הגדולה, בתום הפסקה, חולל "מציאות כאין לה אח" בין פסגת החרמון לשארם־א־שייח' ("חזרנו אליך שנית, את בלבנו, לבנו תמיד") בין הירדן והים: באשר ירושלים בלב הארץ ורגלי ישראל לאורך התעלה.

אז הוחלה הספירה האחרת הנמשכת זה עשרים שנה, על שתי המלחמות הנוספות שהיו בה. וכבר נאמר לא פעם כי ששת הימים שאיחדו את ארץ ישראל הם אלה שקרעו אחר כך את עם ישראל במחלוקת הקשה ביותר שידע בארץ הזאת. זו המחלוקת העתידה בקרוב, כך אומרים, להביא את העם אל הקלפי בשאלה העיקרית שממנה נגזר הכל: מה אתה רוצה? מה אתה רוצה שיהיו גבולות ארצך לאור כל הנתונים הידועים לך? זו תהיה מערכת הבחירות האכזרית והגורלית ביותר שידעה האומה במולדת מפני שבה יתבקש הציבור הישראלי להכריע בשאלת היסוד של קיומו הלאומי.

המסורת המדינית־פוליטית בארץ ישראל לא ידעה מעולם מצב כזה. תמיד היה פה הזרם המרכזי שהיה די חזק לעמוד על העיקר ודי חכם ומנוסה להציע פשרה אפשרית. הפעם הקרע חוצה את העם כמעט חצי חצי, כל הכרעה שתושג תישען על רוב זעיר. כיצד ניתן יהיה לפתח מהלכים מדיניים או לצאת למלחמה נוספת כאשר העם קרוע? אולי זה אסונה הכבד ביותר של המדינאות הישראלית שלא ידעה לקבוע הערכות כוחות אחרת.

לחסידי הארץ השלמה אין תשובה אמיתית לסכנת הלבנוניזציה של ישראל מול אוכלוסיה ערבית גדולה ההולכת ועתידה להשתוות במאה ה־21 עם האוכלוסיה היהודית בפצצת זמן של מדינה דו־לאומית. לדורשי השלום אין תשובה אמיתית לשאלה — איזה הסכם שלום יותנם במזרח ובצפון ומה יקרה כתום תקופת הביניים לאור התקדים המצרי קשה לשער, כי הללו נשענים על 242 ועל 338, יאותו ליותר מ"שינויים [illegible]" הדדיים. האם תימצא פשרה פונקציונלית, שלטון משותף? לכמה זמן? מי יהיה הריבון?

ואף על פי כן צריך ללכת אל הפגישה הזאת עם האויב משום שאסור לא לנסות אותה. ודווקא על האפשרות הזאת יחריב את העם מבפנים. הליכה תאחד אותנו בעמידה על העיקר תוך נסיון אמיתי לכרות שלום. יהיה קשה מאוד לומר לעם "בדמייך חיי" כאשר רבים בו חושבים כאילו החמצנו הזדמנות להדך אחרת.

ללכת יחד, עכשיו, בקרוב, אל שיחות השלום ולו במסגרת מקרית בינלאומית, כמסגרת פתיחה, אם זו איננה מאיימת מראש בכוח כופה. ישראל איננה כה חלשה. היא רשאית להסתכן במהלך הזה למען שלמותה הפנימית. הממשלה הזאת חייבת לעשות את הצעד הזה כי רק עם שלם יוכל לנהל מערכה כזאת על עתידו ועתיד ארצו. רק עם שלם יוצא למלחמה נוספת. הבחירות המוקדמות בעניין הזה יהיו בגדר מוצא גרוע, ביטוי לעם שאיבד את תבונתו ואת חוכמתו.

זו אולי המערכה הקשה שישראל עמדה בה, המלחמה עם עצמנו בטרם תיוודע עמדתו של היריב ומהותה.

יש ללכת לשיחות, לא ככפויי שד ומסוחררים ממגע עם השכן האויב. עצם הפגישה הרצינית קובעת מציאות המשנה מושגים ודרכי פתרון אפשריים.

רצוי לעמוד גם בנסיון הזה.

מה לנו ולהם, מה להם ולנו

(סוף מעמוד 13)

מדינה של בן־גוריון ושלטון מפא"י ופרוטקציה ושוק שחור ותורים וקיצוב וס"ב והטפות מוסר והתנשאות של אלה שעשו הכול הקריבו הכול למעננו, ובסך־הכל בישלו לנו דייסה, שהשד יודע איך לאכול אותה. ולמה.

הם גדלו במדינה סגורה ונצורה מסביב סביב. ב"גיטו ממלכתי". מוקף חומות וגדרות תיל ושורות מוקשים מסביב סביב. בלי זכרונות והוויות של נופי המגרש ובלי פולקלור של "אנו וסכנ'ינו". עם כמה ערבים מסכנים ודפוקים. זה מה שנשאר באבו ג'ילדה וכנופיותיו האיסתניות. כי היה באמין. בלי הריחות והצלילים והגוונים מאז. קלאסטרופוביה בוהלכה. ארץ של הגירה צפופה ודחוסה ודחוקה ומנוכרת לכל יושביה, הישנים והחדשים. בכל על שפות ותרבויות. "שרליה" אות גדולה. לא רק במתנה "שער העליה" של חווה אלברשטיין ושל הזכונים והפולנים והמרוקאים והעיראקים שהלכו לאיבוד בתוכו. כולנו "שרליה". מה נותר לו לאדם לעשות בה, אם לא לברוח ממנה, החוצה או פנימה.

לצאת למרכזי התרבות הכנענצים. "לחזור הביתה", לאירופה, שכל־כך קסמה לאבותינו ואבות אבותינו, שלא רצו לעזוב אותה. אפשר להבין אותם. בעיקר כשבורחים לפאריס וללונדון מ"מדינת שרליה". וגם להתכנס כל אחד בתוכו "בהגירה פנימית", כל אדם לעצמו, אל ניבו וכאבו האישי, ולהצטמד אל חבריו הבודדים המנוכרים כמוהו. מה לו ארץ ישראל. מי לו ארץ התנ"ך. מה לו כל סיפורי הפולקלור והכזבים של ההורים ושל האחים הבוגרים — שהם חיקוי דל של ההורים — על תקופת המנדט הזיוואית, יענו, ועל "המאורעות" והמאבק נגד הבריטים ופיצוץ הגשרים ואניות המעפילים.

אף אחד לא מעוניין לשמוע שוב ושוב את כל הסיפורים על הסרט שהוא לא היה בו ולא ראה אותו — לא את התחלתו ואפילו לא את האמצע — ועוד רוצים שהוא יתרגש מהסוף. הוא לא יודע על מה מדובר בסרט הזה והוא גם לא מעוניין לדעת. ובעצם, הוא לא כל כך מאמין לכל הסיפורים "הריאליסטיים" הללו, על ההוויות העמוקות שהיו לכולם יחד. תמיד יחד. הוא יודע מעצמו, מתוכו פנימה, שהאמת היא רק האמת של היחיד, שרק יחידים כמוהו, כל אחד לחוד או בקבוצה של יחידים, יכולים להבין אותה. רק היחידים הבודדים, בקבוצת היחידים הזאת וההיא והאחרת לגמרי. בלי פלמ"ח. בלי מגרש. בלי הרומאנטיקה אמיתית או מזויפת. יש מדינה וככה היא נראית וזה מה שיש והאחרון שיכבה את האור.

פתאום כפו עליהם את ארץ ישראל הישנה מ"הסיפורים הריאליסטיים" המזויפים של העבר. הם שבעו עליה וגם קראו קצת. ואולי גם זוכרים משהו משנות הילדות שלפני הבגרות. סיפורי הגבורה הזרה, הקרובה־הרחוקה, שהמבוגרים זוכרים אותה באהבה, בגעגועים, בכאב, ברצון להיפנס. פתאום אנסו אותם לאהוב אותה, את הארץ הזרה הזאת ואת יושביה הזרים, המסכנים, החלשים, "הדפוקים", המנושלים, הפליטים. אחרי הכל, הם יצאו למלחמה כדי להגן על עצמם מפני הצבא המצרי, שחיכה לנו כדי להשמיד את כולנו. הם רצו להציל את חייהם וחיינו, זה הכל. ולחזור הביתה. פתאום מספרים להם סיפורים מתנ"ך המגנדר על ארץ ישראל השלמה ועל זכרונות נעוריה האבודים והמהורשים, שלא מעניינים אותם.

יותר מזה. אלה סיפורי אהבות אסורות. אלה הרפתקאות מסובכות ומכוערות. הן לא האהבות שלנו. לנו אין אהבות קולקטיביות. אנחנו לא רוצים לעשות שום דבר ביחד עם כל "החבר'ה". המקסימום — זה להתכנס כדי להחליט שעלינו להתפזר ולהיות כל אחד לעצמו, איש איש עם ניבו ומכאוביו, האישיים, המיוחדים, שהם כעם העולם והדים. ורק בהם טמונה האמת שעל כל אחד מאיתנו לחשוף אותה לעצמו. לא רוצים להיות שותפים להרפתקאה הגדולה של כל האחרים. של הללו, שעוד קודם לכן, לפני המלחמה, כבר הרגשנו ששפתנו איננה שפתם ודיברנו איננו דברם. עכשיו אנחנו מבינים למה הרגשנו אז מה שהרגשנו, ולמה אמרנו וכתבנו עליהם וגרם מה שאמרנו וכתבנו.

לא רוצים את הארץ השלמה שלהם, שעלינו היא גדולה מדי. שפתאום נגררנו בעל כורחנו לבוא עליה באונס. אנחנו לא רוצים להישאר בארץ הזאת שנאנסנו לאנוס אותה ואת תושביה. איך הסתבכנו בצרה הזאת? במלחמה הזאת? בגופים המורעלים הללו? בסבך הבעיות והשנאות של האנשים הללו, היהודים והערבים גם יחד. מה לנו ולהם? גם לכובשים וגם לנכבשים. הסרט הזה לא מוצא חן בעינינו. שיתנו לנו לחזור הביתה. לא אל הבית שלהם. אל הבית שלנו. לא אל הארץ שלהם. אל המדינה שלנו. שיישארו הם עם קללת הירושה שהם הורישו לנו. אנחנו רוצים לנער אותה מעלינו ביחד איתם. ועם ההורים המשותפים שלנו ושלהם, שהם בעצם האשמים בכל הצרה הצרורה הזאת. לא בכדי שנאנו אותם בליבנו כבר אז. לא בכדי רצינו לעקוד אותם ואת מורשתם מתוכנו כבר אז. מאז מלחמת ששת הימים התחלנו להבין למה.

ועכשיו — עשרים שנה אחרי — יש בכלל מקום לשאלה למה אנחנו הורגים שוב ושוב, אותם ואת כל המיתוסים הציוניים שלהם, בכל שיר וסיפור ומחזה? למה אנחנו גוזרים עליהם, ב"לחש והשכבה" של יצירתנו, למות, להתאבד, להתגרש, להישאר עריריים, לאבד בניהם ובנותיהם היורדים מהארץ ומתפזרים לכל רוחות השמים. וזה לא הכול. טעם הנקמה המתוקה הוא הסרט שלנו, לא הסרט שהם מספרים לנו עליו מאז. בתסריט שלנו — הבה נקרא לו "תסריט הנקמה המתוקה" — אנחנו, בניהם האהובים האמורים להיות היורשים המורישים של הארץ הזאת, שהם כבשו אותה לעצמם ולנו בזיעת אפם ובדם קורבנותיהם לעולמי עד ולדורי דורות ולנצח נצחים. אנחנו, הבנים־הממשיכים האמורים להוריש את הארץ לבנינו אחרינו, נערוך להם לאבותינו היקרים ולאחינו הבכורים, אלה שנקראים "דור הפלמ"ח" ושמות דומים, סידרת טקסים ריטואליים של "רצח אב" על כל גלגוליו עד להתאבדות הבן הבכור וירידת הבן הצעיר והתפזרות טוטאלית של כולם לכל עבר. והמשך יבוא, אולי, כאשר הנכד הערבי, בן הבת הנשואה לערבי, ואולי יהיה זה הנין הערבי, יבוא להרוס את אדמת "קברי האבות והבנים" ולפזר את עצמותיהם לכל רוח. ואולי יהיה זה הנכד האמריקאי, או הנין, שירצה להיפטר מנטל הירושה באר־ישות, בלי שום רישואלים. והוא ימכור, כך סתם, את כל הנכסים שנצברו בעמל קודמיו לכל המרבה במחיר. עוד נחשוב ונמצא סיום הולם לתסריט שלנו באחת האפשרויות הללו. הם לא יאהבו אותו.

זהו ויכוח עמוק מאוד וכאוב מאוד, בעיקר משום שהוא ניטש בין קרובים. בין הגניבה וממשיכיה של אותה תרבות נעורים עברית־ארצישראלית שכאילו נקטעה בלי המשך, עד להיווצרות התחושה של "מה להם ולנו, מה לנו ולהם". לאו דווקא ולא רק בין מצעים מפלגתיים ופוליטיים. זה ויכוח קשה של חיפוש שורשים אבודים בהיסטוריה ובגיאוגרפיה ובתרבות. ולא רק מאבק פנימי וחיצוני על ארץ שישנה ואיננה. ושל אובדן זהות ונסיון למצוא תדמיות מן העבר והעתיד, והרצויות לכל אחד מאיתנו. איזו מדינה אנחנו רוצים שתהיה לנו ומה אנחנו רוצים להיות ומה יהיה טיב היחסים בינינו ובין שכנינו, ולא רק מה יהיו הגבולות בינינו לבינם. ומה השכנים הללו רוצים באמת מעצמם ומאתנו. לך דע.

זה החיפוש הנמשך של תחושות והוויות המגדירות־זהות והקובעות־שייכות לארץ ולאנשיה ולעברה, על כל תקופותיה. אלה רוצים להעמיד את הקשר עם העם היהודי מול הקשר אל ארץ ישראל. לטפח את השייכות לעם היהודי בכל תפוצותיו ולחפש קירבה אל האינטלקטואלים שלו, היהודים של הגולה, שביתם הוא עולם המלים והספר בכל מקום שהוא, ולאו דווקא הבית הגיאוגרפי־הנופי־ההיסטורי בארץ הזאת, ולא בשותפות עם אנשיה ושפתה העברית ותרבותה וכל מאבקי הגורל שלה. האמת היא שדווקא בינינו לבינם יש מקום לתחושה של "מה להם ולנו, מה לנו ולהם", ולא בתוכנו אנו, היושבים בארץ הזאת ומתווכחים בינינו לבין עצמנו כל הזמן על עברה ועתידה.

זהו ויכוח מריר וכאוב המתנהל בעיקר בין דורות שונים של ילידי הארץ הזאת והגניבה, שהיו אמורים להיות שייכים למורשת אחת, ושהיו אמורים לדבר בשפה אחת ולומר דברים אחרים, ושהיו צריכים להמשיך ולהוריש את מלחמתו האבודה של שאול, המלך הראשון שלנו, נגד שמואל הנביא, שונא הממלכה בליבו. זה צריך היה להיות המאבק המשותף לכל אלה שנמצאים בצד הנכון של המתרס מכל הדורות. דורות העבר ודורות ההווה והעתיד. זו היא מלחמת הזהות והקיום האמיתית ולא כל מלחמות התהליך השלטה. ואולי המאבק הזה מתחיל עכשיו באמת. מעבר לקווי התיחום והפילוג הקודמים לאחר עשרים שנה מתחילים הגבולות הקודמים להיטשטש ולהתמקם. וקו החלוקה בין משתתפי הויכוח הוא לא תמיד ולא רק ביולוגי־ביוגרפי. יש שנולדו מהצד האחד של גבול הזמן אל תוך הצד השני ויש שתמיד היו זרים בתוך "המחנה" היהודי שלהם. וגם הזמן עשה את שלו. עשרים שנה "לא הולכות ברגל". מתעייפים. מתאכזבים. מתפכחים. מתחילים לראות את הדברים אחרת.

אלה מתאכזבים מן העם היהודי ואלה מתאכזבים מן העם הפלסטינאי. אלה מאוכזבים מהיהודים שלא רוצים לעלות ונושרים ושהם יורדים. עם של מיעוטים משוחררים בכל העולם לפי בחירתם. וגם מהיהודים — ובעיקר המתיישבים הקיצוניים — שיוצרים פה "שטטל" עם אגרופים ורובים, שספק אם לחילוניים יש בו אוויר לנשימה, ורוצים את כל הארץ לעצמם כאילו מיליוני יהודים עומדים לבוא אליה, ולא רוצים להיאחז באפשרי ובמעשי להיחלץ ממעגל הדמים והשכול של מלחמת התמיד. הם לא רוצים לחשוב על האפשרות שהרוב יתעייף ויברח מכאן. והללו מתאכזבים מהערבים שיש להם כשרון אדיר להגיד תמיד "לא". לא עכשיו. שתמיד הם רוצים את מה שאין להם ומה שמציעים להם, והם הרבה יותר ממה שיש להם. מכיוון שהם רוצים יותר ואולי את הכול. לך דבר איתם. באמת שאין עם מי לדבר. קשה עם היהודים וקשה עם הערבים.

עשרים שנה אחרי מלחמת ששת הימים צריך להתחיל מחדש. לנסות עוד פעם לדבר בשפה אחת ודברים אחרים. להתחיל במגע יותר ולעלות ביותר. טובה היא שיש אוהבי ארץ ישראל ונופיה משני עברי המתרס הביולוגי וגם משני עברי המתרס הפוליטי. כשם שיש שונאי ערבים ומי שאוהב. שונאים ערבים גם כאן וגם כאן. פרדוכסה אולי. אבל — עובדה, בכל זאת.

יש "יונים" של ארץ ישראל ויש "יונים" של מדינת ישראל. אלה רוצים בפשרה פוליטית שתאפשר חיים ביחד עם ערביי הארץ הפלסטינאים, גם אם מעבר לגבול. פשרה של רועי לוט ורועי אברהם. ויש אחרים בקרב ה"יונים", שלא אוהבים לא את הערבים ולא את הארץ שהם יושבים עליה ורוצים להיפטר גם מהם וגם ממנה ולחזור הביתה אל "הגיטו היהודי" הסגור, בגבולות שלפני מלחמת ששת הימים. כשם שיש "ניצים" שרוצים את הארץ כולה, בלי הערבים, תוך "מלחמת מאה השנים" שנגזרה עלינו אולי בלאו הכי, גם אם ניסוג ל"גבול הירוק", עד שהם או אנחנו נירש את הארץ כולה. ויש אוהבי ארץ ישראל שמתגעגעים אל הנוף הנשכח והוכוד של פעם, שהערבים היו חלק בלתי־נפרד ממנו, בטוב וברע. מה עוד שיש לנו עכשיו ערבים אחרים לגמרי, שהם ישראלים ופלסטינאים גם יחד. דוברי עברית וכותבי עברית. מי יודע מה ייצא מהם. אולי יהיה אפשר לדבר איתם אחרת. אולי הם יהיו חכמים יותר מכל קודמיהם וידעו להיאחז באפשרי. ואולי הארץ הזאת תצליח להיות בעתיד ארץ משותפת לשני העמים, החיים זה בצד זה וזה בתוך זה, בהסדר מדיני מוסכם, גם אם פרטיו סמויים בחיק העתיד המעורפל.

אחרי עשרים שנה מוכרחים כל אלה שקשרו את גורלם בגורל הארץ הזאת לנסות שוב ולמצוא לעצמם ארץ אחת ובית אחד, שאפשר לחזור אליהם, גם כדי להמשיך בויכוח ביניהם. הזמן צריך לעשות את שלו ולמצוא מזיגה בין הניגודים, שכבר הרגלו להיות מה שהיו, ולהבליט את המשותף גם אם הוא נובע מעייפות, אכזבה והתפכחות. זה יכול להיות מצע להידברות וגם לקבלת הדין של הכרעות פוליטיות היסטוריות, שמתדפקות אולי על דלתות כולנו. עשרים שנה "לא הולכות ברגל". את הנעשה אין להשיב. מכורח הזמן יכולים הדברים להיראות אחרת משני עברי הקו המפריד במחלוקת הקשה הזה. ואולי טמונה בכך תקווה לעשרים השנים הבאות.

חגי אשר

דן אבידן

בעקבות ניפוץ האלים, שיחות במצרים

„הנצחון שלכם בששת הימים היה נצחון שבירי. במצרים גרמה המלחמה לזעזוע עמוק בחברה ובצמרת השלטון"

ד"ר רמדאן הוא היסטוריון ביקורתי שבמחקריו ערער על הרבה מוסכמות שהיו מקובלות במצרים בתקופת הנשיא עבד אל־נאצר (1954–1970). ובכל זאת אין הוא משוחרר מדפוסי מחשבה שהיו מקובלים במצרים בימי הנשיא נאצר בשאלת הסכסוך עם ישראל, ועניין זה ניכר לאורך הראיון עימו על מלחמת ששת הימים. דוגמא בולטת לכך היא קביעתו כי נאצר, מטעמי יוקרה, יצר מצב של מתיחות באזור שהוליך באופן ברור למלחמה. אלא שעובדה זו איננה סיבה בשבילו למתוח ביקורת על הנשיא, אף די בה להטיל את מלוא האחריות לפרוץ המלחמה על ישראל. קשה גם לקבל את גירסתו כי אילו היתה ישראל מחזירה את השטחים שכבשה, מיד אחרי המלחמה, היתה זוכה להסדרי שלום, שכן הוא עצמו קובע כי בימי נאצר ישראל נתפסה „כיישות מלאכותית במזרח התיכון שיש לחסלה כמדינה יהודית". יחד עם זאת ראוי הראיון עמו להיקרא בתשומת לב, כדי להבין את האמת ההיסטורית של הצד המצרי ולהפיק ממנה לקחים.

עשרים שנה לאחר מלחמת ששת הימים תרועה עדיין מלחמה זו עמוק בתודעת המצרים. לפני כשבועיים ביקרנו בקאהיר במטרה לשוחח עם כמה אישים מצרים על משמעויות המלחמה מפרספקטיבה היסטורית. אנשי הדרג הצבאי שנטלו בה חלק ונותרו עדיין בחיים אינם נלהבים לשוחח אודותיה. התבוסה הקשה שספג הצבא המצרי עדיין גורמת להם לחוש מבוכה. אישים מהדרג המדיני המצרי שהיו מקורבים בשעתם לנשיא נאצר לא התלהבו לשוחח עימנו בגלל השתייכותם, בהווה, לזרם הפאן ערבי בפוליטיקה המצרית, המסויג מיחסי השלום בין מצרים לישראל. פנינו איפוא לשוחח על מלחמת ששת הימים עם ההיסטוריון המצרי החשוב הד"ר עבד אל־עזים רמדאן, שחקר את המלחמה ופרסם את מחקריו בשני ספרים עבי כרס תחת הכותרת „ניפוץ האלים". בספריו מנתח רמדאן את הרקע למלחמת ששת הימים, את השתלשלותה, את הסיבות לתבוסה המצרית המוחצת ואת השתלשלות הארועים במצרים לאחריה. ספריו הם אינפורמטיביים בעיקרם אך שזורה בהם ביקורת כלפי הדרג המדיני והצבאי במצרים לגבי ניהול המדיניות ומהלך המלחמה ב־1967. מסקנתו העיקרית של המחבר היא שמלחמת ששת הימים היוותה ציון דרך חשוב בהיסטוריה המודרנית של מצרים. היא גרמה זעזוע עמוק בחברה ובצמרת השלטון המצרית וסללה את הדרך לעליית אליטה תפקודית חדשה לשלטון שהובילה, בסופו של דבר, לחתימת חוזה השלום הישראלי־מצרי בתקופת הנשיא סאדאת.

מהיכן נבעה לדעתך האופטימיות של הנשיא נאצר ביחס לסיכויי ההתמודדות עם ישראל בקיץ 1967. האם היא נבעה מההססנות שגילתה ממשלת אשכול בתקופת ההמתנה, מההבטחות שנתנו הסובייטים לנאצר, או מהערכת כוחו של הצבא המצרי (לאור חוסר הצלחתו בזירת המלחמה בתימן), או שמא פעל נאצר מתוך אילוצים שניכפו עליו מתוקף תדמיתו שלו כמנהיג ערבי כליבול, ואולי נגרר למלחמה מתוך חוסר בקרה עצמית?

„למעשה לא תיכנן עבד אל־נאצר לצאת למלחמה נגד ישראל במאי 1967. המלחמה פרצה בגלל צירוף נסיבות. כאשר הגיע לצמרת המצרית, בראשית מאי 1967, מידע בדבר הצבת כוחות גדולים של צה"ל לאורך הגבול עם סוריה – החליט נאצר להכניס כוחות מצריים גדולים לסיני כדי ללחוץ על ישראל שלא לתקוף את סוריה. כאשר התברר להנהגה המצרית כי הידיעות בדבר ריכוז כוחות צה"ל לאורך הגבול עם סוריה הן חסרות שחר – נאצר כבר לא היה יכול לפנות את הכוחות המצריים מסיני מפני שהדבר היה פוגע ביוקרתו וחושף אותו לביקורת בעולם הערבי. כל נשכח שזמן קצר קודם לכן הפיל חיל האוויר הישראלי בקרב אווירי מספר גדול של מטוסים סוריים, ובאיזור היתה תחושה שקיימת סכנה לפרוץ מלחמה ישראלית־סורית. במסגרת ההכנות להיחלץ לעזרת הסורים, אם הם יותקפו על ידי ישראל, דרש נאצר מהמזכיר הכללי של האו"ם או־טאנט וממפקד כוח האו"ם בסיני דאז, הגנרל ההודי ריקי, לפנות את כוחות האו"ם מקו הגבול המצרי־ישראלי בסיני. אולם או־טאנט והגנרל ריקי עמדו על כך שכוחות האו"ם יפנו את כל מרחב סיני לרבות את שרם אל־שיח' – וזה מה שגרם למלחמה. שכן לנאצר לא היתה ברירה אלא לשגר חיילים מצרים לשרם אל־שיח'. ברגע שהוצב כוח צבאי מצרי בשרם אל־שיח' היה ברור שנאצר חייב להכריז על סגירת מצרי טיראן למעבר ספינות ישראליות, אחרת הוא היה נתון לביקורת קשה מבית ובעיקר מצד המדינות הערביות על כך שהצבא המצרי מאפשר לספינות ישראליות לשוט במים ריבוניים מצריים. סגירת המצרים היוותה כידוע „קאזוס בלי" מבחינת ישראל. לאמור: סיבה לישראל לצאת למלחמה נגד מצרים כדי להבטיח את חופש השיט בים סוף. נאצר מצא עצמו, איפוא, במצב מורכב שבו מצד אחד היתה סכנה לפרוץ מלחמה עם ישראל, אך מצד אחר לא היה יכול לחזור בו מההחלטה לסגור את מצרי טיראן כי אז היה מוצג כמנהיג שקיבל החלטה ואחר כך חזר בו מפחד איומי המעצמות ואיומי ישראל. יחד עם זאת ברור לחלוטין שלנאצר לא היתה כוונה ליזום מלחמה נגד ישראל. יתרה מזאת, אילו כוחות האו"ם לא היו מפנים את שרם אל־שיח' (ונאצר לא דרש זאת מהם) ולאחר שהיה מתברר להנהגה המצרית שאין אמת בידיעות בדבר הצבת כוחות גדולים של צה"ל לאורך הגבול עם סוריה – המתיחות בין מצרים לישראל היתה פגה והמלחמה היתה נמנעת. במלים אחרות, המלחמה פרצה בגלל צירוף נסיבות מקרי ולא בגלל החלטה מוקדמת שהתקבלה בצמרת המצרית כפי שקרה במלחמת יום הכיפורים".

מדוע, בכל זאת, כאשר נאצר הבין שהשתלשלות המאורעות עלולה להביא לפרוץ מלחמה, מדוע הצבא המצרי לא הנחית מכה מקדימה על צה"ל?

„המימסד הצבאי המצרי רצה להנחית מכה מקדימה, אולם נאצר כמדינאי נאלץ להביא בחשבון את התנגדותן של ארה"ב, ברה"מ וצרפת שהצבא המצרי יתחיל במלחמה. אילו היתה מצרים מנחיתה מכה אווירית מקדימה על ישראל – תבוסת הצבא המצרי לא היתה מוחצת כל כך כפי שקרה בעקבות המכה האווירית המקדימה שהנחיתה ישראל על חיל האוויר המצרי. הפיקוד הצבאי המצרי ביצע שגיאות ערב המלחמה ואיפשר לישראל למוטט את חיל האוויר המצרי. ב־6 ביוני, לאחר מכן הצמרת הצבאית המצרית נקלעה לפאניקה ולצבא ניתנו הוראות לסגת מסיני בסדר עת. כל אלה הכפילו את אבידות הצבא המצרי וגרמו תבוסה מוחצת במלחמה".

אילו היתה ישראל מחזירה את השטחים מיד אחרי המלחמה, האם מצרים היתה מוכנה לחתום עמה על הסכם שלום?

„השגיאה הגדולה שעשתה ישראל לאחר מלחמת 1967 והנצחון הגדול שזכתה בו היו סרובה להחזיר את השטחים לריבונות ערבית תמורת הסכם שלום כולל באזור. לאחר המלחמה היתם בעמדת כוח שהיתה יכולה לסלול את הדרך לחתימת הסכמי שלום עם מצרים, סוריה וירדן, אולם אתם לא ידעתם לנצל את הפירות המדיניים של הנצחון הצבאי והחמצתם הזדמנות להשגת הסדר.

„לפני 1967 לישראל לא היה מה להציע לערבים תמורת הסדר שלום. לאחר מלחמת ששת הימים נפלו לידיכם שטחים של שלוש מדינות ערביות ויכולתם להחזיר אותם תמורת הסכם שלום. אין לי ספק שהנצחון במלחמה הימים את ישראל וגרם לה לנהוג בשחצנות. ישראל חשה שהנצחון במלחמה שיקף את כוחה האמיתי בעימות נגד מדינות ערב. זו היתה הרגשה לא נכונה, כי כוחן של מדינות לא נימדד במלחמה אחת אלא במכלול אפשרויותיה מבחינה כלכלית ואנושית, לאורך זמן. היתה לכם הזדמנות להראות לערבים שאתם רודפי שלום ומעוניינים לחיות בדרקים באזור תמורת החזרת השטחים, אולם הנצחון בששת הימים עלה לכם לראש ולכן נקטתם מדיניות הפוכה".

מדוע אם כן לא הביאה יוזמת רוג'רס הסדר מדיני?

„הרקע ליוזמה הספציפית הזו היה, כאמור, מלחמת ההתשה. ישראל בנתה את קו ברלב לאורך התעלה והפציצה מטרות בעומק שטח מצרים בתגובה להפצצות המצריות נגד יעדים ישראליים בקו התעלה. לנאצר לא היתה ברירה אלא להציב טילי נ.מ. (סא. 3 – ר.א.) שאותם השיגה מצרים מברה"מ, כדי למנוע מהמטוסים הישראליים לחדור לעומק מצרים. הצבת הטילים נעשתה תוך הפצצות ישראליות שיטתיות שהגיעו בלילה אחד לעוצמה השווה לפצצת אטום קטנה. למרות זאת מצרים השלימה את הצבת מערך הטילים באזור התעלה. נותר רק להעביר את הטילים לשפת התעלה עצמה כדי למנוע ממטוסי חיל האוויר הישראלי להמשיך בהפצצות בעומק מצרים. זה ארע בשבוע הראשון ביולי 1970 שנקרא „שבוע הפלת המטוסים הישראליים" – לאחר שהופסקה האש בתיווך האמריקאים. ישראל ראתה בהצבת טילי הנ.מ. המצריים על גדות התעלה הפרה של הסכם הפסקת האש, לכן ישראל התנערה מיוזמת התיווך האמריקאית, אף שהפסקת האש נמשכה עד למלחמת יום הכיפורים.

„ידידי, נאצר הכיר בישראל משעה שהוא אימץ את החלטה 242 של האו"ם. אולם זה לא סיפק את ישראל. גולדה מאיר חתרה לכינון יחסי שלום מלאים בין שתי המדינות, או כדבריה „שלום שיאפשר לה לטוס מתל־אביב לקאהיר לערוך שם קניות ולחזור לתל־אביב". התנאי הזה הוא ששיבש את יוזמות השלום לאחר מלחמת ששת הימים. אם ישראל היתה מקבלת את יוזמת התיווך של יארינג ומפנה את סיני, היה מתפתח מו"מ לשלום ובהדרגה היו מתפתחים גם יחסי נורמליזציה בין שתי המדינות כפי שהם קיימים כיום".

כיצד אתה מסביר את התמוטטותו המהירה של המערך המצרי בסיני?

„אחת הסיבות לתבוסת הצבא המצרי בסיני ב־1967 היא העובדה שהפיקוד הצבאי המצרי באותם ימים לא היה ברמה המתאימה. המימסד הצבאי המצרי היה מפוצל לשניים: בדרג הבכיר כיהנו הפילדמרשל עבד אל־חכים עאמר וחבר יועציו. עאמר ושר המלחמה שמס בדראן הם שניהלו למעשה את המלחמה ב־1967. בדרג הנמוך יותר כיהנו הרמטכ"ל מחמוד פאוזי וקציני המטה הבכירים של הצבא שלהם לא היתה מעורבות ממשית בניהול המלחמה. את ההחלטה לסגת מסיני קיבל הפילדמרשל עאמר עצמו בניגוד לדעתם של הרמטכ"ל וקציני המטה הבכירים כגון אנור אל־מנפתי ואחרים. סיבה נוספת לתבוסה היתה חוסר נסיונו של עאמר בניהול מערכה צבאית. עאמר היה סמל שקודם בצמרת הפיקוד מהר מאוד משיקולים פוליטיים, ביוזמתו של נאצר שהיה מקורב אליו מאז ימי הפיכת „הקצינים החופשיים" ב־1952. הוא לא עבר את מסלול ההכשרה וההדרכה המקובל בצבא כפי שעובר כל קצין, ולכן הידע הצבאי שלו היה נמוך מאוד. עאמר היה למעשה פילדמרשל עם הכשרה צבאית של סמל. השכלתו הצבאית הנמוכה עמדה בניגוד משווע ליכולת הצבאית הגבוהה של הקצונה הבכירה בצה"ל. העובדה שעאמר ניהל אישית את המערכה ולא נתן לקציני המטה הכללי להתערב בשיקוליו היתה, כמובן, בעוכרי הצבא המצרי. אפשר לומר שעאמר אישית היה אחראי לתבוסה ולא צמרת הפיקוד המטכ"לית. בכלל, המלחמה נוהלה בצורה חובבנית ובלתי מקצועית מהצד המצרי משום שעאמר שמר לעצמו מונופולין בניהול המערכה. נאצר עצמו התרחק מניהול ענייני הצבא מאז שנת 1962. הוא השאיר את ניהול ענייני הצבא בידיו של עאמר. לאחר התבוסה הודח עאמר מתפקידו אך הוא רצה לשוב לשלטון בכוח באמצעות תומכיו בצבא. זה גרם מאבקים פנימיים בצבא שנמשכו עד לחיסולו של עאמר על ידי שליחיו של הנשיא נאצר. בניגוד לסברה הרווחת עאמר חוסל ולא התאבד משום שנאצר היה חייב לסלקו מהדרך כדי לשקם את הצבא לאחר התבוסה ב־1967 ולבסס מחדש את שלטונו".

כהיסטוריון, כיצד אתה מעריך היום את המשמעויות של מלחמת ששת הימים והאם אפשר לקשור את תוצאותיה למלחמת יום הכיפורים ואחר כך ליוזמת השלום של הנשיא סאדאת?

„דעתי האישית היא שמלחמת ששת הימים והתבוסה המוחצת שספג הצבא המצרי במלחמה סימלה את ראשית ההתמוטטות שחלה בעולם הערבי. אם הערבים היו מנצחים במלחמה היא היתה יכולה להוות נקודת מיפנה לקראת איחוד העולם הערבי תחת מנהיגותו של הנשיא נאצר, כשם שנצחונותיו של ביסמרק הביאו לאיחודה של גרמניה. המלחמה היתה יכולה להיות נקודת מיפנה גם ביחס לישראל, כפי שציינתי, אילו היתה מנצלת את ההזדמנות ההיסטורית שנקלעה בדרכה ב־1967 באמצעות הנצחון הצבאי המוחץ על הערבים – להשגת הסדר שלום תמורת החזרת השטחים לריבונות ערבית. לו ישראל היתה נוקטת מדיניות כזו מצבה האזורי היה כיום הרבה יותר טוב, והיא היתה משיגה כבר ב־1967 שלום אמיתי עם שכנותיה ולא היתה צריכה להקיז כליכך הרבה דם במלחמת ההתשה, במלחמת יום הכיפורים ואחר כך במלחמת לבנון. ישראל לא הצליחה להפוך את הנצחון ב־1967 להישגים מדיניים, ושנים ארוכות אחר כך היא המשיכה להקריב קורבנות רבים במלחמות נגד הערבים. הנצחון בששת הימים היה איפוא נצחון 'שברירי' שלא מנע מכם את הזעזוע של מלחמת יום הכיפורים ולא הביא לכם את השלום שהוא האינטרס הלאומי העליון של כל מדינה החפצה לחיות בשלום עם שכנותיה. יתרה מזאת, לאחר מלחמת ששת הימים חל שינוי רדיקלי בעולם הערבי. לפני המלחמה כל מנהיג ערבי שהיה מוכן להכיר בישראל נחשב לבוגד. הדבר השתנה לאחר המלחמה כאשר נאצר ורוב מנהיגי מדינות ערב קיבלו את החלטה 242. נאצר אפילו דחק את הבעיה הפלשתינאית לתחתית סולם העדיפויות שלו כאשר טבע את סיסמת 'סילוק שרידי התוקפנות', קרי: החזרת השטחים לידי הערבים. כלומר לאחר המלחמה התהפכו היוצרות. לפני 1967 ישראל רצתה לנהל מו"מ עם המדינות הערביות והערבים לא היו מוכנים לכך כי הם לא הכירו בישראל. לאחר 1967 המדינות הערביות רוצות להגיע להבנה עם ישראל אך ישראל איננה מוכנה להגיע להבנה עימן. כיום אם תכרתו שלום עם מדינות ערביות נוספות תעשו זאת מעמדה יותר חלשה משום שהערבים שיקמו בינתיים את כוחם, ובטחונם העצמי שב אליהם. לסוריה, עיראק וירדן יש כיום צבא הרבה יותר חזק מבעבר. המאזן הצבאי הכולל נוטה כיום לטובת הערבים. העובדה שאתם מחזיקים ברוב השטחים הערביים מאז מלחמת ששת הימים הגבירה את השנאה כלפיכם וגרמה לערבים להגביר את מוכנותם הצבאית לעימות עם ישראל. דע לך שלולא מלחמת איראן־עיראק, הערבים היו כבר מזמן יותר חזקים מכם וישראל היתה נתונה תחת איום ממשי. כלומר, השגיאה ההיסטורית שעשתה ישראל בעקבות המלחמה היא בכך שלא ניצלה את הנצחון הצבאי לכינון יחסי שלום אמיתיים עם שכנותיה הערביות. כל זאת משום שב־1967 רציתם להשיג בבת אחת יחסי שלום מלאים עם הערבים ולא הסתפקתם בכינון הסדרים על יסוד הכרה ערבית בקיומכם, שהיו מתפתחים אחר כך בהדרגה ליחסי נורמליזציה מלאים".

כלומר, לדעתך, אילו החזירה ישראל ב־1967 את סיני ורצועת עזה למצרים, את רמת הגולן לסוריה ואת הגדה המערבית לירדן – היו מדינות אלה עושות חוזי שלום עימה?

„בהחלט: משום שהערבים חשו עצמם באותה תקופה מוכים ומובסים ולכן היו פתוחים יותר לכינון הסדר שלום כולל. אש"ף עדיין לא היה גורם פעיל בזירה והיה אפשר להגיע בקלות יחסית להסדר הבעיה הפלשתינאית. באותה מידה יש לומר בכנות שהשלום היה משרת גם את האינטרס של הערבים. כלומר, שני הצדדים הפסידו מכך שהם לא ידעו לנצל את תוצאות המלחמה כדי להפכם להישגים מדיניים. הערבים איבדו בעקבות המלחמה את אחדותם, ומצרים נאלצה להילחם נגד ישראל ב־1973".

רמדאן בחר בשלום

ד"ר רמדאן, ממייסדי השמאל המצרי

עבד אל־עזים רמדאן נחשב לאחד ההיסטוריונים המודרניים החשובים ביותר במצרים. רמדאן, כבן 60, כתב מאז סוף שנות ה־60 שורה ארוכה של חיבורים היסטוריים שהחשוב בהם הוא ספרו בן שני הכרכים על מלחמת ששת הימים – „ניפוץ האלים". פרופ' רמדאן היה כמייסדי מפלגת השמאל המרכסיסטית המצרית „אל־תג'מע" שבראשה עומד ח'לאד מוחי אדין. כמי שאחז בהשקפת עולם שמאלית מובהקת, התנגד בשעתו לביקור סאדאת בירושלים ולחתימת הסכם השלום הישראלי־מצרי. השמאל המצרי, הוא טוען, תמך בכינון קשרי שלום עוד קודם־לכן, אולם כיוון שנעשה בתיווך אמריקאי וללא מעורבות סובייטית, החתימה על ההסכם היתה פסולה.

מאז חל מהפך בעמדתו של רמדאן. לפני כשנתיים פרסם בעיתוני מצרים מכתב שבו הודיע על עזיבתו את מפלגת „תג'מע" לאחר שמתחה ביקורת על פגישותיו עם מזרחנים ישראלים ועם נציגי תנועת „שלום עכשיו".

רמדאן עצמו אמר לנו כי שינה את גישתו לאחר שנוכח לדעת שרוב הציבור המצרי תומך בחוזה השלום.

בשנים האחרונות הוא התקרב בהשקפותיו הפוליטיות למפלגת המרכז המצרית „אל־ופד", אותה הוא רואה כנציגת „הזרם האמיתי של השמאל המצרי". במאמריו השבועיים בשבועון „אוקטובר" וביומון „אל־ופד" מגן רמדאן בחירוף נפש על חוזה השלום הישראלי־מצרי ומסיף לערפאת להכיר בהחלטה 242 ולהיכנס למשא ומתן עם ישראל. באחד ממאמריו האחרונים תקף את מפלגת השלטון על כך שלא השתמשה בהישגי השלום כדי לנגח את מפלגות האופוזיציה במערכת הבחירות שהסתיימה זה עתה. האופוזיציה, כתב, עושה לעם המצרי שירות רע כשהיא מתנגדת לשלום שאיפשר למצרים להתמסר לשיקומה הפנימי.

רמדאן מוכר במצרים כמתנגד חריף לתנועות האסלאמיות הקיצוניות, ש„מנהיגיהן שואפים להחזיר את מצרים לתקופת ימי הביניים".

יוזמות 1967

מחמוד ריאד, שר החוץ המצרי בימי מלחמת ששת הימים: תיאום העמדות נאצר־חוסיין הכשיל מראש את הסיכוי לחתימת הסדר ישראלי־ירדני על בסיס תביעותיה של ישראל

מחמוד ריאד נחשב לאחד האישים שהיו מקורבים ביותר לנשיא נאצר. בתקופת מלחמת ששת הימים היה ריאד שר החוץ המצרי. היום הוא גר בקאהיר, ומידי פעם ממלא שליחויות דיפלומאטיות עבור הנשיא מובארק בעולם הערבי, בעיקר בסוריה.

ריאד נחשב עד היום כבעל השקפות נאצריסטיות וכמתנגד להסכם השלום הישראלי־מצרי. כאשר שוחחנו עמו בקאהיר על השקפותיו ביחס למלחמת ששת הימים הפנה אותנו לספר זכרונותיו שיצא לאור לא מכבר. בו הוא מסביר את המהלכים המצריים המדיניים ערב מלחמת ששת הימים ועד למותו של הנשיא נאצר בספטמבר 1970.

אחת הפרשות היוצאות הדופן שהתרחשותה ערב המלחמה ונמשכה עד מותו של נאצר הנסקרת בספר, היא מערכת היחסים ההדוקה ששררה בין הנשיא המצרי הרדיקאלי לבין המלך חוסיין השמרני. תיאום העמדות בין נאצר לחוסיין – חושף ריאד – הכשיל מראש כל סיכוי לחתימת הסדר ישראלי ירדני על בסיס תביעותיה של ישראל שההסדר יהיה לא פחות מהסכם שלום מלא.

ערב צאתו של המלך חוסיין לארה"ב, באוגוסט 1967, הציג נאצר בפניו את תנאי שיתוף הפעולה המדיני בין מצרים לירדן, התנאים היו, על פי עדותו של ריאד:

1. מצרים סבורה שאין הדרך להחזיר את השטחים שנכבשו ב־1967 – אלא במלחמה. ישראל וארה"ב רוצות להשיג תמורת הנסיגה הישראלית מהשטחים חתימת חוזי שלום סופיים עם המדינות הערביות וחיסול הבעיה הפלשתינאית. מצרים, למרות שהיא דוגלת במלחמה, תיענה לכל יוזמות השלום של האו"ם אך לא במחיר של כריתת הסכמי שלום עם ישראל.
2. לאור מצבה המיוחד של ירדן, מצרים מייפה את כוחו של המלך חוסיין לנהל מו"מ עם האמריקאים על עתיד הגדה המערבית לשם השגת הסדר שיביא לנסיגה ישראלית כוללת מאזור זה, אולם בתנאי שחוסיין לא יחתום על הסכם שלום נפרד עם ישראל.
3. יחד עם זאת מוכנה מצרים למען השגת הסדר בגדה המערבית, כי חוסיין יתחייב כלפי האמריקאים לסיים את מצב המלחמה באופן רשמי עם ישראל.

ששת הימים של מח"ט מצרי

כמאל חסן עלי: „אמרתי למפקדי שמוטב להמתין לשעות הלילה כדי שהחטיבה לא תיפגע מירי המטוסים הישראליים. הם פקדו עלי לנוע מיד"

כמאל חסן עלי – ראש הממשלה, שר ההגנה, ראש „המוסד" ומפקד חיל השריון המצרי לשעבר. במלחמת ששת הימים – היה מפקד חטיבה 2 בדיוויזיה משוריינת 40 שהיתה העתודה העיקרית של הכוחות המצריים שהוכנסו לסיני ערב מלחמת ששת הימים.

מה גרם לתבוסה הצבאית המוחצת שספג הצבא המצרי במלחמת ששת הימים?

„אין ספק שהצבא המצרי נכנס למלחמה ב־1967 מבלי שהיה מוכן לכך. חציו של הצבא המצרי שהה עדיין באותה תקופה בתימן. לפי דעתי ההנהגה המצרית לא התכוונה כלל להכנס למלחמה נגד ישראל ב־1967 עד אף הזרמת הכוחות הנוספים לאיזור סיני. אין זה מתקבל על הדעת ליזום מלחמה נגד ישראל כשמחצית הצבא נמצא בתימן. כלומר, ישראל ניצלה את ההזדמנות שנקלעה בדרכה כדי להלחם בצבא המצרי. עלינו להודות שהיה זה צעד נכון מבחינת ישראל והוא הביא לה הישגים. האסטרטגיה של המערכה שניהל הצבא המצרי לא היתה נכונה. ב־1973 לעומת זאת נוהלה המלחמה על־ידי הדרג הצבאי המצרי המיומן בצורה מתואמת ותוך שיתוף פעולה בין־זרועי ברמה הגבוהה ביותר שאפשר היה למצות באותם ימים. כל זה לא קרה במלחמת ששת הימים. היה כאמור הבדל נוסף בין שתי המלחמות. ככל הידוע לי לא קיבל הדרג המדיני במצרים החלטה מראש להכנס למלחמה נגד ישראל ב־1967. ב־1973 היתה ההחלטה ברורה של הנשיא סאדאת לצאת למלחמה. סאדאת ניצל במשך שש שנים את תחושת ההשפלה המצרית ואת האנרגיה שהצטברה בצבא כדי להכשירו ולהכינו על הצד הטוב ביותר לקראת המלחמה. כאן בולט שוב הקשר בין מלחמת ששת הימים למלחמת 1973 ולתהליך השלום. אלמלא ניצח הצבא המצרי במלחמת יום הכיפורים לא היתה מתפתחת בחשיבה המדינית המצרית המגמה לכרות חוזה שלום עם ישראל, שכן, מנהיג פוליטי אינו יכול להכנס למשא־ומתן מדיני (עם האויב) מעמדת חולשה. כאשר הצבא המצרי היה בשיא הישגיו במלחמת יום הכיפורים – עוד לפני הטלת המצור של צה"ל על הארמיה השלישית – ראש הגשר הישראלי היו ערוכים כוחות מצריים גדולים מאד, כאלף חיילים. (במובלעת שבה היתה נצורה הארמיה השלישית היו כ־400 – 500 טנקים).

מדוע שלח נאצר תגבורת צבאית לסיני ערב מלחמת ששת הימים ומדוע סגר את מצרי טיראן אף שידע שצעדים אלה יובילו למלחמה עם ישראל?

למעשה נקט נאצר בכל היוזמות הללו מסיבות פוליטיות טהורות ולא מסיבות צבאיות. מבטו היה מופנה בעיקר לעולם הערבי. הוא חשש שאם מצרים לא תשלח תגבורות לסיני (בעקבות הידיעות שהתבררו אחר־כך, על ריכוזי כוחות של צה"ל בגבול עם סוריה ולא תתבע את פינוי כוח האו"ם מסיני – יוקיע אותה העולם הערבי כמדינה המאפשרת לכוחות האו"ם להגן על מפרץ עקבה (מצרי טיראן). אני אישית לא הייתי מקורב באותה תקופה להנהגה המדינית המצרית, אך זה על כל פנים ההסבר לצעדיו של נאצר, שקיבלנו בשעתו מהקצונה הבכירה בצבא המצרי.

מהו הזכרון האישי הבולט ביותר שלך ממלחמת ששת הימים?

מה שטבוע בזכרוני הוא בעיקר הקרב הגדול נגד העליונות האווירית הישראלית ביומיים הראשונים של המלחמה. ב־5 ביוני הייתי בשטח ההיערכות של חטיבתי בתמאדה. מפעילי הנ.מ. בחטיבה היו הראשונים שהבחינו במטוסי חיל האויר הישראלי. באותה שעה עברתי במקרה ליד יחידת הנ.מ. והוריתי להם לירות לעבר המטוסים הישראליים. ייתכן שהפלנו אז שניים עד שלושה מטוסים ישראליים. בעקבות זאת תקפו המטוסים הישראליים את אמצעי הנ.מ. בחטיבה. בליל ה־5 ביוני קבלתי פקודה לנוע עם החטיבה לאיזור המרוחק כ־40 ק"מ מקו הגבול. התנועה בלילה לא היתה בעייתית כי המטוסים הישראליים לא פעלו בשעות אלה. אולם בבוקר ה־6 ביוני קבלתי פקודה לחזור לאיזור תמאדה. אמרתי למפקדי שמוטב להמתין לשעות הלילה (כדי שהחטיבה לא תיפגע מירי המטוסים הישראליים). הם השיבו לי כי עלי לנוע מיד וכקצין ממושמע צייתתי לפקודות למרות שהיו בניגוד לשיקול דעתי (כמפקד). ואכן החטיבה היתה נתונה לאש רצופה של המטוסים הישראליים מ־12 בצהריים ב־6 ביוני ועד לשעה שמונה בערב באותו יום. באחד הספרים שפורסמו אצלכם אודות מלחמת ששת הימים קראתי דברים שאמר טייס אשר הבחין בתנועת חטיבת השריון והחליט להפנות נגדה „חטיבה אווירית" ישראלית. באותו יום הושמדו כארבעים אחוז מסדר הכוחות של החטיבה. כשהגעתי לתמאדה קיבלתי הוראה לצאת שוב למעבר הגידי ולאיזור ואדי ביר, כדי לאבטח את נסיגת חלק מהכוחות המצריים מסיני ואחר־כך לסגת למערב התעלה בשעות הצהריים. אישית, לא רציתי לסגת למערב התעלה משום שעד לאותו זמן לא נלחמתי ואפילו לא ראיתי טנק ישראלי אחד. כמו כן העדפתי להמתין להתבהרות תמונת המצב. היה גם צורך לתדלק את הטנקים של חטיבתי, שעד אז הספיקו לנוע כ־300 ק"מ על גבי שרשראות והדלק שבמכלים אזל. התידלוק ארך זמן רב ורק בשמונה ביוני לפנות בוקר התחלנו לנוע לעבר מעבר הגידי. שם נתקלנו סוף סוף ביחידות הקדמיות של צה"ל ובמערב איזור הגידי התנהל קרב קצר בין כוחותי לכוחות הישראליים. סמוך להתקלות הופיעו שוב מטוסי חיל האוויר הישראלי ששיתקו את אמצעי הנ.מ. של החטיבה ואחר־כך תקפו את הטנקים. באותה עת הייתי בתוך טנק שסייר במעבר הגידי. הטנק נפגע וקפצתי ממנו לתוך ג'יפ. זמן קצר אחר־כך ספג הג'יפ פגיעה ישירה מהאוויר ואני נפצעתי בבטני והועברתי על־ידי הרכב האחרון של החטיבה לבית־חולים בעיר סואץ. שם נותחתי והועברתי להמשך הטיפול הרפואי בבית־החולים הצבאי ברובע אל־מעאדי בקאהיר.

בבית־החולים בקאהיר שמעתי לראשונה מהחיילים והקצינים הפצועים על מה שהתחולל למעשה במלחמה ועל האנדרלמוסיה ששררה בשורות הצבא המצרי. (בספר זכרונותיו שהתפרסם לא מכבר בקאהיר מספר עלי על פגישותיו בבית־החולים עם אנוואר סאדאת, שאשתו ג'יהאן היתה אז אחות מתנדבת בבית־החולים. עלי גולל, לדבריו, בשיחות עם סאדאת – שהיה אז אחד מעוזריו של הנשיא נאצר – את ממדי התבוסה שספג הצבא המצרי במלחמה, אך גם נטע בו תקווה שאם יתוקנו השגיאות בעתיד יוכל הצבא המצרי להילחם בשנית נגד ישראל ולהגיע להישגים. לדברי עלי שיחות אלה תרמו כבר אז להתגבשות החלטתו של סאדאת, ליזום את מלחמת יום הכיפורים – ר.א.)

هكذا من الأصل

هكذا صنع الأصل

דני רובינשטיין

ילד ערבי בורח

הערבי הראשון ממזרח ירושלים שעימו החלפתי כמה מילים במלחמת ששת הימים היה ממוצע קומה, בעל שפם שחור, לבוש במעין מדי-שרד כהים. אני זוכר שבנסיבות ההן לא ידענו בדיוק מה לעשות בו. המלחמה עם הצבא הירדני בגזרה-המערבית פרצה בצהרי יום ב' ה-5 ביוני אחרי שהירדנים הפגיזו את מערב ירושלים וכוח ירדני חדר לאזור המפורז של "ארמון הנציב" בדרום העיר. הדברים ידועים. היחידה הצבאית בה שרתתי באה מכיוון מחנה אלנבי ומנזר סנט-קלייר, חלפה על פני חוות הלימוד ונכנסה למטה משקיפי האו"ם בארמון הנציב. היו חילופי אש כבדים והיו נפגעים והירדנים נסוגו. המחלקה שלי היתה אמורה לפרוץ לבניין המפואר, אולם הדלת הראשית היתה חסומה. סמוך לה עמדו שני כלי רכב צבאיים ירדניים שעלו באש ואחרי פריצת הדלת קשה היה להיכנס בגלל אש ועשן שכיסו את הכניסה. אחרי שנכנסנו ראינו שמישהו ניסה לחסום את הדלת הגדולה ברהיטים ובשטיחים מגולגלים ועתה הכל בער. הכניסה לבניין לוותה, לפחות, בתחושה של מעט רווחה. בחוץ, בחורשה, היתה הפגזה ובתוך הבניין היינו מוגנים מהפגזים.

באולם הכניסה של ארמון הנציב לא היתה נפש חיה. גם לא במדרגות הרחבות המובילות לקומה השניה לשם נשלחנו, כיתה אחת או שתיים, של היחידה. במסדרון של הקומה השניה חיפשנו חדר הפונה מזרחה. נכנסנו למשרד מרווח ומרוהט בפאר. באותם רגעים לא שמתי לב לנעשה בחדר שהיה אפוף עשן. ניגשתי לחלון כדי להציב בו את המקלע הכיתתי. חיילים ירדנים נסוגים היו במורד שלפנינו וירינו לעברם. אני זוכר שעל אדן החלון עמד הגה מיניאטורי של אוניה, מגולף מעץ עם פיתוחים ועליו היו תלויות מקטרות. היה זה אוסף נאה. מקטרות משנהב, מכיני מתכת, מעץ שחור, מהן מקטרות שנראו עתיקות עם פיות ארוכות. לקחתי אחת ושמתי בכיס. מזכרת קטנה, לא שלל, אמרתי לעצמי. אחר כך חשבתי שהמקטרת תביא לי מזל רע. חבר מהיחידה אמר לי: אני רוצה לצאת מהמלחמה כמו שנכנסתי אליה, בלי תוספות ובלי חסרונות. חשבתי בלבי שהוא צודק וזרקתי את המקטרת.

באותו חדר, ליד החלון, עמדנו עשר דקות. אולי רבע שעה, ובינתיים התפזר העשן. מהמסדרון קרא אלינו מישהו לעלות לגג הבניין ומישהו אחר אמר לצאת החוצה. ואז פתאום ראיתי אותו, את הערבי. לבוש אזרחית, תלבושת כהה. לא ברור היכן היה כל הזמן. בוודאי התחבא במקום כל שהוא במשרד, מתחת לכורסא הרחבה, מאחורי שולחן הכתיבה הגדול, או אולי בתוך אחד הארונות המשרדיים. ידיו היו מורמות והוא היה, כמובן, מבוהל עד מוות. מי אתה? התברר שהוא ערבי שעובד במנגנון האו"ם, מעין שרת אישי של המפקד. הספקנו להחליף איתו כמה מלים באנגלית ובערבית רצוצה, מה עושים איתו, חשבנו. לוקחים בשבי, לאן? ואז נכנס לחדר אדם גבוה לבוש מדים ועונד סמלים של האו"ם. זה היה ראש משקיפי האו"ם דאז במזרח התיכון הגנראל אוד בול ואני זוכר שנדהמתי לגלות אישיות רמת-מעלה כזאת, כאן, לידי, באמצע המלחמה. כרגיש לענייני הסברה התחלתי להרצות לו שהירדנים היו הראשונים שפרצו לשטח ואנחנו רק נאלצנו להתגונן ולהגיב. זה היה מגוחך למדי והוא ענה ברוגזה ודרש שניקח אותו למפקד שלנו. במסדרון העשן מצאתי את המפקד והצגתי אותם איש בפני רעהו: קפטן יוסי לנגוצקי, גנראל אוד בול. יוסי חשב שאני מתבדח, אבל אחרי רגעים אחדים התברר שבמרתף הבניין נחבאים כמה עשרות משקיפי או"ם. הערבי שרצינו לקחת בשבי נצמד עכשיו לגנראל בול ואחרי שעה קלה פונו אנשי האו"ם מהבניין. אחרי שנים אחדות פגשתי את הגנראל אוד בול בטרם עזבו את הארץ ושאלתי אותו אם הוא זוכר את ארועי השעה הראשונה למלחמה. הוא ענה לי בכמה הערות מתחמקות. לפני זמן מה הכרתי אחד מאנשי האו"ם העובד בארמון הנציב וסיפרתי לו את הסיפור. שאלתי אותו אם יוכל לברר מי היה הערבי שהסתתר בחדר ומה עלה בגורלו. הוא ניסה, אך ללא הצלחה. בארמון הנציב עבדו במספר שרתים ערבים והם התחלפו במשך השנים. גם אנשי האו"ם התחלפו ובסך הכל מה יצא לי אם אפגוש את הערבי הראשון שראיתי במלחמה וכמעט לקחתי אותו כשבי?

אני מדלג על אירועי שתי היממות שלאחר מכן כדי לספר על פגישה שניה, מפתיעה לגמרי בדרך בית-לחם, ביום השלישי למלחמה. יצאנו מקיבוץ רמת-רחל דרומה לעבר המוצב הירדני הצמוד למנזר מר-אליאס. היו שם שדות מוקשים רחבים וכמוס שלנו התרסק במטע זיתים סמוך, אולם הצבא הירדני קיבל כבר פקודת נסיגה ואנחנו עלינו על הכביש לבית-לחם בסמוך למקום בו מצוי היום הצומת לשכונת גילה. הבתים הערביים שחלפנו לידם היו ריקים מן הכביש. רוב אוכלוסיית הכפרים שבסביבה ברחה לואדיות, להסתתר במערות ולהמתין עד שהאש תחלוף. בראש הטור היו שני טנקים ואחריהם נגמ"שים וג'יפים. קצת לפני קבר-רחל עצרנו. בצד הכביש ישב ערבי זקן ולא הרחק ממנו נער ועוד ילד או שניים. עמדנו, כמה חיילים, סביב הנער שנשא חבילה גדולה וניסינו לדובב אותו. קצת אנגלית, קצת ערבית. ולפתע הוא עונה דווקא בעברית. ולא סתם עברית, אלא עברית שוטפת ברורה כאילו היתה זו שפת אמו. אינני זוכר מה בדיוק אמר הנער אלא שאחר-כך סיפרו לי אחרים שהוא בן הכפר בית צפאפה בדרום ירושלים שהיה, עד 1967, חצוי בין ישראל לירדן לאורך מסילת הברזל העולה מתל-אביב. בשעות הראשונות למלחמת ששת הימים שידרו התחנות הערביות שידורי ניצחון בשבח הצבאות הערביים העולים על מדינת ישראל וכמה נשים וילדים נלהבים מבית-צפאפה הישראלית קפצו מעל גדר הגבול לבית צפאפה הירדנית. הם ביקשו להיות עם אחיהם המנצחים. עכשיו עבר הנער הזה נבוך ומפוחד.

חלפו מאז 20 שנה, וכיוון שיש לי ידידים רבים בבית-צפאפה שאלתי אחדים מהם אם הם יודעים מי היה הנער ההוא. הם ידעו. לפני ימים אחדים פגשתי אותו. הנער של אז הוא עכשיו בן 37 בעל עסק די מבוסס, אשה וילדים גדולים תלמידי תיכון. נדמה לי שהעלאת הזכרון מאותו יום בדרך בית-לחם הביכה אותו. לכן אינני כותב את שמו ומביא את הסיפור המלא שסיפר לי בבית-צפאפה שהיא כיום ספק כפר, ספק שכונה עירונית של ירושלים בין הקטמונים לגילה.

נכון, הוא עבר את הגבול בשעות הראשונות של המלחמה ב-5 ביוני, אבל לא כל כך מתוך התלהבות על נצחון הערבים, אלא גם מפחד היריות וההפגזות. בצד הירדני הלך לבית קרובי משפחתו ואחרי שעה קלה הגיעו שוטרים ירדנים וביקשו לעצור אותו. אחד מבני המשפחה נתן לו חפיסת סיגריות ירדניות ושטר של דינר אחד והוא נלקח למשטרת בית-לחם. במשטרה נחקר מעט, אבל בבוקר יום שלישי ראו השוטרים שחיילי ירדן נערכים לנסיגה ושיחררו אותו ועוד כמה ילדים מבית-צפאפה שהיו עימו. הם ניסו לחזור לכפר אבל בדרך ראו שכולם בורחים משם. הוא לא הכיר את האזור ולא ידע היכן להסתתר וכך עבר עליו בשדה פתוח שעות הערב והלילה של יום שלישי. ביום רביעי ראה חיילים וצבא על הכביש והתקרב אליהם. קצין ישראלי בדרגת סגן דיבר איתו אנגלית ותחילה פחד לענות לו בעברית. אבל כאשר התקבצו סביבו כמה חיילים ובראשם מפקד בדרגה גבוהה יותר, סרן, החליט לספר את סיפורו האמיתי. היה לו מאד לא נעים מפני שרוב החיילים ביחידה היו ירושלמים וכמה מהם היו ידידי משפחתו. אחד מהם זיהה אותו, עם אחר שיחק כדורגל בקטמונים. עשו אצלו חיפוש ומצאו את הסיגריות הירדניות ואת השטר של הדינר. הוא התרגש מאד כאשר הקצין ביקש ממנו להתחלף בסיגריות ונתן לו קופסה "אסקוט" ושבע לירות ישראליות תמורת הסיגריות והדינר הירדניים. לא, הוא לא פחד, רק התבייש. כבלו אותו והעלו אותו על נגמ"ש שהיו בו הרבה מכשירי קשר ואז אמר מישהו, אבל הוא ידע עברית ושמע והבין את כל רשת הקשר. לפיכך הורידו אותו והכניסו אותו למכונית מרצדס פרטית שחורה.

כאן אני מפסיק לרגע את סיפורו של הנער מבית צפאפה כדי להסביר כיצד הגיעו אלינו, לשיירה הצבאית החונה ליד קבר-רחל, שלוש מכוניות מרצדס מפוארות בשעות אחרי הצהרים של יום רביעי ה-7 ביוני. המכוניות הגיעו בזו אחר זו מכיוון כנסיית המולד, שם נאספו שעה קלה לפני כניסת צה"ל לעיר כל נכבדי האזור. הם ייפו את כוחם של ראשי העיריות בית-לחם, בית-ג'אלה ובית-סחור להגיש לצה"ל כתבי כניעה של התושבים. אני זוכר כיצד שלושת ראשי הערים הערבים ועימם כמה בני לוויה התרוצצו בין קציני היחידה וחיפשו למי להגיש את כתב הכניעה. הקצינים לא ידעו מה לעשות איתם ועם המסמך שלהם שנראה די מגוחך. ואז התקבלה הפקודה לזוז ולהמשיך דרומה ואחד הקצינים פקד עליהם להכנס למרצדסים ולהצטרף לטור הצבאי. מישהו שאל את הקצין: למה אנחנו סוחבים אותם בתוך השיירה? והקצין ענה תשובה טפשית: בתור בני ערובה.

פרטי הארוע הזה ידועים לי היטב משום שאותי הושיבו כמשמר בתוך המרצדס של ראש עירית בית-ג'אלה. האיש מבית-צפאפה סיפר לי עכשיו שאותו הכניסו כבול למכונית של ראש עירית בית-סחור. הוא זוכר שהחייל הישראלי שנכנס למכונית ביקש לכוון את הרדיו על קול-ישראל וכאשר נסענו דרומה שידרו ברדיו את השידור המפורסם הראשון מהכותל המערבי.

נסענו לאט ועם חשיכה הגענו סמוך לבריכות שלמה. שם במחצבה סמוכה למחנה הפליטים דהיישה החזיקו כל הלילה את ראשי הערים ובבוקר שיחררו אותם. את הצעיר מבית צפאפה העבירו למשטרה הצבאית. השוטרים הצבאיים היכו אותו ואחרי יום העבירוהו למעצר במטה המשטרה במגרש הרוסים. הוא נחקר, היה עצור שלושה שבועות והוגש נגדו כתב אישום. במשפט נידון למאסר, ישב חצי שנה בכלא. "למדתי לקח", הוא אומר.

מאז עברו הרבה שנים, לא היו לו שום בעיות והפרשה כמעט נשכחה. מדוע כמעט? מפני שכמה ידידים ומכרים יהודים של המשפחה לא מוכנים לסלוח לו. אחד מהם, למשל, פגש בו לפני שנים ברחוב בן-יהודה במרכז ירושלים ירק עליו וקילל אותו. גם היום כאשר הוא רואה אותו הוא מפנה את הראש בכעס. אבל רבים מחבריו הישראלים שגדלו איתו המשיכו וממשיכים להיות ידידים.

אנחנו עומדים בערב קייץ ברחובות הצרים של בית-צפאפה. יש תנועה רבה של מכוניות מאזור התעשיה של תלפיות לקטמונים ולגילה. אין שום סימן לגבול שחצה פעם את הכפר שהיה לשכונה כלב העיר. והוא אומר לי: "תראה איזה מעשה שטות של ילד ערבי שעבר את הגדר". ולאור פנס הרחוב אני מזהה את תווי פניו של הנער שישב סמוך לקבר-רחל והוא אחד הראשונים שדיברתי איתו מעבר ל"קו הירוק" היום לפני 20 שנה.

טלי זליגנר

מ 18.30 שורר בעיר שקט יחסי

"שכם, שנחשבה לבירת השומרון", נאמר בפקודת המבצע להשתלטות על העיר שכם שהוצאה ביום רביעי, 7 ביוני 1967, "הוערכה תמיד כאגוז קשה". "לא ניתן להימנע מתפיסתה מבפנים או קבלת כניעתה", נאמר בהמשך, שכן העיר "התחומה מצפון על-ידי הר עיבל ומדרום על-ידי הר גריזים, מנקזת בתוכה צירי כבישים מרכזיים וחשובים ומבחינה טופוגרפית נמצא המפתח לחלישה על העיר בידי המחזיק במורדות העיבל והגריזים ובידי המחזיק את מבואותיה של העיר בכל הצירים". אשר על-כן תתייצב בבוקר ה-7 ביוני 1967 חטיבה 37 ובכוחות להפעלה מיידית (שעל-פי שיחזורי ההיסטוריה של צה"ל היו קטנים וללא פרופורציה לנדרש בהתאם לתפיסת הלחימה לכיבוש עיר בסדר גודל של שכם) ותיערך לקחת את בירת השומרון.

ללא ידיעות ברורות על מצב האויב בעיר ותוך בדיקת אפשרות של כניסה שקטה, בפתע, מכיוון מזרח, מורה אלוף הפיקוד על כניסה לשכם. בשעה 07.10,35 מדווח מפקד האוגדה בתשובה לשאלת אלוף פיקוד הצפון, כי חטיבה 37 עומדת להיכנס לשכם. באותן דקות עצמן עולה מתיחקור שבוי מקבוצת שבויים שרוכזה בקרבת עסכר כי אין בשכם כוח שיריון ירדני ועל-כן בשעה 07.10,45 מתחיל הכוח לנוע לתוככי שכם. עוד מסע-יום אל תוך לילה של 20 שנות כיבוש נפתח. שכם כמשל.

הטנקים של פלוגה ב' ושתי חוליות הפיקוד הקדמי של החטיבה ושל הגדוד הפורץ עושות דרכן אל תוך שכם ממזרח. הכוחות מצווים להמנע מלפתוח ראשונים באש. הגורל מתעתע לראשונה, ופעמים הרבה מאז, בכלים על לוח השחמט שהונח ביוני '67. אנשי שכם, שלא מצפים לכניסת כוחות אויב ממזרח, מדמים למראם כי מכיוון דמיא הגיעה התגבורת העיראקית הנכספת והם פורצים בתשואות סוערות. תעתוע ראשון והתפכחות ראשונה בצידה. זהו האויב הציוני בשער.

מ"פ הסיור על צוותו – 3 זחל"מים ו-4 ג'יפים, נשלח בליווי שני טנקים לתפיסת המבואות המערביים כדי למנוע כניסת תגבורת ירדנית שתקשה עוד על הקרב המתפתח. המ"פ וכוחותיו חוצים דרך העיר ונתקלים באש צלפים עזה. שניים מחייליו נהרגים ו-5 נפצעים והוא תופס מחסה עד להגעת טנקים נוספים שילוו אותו לקצה השני של העיר. בראש הכוח מתנהלים 4 אמכ"סים ואלה מגיעים בשעה 11.15 למולג שני הכבישים היוצאים משכם, כמעט בד בבד עם חוד כוח משוריין ירדני שהיה בדרכו לכיוון שכם במנוסה מאזור הג'יפתליק. התקלות בין הטנקים של צה"ל לטנקי האויב נעשית מטווחים של מטרים ספורים בלבד. הטנק הישראלי המוביל מצא עצמו פנים אל פנים עם פאטון ירדני סגור-מדפים ומוסווה בענפי זית, ובעקבותיו מורגבים נגמ"ש ומספר טנקים נוספים. הטנק הישראלי מבצע על-כן פניה שמאלה-דרומה, ונע חזרה לכיוון העיר בציר הכביש המקביל. הפאטון הירדני בעקבותיו, ואז נעצר הטנק הצה"לי, מבעיר את הנגמ"ש בפגז נפיץ שהיה בקנהו וטוען פגז ח"ש (חודר שיריון) כדי לפגוע בפאטון. באותו רגע מגיע למולג וחוצה אותו הטנק הישראלי השני, וכמעט מתחכך פיזית בפאטון החולף על-פניו דרומה לכביש המקביל בעקבות הטנק הישראלי הראשון. מפקד הטנק השני הוא מפקד המחלקה סגן גיורא רייס והוא מורה לטעון ולירות פגז ח"ש אל הפאטון ופוגע בו באחוריו מטווח של פחות מ-10 מטרים. בכך הקדים אך במעט את אש הח"ש של הטנק הישראלי שבקדמת הפאטון, על הציר המקביל דרומה חזרה אל העיר. שני הפגזים לא חדרו את השריון הירדני אך אילצו את צוותו לקפוץ מתוכו. הם נהרגו באש מקלעי הטנקים.

הלחימה הזאת במבואותיה המערביים של שכם נתפסת בעיני חוקרי ההיסטוריה כהתפתחות המכרעת בקרב על כיבוש העיר כיוון שחסמה כניסת כוחות צנ"מ ירדניים לתוך שכם. כל כך חשוב היה קרב החסימה הזה עד שלמען השלמתו הוזמן סיוע אווירי. זה בושש לבוא וכשהגיע בשני גלים, בשעות אחרי הצהריים, ללא הכוונה מספקת גרם לפגיעה שתטביע זכרונה על הקרב שהיה יכול להיות נזכר רק בגלל תוצאותיו ארוכות הטווח, אך ייזכר גם בשל האסון המיידי – הפצצת כוחותינו. מחיר הדמים עלה שלא על-פי התכנון והציפיות.

הדגלים הלבנים המרובים שהתנוססו ממרפסות שכם, והמגמה המוקדמת להכנס לעיר ללא קרב ולהמנע ככל האפשר מירי ופגיעה, יצרו אשליה שצה"ל יכנס לשכם כאורח של כבוד. גם לאחר שהוחל בירי בלתי פוסק על הכוחות התמיד המח"ט בדרישתו להזהר ולהשמר מפגיעה באזרחים ולחסוך באש. בספר "שיח לוחמים" מצאנו את דברי גילי: "נכנסתי ראשון לשכם אחרי הטנקים. אנשים נאספו בצידי הדרכים, קהל עצום. חיילים עם רובים האורחים... היו שם הרבה אנשים עם נשק. מאות, ואני אומר למג"ד: 'לירות או לא לירות?' אז הוא אומר לי: 'לא לירות'. יכול להיות שהיינו מונעים כמה קורבנות אחר-כך, אם היינו נכנסים לעיר ישר עם אש... העובדה היא שנכנסנו בלי אף ירייה והמג"ד נכנס לקו של הקשר של הפלוגה שלי ואמר: 'לא לפגוע באזרחים... לא לירות עד שלא יורים עליכם ולא לפגוע באזרחים... ראו הזהרתיכם. דמכם בראשכם'. זה גילוי יוצא מן הכלל, שבשום צבא בעולם לא תמצא אותו...". בצהריים מנסה המח"ט לאתר את ראש העיר המתחבא, נעזר בשר החקלאות הירדני ומבקש שיכריזו על כניעה. הנסיונות לחסוך באש ולהביא לכניעה ללא מכות אש בתוך העיר, הקשו על הכוח של גדוד המ"כים של חטיבה 1', חטיבת גולני, שעסק בשעות הצהריים בטיהור הקטע הצפוני של העיר.

בשעה 13.00 בערך, מגיעים כוחות גדוד המ"כים באוטובוסים לאזור בניין משטרת שכם. מכאן יתקדמו ב-4 שדרות מקבילות לעבר יעדי הטיהור ברחובות הריקים מאדם אך סואנים מירי צלפים. פלוגות ג' וד' תפסו את הרכסים ללא השתהות כשהן מטהרות בדרכן את המערות והכוכים ומאבטחות אגב-כך את האגף של

"נכנסתי ראשון לשכם אחרי הטנקים. לא הרגשתי כמו בעיר משוחררת. אין לי שום אשליה במובן הזה"

פלוגה א'. זו פעלה בציר העליון והתקדמה ביתר איטיות נוכח קיני התנגדות מרובים שחסמו את דרכה והסבו לה נפגעים. פלוגה ב' נמצאה במצב חמור עוד יותר בהיותה פועלת בשטח נחות, תוך שהיא סופגת אש מדוייקת וצפופה מטווח קצר מכוח אויב שהתמקם בבתים סמוכים לבית הקברות העירוני וחולש על השטח כולו. 10 מאנשי פלוגה ב' נפגעים והמג"ד מורה למפקד להשאר על עמדו. במקביל מוזעקת הפלוגה

מאחר שמפקד גדוד החרמ"ש סבר משום-מה כי החסימה (שעליה התנהל קרב השב"ש שאת נפגעיו יש לפנות) נמצאת במוצא לקלקיליה ולא במוצא לטול-כרם, הוא מורה למ"פ כי לפנות לכביש השמאלי, הדרומי. המ"פ מכיר בטעות המג"ד רק אחרי שפנה לא נכון והוא נאלץ לסוב על עקביו ולחזור כ-300 מטרים עד לגשר, שם הוא פוגש את מ"פ ל' והם מחליטים שהכיוון הנכון הוא הכביש לטול-כרם. מ"פ הסיור הממתין להם בכליון עיניים מאשר בקשר שעתה הם בדרך הנכונה. רק בשעה 18.00 חוברים הכוחות הללו עם החסימה המערבית ומפנים את הנפגעים הרבים, עשרות במספר, ובהם נפגעי תקיפת חיל האוויר השגויה והרוגים עימם חוזר אל העיר. שם כבר מתמקמת פלוגת חרמ"ש של גדוד 266 ואתה שלושה טנקים בבניין המשטרה הגדול ומתבססת בו. בשעות בין הערביים, עם הדמדומים, מתבהר לתושבי שכם המצב לאשורו. חמדי כנעאן, ראש העיר מגיע לטנק ישראלי וחותם שם על תנאי הכניעה בהכריזו בחוצות העיר בקולו על הפסקת אש ועל עוצר. למן השעה 18.30, נכתב בדברי ימי הקרב על שכם, שורר בעיר שקט יחסי. למן אותו יום רביעי בשבוע, ה-7 ביוני 1967, שוררת בשכם, בירת השומרון, האגוז הקשה לפיצוח, אי-נחת המלווה בחוסר שקט לפרקים, בבואת מוראות וקשיי הכיבוש.

עם בוקר והולה חטיבה 9 מחליפה את כוחות חטיבה 37 בשכם. מפקדת החטיבה מתמקמת בבניין משטרת העיר ואליה מצטרף גדוד מג"ב, גדוד 11 תופס את הרכסים סביב לעיר, גדוד 91 מתרכז במבואות המזרחיים והסיירת החטיבתית נעה למבואות המערביים להחבר לגדוד 25. המימשל הצבאי תופס את מקומו וזורע בקרקע העשנה את זרעי הפגע שפיזרו מבלי משים ובמלאם את הפקודות הכוחות שכבשו את שכם, שנכנסו לשם ראשונים והלכו למחרת הלאה אל המשימות הבאות. ב"שיח לוחמים" יאמר אחר-כך גילי: "לא הרגשתי כמו בעיר משוחררת... אין לי שום אשליה במובן הזה...זה כמו בנצרת, עיר ערבית... אני לא מרגיש את שכם כעיר שלי על-ידי זה שאני יודע שנכנסנו אליה הראשונים..." ואורי, בשיחה בקיבוץ גבע, יתאר את התלבטויות השעה והרגע בשכם של 7 ביוני 1967: "אני לפחות, לא מאמין שאפשר להרוג בדאום ואחר-כך להתייחס לחבר בקבוצה שאתה מגיע איתו להתנגשות, ולא 'לדרוס' אותו בשקט גמור אחרי שהתרגלת לדרוס אחרים, אפילו הם ערבים. היתה לי תמונה אחת שליוותה אותי. זה היה לפני שכם. פתאום פתחו עלינו באש מהגג. הרבצנו אש לכיוון שממנו ירו. לא היו לנו נפגעים וכזה נגמרה התקרית. המעניין הוא בזה... שאחר-כך אנחנו נכנסנו לשכם חזרנו למקום ממנו ירו עלינו. ישבה שם עכשיו קבוצה של ערבים שברחו. הולכים משכם לטובאס... וביניהם ראינו חייל אחד. מישהו מהמודיעין אמר לי שאותו חייל בא מהכיוון של האוהלים מהם ירו עלינו קודם... עמדתי על-ידו. הוא ישב כל הזמן עם חולצה וזה היה לי ברור לגמרי שזה הוא שירה עלינו קודם. הוא היה די טיפש לשבת עם מדים ולא היתה לי, איך להגיד? לא היתה לי שום טינה. להיפך... אינני צמחוני גדול במיוחד, אבל מצד שני, הנוסח הזה של הרג... גרמה לי שמוכרחות להיות לזה השלכות בחיים שלנו אחר-כך...".

אחר-כך באו ימי המימשל הצבאי.

הולכי רגל, עגלות, נשים עם ילדים וגברים שסחבו על גבם מיטות, מזרונים וחבילות, הקבילו את פני המכונית האזרחית הראשונה שהגיעה לשכם ביום חמישי, 8 ביוני 1967. נסעו בה, מול התנועה הזורמת כנגדנו, צבי אל-פלג, סא"ל במילואים, המושל הצבאי המיועד לשכם, ועימו יועץ משפטי. ה"אקסודוס" האומלל הזה של משפחות מגורשים שבתיהם נהרסו עמד אז, ועומד גם היום מול עיניו של אל-פלג, מורחו שהמאבק הראשון שלו כמושל צבאי היה דווקא ביהודים, איתות ראשון וחיזור למלחמות היהודים שעוד יבואו. מפקד הכוח שאל-פלג יקרא לו "חיל המצב" של שכם, הבהיר מיד למושל החדש כי "יש פה מפקד גדוד ובהתאם להוראות השר, הכפיפות כולה תהיה למפקד הצבאי". אל-פלג מתמקם בבניין העיריה, תופס את מקומו לימין חמדי כנעאן ומכנס את מועצת העיריה. שם מקבלים את פניו בסבר פנים מאיר הרבה יותר משקיבלו אותו מפקדי צה"ל.

הקרב על השליטה היה הקרב על הבנת הנקרא. אל-פלג טוען שמאז ועד היום לא הבינו נכון את צרכי המקום והזמן של תושבי השטחים, את הקריאה העולה מהם ומתרבותם לנהוג בהם מנהג שלטון ולכוונם ולהשתתף יחד עמם במשחק הכפול, הבקוט והשגור עליהם כל-כך מאז ימי שלוט בהם שלטון זר, הטורקי, הבריטי, ההאשמי. משלחות שוגרו אל אל-פלג מייד, מביעות כניעה ונאמנות לשלטון החדש. בין שאר המשלחות בעלות האינטרסים הכלכליים הפוליטיים היו אצלו שליחי העדה השומרונית, שבירתה שכם, שהציעו לו להיות את הכהן הגדול שלהם, שהוא מינוי של המלך ההאשמי ונאמנותו על-כן מעבר לירדן. לא חולפות שעות קצרות והכהן הגדול מתייצב אצל אל-פלג. השיגה אותו השמועה שיש פקפוק בנאמנותו. הוא כמעט גורר את אל-פלג ואנשיו אל הצרו ושם בביתו ולנגד עיניהם מנפץ את תמונת המלך חוסיין שעל הקיר. "המלך מת, יחי המלך". לא לקח להם הרבה זמן, על-פי מה שטוען אל-פלג, עד שהבינו כי המלך החדש הוא עירום. ועם ההכרה בכך התפתחה גם הקיצוניות. "הזמנו על עצמנו הקצנה", הוא קובע.

בתחילה התנהל הכל על מי מנוחות. בשיתוף פעולה והבנה נעשו פעולות להתגבר על המהומה והיו בעיות קריטיות לפתור. בעיות לוגיסטיות הקשורות באספקה, בציוד, ברכוש, במינהל תקין של עיר שנותקה מהשלטון המרכזי שלה. לאל-פלג היו נסיון והבנה לעניין. במשך עשר שנים הוכשרו והתאמנו קציני מילואים וקבע, אנשי מקצוע, לקראת אפשרות של כיבוש ערים ערביות. שר הבטחון משה דיין, שאל-פלג זוכר אותו מאד לרעה, הורה זמן קצר בלבד לפני מלחמת ששת הימים על פירוק היחידה הזאת, ועם פרוץ המלחמה וכשהתעורר הצורך, הורה לשים בראש המימשלים הצבאיים מפקדים קרביים מהכוחות שכבשו את הערים. שכם במובן זה היתה יוצאת הדופן כשזכתה שאיש מקצוע מהיחידה שפורקה יתייצב בראש המימשל הצבאי שלה, לפרק זמן מה, המידי. אל-פלג סבור שההנחיה של שר הבטחון היא אם כל חטאת. לו בראש המימשל בערים אחרות היו מעמידים את אנשי המקצוע, היו נחסכות הרבה טעויות שדיין, לטענת אל-פלג, עשה, אולי מתוך כוונות טובות. "המכנה המשותף של כל המושלים היה חוסר הנסיון בתחום עבודה עם אוכלוסיה ערבית אזרחית ומדיניות אי התערבות", אומר צבי אל-פלג. "לא היה צריך להציב צבא באוכלוסיה שיודעת כל-כך טוב להיות נשלטת והיא בעלת כושר הסתגלות מופלא, כאוכלוסיה הערבית", מאשים אל-פלג. "אבל השר של צה"ל, שר הבטחון שנחשב לגדול המומחים, הצבא שלו, לא הבינו את זה".

אליבא דאל-פלג, כשמערכת המימשל הצבאי מפעילה את המוסדות המקומיים ומנהלת את החיים האזרחיים תוך תלות של התושבים בשלטון ולמען רווחתם המלאה, אין צורך בנוכחות צבאית. "אם זוקקים לה, הדבר מעיד על כשלון המערכת האזרחית. ככל שיורחק חיל המצב כן ייטב לו ולאוכלוסיה", הוא מבהיר.

"שני דברים פשוטים היה צריך לעשות אז – לקרוא את האמנות הבינלאומיות ואת המשפט הבינלאומי וללמוד מה מצווה שלטון לעשות בשטחי כיבוש ולנהוג על-פי הכתוב בדבקות ובנאמנות ללמוד את דפוסי היחסים בין השלטון הירדני לבין האוכלוסיה המקומית ולהכנס לנעליים האלה. הרי גם השלטון הירדני היה שלטון זר לאוכלוסיה הפלשתינאית בשטחים, וזה בכל-זאת עבד טוב כל-כך הרבה שנים", אומר צבי אל-פלג המאמין כי את החטא הקדמון חטא מי שלא הבין ביוני 1967 שמערכת היחסים בין משטר לאוכלוסיה נכבשת צריכה להיות פונקציה של תרבות החברה הנכבשת ולא אידיאלים ורעיונות שאינם רלוונטיים לה ולהרגליה. "אני יכול לומר לך שבשום מקום באזור לא צמח אש"ף כל-כך אגרסיבי ועצמאי כמו שצמח בלבנון ואצלנו. שם אין שלטון ואצלנו אין שכל".

20 שנה אחרי, שכם היא עדיין אגוז קשה לפיצוח. "סוגיה קשוחה" שצה"ל, על יחידותיו הקרביות המסתובבות בה ועל המימשל הצבאי הנוהג בה, נזהר בה שבעתיים. בשכם, אומרים המומחים, לא היה הולך מה שהצליח בחברון. תושבי שכם טעו פעם אחת עם העיראקים, הם לא מתכוונים לטעות שוב. ולהיות המאקרים שמוחאים כפיים או משליכים זרעונות על חום. אם היו מתיישבים להם בתוך השטח כמו שעשו בחברון, יאמרו אנשי המקצוע והשטח, היו נוצרים פיצוצים. שכם לא תסבול גוף זר כזה שייכנס לתחומה והיא תדחה אותו באופן הכוחני ביותר. כנראה שכולם מבינים אצלנו עד היכן למשוך את החבל. לא הולכים עד הסוף עם הלחץ המשיחי. גם בלי זה המתח גבוה. "שכם היא לב הבעיה", אומר תא"ל פרדי זך, סגן מתאם הפעולות בשטחים ואיש מימשל צבאי ותיק בגזרה המערבית.

שכם, לפי תא"ל זך, הובילה בהפרות סדר, הובילה בפעילויות מאורגנות עירוניות בראשות בסאם שקעה והובילה כלכלית. לדברי זך שכם לא תיזום מהפיכה פוליטית, יש בה יותר מדי כסף הנוזות וקשרי כלכלה עם ישראל, אבל כל הסתה וגירוי לפעילות יופנה לפוטנציאל הגלום באוכלוסית העיר הזאת. "אנחנו עושים עבודה קשה וכפויית טובה כמושלים צבאיים. מהלכים בין הטיפות ויכולים להקלע למצב שביום אחד נפוץ הפגנה של ערבים והפגנות של יהודים נגד הערבים וביום לבין עצמם. השרות בשכם הוא בבואה של המצב כולו, עם הויכוחים והחיפוש אחרי פתרונות פוליטיים שהם אלה שחייבים לתת את התשובות", אומר תא"ל זך. הוא לא מוכן לדבר על טעויות מלפני 20 שנה, גם לא על טעויות סריות. "מ-'67 עד היום עשינו כברת-דרך ארוכה. השאלה של טעויות היא שאלה של השקפת עולם. הצלחנו לשמר שירותים, לפתור קשיים כלכליים אקוטיים. הבעיות, ביסודו של דבר, עומדות ותלויות מאז יוני 1967 ועד היום. רק הכל יותר בגדול", אומר תא"ל זך. "לא מן המנע שאז היו הבעיות קטנות יותר והטעויות גדולות יותר, כאלה שהצמיחו את הבעיות הגדולות של היום."

יעל פישביין

הפתרון יגיע אחרי שנמות

עשרים תלמידים בשני בתי־ספר תיכון בתל־אביב־יפו, עשרה ערבים ועשרה יהודים התבקשו על־ידי מערכת „דבר" להשיב על שאלות בנושאי הסיכסוך הישראלי־ערבי, הכיבוש, מה הם חושבים האחד על השני, האם וכיצד יימצא פתרון לסיכסוך, אין זה משאל סטאטיסטי, והתשובות אינן „מייצגות" או „מחייבות" את „רוב הנוער". אבל אם התשובות מבטאות הלך־רוח, כי אז תקווה ואופטימיות אינן ממאפייני דור תשמ"ז, גם לא התום והתמימות. גילוי לב? כן

הם בני אותו גיל, תלמידי הכיתה השביעית בתיכון, בני שבע־עשרה בערך, גרים באותה עיר. לבושם דומה, כמעט זהה, אולי נקנה באותן חנויות, ג'ינס, סווטשירטס ונעלי ספורט לבנות. למרות שהמרחק ביניהם אינו גדול, הסיכוי שהם יפגשו קלוש ביותר. לא במקומות עבודה, לא בלימודים גבוהים, בטח לא בנסיבות חברתיות. מפני שהם משתייכים לשני עמים שונים,

„עד שלא יימצא פתרון מדיני חברתי אני אמשיך לסלוד מחברתם של ערבים, לפחד מהם, לחשוב שהם אנסים בפוטנציה, כי אחרי הכל גרמו לי להאמין שהערבים בישראל הם סכנה לחיי"

יהודים וערבים. עשרים תלמידי תיכון בתל־אביב־יפו, עשרה יהודים ועשרה ערבים, התבקשו על ידי "דבר" לתאר איך הם נתפסים אלה בעיני אלה וכיצד הם רואים את הפתרון לבעיית השטחים שנכבשו בשנת 67.

הסיבה לתאר את המצב תלמידת תיכון ערביה: "המפגש הראשון שלי עם יהודים היה בזמן החופש הגדול, במפעל. פעם ראשונה בחיי ישבתי דיברתי והתווכחתי עם יהודים. שאלתי למה אנחנו הערבים מדברים וכותבים ולומדים עברית ותורה ואתם לא יודעים אפילו להרכיב משפט אחד בערבית? והתשובה שלהם היתה 'אתם חיים אצלנו וצריכים לדעת כל דבר עלינו בגלל שאנחנו היהודים שולטים בארץ הזאת.' היה גם דיבור על השפה שלנו ושלהם. אני אמרתי שהשפה שלנו דומה הרבה לשפה שלהם. ומישהי אמרה 'לא, השורש של השפה שלכם הוא מהשפה שלנו היהודית, העברית' ונגמר הוויכוח. בסוף החופש, כשנגמרה העבודה במפעל, כל אחת הלכה לדרך שלה, בלי פתרון ובלי שום דבר. הנה אנחנו מדברים על פתרון שיתקיים במזרח התיכון, איפה פתרון? אולי ימציאו אחרי שנמות". „המורים לא מדברים אתנו על נושאים פוליטיים. הם אינם רוצים להיחשף, הם נותנים לנו להתווכח בלי להתערב, אבל לנו חסר מידע על הנושא היהודי־ערבי והוויכוחים שאנחנו מנהלים בינינו הם עקרים. כל אחד אומר את הסיסמאות שהוא יודע, אנחנו מסתובבים סביב הזנב של עצמנו" – אומרת תלמידה מעירוני ה'. „מה מתקבל מן השיחות? הערבים חשים אפליה, היהודים חשים עליונות או פחד".

במחנה קיץ בשנה שעברה היתה פגישה עם נוער יהודי. בשיחות היה אפשר לחשוב שיש שיכנוע בין הצדדים, אבל לא זה מה שהיה, הם הראו לנו שהם השתכנעו, אבל זה לא נכון. „הם עומדים על דעתם שהערבים פחותים מיהודים ולא מגיע להם שוויון זכויות. ולפי דעתי הם הרבה יותר קיצוניים מאתנו." הלכתי פעם לתיאטרון בתל אביב אומרת אחרת „שמה פגשתי בנות יהודיות שהתחילו לשאול אותי שאלות, למשל, אם אני אוהבת את היהודים. התשובה שלי היתה שאני שמחה למפגש כי הערבים לא יכולים לחיות לבד, רק ערבים עם ערבים. גם היהודים לא יכולים לחיות בלי קשר עם הערבים. כשנסעתי למצרים, נפגשתי עם ערבים כמוני, כשנודע להם שאני מישראל שאלו אותי אם אני מסתדרת עם היהודים, אם יש לי חברות יהודיות, אם היחסים טובים ואם יש אפליה בין ערבים ליהודים. שאלו אותי, למשל, אם שניים – אחד ערבי ואחד יהודי – יש להם אותן תעודות ורוצים לגשת לעבודה בבנק, את מי יקבלו. התשובה שלי על שלוש השאלות הראשונות היתה שיש לי חברות יהודיות ושאני מסתדרת עם היהודים ושאני לא מרגישה אפליה. אבל לגבי השאלה הרביעית לא יכולתי להגיד להם שאין בכלל אפליה, בטח שבבנק יבחרו את היהודי. תלמידה „בעירוני ה'": בפסח נסענו לסיני. נעזרנו בשירות הסעה של נהגים מצרים. הם הפגינו רגשי נחיתות והתרפסות שאין כמוה שלא חיפו על טימטום וחוסר יכולת להבין את ההוראות הפשוטות ביותר. אי אפשר היה להמנע מהכללות, ולומר 'נו בטח, ערבים'."

תלמיד מעירוני ה' „לפעמים שאני נוסע באוטובוס, עולים שני בחורים ערבים, לרוב עם שקית או תיק בידיהם, ובמוחי עולים חששות ופחדים שהם מחבלים, ואני מתחיל לצייר במוחי פעולת טרור שעתידה כאילו להתרחש באוטובוס. אחר־כך אני תמיד כועס על עצמי על החשש הזה. אין ספק שפחד כזה מביא לידי שנאה. זה שהם ערבים, רואים לפי המראה שלהם. לרוב אלו פועלים. והמראה החיצוני שלהם המאיים עוד מתחזק על־ידי המחשבות שלי."

למרות שמשרד החינוך הנוכחי הכניס למילון החינוכי את נושא המפגשים בין נוער יהודי וערבי, רק מיעוט נהנה ממנו. תלמידה מבית הספר הערבי: „רק פעם אחת, כשהייתי בכיתה ה', היה מפגש עם בית ספר בתל־אביב. נהניתי מאוד. פגשתי שם חברה, לימדתי אותה לדבר ערבית והיא לימדה אותי לדבר עברית. לימדתי אותה על החיים של המוסלמים, אך אנחנו חיים פה. אבל אני לא רואה אותה יותר. אני מתפללת בכל יום שאני אראה אותה ביום מן הימים."

התלמידים היהודים פוגשים מנקי רחובות ופועלי בניין: „פגישות עם ערבים כמעט ולא היו לי. בטוח שלא יחסים עם אדם ערבי. רוב הערבים שאנחנו פוגשים הם מנקי רחובות, פועלי בניין, או מוכרים בחנויות, ולא נוצר איתם מגע, פעם פגשתי בבית החולים רופא נחמד, שאחר־כך התברר שהוא ערבי. לא זיהיתי אותו כערבי", אומר תלמיד בעירוני ה'. תלמידה באותו בית ספר תיכון: „אני מכירה ערבים רק כמוכרים בשוק בירושלים המזרחית שם הורי אוסרים עלי להסתובב לבד. יש ערבי שעובד במשלוחים בסופרמרקט. בעצם אני חושבת שהוא ערבי, לפי המבטא שלו, לא בירורתי".

שני הצדדים מודעים היטב לתסבוכת שנוצרה אחרי '67. ביטוי חריף לכך נמצא בנתונים הבאים: רבע מהנשאלים, 3 יהודים ו־2 ערבים השיבו שהמצב – הסיכסוך – ללא פתרון.

„לפעמים, כשאני נוסע באוטובוס, עולים שני בחורים ערבים, לרוב עם שקית או תיק בידיהם, ובמוחי עולים חששות ופחדים שהם מחבלים, ואני מתחיל לצייר במוחי פעולת טרור שתהיה באוטובוס"

שלושה נוספים – שני ערבים ויהודי אחד – השיבו, כל אחד מטעמים שונים, שבאין ברירה אחרת, המשך המצב הקיים הוא הפתרון. החזרת שטחים חלקית או מלאה, מקובלת על 6 תלמידים. סיפוח שטחים נדחה על הסף על ידי הערבים, ואילו היהודים מוכנים לראות בו פתרון. הערבים רואים כאפשרות ריאלית שישראל תקים מדינה דו־לאומית בעוד הנערים היהודים אינם מקבלים אפשרות כזו. שלושה אמרו שבכלל אין פתרון לבעיה. ארבעה היו בעד החזרת השטחים, 2 בעד סיפוח, ואחד חשב שהמשך המצב הוא הפתרון. התלמידים הערבים: שניים – אין פתרון, שניים – החזרת שטחים, ארבעה – מדינה דו־לאומית, 2 בהמשך המצב הקיים.

התלמידים היהודים הביעו את מועקת היעדר הפתרון ביתר שאת מהתלמידים הערבים. בעוד היהודים רואים את המצב כמורכב ומסובך, התלמידים הערבים רואים אותו כפשוט. כך מצדיקה תלמידה ערביה את רעיון המדינה הדו־לאומית: „אנחנו לא נסכים שיקחו את אדמתנו כמו שאתם לא מסכימים שיקחו את האדמה שלכם. היהודים טוענים שהאדמה שלהם והערבים טוענים שהאדמה שלהם, אז למה שלא נעשה דו־קיום, השטחים יצטרפו למדינת ישראל ותהיה מדינה דו־לאומית". תלמיד באותה כיתה: „שישארו היהודים והערבים ביחד ויחיו חיים טובים של שלום".

החזרת שטחים מובנת מאליה לתלמידים הערבים בעוד שהיהודים רואים בה „סידור" של אין מוצא. תלמידה ערביה מסבירה: „הערבים תמיד יזכרו את השטחים שנלקחו מידיהם. אני לא חושבת שיש איזה עם שמסכים להפסיד אפילו מטר משטחו". הזדהות עם העם הפלסטיני מצדיקה בעיני הערבים את המשך המצב הקיים: „המשך המצב הקיים טוב כי אם למשל אנחנו מחזירים את השטחים לארצות אחרות, אולי הם יקחו את זה לעצמם ולא ידאגו לנו, לפלשתינאים". התלמידים הערבים שטענו כי אין פתרון למצב, ליוו את טיעונם בהצעה „שהגדולים" ישבו למו"מ ללא תנאים ויחליטו. דעתם נראתה להם חשובה פחות מדעת „הגדולים". „אין לי פתרון למצב", כותבת תלמידה יהודית ומוסיפה: „המשך המצב הקיים הוא פשוט התעלמות, כולנו יודעים שהבעיה תקועה כמו עצם בגרון, לא לבלוע ולא להקיא, גירוש ערבים הוא פתרון לא אנושי, החזרת השטחים תהווה סיכון בטחוני אדיר וסיפוח ישראלי יסכן את צביונה היהודי של המדינה". דוגמא למבוכה ולבלבול בצד היהודי הם דבריה של תלמידה המציעה הקמת מדינה פלשתינאית בתנאי שתעבור תקופת רגיעה של ממש עד עשר שנים שבהן הפלשתינאים יוכיחו שכוונותיהם לשלום כנות: „הערבים מעוניינים במדינה עצמאית שלהם, הישראלים מעוניינים במדינה יהודית ובהגדרתם של הערבים למדינות ערב האחרות. זה הביא לשנאה רבה מצדנו היהודים לערבים. לנו יש אין־ספור דעות קדומות על ערבים. אין אנו מוכנים לקבל אותם כאזרחים שווי זכויות. גם לערביי ישראל, שבאופן תיאורטי אני מוכנה להעניק להם

„הערבים תמיד יזכרו את השטחים שנלקחו מהם. אני לא חושבת שיש איזה עם שמסכים להפסיד אפילו מטר משטחו"

זכויות שוות לשלי, אין זה אפשרי משום שחובות כמו שירות בצבא הן מאוד בעייתיות לאוכלוסיה זו. אם הם באמת לא משרתים בצבא ולא משלמים מסים אין דבר טבעי מאשר לשנוא אותם. אותה תחושת שנאה אנו סופגים בעיקר מהורים ואחים בוגרים שנלחמו בערבים ומאמינים שהם לא רצויים, ואז במקום לחפש פתרונות למצב הקיים הם אומרים שילכו לירדן. אני חושב שעד שלא יימצא פתרון מדיני חברתי אני אמשיך לסלוד מחברתם של ערבים, לפחד מהם, לחשוב שהם אנסים בפוטנציה כי אחרי הכל גרמו לי להאמין שהערבים בישראל הם סכנה לחיי". תלמידה אחרת חושבת שניתן להחזיר שטחים אך מהססת: „הפתרון הזה צופן בתוכו סיכון עצום, ואני מסופקת אם הייתי מסתכנת בקבלתו, ומכיוון שלא הייתי רוצה בהמשך המצב כמו שהוא, אני נותרת אובדת עצות. תלמיד יהודי נוסף מסכם: „אין פתרון לבעיה. זאת המציאות".

מערכת החינוך לא התמודדה עם המשמעות וההשלכות של המצב שנוצר אחרי '67. הקו הירוק נמחק מהמפות עד שכמעט ואינו נזכר בתכניות הלימודים. הרבו לדבר על קרבות מפוארים, גבעת התחמושת ושיחרור ירושלים, לא דנו במה שקרה אחר־כך. בימים אלה ראתה אור תכנית לימודים ראשונה מסוגה „ששת ימים ועוד עשרים שנה", מטעם המרכז לשלום, המיועדת למורים. כותבי התכנית, ליאת קפלן, עמליה רובין ודני צור, מעידים שלא בנקל ניתן לשכנע מורים להפעיל את התכנית בכיתותיהם. הנושא מתקבל כפוליטי מדי ולכן גם כפה יקוש שכדאי לברוח ממנו. מתוך מאות מכתבים שנשלחו לכל בתי־הספר בארץ, עשרה בתי־ספר הסכימו להשתתף בתכנית, מתוכם חמישה בקיבוצים. עשרה בתי ספר ביקשו את החוברת כדי לעיין בה. אחד הקשיים היותר־גדולים של מורים המעוניינים להתמודד עם הנושא הוא בכך שתלמידי התיכון של היום נולדו למצב „שאחרי", וקשה להסביר להם את המצב „שלפני". קושי נוסף מעוררים ההיבטים המוסריים והצורך לנקוט עמדה לגבי כיבוש. לגבי שלטון של עם על עם. בתכנית הלימודים החדשה כלולים מאמרים שנכתבו כדי להבהיר למורים את מורכבות המצב, כמו מאמרו של ראה׳ טייטלבאום, „ישראל במילכוד השטחים". המאמר נפתח בתיאור תוצאות שביתה דמיונית של פועלי השטחים העובדים בישראל. ערי ישראל טובעות בזבל, בתי החולים נכנסים למשבר חירום. מחירי הירקות בשווקים האמירו בעשרות אחוזים, ירקות נרקבים בשדות, אין יצוא חקלאי לאירופה ופרי הדר נשאר על העצים. תיירים מפסיקים חופשתם בארץ כי אין מי שישרת אותם בבתי המלון, גם ייצור הטכסטיל והמזון נפסק, משלוחי היצוא נפסקים, בהמשך מתואר התהליך כיצד ניצחה העבודה הערבית הזולה את החזון הציוני של שיבה לעבודה פרודוקטיבית ומנעה תהליכי מודרניזציה בענפי הבנייה, המזון והטכסטיל. אריה סימון סקר את תהליך חדירת רוח לאומנית תוקפנית ללימודי היהדות לאחר '67. יוחנן הופמן סוקר תהליכי שינוי בזהות הישראלית שחלו בעיקבות הכיבוש. העובד היהודי היה למנהל, יותר בני נוער פנו לאוניברסיטאות, רבים יותר ירדו מהארץ. בצבא מפנה רוח ההתנדבות את מקומה למקצוענות ומופיע ה„ראש הקטן". הדתיות, החזרה בתשובה – פרחו. המהפך הפוליטי התאפשר לאחר קידום בני עדות המזרח שתנועת החירות ידעה לרתמם למטרותיה. גברה התלות בארה"ב ואילו החינוך לדמוקרטיה בבתי־הספר נעשה כמעט בלתי אפשרי.

כיצד יענה המורה הישראלי לתלמיד השואל בשיעור אזרחות מדוע מגיעים יותר משאבים לאזרח היהודי מאשר לערבי? האם לאורך זמן יסתפק התלמיד השואף לדמוקרטיה בתשובה המגומגמת כי במדינת היהודים זכויות יתר ליהודים? האם בכלל ניתן להטיל חובות שוות כאשר הזכויות אינן שוות? שאלת השאלות היא: איך ניתן לגשר על פני הסתירה בין ציונות ודמוקרטיה? שמא צריך להגדיר מחדש את היחס ביניהן?

עליזה ולך

הנוער נותן אחוזים

אם יתקיימו הבחירות לכנסת במועדן יצטרפו למעגל בעלי זכות הבחירה כ־150,000 מצביעים חדשים שימלאו להם 18. במערכת הבחירות הקודמת היתרגם המספר הזה לכ־10 מנדטים בכנסת. אם יוקדמו הבחירות לכנסת לסוף השנה הנוכחית מספר המצטרפים ל„מועדון" יהיה רק כמחצית המספר הזה. מאליו מובן שתוספת בעלי זכות הצבעה תייקר את המנדט הפרלמנטארי, אך די בתוספת של חמישה מנדטים לצד זה או אחר לשנות את המפה הפוליטית ולחלץ את שתי המפלגות הגדולות מהתיקו הצפוי להן גם בעתיד הקרוב, על־פי התחזיות.

אם יש סיכוי לחולל שינוי במרכיבי הממשל הבא, בנוער הוא נעוץ, בתנאי שקולותיו לא יתפלגו במפה הפוליטית על־פי דפוסי ההצבעה של המבוגרים. על־פי הזמנת מדרשת העבודה לנוער ע"ש יגאל אלון עשה ד"ר אהרן פיין מהאוניברסיטה העברית סקר ארצי בקרב בני 16־18. המידגם שעיצב ד"ר פיין כלל רק בני־נוער יהודים עירוניים, והוא נבחן בשטח בחודש שעבר.

המדרשה ע"ש יגאל אלון שמה לה למטרה להעמיק את התודעה לערכי הדמוקרטיה והחתירה לשלום בקרב הכיתות המסיימות בבתי־הספר התיכוניים. בשנה האחרונה הקיפה בימי־עיון וסמינרים כשליש מתלמידי בתי־הספר התיכוניים (הלא־דתיים, אך לעומת זאת גם המקיפים, הטכנולוגיים והחקלאיים) ברחבי הארץ, ומתגובותיהם של התלמידים, באמצעות שאלונים המגיעים אליה, ניכר שתרמה, ושהיא מסוגלת לתרום, לא מעט לשינוי עמדות.

ממצאי הסקר שמדובר בו מלמדים בראש וראשונה על פתיחותם של בני־הנוער הישראלים, שהיא גדולה יותר מהדימוי שנקשר בהם בעקבות סקרים פוליטיים ספורדיים שעשו כמה בתי־ספר בשנתיים האחרונות וכן בהשוואה למבוגרים. מטבע הדברים תודעתם הפוליטית של בני־הנוער היא קצרת ימים ולא מקובעת, הבשלתה נשענת על ביקורת התבונה הטהורה יותר מאשר על דעות קדומות, מוצא אתני ומסורת משפחתית. גם חשיפתם של בני־הנוער למעצבי דעת־קהל מגוונים משפיעה על כך שאין להם דעה נחרצת בכל רגע נתון על אופן הצבעתם והם אינם „בעולים" על מפלגה כלשהי. אחד ה„מיבדקים" משקף היטב את היעדר הזיקה הפוליטית־מפלגתית הקבועה. בני־הנוער התבקשו להעריך את סיכויי הצבעתם לכל אחת מהמפלגות, אילו הבחירות היו היום, על סקלה, של 0 אחוזים (אם אין סיכוי שיצביעו למפלגה מסויימת), דרך 25, 50, 75 ו־100 אחוזים (אם יצביעו בוודאות למפלגה מסויימת). להלן התוצאות. ראוי לשים לב לערכים המבטאים את הסבירות הגבוהה כמו גם את הסבירות השואפת ל־0, שמהן עולה, כי בקרב הקולות הצפים, אלה שעדיין לא החליטו – כשנשאלו – יש נטיה מובהקת להצביע למערך. עוד ראוי לשים לב שסך־הכל התוצאות בטור 100 האחוזים אינו מצטרף ל־100 אחוזים. ממצא זה מוכיח אף הוא שאין „שחור ולבן" גם בוודאויות.

העדפה מפלגתית

	0%	25%	50%	75%	100%
1. ליכוד	26.6	20.0	19.7	16.7	16.7
2. מערך	23.4	15.4	23.1	23.1	15.1
3. מפד"ל	65.8	22.3	7.9	2.5	1.4
4. אגודת ישראל	77.5	15.7	3.7	1.4	1.0
5. פועלי אגודת ישראל	82.9	11.0	3.5	1.7	0.9
6. שינוי	58.4	23.0	11.8	5.3	1.5
7. תמ"י	79.1	14.5	4.9	1.2	0.3
8. ר"צ	51.3	22.5	12.8	8.8	4.6
9. מפ"ם	63.5	20.3	11.6	4.1	0.6
10. חד"ש	86.0	9.6	3.0	1.5	–
11. כך	72.0	11.8	4.2	7.2	7.8
12. ש"ס	74.9	12.8	7.1	3.1	2.0
13. התחיה	39.8	19.3	17.1	14.6	9.0
14. רשימה מתקדמת לשלום	71.6	12.4	8.3	5.2	2.6
15. אומ"ץ	83.3	10.1	5.0	1.3	0.3

המודעות לדמוקרטיה של הציבור

הצעיר הממוצע, אם אפשר לעצבו על־פי הסקר, הוא יליד הארץ (91.7 אחוז ילידי הארץ, 2.4 ילידי אסיה ו־3.9 ילידי אירופה); חילוני או מסורתי (26.9 השיבו שהם מגדירים את עצמם מסורתיים ו־53.1 אחוז כחילוניים); להערכתו, הרמה הכלכלית שמשפחתו משתייכת אליה דומה לזו של רוב המשפחות בארץ (74.9 אחוז השיבו כך, 1.6 אחוזים השיבו שהיא גבוהה בהרבה מזו של רוב המשפחות בארץ ו־19 אחוז השיבו שהיא גבוהה במעט מזו של רוב המשפחות בארץ). מחוץ לבית־הספר הוא פעיל בתנועת נוער (32.8 אחוז), בקבוצת ספורט (24.7 אחוז) או במסגרת אחרת, שהוא מקדיש לה כפעמיים בשבוע. ידוע שאין זיקה בהכרח בין העדפותיהם של חובבי ספורט קבוצה מסויימת ובין השתייכותם הפוליטית. כלומר, לא כדאי להחדיר תודעה פוליטית דרך הרגלים (כדורגל) או הידיים (כדורסל). מן הסקר מתחוור, שגם תנועות הנוער אינן דומיננטיות מן ההיבט של ההזדהות הפוליטית. בתשובה לשאלה „האם, לדעתך, האנשים הבאים היו מצביעים כמוך" – העריכו רק 18.2 אחוזים שהמדריך בתנועה או במועדון היה מצביע כמותם, 37.1 אחוז אמרו שאינם מכירים את דעותיו ו־32.6 אחוז השיבו שזה „לא רלוונטי". ידוע שלניסוחן של השאלות בסקר יש משמעות רבה מאוד. לפעמים הן מכוונות במודע לעבר התוצאות שהסקר מבקש לקבל, בעיקר אם הוא מגמתי. במקרה שלנו יש בניסוח מטרה נוספת מעבר לאבחון העמדות והדעות של הנשאלים. הניסוח בוחן, במובלע, גם את הבנת הנקרא שלהם. על שאלות שעניינן נושאים טעונים בתחום הדמוקרטיה התבקש הצעיר לענות במתכונת „באיזו מידה נכונים לדעתך המשפטים הבאים?"

	במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה מועטה	במידה מועטה ביותר
א. לאפשר לכלי התקשורת לפרסם כל ידיעה באופן חופשי	5.3	39.7	44.5	10.4
ב. לאפשר לקבוצות המתנגדות למדיניות הממשלה להביע ביקורת על ידי הפגנות	12.6	43.6	36.1	7.8
ג. לאפשר לאזרחים למתוח ביקורת על פעולות הממשלה	29.2	49.1	19.3	2.4
ד. לאפשר לקבוצות של אזרחים להפעיל לחצים כדי להשיג אינטרסים החשובים להם	11.1	38.5	39.4	11.3
ה. לאפשר לטלוויזיה לצלם ולשדר דברים נעימים לממשלה	18.5	36.1	32.9	12.5

שביעות־רצון ומורת־רוח

עמדות בנושאים שונים – הסכסוך הישראלי־ערבי, חילוניים ודתיים, חופש העתונות, חוק ומשפט ועוד – נבחנו אף הן באמות־מידה של שביעות־רצון ודעה אישית – ובחינתן מלמדת אף היא על מידת פתיחות גבוהה יחסית לדימוי המסולף ועל תודעה די גבוהה לדמוקרטיה. להלן התוצאות:

לדעתך יש בישראל „יותר מדי", „במידה נכונה", או „פחות מדי" מהדברים הבאים?

	יותר מדי	במידה נכונה	פחות מדי
א. היתרים לעריכת הפגנות	23.8	67.8	8.5
ב. חופש ביטוי לעיתונות	39.2	49.5	11.3
ג. זכויות למיעוט ערבי	28.4	41.1	30.5
ד. זכויות לקבוצות הדתיות	52.0	39.5	8.2
ה. זכויות למתישבים ביהודה ושומרון	16.1	55.3	28.0
ו. זכויות לעולים חדשים	23.4	50.5	25.8
ז. עצמאות לבתי משפט	11.6	77.6	10.5
ח. הפעלת כוח נגד מפגינים ערבים	19.9	48.2	31.6
ט. התנחלות מעבר לקו הירוק	22.7	44.5	32.6
י. חברי כנסת ערבים	26.1	51.1	22.5

לפניך רשימה של נושאים המעסיקים את הציבור בארץ, הינך מתבקש לציין לגבי כל אחד מהם אם תהיה מרוצה או לא מרוצה אם הם יתרחשו?

	אהיה מאד מרוצה	אהיה מרוצה	לא אהיה מרוצה	אהיה מאד לא מרוצה
א. ביהודה ושומרון תוקם מדינה פלסטינאית תמורת שלום	4.1	20.5	38.5	36.9
ב. לאחר הבחירות הבאות תוקם גם כן ממשלת אחדות לאומית	11.8	56.7	25.1	6.3
ג. יעודדו את ערביי ישראל אזרחי המדינה להגר מהארץ	18.3	36.6	35.5	9.6
ד. מדינת ישראל תנהל יותר בהתאם לרוח הדת היהודית	8.8	22.7	42.7	25.8
ה. הגיור של רבנים רפורמים יוכר כגיור חוקי בישראל	15.2	46.7	29.2	8.9
ו. יוגבר השיוויון לערבים החיים במדינת ישראל	6.0	32.2	44.1	17.7
ז. תבוטל הצנזורה על העיתונות והטלוויזיה בארץ	9.6	27.5	48.2	14.6
ח. יוטל המס על העשירים	20.8	44.4	28.8	6.0

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

ברכות ירושלים ◊ הדרום ◊ השרון ליום העצמאות

המכון היהודי־ערבי
של ההסתדרות
בבית ברל

מברך את
העם בישראל
לשלום ולאחווה
בחג העצמאות הל"ט של מדינתנו

ההנהלה ועובדי המכון

לנשיא המדינה
לצה"ל
לממשלת ישראל
להסתדרות העובדים הכללית
ולכל בית ישראל
ברכותינו
ליום העצמאות ה־39
חיזקו ואימצו!

ההנהלה
ועובדי בית־ברל

המועצה המקומית אל־טירה
שולחת ברכותיה
לנשיא המדינה,
לראש הממשלה
ולעם ישראל
לחג העצמאות ה־39

ראש המועצה המקומית
טארק עבדולחי

תושבי הכפר ג'לג'וליה
הנהלת המועצה ועובדיה
שולחים ברכת שגשוג, פיתוח ושלום,
ליום העצמאות ה־39
למדינת ישראל

יו"ר המועצה
עודה עומר

מועצה מקומית כפר־קאסם
מברכת את
ממשלת ישראל וצה"ל
ציבור התושבים במקום
ואת כל בית ישראל
שנת שלום, בטחון, יצירה ובנין

ראש המועצה
עבדול רחים עיסא

בחג העצמאות הל"ט

שלוחה ברכת שגשוג פיתוח ושלום
לממשלה
לצה"ל
ולכל בית ישראל

מושב נוה־ירק

י. את א. גנדלמן
בימ"ס לחומרי בנין, אינסטלציה, צבעים וכימיקלים
כפר־סבא, רח' ויצמן 95 טל: 052־33361

שולחים ברכה לצה"ל, לקרובים,
לידידים וללקוחות
ליום חגה הלאומי של מדינתנו

בפרוס יום העצמאות הל"ט
אנו מברכים
את כל בית ישראל
בברכת חג שמח

"אולמי השרון" כפר סבא
טלפון: 22219, 052־20497

ר.ח.ש. בע"מ
סוכנות לביטוח
מברך את לקוחותיו, צה"ל ואת כל בית־ישראל
ליום העצמאות ה־39 למדינתנו

רמי שבת
דרך השרון 10 הוד־השרון
טל' 052־26761

לכל בית ישראל

חג עצמאות שמח

בית רהיטי קולמן — רים
רח' ויצמן 66, טלפון 052־23307,
כפר־סבא

בנק "יהב"
לעובדי המדינה בע"מ

מברך את

מוסדות המדינה
צבא ההגנה לישראל
משמר הגבול
עובדי המדינה ומשפחותיהם
ואת עם ישראל בארץ ובתפוצות

בחג העצמאות השלושים ותשע

בברכת שלום ובטחון

לממשלת ישראל, לכנסת ישראל,
לצבא הגנה לישראל,
לעירית כפר־סבא,
לתושבי כפר־סבא והסביבה,
לעובדי המפעל ולמשפחותיהם
חג שמח
ליום העצמאות ה־39
למדינת ישראל

מפעל המים כפר־סבא

יונה אברך בע"מ
כפר־סבא. טל. 052־23329
תחנת דלק "סונול"

למוסדות העיר כפר־סבא,
ללקוחותינו, לידידים,
לבאים עמנו בקשרים
ולכל בית ישראל

חג עצמאות שמח!

מושב נוה־ימין
מברך את:

כל עם ישראל,
צבא הגנה לישראל
וממשלת ישראל
בברכת כה לחי

לחגיגות ה־39 למדינה

מרצפות כפר־סבא בע"מ
טל: 052־20384, 052־453004
ליד אולמי "שרון" כפ"ס

מברכים את:
הממשלה, צה"ל,
קרובים וידידים
וכל הבאים עמנו בקשרים
כה לחי!

מוסך פוספלד בע"מ
רח' הטייסים כפר־סבא
טל' 052־20161

לממשלת ישראל ולצה"ל
לציבור לקוחותינו
ולכל בית ישראל
ברכת יום עצמאות שמח
במלאות ל"ט שנים למדינתנו

קיבוץ צאלים

מברך

את כל בית ישראל

לכבוד חג העצמאות
ה־39

ברכות בשנת ה־39
לעצמאות ישראל

שנת שלום ובטחון

קיבוץ יטבתה

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל
ולכל בית ישראל

ברכות לשלום שגשוג ועליה
ביום העצמאות ה־39
למדינת ישראל

שלום כהן
ראש המועצה המקומית
גדרה

ואלה יעמדו על הברכה

נשיא המדינה
ממשלת ישראל ונבחרי הכנסת
צבא הגנה לישראל
הסתדרות העובדים הכללית
על מוסדותיה וחבריה

בחג שנת
השלושים ותשע
לעצמאות ישראל

יהיה הבית השלישי הנבנה בנין עד לאומה ותתגשם תוחלת
ישראל לבטחון ולשלום, לעליה רבתי לאיחוד העדות
לעם סגולה

מועצת פועלי ירושלים
- **תנובה מחוז ירושלים**
- **מבטחים – מוסד לביטוח סוציאלי בע"מ, ירושלים.**
- **ארזה – בית החלמה של קופת חולים, מוצא**
- **המרכז לבריאות הנפש טלביה, ירושלים**
- **לשכת המס מחוז ירושלים**
- **נעמת ירושלים**
- **סולכור חברה לשיווק וקניות בע"מ**
- **סולל בונה בע"מ מחוז ירושלים**
- **קואופ' ירושלים, אגודה צרכנית שיתופית בע"מ**
- **קופת חולים מחוז ירושלים**
- **ארגון הפועלים היציבים והקבועים בסולל־בונה י־ם**
- **התאגדות עובדי האוניברסיטה העברית ירושלים**
- **התאגדות עובדי הדסה ירושלים**
- **ועד מחוזי של עובדי הסוכנות היהודית וההסתדרות הציונית ירושלים**
- **ועד עובדי עירית ירושלים**
- **מסעדת שובע, רחוב ההסתדרות 3 ירושלים.**

בחג העצמאות ה־39 למדינת ישראל
שלוחה ברכה

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל
להתיישבות העובדת
ולכל בית ישראל
שנת בטחון ושלום יציב
תנופה כלכלית ותנובה מבורכת

מושב באר טוביה

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל
למשקי הספר
ולהתיישבות העובדת

שנת שלום ובטחון
לחג העצמאות ה־39

ארגון משקי הדרום

עדין
ביח"ר לשוקולד, ופלים, וממתקים בע"מ
הוד־השרון, אזור התעשיה טל: 052־38173

מברכים את
לקוחותינו, ידידינו,
וכל הבאים עימנו בקשרים

לכבוד יום הולדתה ה־39
של מדינתנו
כה־לחי!

"דבר" — סניף השרון
רח' ויצמן 95 כפר־סבא

מברך את
לקוחותיו, ידידיו ומכריו והבאים עימו בקשרים

בברכת יום עצמאות שמח
כה לחי!

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצבא הגנה לישראל
למנויינו באזור רחובות
הדרום והנגב

בפרוס חג העצמאות ה־39
שלוחה ברכתנו

סניף "דבר" — רחובות והדרום

לתושבי אשקלון
לקיבוצי ומושבי הסביבה
לצה"ל ולכל עם ישראל

ברכת חג שמח ושנת שלום

פז

סוכנות פז
אזור אשקלון
אשקלון 78102 ת.ד. 283,
טל' 22232, 26989, 051־22317

נגרית ולד
כל־בו עץ
מכירת עצים,
דיקטים, מלמין,
חיתוך לפי מידות.

רח' המלאכה 1
כפר־סבא
טלפון: 052־33878

מברך את
כל בית ישראל
ליום העצמאות
הל"ט

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל ולכוחות הבטחון
למשקי הספר
ולכל בית ישראל

ביום העצמאות ה־39
שלוחה ברכה
תהא שנה זו שנת שלום אמת
שגשוג, פיתוח, עליה והתישבות

המועצה האזורית באר טוביה
המועצה האזורית ברנר
המועצה האזורית חוף אשקלון
המועצה האזורית לכיש
המועצה האזורית גדרות

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל ולכוחות הבטחון
להסתדרות העובדים
להתיישבות העובדת
ולכל בית ישראל

מיטב האיחולים
בחג ה־39
שנת שלום ובטחון

- **מועצת פועלי רחובות**
- **יכין חקל אזור הדרום**
- **קופ"ח מחוז יהודה**
- **בי"ח קפלן רחובות**
- **בי"ח הרצפלד גדרה**
- **תנובה מחוז הדרום**

בשנת ה־39
למדינת ישראל

שלוחה ברכתנו

לצבא הגנה לישראל
לישובי הספר
להתיישבות העובדת
ולכל בית ישראל

קיבוץ נען

למדינת ישראל

בשנת ה־39 לעצמאות
שנת שלום ושגשוג

קיבוץ כיסופים

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל
להתיישבות העובדת
ולכל בית ישראל
שנת שלום ובטחון
תנופה כלכלית ופיתוח משקי
לחג העצמאות ה־39

בית קיבוץ יהל

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל
ולכל בית ישראל
ברכת חג עצמאות שמח
שנת שלום וביטחון

עמיר פרץ
ראש המועצה המקומית
שדרות

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל
ולכל בית ישראל

בשנת ה־39 לעצמאותנו
שלוחה
ברכת שלום ובטחון

ניסן קרופסקי
ראש המועצה המקומית
נס־ציונה

ברכת שלום ביום העצמאות
מובילי לכיש בע"מ
קרית גת, שד' לכיש 3 • טלפון 051־883251/3
הובלת משאות וטיולים
לכל חלקי הארץ

ברכות הגליל ◇ העמק ◇ פתח־תקווה ליום העצמאות

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לכוחות צה"ל
ולכל בית ישראל

בשנת השלושים ותשע
לתקומת ישראל
ברכתנו:
שלום ובטחון
שגשוג ופיתוח

מועצת פועלי פתח־תקוה

- מפעל פועלי פתח־תקוה
- מרכז רפואי „גולדה" (בית חולים השרון – קופת חולים מחוז פתח־תקוה)
- סולל בונה בע"מ סניף פתח־תקוה
- הנגבה סניף פתח־תקוה
- אבי־גל, סוכנות לביטוח, אבינועם ובנו, פתח־תקוה, חיים עוזר 13, טל. 911941
- „בית נטע" פתח־תקוה
- מחלקת הקליטה במועצת הפועלים
- הפועל פתח־תקוה
- הפועל מחנה־יהודה
- הפועל עמישב
- „מופת" פתח־תקוה

הישובים והשכונות:
- גת רמון
- כפר סירקין
- קרית אלון (נוה כבוש)
- שכ' נוה עוז
- מעונות עובדים

קואופרטיבים וארגונים:
- „חומה" – ביה"ר למרצפות סגולה פתח־תקוה
- „נתיב־אליתור" – הובלה כללית, הסעות וטיולים בכל חלקי הארץ.

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל, מפקדיו וחייליו
לישובי הגליל התחתון
ולכל בית ישראל

בפרוס יום העצמאות תשמ"ז
נאחל לכולנו שלום בגבולותינו ואחוה בעמנו

בני גורפינקל
ראש מועצה אזורית
הגליל התחתון

משקי עמק יזרעאל

ביום העצמאות הל"ט

חג שמח

- פרי העמק
- עוף העמק
- מנפטות העמק
- מידע העמק
- מכון טבילה לביצי רביה „העמק"
- שרותים חקלאיים העמק
- אבוקדו העמק
- פרחי העמק
- שותפות מילובר
- מכון פסדים העמק

מפעלי העמק על כל שלוחותיו

בחג העצמאות

ברכותינו לביסוס השלום הקידמה והפיתוח

ליוגב
מושב עו. עג' ובנה בע"מ
צבות העובדים
עפולה עילית, ת.ד. 1030, טל. 065-90949

לצה"ל ולממשלת ישראל
להתישבות העובדת
ולכל בית ישראל

שלוחה ברכתנו
ליום העצמאות ה־39 של מדינת ישראל

בטון העמק עפולה

מפעל לאספקת בטון וטיט מוכן
עפולה ת.ד. 133, איזור התעשיה טל. 23197, 065-92466

המועצה המקומית כפר תבור

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל ולכל בית ישראל

ברכות ליום העצמאות ה־39

מיכה גולדמן
ראש המועצה

לצה"ל
ולכוחות הבטחון

שלוחה ברכת
חג שמח

בית הגושרים

הנרי יוסף בנא

סוכן חברת פז ופז־גז
נצרת, טל. 065-74115, 065-74114
ת.ד. 90

שולח את מיטב הברכות והאיחולים
בחג השלושים ותשע לעצמאות ישראל

לנשיא המדינה, לממשלת ישראל,
לתושבי נצרת, נצרת עילית והסביבה
ולכל הבאים אתנו בקשרי מסחר

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
להסתדרות הכללית
ולכל בית ישראל

בשנת השלושים ותשע
לתקומת ישראל
ברכתנו
לשלום ובטחון
שגשוג ופיתוח

דוד כהן
ובית מרכבים

נהג!

עשה את
הניקיום למען
אלה העושים
את המכסיקות.

תן טרמפ
לחייל!

המועצה המקומית יהוד

לממשלת ישראל ולצה"ל
לציבור התושבים במקום
ולכל בית ישראל

ברכתנו
לחג העצמאות השלושים ותשע

מרדכי ליניק, ראש המועצה

שרון

מפעלי טקסטיל בע"מ
טלפון 9229371

מאחלים
בפרוס שנת השלושים ותשע
למדינת ישראל
שנת בטחון, שלום ושגשוג כלכלי
ללקוחותינו, עובדינו ולכל בית ישראל

חג עצמאות שמח
„צח־אור"
שכטר חיים
שירות חשמל
למכוניות וטרקטורים
התקנה ושירות מיזוג אויר לכל סוגי הרכב.
מרכז מצברי וולקן בדרום
באר־טוביה 70996 ● איזור התעשיה 055-81630.

הלוח הכללי ידיעות אחרונות הלוח הנפוץ ביותר דבר ראשון בבוקר

חוק הזדמנות שווה בתעסוקה, תשמ"א 1981

לפי חוק זה אסור לסרב לקבל אדם לעבודה מחמת מינו או מחמת היותו נשוי או הורה, אלא אם אופיו או מהותו של התפקיד מונעים קבלתו של בן אחד המינים לעבודה הנדונה. העבריינים צפויים לעונש על פי החוק.

ש. שבח שרותים בע"מ
האגף למשאבי אנוש

דרושים
בחורים
לעבודה לחצי משרה
ביחידת פיקוח מוניות
בנמל התעופה בן־גוריון
לתפקיד עם אתגר
מיועד בעיקר לסטודנטים

הכישורים הנדרשים:
★ עד גיל 28 ★ לאחר שרות צבאי, במסלול פיקודי ★ בריאות טובה ★ ידיעת השפה האנגלית ★ מגורים בגוש־דן.
למעונינים בעלי הכישורים המתאימים, תתקיים ועדת קבלה בנמל התעופה בן־גוריון, בנין הטרמינל קומה ב' – חדר 286. ביום רביעי 6.5.87 בשעה 14.00.
נא להביא תעודת זהות, פנקס מילואים, פנקס שבוי ותעודת שחרור מצה"ל.

RS שרותי כח אדם — השרות המומלץ 1987

★ **מלחימות/מחווטות**
– נסיון של שנתיים לפחות בהלחמת מעגלים מודפסים.
– עבודה במשמרת ראשונה ושניה באיזור גוש דן.
– שכר גבוה במיוחד.
– הסעות וארוחות מובטחות.

★ **מבקרות איכות**
– נסיון של 3 שנים לפחות בביקורת חשמלית ויזואלית.
– עבודה במשמרת שניה באיזור גוש דן.
– שכר גבוה במיוחד.
– הסעות וארוחות מובטחות.

★ **מאבטחים**
– לעבודה בלוד ב־3 משמרות כולל שבת.
– פרופיל 72 ומעלה.
– השכלה 11-12 שנות לימוד.
– הסעות וארוחות מובטחות.

מועמדים יפנו לציפי או אני בימים א'-ה' בין השעות 08.30 עד 16.00 וביום ו' עד שעה 12.00 מצויידים בפנקס מילואים, שבי, והשכלה.
העובדים בחברתנו נהנים משכר גבוה ותנאים סוציאלים מלאים.
או.אר.אס כפר אתרים 134, תל אביב טל. 03-202460

חברה תעשיתית ליצוא מערכות הפקת חשמל מאנרגיה סולרית

דרושים
מבקר פנים

★ רואה חשבון מוסמך
★ 5 שנות נסיון לפחות בביקורת פנים
★ נסיון בביקורת במגוון תחומים — הכרחי
★ רקע קודם בתעשייה — יהווה יתרון
★ שליטה מלאה באנגלית ובעברית

למחלקת הנדסה
מהנדס/הנדסאי מכונות/אלקטרוניקה

★ 5 שנות נסיון לפחות בתחום ואקום ושכבות דקות
★ נסיון בתחום ההתזה (SPUTTERING) יהווה יתרון
★ נסיון במערכות R.F. — רצוי

מקום העבודה — ירושלים
נא לשלוח קורות חיים למחלקת כח אדם — חברת לוז ת.ד. 7929 ירושלים 91079

LUZ INDUSTRIES ISRAEL

הסוכנות היהודית לארץ ישראל
מחלקת המנגנון ת"ד 92 ירושלים 91920

משרה מס' ח/209/87

מחפש/ת אתגר !!!

הצטרף/י לצוות הקמה של
ניצנה – (בנגב)
קהיליה חינוכית התישבותית
בראשות לובה אליאב

התפקידים הדרושים:

1. מנהל/ת קהיליה
תאור התפקיד – נהול חנוכי ומינהלי של כפר נוער התישבותי חנוכי לקבוצות נוער גילאי תיכון במחזורים.
כשורים דרושים:
1. השכלה אקדמאית.
2. נסיון בנהול מסגרת חינוכית (כולל צוות עובדים)
3. ידיעת השפה עברית ואנגלית.
תנאי שכר:
בדרוג עובדי הוראה בתוספת גמול נהול.

2. מרכז/ת פדגוגי
תאור תפקיד – ארגון תכניות לימודים, נהול הפנימיה, דכוח והנחית צוות חינוכי
כישורים דרושים –
1. השכלה אקדמאית במדעי החברה או הרוח.
2. נסיון בעבודה בפנימיה.
3. נסיון בהוראה ובהדרכה.
דרוג – דרוג עובדי הוראה.

הערה: מגורים במקום.
מועד אחרון להגשת מועמדות: 10.5.87

RS שרותי כח אדם — השרות המומלץ 1987

★ **מהנדס תעשיה וניהול**
5 שנות נסיון במחלקה להנדסת יצור. נסיון בתחומי שיפור שיטות, מערכי יצור ומכונות. עבודה — באזור עמק יזרעאל.

★ **טכנולוג:**
מהנדס מזון/כימיה (תהליכים): אחריות ופיקוח על היצור. 5 שנות נסיון בניהול בתעשיה ותהליכית. אנגלית - גרמנית — יתרון. מקום עבודה צפון הארץ.

★ **לאיש שיווק בכיר — מהנדס מכונות/יצור:**
נסיון בשיווק טכני, רצוי בתעשיית מתכת, ובניהול צוות שיווק (כ־40 איש).
אנגלית חובה. מקום עבודה — ת"א.

★ **מהנדס מכונות/אוירונוטיקה:**
לפרוייקטים חדשים של תכנון ויצור אביזרים מכניים ופנאומטיים בתחום הדלק והפנאומטיקה נסיון בתכנון מכני, ולווי הנדסי של פרוייקטים. שליטה באנגלית — חובה עבודה — באזור ת"א.

★ **לפרוייקט 1-2 שנים "מהנדס יצור":**
3 שנות נסיון. ידע בתכנות, ובאחזקת מערכות מכנות והשמלות. מקום העבודה — גליל התחתון.

★ **איש שיווק בכיר:**
בוגר כלכלה/מנהל עסקים נסיון רב בשיווק בתחום הימנזור. נסיון בניהול פרוייקט יכולת תכנון ופיקוח נסיון בניהול מפעל יצרני (הקמה) הכרות טובה של שוק המזון בארץ, ידע בחקר שווקים ופיתוח שווקים. אנגלית — חובה, גרמנית — יתרון כפיפות: מנכ"ל הקונצרן
מקום העבודה — ת"א.

★ **כלכלן בכיר:**
לחברה פיננסית דרוש כלכלן "בכירי" רקע בבנקאות, התמחות באשראים, גיוס חברות ומעקב אחר התפתחותן, בדיקת מאזנים עבודה — בת"א.

★ **בור־כימאי — (מתחיל) לתפקיד אדמניסטרטיבי:**
נסיון(!) במכירות מגע עם ספקים ולקוחות, טיפול בהזמנות, יכולת ניהול צוות.

★ **תוכניתן:**
+ 2 נסיון על I.B.M/38 + קובול (רק למתאימי 2 התנאים)

★ **מפעיל: 3 שנות נסיון על I.B.M/38 (בלבד!)**
עבודה קבועה 2 משמרות

נא להתקשר לאו.אר.אס אסתר - 03-202460
נא להביא/לשלוח תולדות חיים בשני העתקים
(לציון או.אר.אס כפר אתרים 134 ת"א
לתנו אסתר)

רכוש ספר ספרית דבר

לחברה קבלנית בת"א
דרושה
מזכירה עצמאית
עברית / אנגלית, כולל הדפסה לניהול משרד
טל: 03-219462, 03-216967

לבית ההבראה "מעלות"

דרושים:
1. טבח ראשי
2. טבח קונדיטור

על המועמדים המתאימים לפנות:
לח' ביטמן, בביה"ב מעלות.
טל. 04-979681 או לח' קפון רחל
במרכז קופ"ח טל. 03-433442

לחברת עסיס באזור התעשיה נתניה
דרושים/ות

1. בוגרים/ות
12 שנות לימוד לעבודה בביקורת איכות.
(הכשרה במפעל).
2. מחסנאי טכני
3. מסגרת אחזקה
4. מכונאי אחזקה
5. חשמלאי עוזר
עם נסיון בתעשייה
6. עוזר חשב שכר.

נא לפנות לטלפון: 053-59191
למר מאיר אזולאי

RS שרותי כח אדם — השרות המומלץ 1987

לעבודה קבועה בחברתנו
דרושה:
מזכירה - שפת אם אנגלית

– עם נסיון קודם לעבודה עצמאית
– הדפסה אנגלית — הכרחית
– התפקיד מענין, אחראי ומגוון
– העבודה במשרה מלאה
– תנאים ושכר הולמים למתאימה.
או.אר.אס כפר אתרים 134 תל־אביב
טל: 03-202460.

לדפוס גרף פרס בע"מ – ירושלים
דרושים:
1. מנהל/ת חשבונות
– חצי משרה.
2. דפס אופסט מעולה
למכונות קטנות עם ידע בבריכה.
3. גרפיקאי/ת ביצועיסט/ית
עם נסיון 3 שנים לפחות.

תנאים טובים למתאימים
02-822831–2.

למוסד יוקרה בתיזון גדול
דרושים/ות
נציגי/ות מכירה

לערים: תל־אביב, נתניה, חיפה, ירושלים ובאר־שבע.

★ השכלה תיכונית מלאה + תעודת בגרות
★ נסיון מוכח במכירות פרסום
★ יחסי אנוש, חריצות והתמדה
★ בטחון עצמי והופעה נאה

למתאים פגישות בערים הנ"ל, מועמדים/ות מתאימים/ות מתבקשים/ות להתקשר טלפונית 03-5463912.

למפעלי מתכת נגן
דרוש/ה
בקר/ית איכות
בעל/ת נסיון מאזור רחובות והסביבה
נא להתקשר בשעות העבודה טלפון 08-442132.

לחברת תרופות דרושים
תעמלנים

כישורים: רקע פרא־רפואי
שפות: אנגלית עברית
רשיון נהיגה
מגורים: חיפה / ירושלים / אזור השרון / דרום גוש דן (רחובות)

נא לשלוח כתב יד בצרוף קורות חיים ל: ת.ד. 3235 רמת־גן 52131.

למשרד רואי־חשבון
דרושים:
1. מבקר בכיר
שנתיים נסיון לפחות.
2. מבקר
שנה נסיון לפחות
אפשרי התמחות
03-625292

לחברת שרותים ארצית
דרוש
מנהל
מחלקת אבטחה
לעבודה בירושלים
נסיון פקודי, רכב, טלפון ומגורים בירושלים חובה.
לפנות בכתב יד לת.ד. 3310 ירושלים.

هكذا في الأصل

هكذا صنع الأصل

עמית דובקין

קלצ'קין

קשה לי לומר שאני גאה במיוחד על ההופעות בתשדירי פרסומת בטלוויזיה או בסרטי בורקס עם זאב רווה, שאני מחבב אותו מאוד. הייתי מעדיף שיכתבו יותר על 200 התפקידים שעשיתי במשך 60 שנה, ופחות על היוגורט". רפאל קלצ'קין, 82, לפני החזרות על תפקידו ב"מקקים" של ניסים אלוני. "רציתי תפקידים יותר גדולים ב'הבימה'. קיבלתי את 'רוויזור', וחוץ מזה לא נתנו לי תפקיד ראשי". כשקיבל את "פרס ישראל" היתה חגיגה גדולה ורובינא בכתה

רפאל קלצ'קין – תחילת הדרך ב"הבימה", בהצגה "העצים מתים זקופים" ובתפקיד הפקיד קראפ ב"אויב העם" – "גורלי אינו שונה מגורל האחרים"

מבקר תיאטרון ידוע אמר פעם: "יש שלושה סוגים של שחקן. האחד מגיע לתיאטרון כמו פקיד בנק, שתפקידו לקבל קהל. את השני תראה מתנדנד אנה ואנה, ותהיה בטוח שהוא הולך אל בית המרזח. אחריו יגיע השלישי, סמוק כמו נער מאוהב המגיע בפעם הראשונה אל בית אהובתו".

רפאל קלצ'קין, 82, הוא הנער המאוהב וסמוק הפנים המגיע בפעם הראשונה אל בית אהובתו עם כל עליה על הבמה.

הצעיר הנצחי, מציץ בחיוך בין חרכי הקלעים, מחכה בסבלנות לתורו להיכנס לבמה ולתת את התפקיד הקטן שלו. אנטי תיזה לנפילי הדור, פרידלנד ורובינא, מסקין וברטונוב. לא חולצה רוסית, אלא ז'אקט הדור, ומגבעת איל-המודים שבלייה, אליל נעוריו מימי שבתו בצרפת. קלצ'קין לא היה כבול למורשת סטניסלבסקי. מעולם לא ניסה להשתלט על הבמה בגדול. להיפך, הוא שיחק בקטן. "אנטי-שחקן", אומר את שורותיו בפשטות, בלי התחכמויות. הקהל, כמו המבקרים, אהב אותו כך.

אומרים שהוא הקדים את זמנו ב-30 או 40 שנה. שפיספסו אותו. "הבימה" קלטה אותו נכון. השחקנית תיקי דיין מספרת שהיא ראתה אותו בפעם הראשונה על הבמה כשהיתה נערה, והרגישה כאילו היא מבוגרת. "על הבמה משחק כאילו בן גילי, חבר בלהקה צבאית. משחק ממש כמו שמשחקים עכשיו". הוא מזכיר לה את ג'יימס סטיוארט, גיבור סרטי היצ'קוק בשנות ה-40 וה-50, "ששיחק כמו שרוברט דה-נירו משחק היום".

אוהב חיים

כשקיבל קלצ'קין את תפקידו הגדול הראשון כבר היה יותר מבן 50. הוא שיחק ב"גאונית", כהגדרת המבקרים, את תפקיד סאקיני איש אוקינאווה, במחזה "בית התה של ירח אוגוסט". מבקר התיאטרון של ה"אנטרסייגר" בלוס-אנג'לס כתב: "ראיתי את 'בית התה' ב-40 גירסאות, בכל העולם, והטובות מכולן היו של אלי ואלך באנגליה ושל רפאל קלצ'קין בישראל". אבל לא תמיד התניפה לו הביקורת. לפעמים קטלה. כמה מבקרים טענו שהוא אינו מתמודד עם תיאטרון קלאסי. מבקרים אחרים ראו ב"אנטי-שחקן" את גדולתו. כששיחק את הרפגון, בתחילת שנות ה-70, כתב מיכאל אוהד: "אחד הנסים של קלצ'קין שאין לו כלל צורך באיפור ובתלבושת. עליו רק לנענע קצת את חוטמו, למצמץ בשתי עיניו ולהניע את כתפו, ואז תראה איך הדמות קורמת עוד, בשר וגידים, והשעמום הראשוני פג כלא היה".

עכשיו מנדנדים לו כולם עם היוגורט. מה לא כתבו עליו? שזה לא מכובד לזקן שכמותו, לבעל קריירה כל-כך מפוארת, להתנועע במקצב הדיסקו עם צעירה שיכולה להיות הנינה שלו. שאלו אם כל מה שנשאר מהשחקן שקראו לו קלצ'קין זה תשדיר שירות ליוגורט.

לא עשה חשבון, קלצ'קין. אוהב את החיים, לא מתייחס לכול ברצינות, יכול להיות רציני מאוד. בין הפרמיירות היה חורש את הארץ ונותן סקצ'ים לכל מי שרצה בהם. בעיצומה של מלחמת יום-הכיפורים בא לפאיד. בימי מלחמת השחרור כתב יחד עם מנשקה בהרב את "האמיני יום יבוא" ואת "בערבות הנגב". עשר שנים אחר כך תרגם שיר מקסיקאי ל"טרובדור מפתח-תקווה": "בפתח תקווה הייתי, פלאפל שמה עשיתי פתאום רבותי, אמרתי לי די, נסעתי למקסיקו סיטי". בגיל כמעט 80 הגשים חלום: הופיע עם חנה לסלאו בקטעי קברט ושירה של מוריס שבלייה. עד היום הוא מכור לשאנסון הצרפתי.

"בשנות ה-20 שהיתי חמש שנים באירופה", הוא מספר. "אלה היו השנים היפות שלי. קודם ברלין ואחר כך פאריס, ברלין של ברכט וקורט וייל, של מקס ריינהארט ושל יסנר. ושל השחקן הגדול הזה... נו, איך קוראים לו... אמיל יאנינגס". בברלין פגש את רעיו מ"הבימה". הם חזרו לארץ והוא עבר לצרפת. "בפאריס הלכתי המון לתיאטרון. בבוקר עבדתי למחייתי בבית-חרושת ובערב הייתי מתלבש ויוצא לבלות. תמיד הייתי פראנט בענייני לבוש. למדתי פיתוח קול ותנועה. אהבתי מאוד לרקוד. והראינוע... מה זה, אני גדלתי על הראינוע".

מקצועי

לא היתה לו ילדות קלה. הוא נולד בעיירה וולקוביסק שבפלך גרודנו במזרח פולין. אביו מת כשהיה ילד. אמו שלחה אותו ואת אחיו הצעיר, נתן, להתחנך בגימנסיה "הרצליה". השניים נסעו עם דודתם לארץ-ישראל, ואחרי זמן קצר, פרצה מלחמת העולם הראשונה. הדודה חזרה הביתה ושני הילדים נשארו לבדם בפנסיון ליתומים.

"את הקריירה שלו כשחקן התחיל בגימנסיה. מורה, ד"ר חיים הררי, היה מארגן מופעים בימי חג ומועד. קלצ'קין הצעיר הופיע בדקלומים ושירה. וגם היה חבר בחוג הדרמטי של הגימנסיה, בהנהלת מאיר תאומי (אביו של עודד תאומי, שנרצח ב-1946 בידי מתנקשים ערבים בקפה "גן הואי") ומיכאל גור.

אחרי הגימנסיה, הוא למד חקלאות במקווה-ישראל. בבוקר למד ובערב שיחק ב"תיאטרון העברי" שהקים תאומי. המושג "שחקן מקצועי" עוד לא היה מוכר בימים ההם. השחקנים היו מורים, חקלאים, גננות ועקרות בית, הם הופיעו לפני קהל בקולנוע "עדן" התל-אביבי ובקולנוע "ציון" הירושלמי.

אחר-כך התגלגלו הדברים מאליהם: קלצ'קין נסע לברלין ולפאריס, וב-1928 קיבל בפאריס מכתב מצבי פרידלנד: התפנה מקום ב"הבימה". בוא והצטרף לקולקטיב.

כשרון ועבודה

קלצ'קין שיחק בתפקידים קטנים רבים. קומיים וטראגיים. כששיחק את תפקידו הראשון, החייט ב"האוצר" על-פי שלום עליכם, כתב המבקר אלפרד קר: "לולא משחקו הגאוני של ר. קלצ'קין, הייתי אומר לכם לא לבוא להצגה".

הבמאים אהבו אותו בגלל ה"מודרניות" והספונטניות שלו. דיקי, גרנובסקי, יסנר, גלנר, גאטרי, לוביומוב ועוד רבים וטובים. אחד ממקורביו של קלצ'קין אומר: "תרגומו ומזגו הנוח עלו לו בתפקידים יוקרתיים. דיקי, שאהב את קלצ'קין עד שגעון, רצה שהוא ישחק את תפקיד אבשלום במחזה 'כתר דוד'. האמן לי, הוא היה בחור יפה והתאים לתפקיד כמו יד לכפפה, אבל פרידלנד שידל אותו לוותר עליו למענו, ומה קרה, אתה חושב? קלצ'קין ויתר, ודיקי כמעט השתגע".

את זה לא ידע הקהל. התשואות במגרשי התערוכה הישנים, התחנה המרכזית של היום, ניתנו לפרידלנד ולרובינא. הם היו האלילים שאין בלתם, וקלצ'קין הצעיר קיבל זאת בהכנעה. משחקו של קלצ'קין מאופיין בעומק וביסודיות, שאולי לא תמיד הובנו. הקהל והמבקרים התפעלו מהמנייריזמים של הגוואדריה הקלאסית בעלת הדיקציה הרוסית. רק אחרי 30 שנה, כשהופיע ב"בית התה של ירח אוגוסט", במועדון "מילוא", שאלו אותו איך הצליח להכנס כל-כך יפה לנעליו של סאקיני, והוא ענה: "מצאתי איש שחי עשר שנים ביפאן ובקשתי ממנו שיספר לי על הרגליהם של היפאנים, דיבורם ובכבאם". על "בית התה" קיבל את פרס גנסין-רוכמה, והביקורת יצאה מגדרה: "קלצ'קין הוכיח לנו שטמונה בו מזיגה נפלאה של כשרון גדול ועבודה ממשית. הלוואי וידעו גם אחרים ללכת בעקבותיו בדרך הזאת".

כשנפגשנו ב"בונגה" הוא נזכר בין וודקה לוודקה, באותו איש שהיה ביפאן. מתלהב כמו ילד, קלצ'קין: "שמע, זה לא ייאמן, הדברים שהוא סיפר לי. עד אז לא ידעתי שהיפאנים מדברים בפרחים. כשאתה מגיע לבית יפאני, אתה יודע לפי סידור הפרחים אם בעליו נשוי, רווק, אם מת מישהו ממשפחתו, אם יש לו משפחה קטנה או גדולה. או ההשתחוויה. זאת לא כניעה ולא התרפסות, זה כבוד לזולת".

"מי זוכר היום כמה תפקידים שיחק ברטונוב? מסקין? יודעים שהם היו גדולים, אבל לא זוכרים את התפקידים שעשו. זה גורלו של שחקן: אחרי שיורד עליו המסך האחרון, מנציחים אותו בשם של אולם, או מעניקים פרס על שמו"

נולד בעיירה פולנית, אבל תמיד קסם לו המזרח וקסם לו גם העולם המערבי. המבקר אמנון נבות אמר: "הוא הכיר את לי סטרסברג, בלי לדעת מיהו. ראיתי אותו ב'איזון עדין' של אדוארד אולבי. לאחר שעה של שעמום הוא עלה על הבמה וזורק בפשטות: 'ואנחנו פחדנו'. בשתי המלים האלה היה ביטוי מושלם לפחד מפני דבר לא ממשי. סוג פחד קוסמי, שהקהל הרגיש איך הוא חותך את האוויר, מחשמל אותו. בשביל זה כדאי לבוא לתיאטרון".

לא ויתר על החיים שמחוץ לתיאטרון. כשהציע לו אהוד אבריאל, שגריר ישראל בגאנה, בשנות ה-50, לבקר באפריקה, היה קלצ'קין כמה ימים לפני הפרמיירה של "אויב העם" של איבסן. "לא יכולתי לוותר על טיול כזה, אמרתי לאבריאל, אני בא, רק תסדר שאגיע לאקרה ביום אחד, אחרת לא אספיק לפרמיירה". ותאר לך, אבריאל סידר לי, במיוחד, שלושה מטוסים לכל כיוון".

"בחצות הלילה", נכתב באחד העיתונים, "נקטעה הדממה ששררה בעיירות-העץ של גאנה, ותופי טם-טם הכריזו: 'איש לבן גדול מגיע!'" ואז מתפרץ לבית אהוד אבריאל ישראלי המבין את לשון התופים, כשהוא זועק בחרדה: "קלצ'קין הגיע! קלצ'קין הגיע!"

מאחורי החן וההומור מסתתר קלצ'קין הרגיש. בינו לבין אהרון מסקין, ידידו ושכנו, התפתחו יחסים קרובים מאוד. מספרים שקלצ'קין, איש חשוך בנים, גידל את בנו של מסקין אמנון, כשעבר מסקין קשה על הבמה. את הדסה, אחות היפהפיות הזוהרות של תל-אביב הקטנה, נשא קלצ'קין לאשה בנסיבות טראגיות. "לפני יותר מ-50 שנה היינו בהופעה בטבריה. אחרי ההצגה הוביל אותנו בעל הבית במכונית לאורך הכנרת, כדי שנראה גם את הזריחה. במכונית היו רובינא, מסקין ואביטל, בעלה הראשון של הדסה. ליד חמי טבריה התהפכה המכונית, רובינא, מסקין ואני נפצענו, אביטל נהרג. הפסקנו את ההופעות לכמה חודשים. מאז יש לי רתיעה מנסיעות במכונית, ואולי בגלל זה לא הוצאתי מעולם רשיון לרכב".

הדסה, בעלת גלריה בתל-אביב, מגדירה את עצמה כאנטי-תיזה מוחלטת לקלצ'קין. אבל היא מקבלת את בעלה כפי שהוא. היא האשה שדוחפה אותו לדרוש תפקידים יותר טובים. שיכירו אותו. שלא יהיה פראייר. "מה לעשות... על כל התפקידים הטובים הוא ויתר לאחרים", היא אומרת לי כאשר הוא אינו שומע. מספרת גם קצת על עצמה. איך רדף אחריה ברוך אגדתי, רצה שתהיה "מלכת אסתר" בעדלידע בפורים. איך כל הבחורים רצו אותה. גם קלצ'קין, היא אומרת, לא היה קוטל קנים.

ברק כשרונו

בצד החיים והתיאטרון, היתה לקלצ'קין "כסית". אלתרמן, שלונסקי, פן, רטוש, ואחר-כך הצעירים אורי ליפשיץ, עמוס קינן, אמיר גלבוע, רפאל אליעז.

"לא השתגעתי על הפוליטיקה והכנעניות", הוא אומר, "אבל אהבתי את בית-הקפה הזה, אהבתי לשבת בו, לשתות, לרקוד ולשיר שירים רוסיים. אהבתי את החברה של כל העיתונאים, הסופרים והשחקנים שהיו באים לשם. דע לך שהצקל העריך מאוד מאוד את האמנים. הרבה פעמים היה מכבד אותם על חשבון הבית במאכלים ובמשקאות כשלא היה להם במה לשלם. נכון, מדי פעם היו שם ויכוחים לוהטים, על מהות הציונות, על מפא"י ועל תורת העבודה. והיו גם אנשים מהצד הימני של הציונות. מדי פעם השתתפתי, מהצד, אבל לא הייתי פעיל בוויכוחים, היה לי קשר טוב עם רבים מהצעירים. עם עמוס קינן, שהוא גם מתרגם אותך וגם אוהב אותך. עם יבי ועם אורי ליפשיץ. קרבה שנים אחר-כך צייר לי ליפשיץ ציור לכבוד יום הולדתי ה-75, ויבי כתב רשימה קצרה".

"חכה" הוא אומר לפתע. מביא אותי לחדר-העבודה שלו, מפשפש, מפשפש ולבסוף מוצא ספר, "בלדות ישנות ושירי-זמר של אנגליה וסקוטלנד", בתרגומו של אלתרמן, ויש בו הקדשה: "לרפאל קלצ'קין, אשר ברק כשרונו, חיותו ושפעו הם משיאי הבמה העברית".

קלצ'קין גר בקומה השלישית, מעל לגלריה של הדסה, ברחוב פרוג. "בשעתו נתנה לנו העירייה את הדירות האלה בהלוואות לכל החיים. חששו אז שכל השחקנים יירדו מן הארץ. מסקין, ברטונוב, רובינא, כולם גרו כאן. היינו חבורה של 20 אולי יותר. כיום נשארו פינקל פאני לוביץ' ואני".

הוא והדסה, כמעט שמונת-שבע, בגיל 80 ו-80 פלוס. חיים בין הציורים וגן הפסלים, של הגלריה שלמה, בין מאוריציו גוטליב, רובין, ברגנר. עד לפני שנים אחדות היה קלצ'קין חותר בסירה על הירקון. הוא משתדל להמשיך לבקר בבריכת "גורדון", על אף הסכרת וכל השאר. תיקי דיין אמרה שהבריכה היתה בשבילה ההוכחה הניצחת לכך שקלצ'קין הוא השחקן הכי צעיר שהיא מכירה. "כשהייתי בהריון, הייתי הולכת ל'גורדון', והייתי מבסוטה עד הגג מהגבורה שלי, והינה, אני רואה איש בן 80 משיג אותי בקלי-קלות. מה אגיד לך? אמרתי לעצמי: לידו אני סמרטוט, כן, כן, סמרטוט".

מוזר. היום מזהים את קלצ'קין בן ה-82 לא רק זקני תל-אביב. יותר מכל תפקיד אחר הפך אותו היוגורט בטלוויזיה לכוכב מוכר. קלצ'קין: "קשה לי להאמין, לעכל שאני כבר אחרי 80 ושכל הקבוצה, של 20 אנשים, איננה עוד. גם קשה לי לומר שאני גאה במיוחד על ההופעות בתשדירי-פרסומת בטלוויזיה או בסרטי בורקס עם זאב רווה, שאותו, אגב, אני מחבב מאוד". הוא מחייך ומוסיף: "רווה אמר לי פעם שהוא לא מוכן לעשות סרט בלעדיי, שאני הקמע שלו בסרטים. אבל הייתי מבכר שיכתבו יותר על 200 התפקידים ששיחקתי במשך 60 שנה.

"יש לי עוד הרבה מה לעשות. אני קם בבוקר ויודע שעלי לעשות את זה ועלי לעשות את זה. אני ממשיך להופיע, בתפקידים קטנים, בסרטים ובהצגות. עוד מעט אשחק בהצגה החדשה של ניסים אלוני, 'מקקים'. אני שמח להופיע ולדעת שעדיין יש אנשים שזוכרים אותי".

ומה עם קצת מרירות, תסכול, כעס על תפקידים שנשמטו מידיו: אין לו חשבונות עם "הבימה" שכדאי לסגור אותם עכשיו?

קלצ'קין נבוך, מתעסק בחלוק הבית, שותה מהתה החלש, בלי סוכר. "רציתי תפקידים יותר גדולים. קיבלתי את 'רוויזור', אבל חוץ מזה לא נתנו לי תפקיד ראשי. אף פעם לא נלחמתי על זה, אבל חרה לי שלא מעריכים אותי די. אולי לכן אני מוצא שפה משותפת עם אנשים צעירים. אולי הייתי צריך להיוולד 30 או 40 שנה אחרי. שיכחה? זאת כנראה דרכו של עולם. מי זוכר היום כמה תפקידים שיחק ברטונוב? מסקין? יודעים שהם היו גדולים, אבל לא זוכרים את התפקידים שעשו. זה גורלו של שחקן: אחרי שיורד עליו המסך האחרון, מנציחים אותו בשם של אולם, או נותנים פרס על שמו. במובן הזה גורלי אינו שונה מגורל של האחרים".

"בחצות הלילה נקטעה הדממה ששררה בעיירות העץ של גאנה, ותופי טם-טם הכריזו: 'איש לבן גדול מגיע', ואז מתפרץ לבית אהוד אבריאל, ישראלי שמבין את לשון התופים, וזועק: 'קלצ'קין הגיע! קלצ'קין הגיע!'"

לפני שמונה שנים זכה סוף סוף בפרס ישראל. רובינא וכל שאר הגדולים שהיו עדיין בחיים עלו לרגל לדירתו, לברכו. רובינא, שכתבה לו, 20 שנה לפני כן, פתק אחרי הפרמיירה של "בית התה": "לסאקיני, קלצ'קיני, חמודי: כה לחי" כשקיבל את "פרס ישראל" בכתה רובינא מרוב התרגשות.

מפליג בסיפורים על חברים שהיו ואינם. גם על המעטים שעודם חיים. על שמעון פינקל, שעדיין פעיל ומשתתף בפסטיבל עכו, הוא אומר: "אולי הוא איש לא קל, אבל הוא אינטליגנטי מאוד, ובקי יותר מכולם בספרות התיאטרון. עד היום הוא לומד תפקידים ביסודיות. יש לו חוש ביקורת חריף, מצליח בכול. לקבל מלה טובה ממנו, זה הישג גדול".

בעבר אהב קלצ'קין לרקוד סאמבה. כיום הוא אוהב דיסקו. תמיד תפקידים קטנים. תמיד אהבו אותו כזה. יבי אמר: "משפט אחד של קלצ'קין תרשמו. אין תפקיד קטן. יש שחקן גדול. זה קלצ'קין. נקודה".

עוד הדרן

"פורנוגרפיה היא עניין של גיאוגרפיה", אמר סאקיני-קלצ'קין ב"בית התה של ירח אוגוסט". נאה דרש ונאה קיים. הצעיר הנצחי רק החליף מקום. כל החברים מ"כסית" הלכו בדרך כל הארץ או הלכו כל אחד לדרכו, ואילו הוא עבר עם הצעירים לקפה-מסעדה "בונגה" שברחוב טרומפלדור.

אפשר לראות אותו יושב שם, כל יום שישי, מ-2 עד 4, שותה תה חזק ועובר לוודקה. גם כאן יש לו ברקע פה ושם מנגינות רוסיות, ואם תנוח עליו הרוח, תתפוס אותו שר ורוקד כמו בימים הטובים.

מצאנו אותו ליד השולחן הארוך שבמרכז. ליפשיץ וקינן לא היו, אבל היו תיקי דיין ומוסקו אלקלאי ואיציק בן נר ומרסל, המלצר הנצחי של "כסית", ויבי, תמיד יבי.

כולם אוכלים במרץ. קלצ'קין רק שותה ומתבשם מהאווירה: "בכן שנאמר שה?"

מורידים את המאכלים למטה, לקראת ה"הופעה". הראשונה מופיעה תיקי. לקול תשואות הקהל, בשרשרת של עכסוסים ומחולות. אחרי כמה כוסות מצטרף אליה יבי, ואז מגיע הרגע הגדול. תיקי דיין ויבי מזמינים את מאסטרו קלצ'קין, להדרן. "אוי, לא, רק זה חסר לי" הוא פולט. קם, ואינו מצליח להסתיר שביעות רצון. "אין כמו יפו בלילותה, אין כמו יפו בעולם". הקהל מצטרפים אליו. קלצ'קין נותן עוד הדרן ועוד הדרן. מה שלא עושה הגיל עושים הכשרון והוודקה. מרסל לוחש לנו: "כאילו שום דבר לא השתנה. תמיד אהב את בית-הקפה, שיאריך ימינו בא, לוקח את המיקרופון, שר את השירים שהוא אוהב, והקהל אוהב אותו".

קלצ'קין מסיים. תשואות. רוצים עוד הדרן, אבל הוא כבר עייף ורוצה לנוח. יבי מגיע אלינו עם עוד סיבוב של וודקה. "תכתוב, תכתוב שקלצ'קין הוא לא רק שחקן גדול. קודם כל הוא בן-אדם. בן-אדם שמקבל באהבה נכס לאומי. אחד שיודע לשמור על קונטקט עם העם. איך, איך שאני אוהב את הדור הזה. את הפשטות הנפלאה שלו".

יוצאים. ברחוב כולם מזהים אותו. ליד קולנוע "דן", על הברזלים, פולטים לעברו בשביעות רצון שני צעירים: "סבא, איפה היוגורט?"

"שוב 'יוגורט'", הוא ממלמל לעצמו בעגמומיות. אנטי-קליימקס לשמחה הגדולה ב"בונגה".